"Continuing Robert D. Kaplan's work as the premier American scholar of geopolitics . . . a book that everyone who wants to understand the real forces that decide war and peace should read."
—JOHN GRAY, author of *The New Leviathans: Thoughts After Liberalism*

Between Empire *and* Anarchy, *from the* Mediterranean *to* China

THE LOOM OF TIME

Robert D. Kaplan

New York Times bestselling author of
THE REVENGE OF GEOGRAPHY

MER DE GENES
ISLE DE CORSE
MER DE TOSCANE ou TIRRHENE
ISLE DE SARDAIGNE
ISLE DE SICILE
MER DE SICILE
MER DE PONANT
MER MEDITERRANÉE
MER DE VENISE
ROMANIE
MACEDOINE
ACHIPEL
MER DE LEVANT
MER IONIENNE
Rhodes I.
Sapienza I.
C. Salomon
Galeta I.
Zimbala I.
C. de Bone

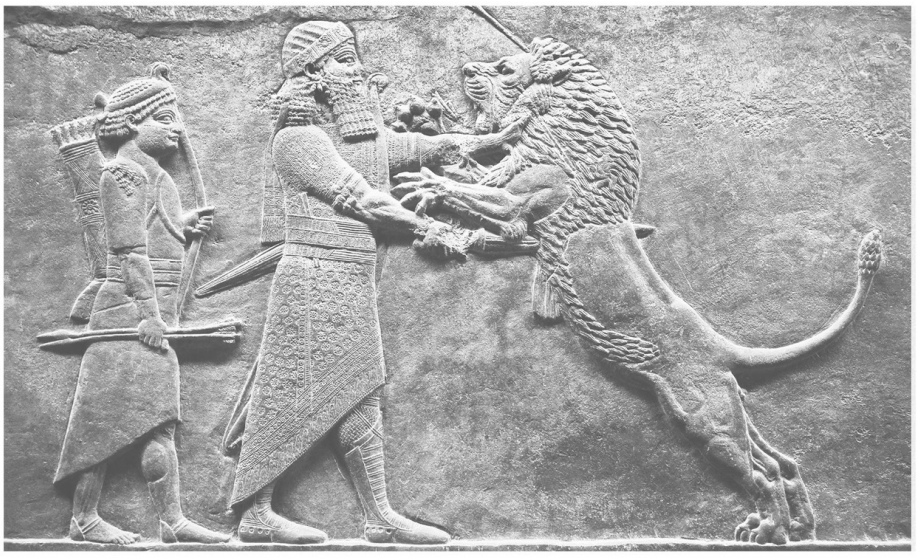

MER MEDITERRANÉE
MER DE PONANT
MER DE SICILE
ISLE DE CANDIE
MER IONIENNE
Rhodes I.
Sapienza I.
C. Salomon
Galeta I.
Zimbala I.
C. de Bone
Barca
Tripoli
BEGLERBEGLIC DE MISIR

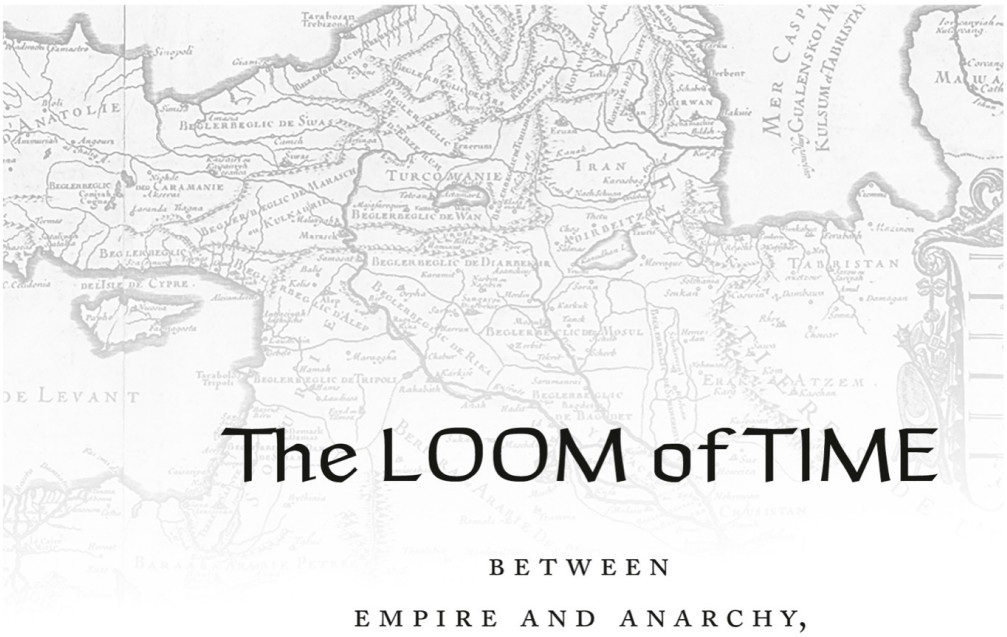

The LOOM of TIME

BETWEEN EMPIRE AND ANARCHY, FROM THE MEDITERRANEAN TO CHINA

ROBERT D. KAPLAN

RANDOM HOUSE
NEW YORK

Cuprins

Acoperi
Pagina titlu Epigraf
Hartă

Prolog: China în viața de apoi a Imperiului
Capitolul 1: Timp și teren
Capitolul 2: Marea Egee
Capitolul 3: Constantinopol
Capitolul 4: Nilul de Jos
Capitolul 5: Nilul Superior
Capitolul 6: Desertul Arabiei
Capitolul 7: Semiluna Fertilă
Capitolul 8: Semiluna Fertilă
Capitolul 9: Semiluna Fertilă
Capitolul 10: Iranul safavid
Capitolul 11: Calea Pathanilor
Epilog: Un eșec al imaginației

Dedicare
Mulțumiri
Note
De Robert D. Kaplan Despre autor

Cert este că nu putem obține decât o impresie a unui întreg dintr-o parte, dar cu siguranță nici o cunoaștere aprofundată, nici o înțelegere exactă. Trebuie să concluzionăm atunci că studiile de specialitate sau monografiile contribuie foarte puțin la înțelegerea noastră asupra întregului și la convingerea noastră de adevărul lui. Dimpotrivă, doar combinând și comparând diferitele părți ale întregului între ele și notând asemănările și diferențele dintre ele vom ajunge la o perspectivă cuprinzătoare și, astfel, vom cuprinde atât beneficiile practice, cât și plăcerile pe care lectură. istoria isi permite. Polybius, The Rise of the Roman Empire Traducere de Ian Scott-Kilvert Furia și nervozitatea vor doborî mai mult într-o jumătate de oră, decât prudența, deliberarea și previziunea pot acumula într-o sută de ani. Edmund Burke, Reflecții asupra revoluției din Franța (1790)

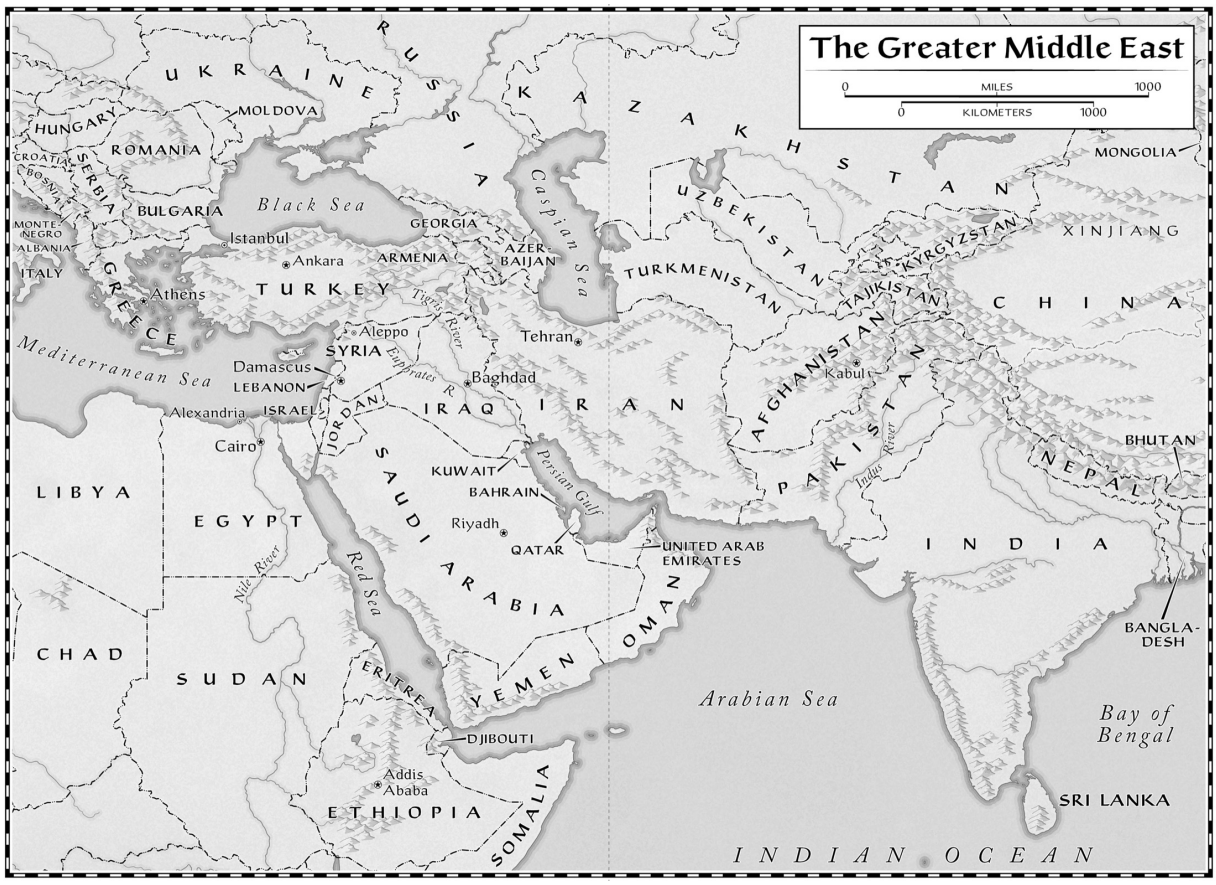
The Greater Middle East
0 MILES 1000
0 KILOMETERS 1000
UKRAINE
RUSSIA
KAZAKHSTAN
MONGOLIA
MOLDOVA
HUNGARY
ROMANIA
CROATIA
SERBIA
BOSNIA
MONTE-NEGRO
ALBANIA
ITALY
BULGARIA
Black Sea
Istanbul
Ankara
GREECE
Athens
TURKEY
GEORGIA
ARMENIA
AZER-BAIJAN
Caspian Sea
UZBEKISTAN
TURKMENISTAN
KYRGYZSTAN
TAJIKISTAN
XINJIANG
CHINA
Mediterranean Sea
Aleppo
SYRIA
Tigris River
Euphrates R.
Tehran
Damascus
LEBANON
Baghdad
Alexandria
ISRAEL
JORDAN
IRAQ
IRAN
Kabul
AFGHANISTAN
PAKISTAN
Indus River
Cairo
KUWAIT
BAHRAIN
Persian Gulf
BHUTAN
NEPAL
LIBYA
EGYPT
SAUDI ARABIA
Riyadh
QATAR
UNITED ARAB EMIRATES
INDIA
Nile River
Red Sea
OMAN
BANGLA-DESH
CHAD
SUDAN
ERITREA
YEMEN
Arabian Sea
Bay of Bengal
DJIBOUTI
Addis Ababa
ETHIOPIA
SOMALIA
SRI LANKA
INDIAN OCEAN

PROLOG

China în viața de apoi a Imperiului

În primăvara anului 1994, am călătorit pentru prima dată prin provincia Xinjiang din China, o regiune locuită de 11 milioane de musulmani uiguri turci care, după cum am aflat din interviu după interviu, au fost chiar și atunci prinși în strânsoarea supravegherii și a represiunii brutale de către autoritățile chineze. Pentru uighuri, precum și pentru geografi și etnografi, acest avanpost vestic al Chinei a fost istoric Turkestanul de Est: extinderea cea mai estică a deșerților și a ținuturilor de stepă din Orientul Mijlociu Mare. China a câștigat controlul asupra Turkestanului de Est abia la mijlocul secolului al XVIII-lea, chiar dacă un stat imperial chinez există de 3.500 de ani. Pentru chinezi, acești musulmani au reprezentat întotdeauna o forță periculoasă, mai multă și mai greu de absorbit decât tibetanii.

În orașul Kashgar, în apropierea granițelor Chinei cu Kârgâzstan, Tadjikistan, Afganistan și Pakistan, 90% din populația de 300.000 de locuitori din 1994 erau turci uiguri. Biciclete vechi, ricșe motorizate și măgari încărcați cu produse și lemne de foc au aglomerat străzile. Tarabele de lemn degradate serveau carne grasă și lapte de iapă. Bărbații purtau șepci plate și paltoane sport pătate de noroi. Un procent mai mare de femei purtau mantie și văl decât în Iran, de unde tocmai venisem. Turcii uiguri nu fuseseră niciodată influențați de Bizanț sau de apropierea de Marea Mediterană, ca turcii din Anatolia, iar cultura lor unică se afla atunci în procesul timpuriu de a fi măcinați de mașina de treierat neobosită a comuniștilor din Beijing. Pe atunci, la mijlocul anilor 1990, un editor sugerase că interesul meu pentru uiguri testa limitele obscurantismului. Ar fi nevoie de un sfert de secol pentru ca uigurii să ajungă în titlurile de știri ale lumii.

După cum am aflat în timpul unei alte vizite în Xinjiang în 2015 – încă cu câțiva ani înainte ca regiunea să ajungă, de fapt, în titlurile lumii – haosul intim al pieței de animale duminicale din Kashgar fusese mutat într-un spațiu dreptunghiular vast, la kilometri distanță, unde nu mai era integrat în viața orașului. Până atunci, Kashgar se transformase dincolo de recunoaștere într-o rețea de blocuri sumbre, ca parte a unui plan de înregimentare a vieții de zi cu zi a locuitorilor. Această sterilizare culturală a precedat mutarea a până la un milion de uiguri în lagărele penale, unde urmau să fie exploatați ca muncă sclavă. A fost cea mai mare încarcerare a unei minorități religioase de la al Doilea Război Mondial, potrivit The Wall Street Journal.[1]

Fundalul acestei represiuni a fost Inițiativa Belt and Road a Chinei de 1 trilion de dolari, prezentând o rețea postmodernă de transport de autostrăzi, căi ferate și conducte energetice care leagă China pe uscat și pe mare de Europa în Orientul Mijlociu Mare. Xinjiang, patria turcilor uiguri, devenise un punct nodal cheie în această Rută a Mătăsii din secolul al XXI-lea, cu drumuri și conducte care mergeau spre vest până în Iran și mai departe și spre sud până la Marea Arabiei, lângă Golful Persic. Statul chinez nu și-a putut permite să tolereze nici măcar potențialul separatismului musulman în interiorul propriilor granițe, la această intersecție unde Belt and Road unește China Han cu Asia Centrală Musulmană.

Într-adevăr, tot ceea ce stă în calea definirii relației Chinei cu turcii uiguri ca fiind de-a dreptul colonială este locația Xinjiang: deși este o provincie de frontieră, aceasta încă există în granițele legale ale Chinei. Cu toate acestea, într-un sens spiritual, tratamentul de către China a minorității sale musulmane, integrat așa cum este cu cerințele percepute ale Belt and Road, este cel mai aproape de imperialismul tradițional din secolul al XIX-lea în secolul XXI. De fapt, s-ar putea să se fi întâmplat ceva mai rău, cu asimilarea sa forțată și așezarea colonială de către etnicul Hans.

Belt and Road, împreună cu persecuția uighurilor musulmani, se referă la Orientul Mijlociu Mare, unde China a fost la fel de agresivă pe mare și pe uscat. În primăvara anului 2009, am petrecut o noapte în închisoare în Hambantota, Sri Lanka, după ce am pătruns pe un șantier pentru a observa sute de muncitori chinezi care mutau cantități mari de sol pentru a muta

literalmente coasta în interior. Aceasta a făcut parte din procesul de construire a unui port de ultimă generație pentru transbordarea mărfurilor chineze în Peninsula Arabică și nu numai. Cu un an înainte, obținusem permisul pentru a vizita noul port Gwadar, construit de chinezi, situat într-un punct în care vârful de sud-vest al Pakistanului se întâlnește cu Iranul și Golful Oman. Traversasem sute de mile din deșertul sumbru din Balușistan pentru a vedea unghiurile de oțel îngrijite și strălucitoare ale lui Gwadar, macaralele tip portal și alte echipamente de manipulare a mărfurilor. Conform viziunii planificatorilor de la Beijing, petrolul și gazul vor fi transportate din Golful Persic în Gwadar din apropiere, apoi vor fi transportate pe uscat cu o conductă la nord, prin Pakistan, în provincia Xinjiang. Având în vedere că China a construit o bază militară mare în Djibouti, la gura Mării Roșii și contemplând altele mai la nord de-a lungul Mării Roșii, la Port Sudan și la Jiwani, lângă granița Pakistan-Iran, lângă Gwadar, este o epocă mare în istorie să fii inginer civil chinez.

Harta chineză a Orientului Mijlociu Mare, care cuprinde mult mai mult decât lumea arabă – dar include întinderea vastă a pământului subtropical dintre Europa și China însăși – are două noduri critice: Pakistan și Iran. Coridorul energetic de la Kashgar, în vestul Chinei, la sud, prin Pakistan, până la Gwadar, pe Marea Arabiei, va lega rutele maritime și terestre ale mătăsii, în timp ce alianța strategică China-Iran va face din China partenerul economic și politic principal al unei țări care, la fel de temută precum a fost de aproape două generații de americani din cauza terorismului și a politicii radicale – este principiul de organizare geografică atât al Orientului Mijlociu, cât și al Asiei Centrale.

Imperiul poate fi mort, pentru că într-o lume globalizată o cultură nu poate pur și simplu să-și însușească și să subjugă alte culturi pentru propriile sale scopuri. Dar mentalitatea imperială se confruntă cu o viață de apoi tulburătoare, așa cum demonstrează exemplul Chinei din Orientul Mijlociu Mare. În timp ce Compania Britanică a Indiilor de Est, în epoca modernă timpurie, a avansat dinspre est din Europa prin Orientul Mijlociu până în China, China avansează acum în direcția geografică opusă spre vest, deși cu motive comerciale și strategice similare.

Și, deoarece americanii au încercat fără succes să se îndepărteze de Orientul Mijlociu Mare, nu numai chinezii s-au mutat, căutând resurse energetice, influență asupra punctelor de sufocare de navigație și proxy locale. Rușii au fost implicați militar în Siria și Libia, la fel ca și turcii, chiar dacă iranienii conduc o rețea de armate și miliții locale pe tot drumul din Iran spre vest până în Mediterana și spre sud, de asemenea, în Yemen. Ar trebui spus că toate aceste țări au tradiții imperiale de lungă durată de care să se bazeze și, astfel, se simt într-o misiune. Căci nu numai chinezii, ci mai ales iranienii și turcii, privesc cu mândrie trecutul lor imperial. Imperialismul occidental poate fi privit cu dispreț, dar nu și recordul imperiilor indigene.

Orientul Mijlociu Mare este zona de luptă pentru aceste imperii fantomă: piesa vastă de puzzle pe care China trebuie să o comandă, dacă își poate lega avanposturile comerciale în devenire din Europa cu cele din Asia de Est. Aici statele sunt adesea slabe și în locuri cheie inexistente, iar democrația a eșuat în general, cel puțin până acum. Între timp, autocrațiile locale, deși sunt vibrante în Peninsula Arabică, sunt epuizate în alte părți din regiune. Chiar și islamul politic începe să sufere o pierdere distinctă de entuziasm, așa cum știm din cazul Iranului. Astfel, puterile exterioare nu pot rezista tentației.

Este timpul să explorezi în continuare această geografie dură, care va fi un registru al viitoarelor lupte ale marilor puteri de pe tot globul, așa cum a fost întotdeauna în trecut. Și ca și în trecut, mii de ani de stăpânire imperială vor continua să arunce o umbră lungă asupra politicii așa cum este practicată astăzi, într-o regiune în care stabilitatea rămâne o marfă prețuită.

Capitol
1

TIMP ȘI TEREN

Între Europa și marile civilizații mature ale Chinei și Indiei se întinde o centură de peste trei mii de mile, dominată de deșerturi și platouri pietroase, unde precipitațiile sunt relativ puține, frontierele sunt contestate, unitatea politică a existat rar și unde, după cum târziu Istoricul de la Princeton, Bernard Lewis, a susținut că nu a existat un model istoric de autoritate.[1] Generalizarea lui Lewis este imperfectă, desigur. Egiptul și Iranul, s-ar putea argumenta, au fost civilizații mature de mii de ani, la fel ca și Irakul și Turcia. Cu toate acestea, există un aspect de subliniat cu privire la ariditatea generală, varietatea și tumultul politic din ținuturile dintre Mediterana și China. Acest peisaj auster constituie „Țara insolenței”, a declarat antropologul american de la mijlocul secolului al XX-lea Carleton Coon, referindu-se la natura rebelă a politicii moderne din Orientul Mijlociu, cu tradiția sa de mândrie și independență care se combină cu tribalismul și etnicul și tensiuni sectare.[*1] Frazeologia lui Coon este deosebit de ciudată și deterministă, mai ales că tribalismul a menținut pacea în cadrul unor grupuri mari și, în alte moduri, nu este factorul cu totul divizor pe care Occidentul crede că este. Cu toate acestea, fraza lui Coon are o rezonanță de netăgăduit, datorită nivelului incontestabil ridicat de violență și instabilitate politică din această regiune care căscă în comparație cu alte părți ale globului. De exemplu, o parte semnificativă a populației lumii arabe a experimentat o anarhie violentă în ultimele decenii și, potrivit unui raport al ONU, deși arabii reprezintă doar 5% din umanitate, ei au generat 58% din refugiații lumii și 68% a „moartelor sale legate de lupte” din al doilea deceniu al secolului XXI.[*2] Într-adevăr,

maturizarea de la regate medievale la statele moderne timpurii, apoi la statele democratice moderne, așa cum sa întâmplat în Europa, sau a Tamburele succesive de milenii ale imperiilor dinastice elaborate, ca în China și subcontinentul indian – locuri cu peisaje mai luxuriante, mai locuibile – nu ajung în același grad în câmpul de luptă vast și subțire al diferitelor culturi și civilizații care mătură peste tot. marginea sudică a Eurasiei, prea adesea dezbinată de o religie singulară, mai degrabă decât unită de ea. Rețineți, totuși, că tragedia Orientului Mijlociu Mare de la prăbușirea Imperiului Otoman are atât de mult de-a face cu interacțiunea dinamică a Occidentului cu acesta, cât și cu regiunea în sine, așa cum vom vedea mai târziu.

Dar mai întâi, înapoi la esențial.

—

Problema însăși a autorității politice – a cine controlează pe cine – a fost adesea nerezolvată în Orientul Mijlociu. Islamul, dezvăluit de profetul Mahomed, un comerciant în răscrucea bogată de drumuri cosmopolite din Mecca la începutul secolului al VII-lea d.Hr., era preocupat de etică și de modul de a trăi o viață pură și dreaptă împotriva limitărilor exigente ale unui peisaj deșert, în care mediul a fost perfid și, în consecință, călătoria dificilă. Aici ariditatea a creat oaze care au servit drept „puncte de legătură” în deșert, stimulând comerțul și, prin urmare, islamul a fost o binefacere pentru afacerile cinstite.[2] Deși noua religie a oferit un mod complet de existență care a cuprins civilizații și de-a lungul secolelor a făcut milioane de oameni săraci mulțumiți cu viața lor[3], așa cum Coon a fost unul dintre primii străini care a observat, nu a lăsat nicio prevedere solidă pentru autoritatea politică temporală. . Adică, în timp ce alte religii, precum creștinismul, nu căutau controlul asupra politicii, ci se limitau în general la credința privată, islamul oferea un mod complet de existență. Olivier Roy, academicianul și politologul francez, scrie că „Islamul s-a născut ca sectă și ca societate”, dar fără instituții sau chiar un cler care să-l organizeze.[4] Într-adevăr, marele lingvist și specialist în zonă al Sorbonei, regretatul Maxime Rodinson, a numit islamul „nu doar o asociație de credincioși”, ci o „societate totală”.[5] Și ca o

societate totală – cuprinzând lumea laică de până acum – Islamul cerea, dar adesea lipsea în mod crucial, după cum spune Roy, o filozofie a organizării politice.

Deoarece Mahomed a oferit o interpretare cu totul nouă și mai pură a existenței care ar înlocui contractul social anterior, el a fost în mod natural întâmpinat cu opoziție. Când el și adepții săi au părăsit Mecca din cauza ostilității față de noul crez și au fugit spre nord, la Yathrib (Medina, „orașul"), ei au întemeiat în esență o nouă comunitate. În mod semnificativ, calendarul islamic începe nu cu nașterea lui Muhammad sau chiar cu începutul revelației sale, ci cu această migrație sau Hegira. Această nouă comunitate a fost revoluționară din toate punctele de vedere. Iar în lumile arabe și islamice s-ar fi generat, în consecință, de-a lungul secolelor și mileniilor, revolte dinastice și alte revoluții legate de sectă, ambiție, legitimitate și puritate. Ascensiunea și căderea imperiilor dinastice din Orientul Mijlociu și dramele politice din interiorul lor au avut adesea de-a face cu intersecția dintre religie și politică. Sayyid Qutb, intelectualul egiptean și liderul Frăției Musulmane, a folosit acest argument pentru a ataca sistemul impur și păgân (kafir) al lui Gamal Abdel Nasser, care l-ar fi executat pe Qutb prin spânzurare în 1966.[6]

Încă din prima jumătate de secol de la întemeierea islamului, autoritatea a fost disputată și au urmat lupte pentru conducerea credinței, cu suniți, ibadiți și șiiți – și diferitele ramuri ale șiismului, cum ar fi zaidi, ismaili. , alauiți, druzi și așa mai departe — toți menținând teorii diferite ale guvernării spirituale, într-un mod nu atât de diferit de creștinism.[*3] Legitimitatea politică era foarte greu de găsit.[7] Acest lucru a devenit adevărat nu numai la nivel de stat, ci și la nivelul orașului și tribului și în interiorul triburilor, astfel încât multe locuri au fost împărțite între „Montagi arabi și Capuleți", în cuvintele arabistului Tim Mackintosh, instruit la Oxford. -Smith.[*4] În special după prăbușirea după Primul Război Mondial al Imperiului Otoman, care a condus lumea islamică în Orientul Mijlociu timp de cel puțin o jumătate de mileniu, au existat lupte sângeroase pentru moștenirea puterii, ducând la un concurs asupra căruia grupul ar putea pretinde că este cel mai pur în doctrină și, uneori, prin deducere, cel mai extrem, tendință care a avut asemănările sale cu creștinismul medieval. Corolarul a fost revoluția iraniană

din 1978–79, diferitele ramuri ale salafismului și, în special, ISIS:[*5] creând un Grand Guignol de violență și titluri fără suflare cu care ne-am familiarizat cu toții deprimant.

Acesta este, deci, Orientul Mijlociu Mare, în linii mari, lumea islamică a deșertului și câmpiilor (spre deosebire de lumea din Oceanul Indian a islamului navigant), o vastă zonă de pământ pe care am petrecut-o în ultimii cincizeci de ani călătorind și citind. despre: se întinde de la Maroc în vestul Mediteranei până în Turkestanul de Est, învecinată cu leagănul arabil al Chinei; sau din Balcanii ortodocși de est la sud până în ținutul muntos al musonicului Yemen; sau, printr-o altă măsură, de la anarhia violentă a Libiei la cea a Afganistanului. Este o zonă la care grecii s-au referit ca oikoumene, adică partea locuită a globului pe care grecii o cunoșteau și de care știau. Oikoumene a fost o idee mai mult decât o geografie. Un concept mult mai mare decât zona aridă a lumii arabe, includea Etiopia, Turcia, Iranul, Afganistanul, Caucazul și Asia Centrală și prezenta o interconexiune care a constituit o formă timpurie de globalizare. Aceasta este aceeași hartă străbătută în mare măsură de Herodot și Alexandru cel Mare. Adesea, cele mai vechi și mai vechi locuri au oferit date pentru cele mai grave orori moderne.

De exemplu, martorul Palmyra. În memoria mea de acum zeci de ani sunt coloanele sale subțiri corintice care punctează orizontalitatea deșertului sirian. Aici, „Regina Răsăritului”, Zenobia, o figură mult mai importantă decât Cleopatra, a fost în cele din urmă subjugată de împăratul roman Aurelian în anul 272 d.Hr.[*6] Aurelian a incendiat orașul un an mai târziu. Palmyra va fi subjugată din nou și avea multe dintre cele mai mari antichități ale sale mutilate și distruse de ISIS între 2015 și 2017. A fost o crimă fundamentală împotriva obiectelor sacre din trecut, confirmând violența nihilistă a grupului împotriva ființelor umane.

Care este direcția tuturor? Ce dimensiuni politice va lua în cele din urmă această vastă regiune situată în mare parte în subtropicalele dintre Europa și Orientul Îndepărtat? Ar putea ieși din decenii de instabilitate și guvernare proastă să găsim o cale de mijloc crucială între tiranie, pe de o parte, și anarhie, pe de altă parte?

Răspunsurile încep cu o perspectivă peste prăpastia deceniilor și secolelor.

—

Pentru a explora această distanță atât de mult dincolo de sfera înțelegerii umane, precum și de alte întrebări, necesită ajutorul nu numai al experților contemporani, ci și al scriitorilor de mult demodați. Căci, în timp ce valorile acelor scriitori decedați nu se potrivesc cu ale noastre, strălucirea lor este de netăgăduit, motiv pentru care lucrările lor au fost judecate în primul rând drept clasice. Astfel, ar trebui să fim umili în ceea ce privește vârstele anterioare ale bursei, care, oricât de viciate ar fi, oferă fundația pentru ale noastre.

Deci haideți să începem.

—

Arnold J. Toynbee, istoricul și filozoful britanic prolific care a consemnat douăzeci și șase de civilizații mondiale în Studiul său de istorie în douăsprezece volume, a scris că de-a lungul trecutului uman a existat o „tendință de maestru” către „standardizare” la lucru. De-a lungul mileniilor, cu toții am devenit mai asemănători, mai degrabă decât disemănători. După cum observă protagoniștii din romanul lui Paul Bowles din 1949 despre Algeria, „Oamenii fiecărei țări se aseamănă mai mult cu oamenii din orice altă țară... Totul devine gri și va deveni mai gri.”[8]

Dar, deși direcția este clară, calea de peste zece mii de ani a fost notoriu de lentă și complicată, cu multe inversări și întorsături și cu un drum atât de lung de parcurs. În acest proces sinuos, în timp ce „diferențierea” și „diversitatea” marchează stadiul de creștere a civilizațiilor, declinul civilizațional continuă întotdeauna în același mod. Toynbee îl compară cu pilda rețelei Penelopei. În Ithaca, soția credincioasă a absentului Ulise le promite pretendenților săi că se va da în căsătorie unuia dintre ei, de îndată ce termină de țesut un foaie de înfășurare pentru bătrânul Laertes, tatăl lui Ulise. Dar ea nu termină niciodată foaia de înfășurare, deoarece după ce a țesut un model pe războaie toată ziua, își petrece nopțile în sarcina monotonă de a-și

desface munca de zi cu zi. În acest fel, nu se va da niciodată în căsătorie și poate rămâne fidelă soțului ei dispărut. Modelele pe care le țese pe războaiele ei în fiecare zi sunt diferite unele de altele, dar desfășurarea pe timp de noapte este întotdeauna aceeași. În acest fel, munca lui Penelope oglindește ascensiunea și declinul civilizațiilor. Dar munca lui Penelope, conform interpretării lui Toynbee, nu este „de nesuportat", deoarece cu fiecare zi ea este mai aproape de a se reuni cu soțul ei, care în cele din urmă se întoarce acasă.[9]

Același lucru este valabil și pentru ceea ce Toynbee numește „țesătorul mai puternic", care sugerează progresul civilizațiilor înseși.[10]

Inspirat dintr-o imagine din Faust al lui Goethe, Toynbee explică: „Lucrarea Spiritului Pământului, în timp ce el își țese și își trasează firele pe Războiul timpului", constituie „ritmul elementar" al istoriei omului, deoarece „ se manifestă în gene și creșteri și defalcări și dezintegrari ale societăților umane." Dar această „întoarcere perpetuă a roții nu este o repetare zadarnică, dacă, la fiecare revoluție, poartă vehiculul cu atât mai aproape de scopul său... și semnifică nașterea a ceva nou."[11] Pentru că „răstul timpului". " se mișcă atât de încet, „defalcările și dezintegrarile" individuale, încât, așa cum se întâmplă, astăzi atât de obsedează mass-media despre Orientul Mijlociu, nu-și permit să se creeze ceva cu totul nou.

Pentru a vedea cu adevărat ceea ce se creează, este nevoie de amploarea lui Toynbee, concentrându-se, așa cum o face el, asupra întregii istorii umane, precum și pe distanța și ritmul magistral al unor istorici precum Gibbon și Braudel. Edward Gibbon, istoricul britanic de la sfârșitul secolului al XVIII-lea al Declinului și căderii Imperiului Roman, înregistrează, printre atâtea altele, marea evoluție a creșterii și căderii dinastiilor mongole și turcice, împletite cu subtilitățile intrigilor curții romane și persane. , totul în doar câteva paragrafe, cu concizia liniştită a lui Tacitus. Din această tapiserie iese însuși procesul istoriei, în care declinul înseamnă doar o transformare prelungită; astfel încât căderea Romei de Vest este atât de graduală și relativă încât duce, în cele din urmă, la începuturile rudimentare ale sistemului de stat european timpuriu modern. Imaginați-vă un avion care se mișcă cu o viteză de 500 de mile pe oră, care de la o altitudine de 30.000 de picioare pare să se

târască peste peisajul de dedesubt. Se târăște prin paragrafele ironice și impunătoare ale lui Gibbon, în timp ce trece rapid prin decenii și secole. Fernand Braudel, geograful și istoricul Mediteranei francez de la mijlocul secolului al XX-lea, numește acest fenomen longue durée - schimbările lente, imperceptibile, precum mișcările lente ale oceanului la cele mai adânci adâncimi, care determină în mod invizibil mișcarea rapidă, ondulații tranzitorii la suprafață, asupra cărora mediile rămân concentrate.

Cu alte cuvinte, devine o chestiune de lărgire dramatică a viziunii cuiva asupra timpului și a terenului și, în acest fel, redescoperirea trecutului profund: abia atunci viitorul ar putea deveni vizibil.

A vedea viitorul presupune, de asemenea, să vezi ceea ce este direct în fața ochilor. Acest lucru este mai ușor de spus decât de făcut, deoarece ceea ce este în fața ochilor este adesea neplăcut și are o modalitate de a dezvălui idei acceptabile despre modul în care se comportă și funcționează societățile îndepărtate. A vedea limpede necesită și întâlniri nu numai cu cei vii, ci și cu cei morți: adică recitirea operei tocmai a acelor mari gânditori care au trecut testul timpului și care ne fac pe cineva cel mai neliniștit. În special, mă gândesc la trei bărbați: marele antropolog american Clifford Geertz, care a identificat cultura – exact ceea ce mulți politologi contemporani preferă adesea să ignore – ca forța care stă la baza oricărei politici; marele sociolog Barrington Moore, Jr., care a demonstrat că fiecare stat și societate ajunge la democrație sau dictatură în felul său complex și complicat, care nu poate fi replicat nicăieri altundeva și, cu siguranță, nu poate fi impus din exterior; și marele istoric arabist și intelectual Elie Kedourie, care, în cursul contestării simpatiilor inspirate de vinovăție ale lui Toynbee pentru arabi (vom ajunge la toate acestea mai târziu), a demonstrat fără milă și meticulos modul în care înregistrarea reală a istoriei moderne din Egipt, Siria , iar Irakul pune în pericol teoriile științei politice și alte programe optimiste. Al lui Kedourie a fost un pesimism înrădăcinat în observație, mai degrabă decât un optimism înrădăcinat în iluzie voită. Progresul este posibil, credeau toți acești oameni, dar nu așa cum ne imaginăm noi, în Occident. Astfel de bărbați, care au fost giganți în vremea lor, marchează puncte bune de plecare pentru călătoria mea prin câteva părți alese ale Orientului Mijlociu Mare, al cărei scop este să

întâlnesc istorici locali și alți gânditori din ziua de azi pentru a contesta și a confirma. aceste eminenţe de la mijlocul secolului al XX-lea.

Într-adevăr, este o călătorie în timp și în teren. Lăsând camera să micșoreze pentru a cuprinde secolele și mileniile, arheologul contemporan de la Universitatea Oxford, Barry Cunliffe, documentează cum povestea Orientului Mijlociu Mare este una a imperiilor nomazi și așezate, primul amenințându-l de obicei pe cel din urmă. Și acești nomazi și imperii reapar în diferite forme și sub diferite etichete până în momentul prezent, pe măsură ce lupta dintre insurgențe și regimuri înrădăcinate continuă, astfel încât hărțile antice și medievale poartă asemănări uimitoare cu cele ale epocii noastre. Tuaregii berberi din Sahara adâncă care trăiesc tensionat sub ocupația armatei algeriene, trupele islamice de război din Libia, diferitele facțiuni armate din Siria, diviziunile etnice și sectare ale Irakului, triburile în război din Yemen, absența perpetuă a unei guvernări eficiente în hinterlandele Sudanului întins și tribalizat și așa mai departe fac parte din aceeași poveste veche despre lipsa de unitate și autoritate în această regiune vastă. Observați alte asemănări. Imperiile ahemenid și selgiucide, precum și protectoratul Han, toate de atât de mult dispărute, oglindesc totuși amploarea influenței iraniene, turce și chineze astăzi în terenul uscat dintre Europa și Asia.[12]

„Trecutul seamănă cu viitorul mai mult decât o picătură de apă cu alta”, scria istoricul arab din secolul al XIV-lea Ibn Khaldun.[13] O exagerare considerabilă, fără îndoială, dar care măcar încurajează o abordare a prezentului întemeiată pe tot ce a apărut înainte.

Permiteți-mi să mă opresc puțin cu Ibn Khaldun, un scriitor și gânditor de calibru al Renașterii italiene, care a călătorit de la Fez în vest până la Damasc în est în cursul unei vieți pline de istorie. El credea că, în timp ce beduinii aspiră la o existență sedentară, cei din orașe și orașe nu au o astfel de înclinație inversă. Viața urbană, mai degrabă decât să ducă la dorința de întoarcere în deșert, duce în schimb la forță politică și lux. Dar inexorabil, același lux – care continuă să crească – duce la o pierdere a solidarității de grup sau asabiyyah și, prin urmare, la o sofisticare foarte fragilă, decadență, senilitate și decădere: astfel încât noi dinastii, construite pe noi asabiyyah, apar pentru a se forma. încă un mare ciclu al istoriei, cu noi migranți care ies

din deșert pentru a se infiltre din nou în orașe și orașe.[14] Gândiți-vă la migrația în masă către Teheran și alte orașe a unui proletariat nou și doar parțial urbanizat care a precedat Revoluția iraniană din 1978–79 și, de fapt, a făcut-o posibilă. Gândiți-vă la asabiyyah al clanului al-Bu Nasr al lui Saddam Hussein din Tikrit, pe Tigrul, la nord de Bagdad, care în cele din urmă a copleșit capitala irakiană în numele naționalismului arab laic și al socialismului Baath, dar în curând a spart pielea acelor artificiali. invenții și a condus zeci de ani ca țărani bandiți și ucigași.[15] Muammar Gaddafi provenea dintr-o familie săracă de beduini, departe de capitală, înainte de a prelua Libia. A condus timp de peste patru decenii, a căzut într-o formă nebună de decadență și lux și a fost ucis într-o revoltă generală care a dus la noi forme de haos și dezordine. Ofițerii militari care au preluat regimurile din Egipt și Siria în a doua jumătate a secolului XX proveneau adesea din medii rurale umile. Desigur, Al Sauds sunt un exemplu de asabiyyah tribală din deșert care a continuat să cucerească și să-și dea numele unei țări.

Dar cum rămâne cu Primăvara Arabă? Nu a însemnat asta o pauză din acest trecut debilitant?

Nu. Din păcate, nu a făcut-o.

Mai degrabă decât o mișcare simplă pentru democrație, așa cum au susținut în mod autoreferențial comentatorii din Occident la acea vreme, Primăvara Arabă a fost ceva mai general: o revoltă împotriva autorității centrale decadente, luxoase și discreditate. În spiritul tulburării beduinilor lui Ibn Khaldun, așa cum arată cazurile din Libia și Yemen, Primăvara Arabă a dus la infiltrarea unor oameni înarmați tribali în cele din urmă în orașe, provocând anarhie. În ceea ce privește Siria, pe care o vom explora mai târziu în profunzime, ea sa prăbușit rapid într-un stat hobbesian al tuturor împotriva tuturor, odată ce autoritatea centrală decadentă și opresivă a fost contestată. Tunisia a evoluat cu curaj ca democrație în capitala sa și în orașele mari de ceva timp, dar controlul central din provincii a slăbit și granițele sale au fost ușor încălcate. Tunisia, în orice caz, este cea mai europeană dintre țările arabe: întărită de un mit secular al fundației furnizat de liderul său independentist, Habib Bourguiba (Atatürk al lumii arabe), și constituind un grup veche de civilizație care își are originea în vechime. Cartagina, a fost

mai târziu susținută de imperiile roman, vandal și bizantin. Astfel, în ciuda problemelor sale și a revenirii către autocrație, Tunisia reprezintă cel mai plin de speranțe pentru un experiment democratic occidental.

Cu toate complexitățile politice și economice introduse de urbanizarea rapidă și tehnologia postmodernă, un ritm antic și medieval încă persistă sub glazura modernității în Orientul Mijlociu. Acest ritm nu este determinant și nici nu este adesea dominant; dar nici nu poate fi negat. Speranța, așadar – cel puțin genul de speranță care nu este sentimentală – se odihnește în longue durée.

—

Cu cat se schimba mai mult…

Desigur, s-ar putea argumenta, Orientul Mijlociu a fost într-o permanentă tulburare față de trecut, de când am pășit pentru prima dată în regiune, acum o jumătate de secol. Turcia a trecut de la un regim militar secular la unul cu tendințe islamice. Iranul a avut o mare revoluție și este în pragul unei alte. Afganistanul a trecut de la un regat nervos în pace la o stare permanentă de război și semi-haos. Uighurii turci musulmani din vestul Chinei au trecut de la un stil de viață tradițional la a fi sub atacul unui stat chinez în curs de modernizare. Pakistanul a trecut de la un regim militar la o democrație parțială și poate înapoi. Iranul și Irakul au purtat un război în care au murit multe sute de mii. Irakul și Siria au trecut de la sufocarea dictaturilor baasiste la război și anarhie, deoarece islamismul a înlocuit naționalismul arab acolo. Axa radicală și respingătoare a Siriei, Irakului și Libiei, atât de puternică și influentă timp de decenii în timpul Războiului Rece și după aceea, a fost spulberată de colapsul statului. În cadrul acelei anarhii, etnicii kurzi au purtat mai multe războaie de supraviețuire. Libanul a avut un lung război civil și încă se clătina, abia supraviețuind. Arabia Saudită a trecut de la o autocrație somnoroasă la una hiperactivă și reformatoare din punct de vedere social, indiferent de imaginea ei în Occident. Sheikhdoms-urile din Golful Arabic, construite pe bogăția petrolului și comerțul global, au fost complet transformate în orașe strălucitoare, futuriste. Yemenul, fără un sistem regal, a

avut, prin contrast, mai multe războaie civile. Egiptul și Libia au răsturnat dictatori. Algeria a avut un război civil lung. Israelul a trecut de la politica de centru-stânga la cea de extremă dreapta, cu războaie în Liban și Gaza între ele, și totuși a stabilit relații diplomatice cu o serie de state arabe – ceva despre care puțini au prezis că se va întâmpla vreodată. Etiopia, care, după cum voi explica mai târziu, face parte în mare măsură din Orientul Mijlociu Mare, a trecut de la dictatura marxistă la un regim autoritar mai blând, la un experiment tumultuos cu democrația parțială care a dus la un război civil vast și extrem de sângeros. Există suficientă varietate aici pentru a cuprinde întregul glob.

—

Și este același lucru...

Dar Orientul Mijlociu, privit din adâncurile oceanului – sau de la 30.000 de picioare – abia s-a schimbat în cei cincizeci de ani în care i-am cunoscut în mod intim.

Turcia s-a întors acolo unde era înainte de revoluția seculară a lui Mustafa Kemal Atatürk după Primul Război Mondial: după ce s-a îndepărtat prea mult de islam sub Atatürk, Turcia s-a redresat acum, în termeni istorici, deși viitoare reajustări sunt în curs. Guvernul afgan, chiar și atunci când era nominal în pace la mijlocul deceniilor secolului XX, nu a condus niciodată mult dincolo de orașele mari: exact ca acum. Afganistanul rămâne, așa cum a fost întotdeauna, o zonă de tranziție instabilă de triburi și etnii între Asia Centrală rusizată și subcontinentul indian. Uighurii musulmani din Turkestanul chinez au fost reprimați feroce de zeci de ani, așa cum am aflat în timpul mai multor vizite prelungite acolo, începând cu anii 1990. Doar în ultima vreme mass-media a acordat atenție acestei părți cea mai instabilă din punct de vedere istoric a geografiei Chinei. Armata a cuprins întotdeauna statul profund al Pakistanului. Nu s-a schimbat nimic acolo. Războiul Iran-Irak din anii 1980, pe cât de nemăsurat de sângeros a fost, nu a schimbat nici regimurile implicate, nici granița dintre ele. Irakul și Siria au constituit la început o situație de anarhie sub carapașa tiraniei extreme. Tot ceea ce s-a

întâmplat este că carapacea tiraniei a fost spulberată într-un loc și puternic zguduită în celălalt, dezvăluind absența societății civile dedesubt. În toate vizitele mele în ambele țări de-a lungul deceniilor, am simțit întotdeauna un gol și o extremitate terifiantă, unde politica normală nu a fost practicată niciodată de la abolirea oricărei forme de constituționalism în Siria și Irak în 1958. Libanul a constituit timp de decenii o urbanitate levantină volatilă. unde războiul și gherilele susținute de Iran au existat la câțiva kilometri distanță de restaurantele gourmet care servesc vin fin: visul unui corespondent străin. Colapsul economic al țării este relativ recent. Cât despre kurzi, ei au fost adesea într-o stare de război sau aproape de război. Arabia Saudită este condusă de Al Sauds așa cum a fost timp de un secol, în timp ce Egiptul este condus de aceeași linie de faraoni naseriți din 1952. Pentru o scurtă perioadă, din 2011 până în 2013, Egiptul a experimentat democrația, eveniment acoperit exhaustiv. de către mass-media mondială, până când stăpânirea militară a fost doar reluată, sub un dictator izbitor de asemănător celor precedente, doar puțin mai rău în domeniul drepturilor omului. În ceea ce privește Yemenul, chiar și atunci când era în pace, să călătoresc în lung și în lat, așa cum am făcut-o în 1986 și 2002, a dezvăluit un gol anarhic în care un călător avea nevoie de un bodyguard. De la obținerea independenței în 1962, Algeria a fost condusă de junte militare și de securitate întunecate. Sudul vast al țării a fost întotdeauna mai mult sau mai puțin sub ocupația informală a armatei de la Alger, așa cum am aflat în timpul unei vizite de o lună în Sahara centrală în 2005. Monarhiile tradiționale din Maroc, Iordania și Oman continuă necontestate. Etiopia (subiectul primei mele cărți), în timpul Războiului Rece și după aceea, a rămas un mini-imperiu foarte instabil, adesea violent, al diferitelor grupuri etnice.

Desigur, Iranul a avut una dintre revoluțiile esențiale ale secolului al XX-lea, trecând în câteva săptămâni în 1978 și 1979 de la o monarhie artificială a unui șah și șahbanu la un stat islamic radical condus de o clerică șiită. Totuși, sub politică, Iranul, așa cum am învățat călătorind prin țară în anii dinaintea revoluției și în anii de după, este cu totul etern: una dintre cele mai vechi și urbanizate civilizații ale istoriei, cu mari pretenții de putere imperială, ai cărei popor se uită de sus. asupra arabilor ca haotici şi tribali. Rădăcinile influenței

iraniene în Orientul Mijlociu rămân substanțial culturale; nici nu a existat anarhie în Iran, deoarece o ierarhie birocratică a clericilor a înlocuit-o rapid pe cea a șahului. Experiența persană, cu atât mai mult europeană într-un sens decât cea a arabilor, va continua să surprindă pe măsură ce revoltele sale împotriva ayatollahilor îmi amintesc de sofisticarea mișcării Solidaritatea împotriva conducătorilor comuniști ai Poloniei în anii 1980.

Este adevărat că Israelul, din nou, atât de mult un caracter excepțional cultural în regiune, a suferit o schimbare singulară. Mișcarea Israelian Peace Now este moartă, victima intifadelor palestiniene. În ochii multor israelieni, palestinienii au trecut de la a fi interlocutori la a fi dușmani. Teritoriile ocupate au rămas astfel de peste cinci decenii. Deci, în marea schemă a lucrurilor, nici acolo nu s-au schimbat atât de multe. Desigur, stabilirea de relații diplomatice între Israel și o serie de țări arabe, în special în Golful Persic, constituie o dezvoltare istorică de necontestat. Dar rețineți că, timp de decenii, Israelul a cooperat în chestiuni de securitate și a menținut legături regulate cu aceleași state arabe din Golf, al căror pragmatism nemilos în toate problemele este evocator de cel al Singapore. Acesta a fost mult mai mult un proces organic pas cu pas decât sugera mass-media la acea vreme.

Ceea ce s-a schimbat cel mai dramatic în Orientul Mijlociu a fost comportamentul puterilor externe: adică al imperiilor. Acum ne apropiem de miezul acestei povești.

—

„În mare parte, sub relativa pace asigurată de marile imperii care au fost construite după Epoca Axială... au venit începuturile unei serii de mișcări despre care se vorbește ca fiind marile religii istorice.” [16] Așa a scris Marshall G. S. Hodgson, mijlocul istoric al Orientului Mijlociu al Universității din Chicago din secolul al XX-lea. Într-adevăr, faptul deprimant, dar de netăgăduit, este că imperiile au dominat o mare parte a istoriei politice începând cu antichitatea timpurie, în Orientul Mijlociu și în alte părți, pentru că au oferit, cel puțin în termeni relativi, cel mai practic mijloc implicit de

organizare politică și geografică. Imperiile pot lăsa haos în urma lor, dar este și adevărat că au apărut ca soluții la haos.[17]

Majoritatea progreselor civilizaționale au avut loc sub imperii. Epoca de aur a islamului a fost una imperială, în primul rând sub abbazidi și, într-o măsură redusă, sub fatimidi și hafzi. Imperiul mongol ar putea fi crud peste măsură, dar cine au subjugat sau distrus mongolii: alte imperii — abazidă, khwarazmiană, bulgară, cântecă și așa mai departe. Otomanii din Orientul Mijlociu (și habsburgii din Europa Centrală și din Balcani) au oferit o protecție vizibilă evreilor și altor minorități, în concordanță cu cele mai luminate valori ale epocii lor specifice. Genocidul armean nu a avut loc, așa cum se crede în mod obișnuit, sub Imperiul Otoman în sine, ci mai degrabă sub influența naționaliștilor tineri turci, care erau în curs de a-l înlocui. Naționalismul monoetnic, mai mult decât imperialismul multietnic cu calitatea sa cosmopolită, a fost mai letal față de minorități.

Totuși, după cum remarcă sec istoricul de la Oxford, John Darwin, „Imperiul este adesea văzut ca păcatul originar al popoarelor europene, care au corupt o lume nevinovată", chiar dacă „originile sale reale sunt mult mai vechi", intrinseci cursului istoriei în sine.[18]

De fapt, motivul major al violențelor din Orientul Mijlociu din ultimii ani și decenii — ondulațiile trecătoare cărora le acordă atenție mass-media — este că, pentru prima dată în istoria modernă, regiunea se află într-o fază post-imperială. Nu mai există imperii mondiale care să păstreze ordinea. Imperiile asirian, roman, persan, bizantin, otoman, britanic, sovietic și american au dispărut din regiune. Aceasta este longue durée de bază în spiritul lui Braudel, oricât de tulburătoare este pentru sensibilitățile postmoderne. Dar este ceva cu care trebuie pur și simplu să ne confruntăm.

Imperiul Turc Otoman, care a guvernat Orientul Mijlociu din Algeria până în Irak timp de patru sute de ani, s-a prăbușit în urma Primului Război Mondial. Autoritățile de mandat imperial britanic și francez care guvernau statele din Levant și Semiluna Fertilă, din Liban până în Irak, au venit la un sfârșit după cel de-al Doilea Război Mondial. În ceea ce privește Războiul Rece, Statele Unite și Uniunea Sovietică au fost imperii „în toate, cu excepția numelui", observă Darwin.[19] Uniunea Sovietică s-a dezintegrat în 1991, în

timp ce reputația de putere a SUA s-a diminuat constant de la invazia Irakului din 2003. Din păcate, fără imperiu sub o anumită formă, Orientul Mijlociu (și lumea arabă în special) a evidențiat întotdeauna o „tendință fisionabilă... spre divizare”, observă arabistul Tim Mackintosh-Smith, care locuiește în Yemen de zeci de ani, refuzând să dezerteze. acea națiune sfâșiată de război.[20]

Martor Siria, care, după un război civil de opt ani, care a ucis poate jumătate de milion de oameni, s-a stabilizat temporar sub egida Rusiei și Iranului și, într-o măsură mai mică, a Turciei, toate cele trei state bazându-se direct pe vechiul imperialism. traditii. În concluzie, Orientul Mijlociu după o sută de ani încă nu a găsit o soluție adecvată la prăbușirea Imperiului Otoman. [*7]

Desigur, această teză vine în contradicție cu o mare parte a înțelepciunii comunităților academice și jurnalistice din acest moment. De înțeles, având în vedere că colonialismul european modern încă constituie o istorie vie, savanții și reporterii rămân preocupați de crimele britanicilor și francezilor din Orientul Mijlociu, Africa și din alte părți. În timp, această preocupare se va risipi și o viziune mai calmă asupra imperialismului european și non-european de-a lungul a mii de ani de istorie umană va prinde cu siguranță rădăcini. Deoarece trăim într-un moment postcolonial în timp, este firesc ca nelegiuirile colonialismului european să fie mari. Provocarea este să trecem dincolo de aceste fapte rele, fără a le minimiza.[*8]

—

După standardele lui Gibbon și Toynbee, marea poveste din Orientul Mijlociu de astăzi nu este neapărat eșecul democrației, ci plecarea imperiului. Cu imperiul dispărut, problema este de a evita anarhia. Deși imperiul reprezintă o formă extremă de ordine, iar anarhia o formă extremă de dezordine, ar putea părea că una este la fel de proastă ca cealaltă. Dar pur și simplu nu este adevărat. După cum a indicat filozoful persan din secolele al XI-lea și al XII-lea, Abu Hamid al-Ghazali, într-o exagerare evidentă, „o sută de ani” de tiranie provoacă mai puține pagube decât anarhia „de un an”, deoarece anarhia este tirania unei întregi populații una împotriva celeilalte. .[21] Am

experimentat asta din prima mână, călătorind prin tot Irakul lui Saddam Hussein în 1984 și 1986 și gândindu-mă că nimic nu poate fi mai rău decât opresiunea pulverizantă din curtea închisorii pe care am trăit-o – până când am călătorit de două ori prin Irak cu armata americană în anii post-Saddam. de haos din 2004 și 2005, unde am trăit o situație anarhică mult mai înfricoșătoare decât chiar tirania lui Saddam. Dacă aș fi ajuns la această realizare mai devreme, nu aș fi susținut Războiul din Irak (mai multe despre asta vor urma). Același lucru se poate spune despre Siria în timpul regulilor relativ stabile ale bătrânului și mai tânărului Assad între 1970 și 2011 și a abisului anarhic care a urmat; sau despre Libia în timpul stăpânirii tiranice a lui Muammar Gaddafi și după aceea. Puțin altceva decât cele mai dure regimuri au funcționat până acum în aceste țări cu geografiile lor artificiale și granițele ilogice în consecință; mai degrabă, sunt expresii geografice vagi, a căror însăși artificialitate a necesitat, cel puțin în trecut, cele mai extreme forme de constrângere și control. Cu alte cuvinte, Egiptul și Tunisia au rădăcini lungi și puternice ca state și societăți care preced Islamul. Libia, care se află între ei, nu. Vestul Libiei, Tripolitania, cu relativul său cosmopolitism, a gravitat istoric spre Cartagina și Tunisia Mare. Estul Libiei, Cirenaica, mult mai conservatoare, a gravitat istoric spre cosmopolita Alexandria din Egipt. În mijloc, inclusiv Fezzanul la sud, este un vid relativ deșertic, cu excepția identităților tribale și subregionale.[22]

De fapt, cele mai puțin opresive regimuri din Orientul Mijlociu au fost monarhiile tradiționale din Maroc, Oman și Iordania. Datorită legitimității lor istorice inerente, ei au reușit să guverneze cu un grad minim de cruzime, în ciuda faptului că sunt autoritari. Laboratorul Hobbesian din Orientul Mijlociu demonstrează că, alături de imperiu, monarhia este cea mai naturală formă de guvernare. După cum explică cu răbdare Marshall Hodgson, timp de secole „monarhia a părut singura alternativă potrivită la o oligarhie înarmată rapace.”[23] Dar, după înfrângerea fascismului și apoi a comunismului, discursul occidental a presupus cu o minte îngustă că „democrația capitalistă – piața și alegeri” — a constituit faza finală a modernității, scrie Barnett Rubin, specialistul contemporan de zonă de la Universitatea din New York în Afganistan și Pakistan.[24] Această logică occidentală, așa cum sugerează el,

presupunea în mod fals că numai ideile frumoase ar putea depăși realități obiective, cum ar fi analfabetismul, conflictul etnic și religios și absența granițelor controlabile.

Democrația, din nou, conform arcului lung al timpului, rămâne doar un experiment îndrăzneț. Nuanța și strigătul împotriva autoritarismului pe care s-a auzit de mulți ani, în special la Washington, este aistoric. Autoritarismul este doar o categorie, nu o mișcare. Și o categorie foarte liberă la asta. La urma urmei, ce a avut regretatul sultan Qaboos bin Said al Omanului – care a guvernat timp de cincizeci de ani în secolele XX și XXI, un dictator absolut care a respectat libertățile civile și care a susținut ecologismul, drepturile femeilor și construirea instituțiilor – în comun cu regimurile din Coreea de Nord, China sau Rusia? Aș putea face un argument similar cu privire la Maroc sau Iordania. În calitate de jurnalist care a călătorit în jurul lumii timp de decenii în Orientul Mijlociu și în alte părți, am experimentat regimuri dintr-un spectru larg de nuanțe de gri, relativ puține fiind fie democrații stabile și exemplare la un capăt al spectrului, fie tiranii brutale și asfixiante. celălalt capăt.

Într-adevăr, lumea arabă s-a mutat prea des între imperiu, tiranie și anarhie, deoarece monarhiile venerabile sunt posibile doar în câteva locuri. Sheikhdoms-urile din Golful Arabic sunt excepții, deoarece sunt simple orașe-stat cu depozite vaste de hidrocarburi, astfel încât conducătorii lor să-și poată mitui în mod adecvat populațiile și să-i determine pe străini să facă treaba pentru ei. Conducătorii Golfului manifestă, de asemenea, un empirism machiavelic dur care este mai degrabă amoral, decât imoral.[25] În timp ce majoritatea arabilor tânjește, de asemenea, după idealul justiției, puțini tânjesc cu adevărat după democrație și legalismele sale, așa cum le înțeleg elitele din Occident. Între timp, marea majoritate cooperează și colaborează cu oamenii puternici.[26] Astfel, a defini lumea arabă în special ca o competiție între democrație și autoritarism – așa cum o fac atât de mulți oameni – înseamnă a-i impune categorii simulate, specifice experienței istorice a Americii, nu experienței istorice a regiunii în cauză. Cu câțiva ani în urmă, acest lucru a fost exprimat succint de cronicarul de afaceri externe al Wall Street Journal, Walter Russell Mead, care a scris referitor la stările de

democrație din Africa de Nord că nici conducătorii autocrați, nici protestatarii de pe străzi nu aveau „organizarea, experiența politică, ideologia. claritate și cunoștințe tehnice” pentru a constitui o elită de guvernare modernă, birocratică, care nu este nici opresivă, nici anarhică. Și americanii, în ciuda tuturor experților, a spus el, „nu au soluții de oferit”, deoarece problemele sunt profund țesute în istoria și cultura regiunii.[27]

Modernitatea, printre altele, se referă la state liberale cu sisteme birocratice organizate care interacționează între ele pe o bază seculară.[28] Aceasta, cel puțin, este concepția ideală despre lumea noastră. Dar, dimpotrivă, societățile islamice, explică politologul contemporan și specialistul în Orientul Mijlociu Michael C. Hudson, „au dat dovadă de despotism punctat de rebeliune și crize cronice de succesiune”.[29]

Urbanizarea din a doua jumătate a secolului al XX-lea și mai departe nu a făcut decât să complice situația. În satele musulmane, religia a fost un element inconștient al existenței tradiționale – în timp ce în mahalalele și mahalale de la periferia orașelor din Orientul Mijlociu, religia a trebuit reinventată într-o formă mai austeră și fără compromisuri, făcând-o un proiect ideologic, pentru a putea menține valorile tradiționale în mijlocul mulțimilor și anonimatului străinilor. Revoltele de primăvară arabă au semnalat dorul de modernitate adecvată. Cu toate acestea, regiunea în ansamblu este încă departe de a-l realiza - ceva care nu este doar un defect al conducătorilor și locuitorilor săi, ci și al nostru, așa cum voi explica acum.

—

De fapt, lumea islamică din Orientul Mijlociu Mare, demonstrând fragmentarea postcolonială și post-Războiul Rece, dezvăluie partea întunecată a modernismului și postmodernismului (cu toate juxtapozițiile sale estetice și culturale inegale) pe care preferăm să o ignorăm; întrucât state precum Siria, Irakul și Afganistanul nu reușesc în mod monstruos să-și integreze societățile tradiționale care funcționează bine, care funcționează atât de mult timp fără granițe dure în strictele stricte ale sistemului de stat modern, așa cum a fost construit de Occident. Uitați-vă la un singur exemplu obscur și diminutiv:

Barnett Rubin raportează că „declinul controalelor la frontieră într-o Europă în curs de consolidare [de anii ’90] a ușurat calea sindicatelor turcești de a introduce heroina afgană din Pakistan în navele înmatriculate în Panama.”[30] cu alte cuvinte, triumful expansionismului Uniunii Europene în primii ani ai post-Război Rece a avut multe replici, datorită tensiunilor și tulburărilor sociale proprii ale Europei, cum ar fi creșterea dependenței de droguri, care au distorsionat societatea – și, prin urmare, politica – de-a lungul țării afgane. Frontiera pakistaneză, atât de departe de Europa.

De când Orientul musulman în perioada medievală târzie a început să întâlnească civilizațiile mai dinamice din punct de vedere economic și politic ale Chinei Sung și Ming și ale Europei renascentiste, lumea islamică a intrat cu adevărat în marea tapisserie a istoriei lumii (adică din punct de vedere occidental).), și ca urmare, orice reflecție pe care o facem asupra islamului și a Orientului Mijlociu Mare este o reflecție, oricât de indirectă, asupra propriei noastre civilizații și asupra noastră. Pe măsură ce istoria în sensul Toynbeean ne aduce treptat împreună în această lume din ce în ce mai claustrofobă, toți devenim parte din aceeași familie umană. Ceea ce au făcut de fapt împărații Sung și Ming și în special cultura Renașterii europene a fost să pregătească scena pentru o înflorire tehnică care va culmina cu Revoluția Industrială la ambele margini ale Eurasiei, cu care oikoumene musulman, care se întindea de la Mediterana până în China. , nu a putut concura. Marshall Hodgson, probabil cel mai mare cronicar modern al istoriei Orientului Mijlociu, care este oarecum uitat acum doar pentru că munca sa este destul de academică și a murit cu mai bine de jumătate de secol în urmă, subliniază că „nemulțumirea și perturbarea înrădăcinate” ale Orientului islamic, exprimate prin anticolonialism, naționalism și extremism religios, sunt în cele din urmă reacții la contactul său mai mare cu lumea industrială și postindustrială amenințătoare de la periferiile sale, din care imperialismul occidental a fost în mod natural un produs secundar. Și din cauza diversității popoarelor musulmane, ele nu au reacționat uniform la această amenințare. Acest lucru a ajutat la agravarea diviziunilor profunde din lumea lor care ar fi cu adevărat dezvăluite la prăbușirea Imperiului Otoman și care nu au fost niciodată reconciliate.[31]

—

Astfel, această carte nu este o justificare a Occidentului sau a imperialismului, în ciuda capacității acestuia din urmă de a oferi o anumită măsură de coerență și ordine într-o zonă provocatoare a lumii. Interacțiunea dintre Vest și Orientul Mijlociu Mare este mult mai întortocheată și mai complicată decât atât. Arnold Toynbee este din nou cel care a oferit o perspectivă semnal în toate acestea. Vă rog să mă îndurați.

În 1922, la vârsta de treizeci și trei de ani, Toynbee a publicat o carte timpurie, The Western Question: In Greece and Turkey; Un studiu în contactul civilizațiilor. Acesta s-a ocupat de ceea ce a fost prima știre a zilei: conflictul militar dintre două țări aflate la calar între Balcani și Orientul Mijlociu. După Primul Război Mondial și dizolvarea Imperiului Otoman, Grecia a încercat să anexeze marginea de vest a Anatoliei cu cei 1,5 milioane de etnici greci concentrați în jurul marelui oraș cosmopolit Smirna. Armata greacă, sprijinită în mod tacit de puterile aliate occidentale, a aterizat pe coasta turcă în 1919 și a înaintat spre interior aproape la est până la Ankara, adânc în interiorul Anatoliei. În 1922, o armată turcă sub comanda lui Mustafa Kemal „Atatürk” (Părintele Turk) a contraatacat și a alungat literalmente forțele grecești înapoi în mare. Zeci de mii de civili etnici-greci din jurul Smirnei au fost uciși și 1,2 milioane - practic întreaga populație de etnici greci din Turcia - au fost refugiați în Grecia. Cel puțin 100.000 de etnici greci au mărșăluit în interiorul Anatoliei, majoritatea nemaivăzuți niciodată. Două mii cinci sute de ani de civilizație greacă în Asia Mică s-au încheiat brusc. Schimbul de populație, care a inclus și 400.000 de musulmani forțați să se mute din Grecia în Turcia, a oferit un model pentru curățarea etnică în secolul al XX-lea. Căci odată cu prăbușirea Imperiului Otoman, o lume multiculturală și tradițională – reprezentând ultimul vestigiu al modernismului timpuriu – a dat naștere statelor moderne monoetnice.

În cele din urmă, Toynbee dă vina pe Occident pentru această tragedie.

El își începe argumentarea cu această imagine captivantă, de neuitat, care merită să fie citată pe larg:

Sălbaticii sunt tulburați de scăderea lunii și încearcă să o contracareze prin remedii magice. Ei nu-și dau seama că umbra care se strecoară înainte până când șterge totul, cu excepția unui fragment din discul strălucitor, este aruncată de [propria] lume. În același mod, noi, oamenii civilizați din Occident, privim cu milă sau dispreț către contemporanii noștri non-occidentali care se află sub umbra unei puteri mai puternice, care pare să le paralizeze energiile privându-i de lumină. În general, suntem prea profund absorbiți de propriile noastre afaceri pentru a ne uita mai de aproape... Cu toate acestea, dacă ne-am opri pentru a examina acea figură umbrită, gigantică, întunecată, aparent inconștientă, cu spatele la victime, am fi surprinși să aflăm că trăsăturile ei sunt ale noastre.[32]

Căci umbra aruncată asupra Balcanilor moderni și a Orientului Mijlociu, care reprezintă multe dintre ororile sale, este cea aruncată de propria noastră lume. Ferocitatea ororilor săvârșite atât de greci, cât și de turci și care, de fapt, începuse la sfârșitul secolului al XIX-lea odată cu masacrul armenilor din estul Anatoliei și cu masacrele reciproce ale grecilor, bulgarilor, sârbilor și albanezilor. în Macedonia, a fost în cele din urmă cauzată de ideea „fatală” a naționalismului modern importată din Occident, în care religia și etnia au devenit legate direct de statul modern însuși, formând o formă de identitate toxică și puternică din punct de vedere birocratic.[33] În timp ce imperialismul occidental a oferit o oarecare coerență regiunii, idealurile politice mai amorfe ale Occidentului, sugerează Toynbee, au reacționat sângeros cu idei de identitate de grup în tot Orientul Mijlociu Mare: astfel încât, de exemplu, creștinii și musulmanii ortodocși care trăiesc într-un mediu oarecum. armonie tensionată sub stăpânirea otomană benignă, deși decrepită, au devenit rapid greci naționaliști și turci care se aruncau unul la gâtul celuilalt. Cu alte cuvinte, tinerii turci genocid în timpul exilului lor în Europa au îmbibat ideile occidentale despre naționalism, fără a realiza incompatibilitatea acestuia cu un peisaj anatolian de grupuri etnice mixte cu aspirații naționale diferite: turci, kurzi, greci și armeni. Și în cadrul grupurilor, sectarismul, de asemenea, care împarte arabii în secte sunnite și șiite, este, de asemenea, parțial o problemă a dezvoltării influențate de Occident, care a accelerat lupta pentru egalitate și prada.[34] Acestea sunt uri

mai puțin primordiale decât diviziunile provocate de o interacțiune intensă între Occident și așa-zisul Orient.

Desigur, Occidentul nu a vrut să facă toate acestea. Dar chiar dinamismul Occidentului pe tărâmul ideilor și tehnologiei a copleșit și a modernizat cu forța fostul Imperiu Otoman, din Africa de Nord și Balcani până în Irak, amplificând letalitatea epavei imperiale, agravată de amestecul occidental adesea ineficient. . Apoi mai sunt marxismul, nazismul și naționalismul arab, toate ideile înrădăcinate în Occidentul modern, care ar influența mințile intelectualilor arabi care trăiau în Europa în anii 1930 și, astfel, ar oferi modelul dictatorilor baasiști din Siria și Irak. culminând cu bătrânii și mai tinerii Assads și Saddam Hussein. O autopsie a acelor țări distruse de la începutul secolului XXI ar dezvălui nu numai agenți patogeni locali, ci și occidentali. Și aceasta nu înseamnă nimic despre decizia fatală a administrației Bush din 2003 de a invada Irakul.

Paul Bowles, romancierul american care trăiește în Marocul postbelic – geniul literar al întâlnirii Occidentului cu Orientul Mijlociu și Africa – și-a pus degetul pe ea. El a scris că numai atunci când nu exista niciun semn de influență occidentală, un loc avea „o calitate neașteptată de a fi complet, care a disipat sentimentul de haos.”[35] Haosul, cu alte cuvinte, este o circumstanță normală pentru un tradițional, lume ruralizată lipsită de precizia și eficiența cerute de civilizația tehnologică modernă. Dar asaltul Occidentului, de la urbanizare la imperialism, la naționalism modern și la tehnologia armelor, a creat ordine culturale complexe și hibride în întreaga lume în curs de dezvoltare, unde haosul a căpătat o calitate amplificată și mortală. Aceasta este anarhia despre care vorbesc.

Într-adevăr, așa cum subliniază Francis Fukuyama de la Stanford și Noah Feldman de la Harvard, ferocitatea și mecanizarea dictaturilor arabe sunt un rezultat parțial al întâlnirii lumii arabe cu tehnicile Occidentului; și astfel cererile islamiștilor pentru legea Shari’a reprezintă mai puțin o filozofie extremă decât o respingere de înțeles a autoritarismului fără lege sub care suferă.[36]

Orientul Mijlociu Mare prezintă cu siguranță o pânză provocatoare, cel puțin conform viselor și aspirațiilor elitelor occidentale. Dar acest lucru nu

provine doar din tradițiile proprii ale regiunii, ci dintr-o cultură care este ea însăși o fuziune a întâlnirii sale cu Occidentul. Acesta este ceva care a început în mod serios odată cu invazia Egiptului și Marii Sirii de către Napoleon în 1798 și care, la rândul său, a condus la tehnologia și ideile europene, în principal franceze și britanice, care se infiltrează direct în culturile tradiționale din Levant.

Și așa povestea continuă…

—

Orientul Mijlociu se repezi înainte, dar nu într-o direcție liniară. Tehnologia digitală, inclusiv rețelele de socializare, aplatizează ierarhiile și încurajează masele, care, în consecință, țin din ce în ce mai puține puteri – și din ce în ce mai mult la socoteală – astfel încât dictatorii sunt obsedați de opinia publică într-un mod pe care nu l-au folosit niciodată. la. Între timp, uzura acestora se adaugă la o schimbare majoră: chiar dacă imperiile maritime ale portughezului, olandezului și britanic au măturat Orientul Mijlociu într-un sistem comercial mondial în epocile moderne și moderne, intensitatea acelei interacțiuni copleșește din ce în ce mai mult regiune pe măsură ce timpul trece. De fapt, străzile pot erupe cu protestatari la declanșarea unei mișcări economice globale, așa cum sa întâmplat în Liban cu câțiva ani în urmă. Deși buna guvernare pare să se retragă mereu peste orizont, schimbările de la bază ne aduc mai aproape de sfârșitul muncii Penelopei la războaiele ei. Specialistul în zonă Steven A. Cook numește Primăvara Arabă un „zori fals”. [37] Totuși, asta implică că un zori adevărat poate încă să se afle. Astfel, această călătorie în care mă angajez acum nu este una cu totul pesimistă. În loc să mă aștept la o primăvară arabă 2.0 sau 3.0, explorarea mea a cărților și a peisajelor caută, în schimb, să identifice semnalele decăderii și reînnoirii de-a lungul infinitului de timp.

—

Într-o biserică greacă din Ierusalim, poetul de la mijlocul secolului al XX-lea și laureat al Premiului Nobel din etnia grecească Smirna, George Seferis, a

auzit odată bubuitul în clapetă chemandu-i pe credincioșii ortodocși la rugăciune și și-a imaginat imediat strigătul preotesei păgâne Cassandra. lui Apollo.[38] El și-a dat seama brusc că Grecia antică a trăit mai departe, deghându-se sub mantia creștinismului răsăritean. De asemenea, Orientul Mijlociu al antichității și al Evului Mediu trăiește, deghându-se în forme moderne chiar dacă este deformat de acestea și se va adapta evoluțiilor politice și economice globale care vor urma.

OMITE NOTELE

*1 Carleton S. Coon, Caravan: The Story of the Middle East (New York: Henry Holt and Company, 1954), p. 295. Cartea lui Coon, cu stilul ei învechit, se citește ca ceva din Herodot în comparație cu cărțile contemporane despre Orientul Mijlociu. Mai mult decât atât, domeniul antropologiei rasiale lui Coon a fost mult timp discreditat. Cu toate acestea, Caravan este plină de percepții ascuțite despre regiune. A fost o carte pe care arabiștii Departamentului de Stat de la sfârșitul secolului XX și-au făcut dinții. I-am prezentat pe Coon și fiul său, Carleton Coon, Jr., un diplomat și specialist în zonă, în cartea mea The Arabists: The Romance of an American Elite (New York: The Free Press, 1993), pp. 103– 07. În ceea ce privește teoriile rasiale ale lui Coon senior, a se vedea lucrarea lui Pat Shipman The Evolution of Racism: Human Differences and the Use and Abuse of Science (New York: Simon & Schuster, 1994), pp. 170–221.

*2 Tim Mackintosh-Smith, Arabs: A 3000-Year History of Peoples, Tribes, and Empires (New Haven, CT: Yale University Press, 2019), pp. xiii și 96. Numai o parte din acestea pot fi puse vina pe seama americanului. -a condus invazia Irakului în 2003. Istoricul de la Universitatea Yale, Samuel Moyn, raportează că cele 200.000 de decese irakiene au murit în principal din cauza războiului civil și a dezordinei, mai degrabă decât din cauza acțiunii militare americane. Cifrele privind refugiații sunt înainte de invazia rusă a Ucrainei. Humane: How the United States Abandoned Peace and Reinvented War (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2021), p. 5.

*3 Albert Hourani, A History of the Arab Peoples, cu o nouă postfață de Malise Ruthven (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991), pp. 60–61. Cea mai lucidă descriere a diviziunilor islamului se găsește în clasicul lui Edward Mortimer din 1982, Faith and Power (Londra: Faber și Faber, 1982), în special în diagrama de la p. 50.

*4 Mackintosh-Smith, Arabi, p. 96. Se bazează pe relatarea lui Abu Muhammad al-Hasan al-Hamdani, istoricul-geograf din Yemen din secolul al X-lea.

*5 Salafi se referă literalmente la strămoșii virtuoși ai primelor generații de islam, indicând astfel o mișcare de întoarcere la rădăcinile de bază. ISIS este acronimul pentru Statul Islamic din Irak și Sham („Levantul”).

*6 Sub Zenobia, Palmira, care și-a extins puterea peste toată Siria, părți din Asia Mică și nordul Arabiei, „a preluat proporțiile unui adevărat imperiu”. Philip K. Hitti, History of Syria: Includeding

Lebanon and Palestine (New York: Macmillan, 1951), p. 393.

*7 În 1862, ministrul de externe otoman, Ali Pașa, a avertizat într-o scrisoare că, dacă otomanii ar fi forțați vreodată să cedeze „aspirațiilor naționale... Ar avea nevoie de un secol și torenți de sânge pentru a stabili chiar și o stare de lucruri destul de stabilă. .” Lewis, Orientul Mijlociu, p. 315.

*8 În 2019, Guy Verhofstadt, fostul prim-ministru belgian și unul dintre cei mai importanți membri ai parlamentului Uniunii Europene, a declarat într-o audiență din Regatul Unit că „Lumea de mâine nu este o ordine mondială bazată pe state naționale sau țări. . Este o ordine mondială bazată pe imperii.” Astfel, a susținut el, nu a existat un viitor european în afara dimensiunilor imperiale ale Uniunii Europene. Andrew Stuttaford, „Recenzia „Prea mică pentru a eșua”: Târârea între degetele uriașilor”, The Wall Street Journal, 3 mai 2020.

Capitol
2

MAREA EGEE

Orientul Mijlociu era numit anterior Orientul Apropiat deoarece se învecina cu Europa Centrală în punctul în care a început Imperiul Turc Otoman. „Turcia-în-Europa” a fost expresia dată Balcanilor în secolul al XIX-lea și începutul secolului XX. Prima mea întâlnire cu această lume care se află învecinată cu Occidentul a fost într-o Biserică Ortodoxă Greacă în 1971, când aveam nouăsprezece ani. Am intrat în Grecia cu un tren care călătorea spre sud prin Iugoslavia din Europa Centrală și eram conștient de o schimbare dramatică a atmosferei care a culminat în prima dimineață la Atena în interiorul Bisericii Kapnikarea din secolul al XI-lea, aflată la acea vreme într-o insulă de trafic pe o zonă zgomotoasă și aglomerată. strada magazinelor de draperii. Atena mă copleșise deja. Eram cineva care nu fusese niciodată dincolo de America de Nord și Europa de Vest. Prin urmare, nu am experimentat niciodată o astfel de lumină orbitoare și sclipitoare care să stingă întinderea haotică a ceea ce era în esență un oraș din lumea a treia, cu puțină ordine sau planificare centrală. Nu exista o acumulare confortabilă, verticală de statui și alte monumente culturale care să definească Europa pe care tocmai o lăsasem în urmă. Parcă tot peisajul urban ar fi fost dezbrăcat. A fost atât urât, cât și emoționant.

Evitând mașinile cu claxoanele lor puternice, am intrat aproape fără suflare în biserică. Totul părea lipsit de focalizare în întuneric, iar mintea și simțurile mele s-au scuturat de norii de tămâie de pin și de trosnetul lumânărilor de ceară de albine. Absidea fusese pictată abia în 1950 de Photis Kontoglou, a cărui activitate în acele vremuri crea un interes reînnoit pentru

arta bizantină - fuziunea stilurilor antice grecești și siriene pentru a proiecta valorile bisericii medievale. Arta de aici a scos la iveală grația și simplitatea sculpturii grecești clasice suprapuse pe un fundal de covoare estice luxuriante, mărginite și evidențiate în foiță de aur. Realismul occidental a dispărut. Ochii tuturor subiecților erau pictați în mod deliberat mari și părțile corpului lor alungite, ca și cum forma umană ar fi acum o abstracție dematerializată a gândirii divine, sporită și mai mult de paloarea pielii. Figurile din aceste icoane din Kapnikarea erau „bidimensionale, ca viziuni", în cuvintele lui Constantine Cavarnos, un specialist în arta bizantină instruit la Harvard.[1] Pe atunci, tot ce știam era că am intrat într-un tărâm cu totul magic, radical diferit de ceea ce, în comparație, erau catedralele latine mai cruțate din Europa.

Claude Lévi-Strauss, antropologul francez, a scris în 1955 că „Omenirea" a „optat pentru monocultură" și era „în proces de creare a unei civilizații de masă."[2] Dar, pentru că eram tânăr și nesofisticat, îmi lipsea Lévi. - Perspectiva de viață a lui Strauss a modului în care diferitele părți ale lumii (chiar și atunci) deveneau treptat similare sub forța tehnologiei și colapsul consecvent al distanței. Astfel, ceea ce am experimentat în această biserică a fost un sentiment ambiental al cât de puternic era încă Grecia – în comparație cu partea de vest a Europei. Am intrat în Orientul Apropiat, dar nu știam încă. Islamul nu a fost linia de demarcație. Linia de despărțire era în interiorul creștinismului însuși.

—

Fiecare religie este idiosincratică, conform filozofului spaniol-american de la începutul secolului al XX-lea George Santayana, și este mai primitiv conectată la peisajul local decât chiar cu arta. Acesta este ceva ce monocultura lui Lévi-Strauss nu poate lua din el. Grecia, ca întruchipare vie a unei idei din prăpastia secolelor, este cel mai intens simțită în întunericul la lumina lumânărilor unei biserici ortodoxe unde nu a existat Evul Mediu cu regii și nobilii lor care promovează o formă de consimțământ politic, nici Renaștere, nicio reformă și nicio contrareformă ca în Occident. De fapt, tot

ceea ce definea de fapt Occidentul a lipsit aici. Partenonul vorbește doar despre ceea ce s-a încheiat în Grecia în urmă cu peste două milenii, nu despre Grecia, așa cum a evoluat de-a lungul întregii istorii a ei, în special în timpul secolelor medievale, și astfel nu se poate compara cu Kapnikarea și alte biserici ortodoxe ca un element vital, care respira. simbol istoric al ceea ce constituie Grecia. Creștinismul timpuriu este cheia aici. Santayana spune că, în timp ce învățăturile lui Isus constituie „ebraismul pur", întruparea lui Dumnezeu în om este o „concepție păgână", transformată într-un ideal universal de vitalitatea gândirii grecești, care combina arta și frumusețea cu morala.[3] Creștinismul, atât în Orient, cât și în Occident, începe cu adevărat cu grecii antici, așa cum a remarcat Arnold Toynbee în Studiul său de istorie. [4]

În interiorul Kapnikarea, pentru prima dată mă întâlnisem față în față cu dinamismul fără egal al culturii grecești: o forță care combina filozofia și estetica în care Grecia clasică, mai degrabă decât să expire pur și simplu, a trăit în strălucirea ei prin artă și limba Imperiului Bizantin Ortodox sau Roma în Orient, așa cum este numită în mod corespunzător Bizanțul. Într-adevăr, Grecia a avut întotdeauna un puternic element oriental. În plus, elenismul – o fuziune a culturii greacă și semitică care a apărut în urma cuceririlor lui Alexandru cel Mare în Orientul Mijlociu – a influențat arta și arhitectura, precum și gândirea islamului timpuriu. Chiar și în zilele noastre, Taha Hussein, marele filozof liberal al secolului al XX-lea al Universității Al-Azhar din Cairo, putea vorbi despre influența puternică a raționalismului grec asupra minții egiptene.[5] Grecia a putut fi locul de naștere al democrației occidentale tocmai pentru că era atât de aproape de Est. Este locul în care oxigenul eliberator al Occidentului a început să difuzeze logica zdrobitoare și abstractă a deșertului egiptean și mesopotamien cu versiunile lor antice ale totalitarismului; și prin urmare, să insufle umanism în inumanitatea tiraniilor faraonice și babiloniene.[6] Deoarece Partenonul și alte ruine antice sunt atât de simbolice pentru idealurile occidentale, a fost în Biserica Kapnikarea unde am întâlnit pentru prima dată Grecia ca anticamera Orientului Apropiat, o regiune în care ritualul, începând cu tropitul lumânărilor din ceară de albine,

triumfă asupra logicii pure. Cu adevărat, o lumânare dă mărturie și astfel încurajează memoria și introspecția.

Dinamismul cuceritor al civilizației grecești, o chestiune de unire a orientului și occidentului, a fost demonstrat pentru prima dată prin modul în care expediția militară a lui Alexandru prin Orientul Mijlociu la sfârșitul secolului al IV-lea î.Hr., pe cât de relativ scurtă a fost, a permis totuși culturii elenistice să cufundă rădăcini încăpățânate în numeroase locuri, de la Marea Egee până la Pamir (adică la fel de departe de ceea ce este acum Afganistan și Tadjikistan), un oraș din Asia Centrală după altul ridicând teatre și temple dedicate zeilor greci. Nu ar fi ultima dată când civilizația greacă s-ar infiltra în Orientul Mijlociu mai larg și ar face povestea Orientului Mijlociu inseparabilă de influența greacă asupra acestuia. Elenii greci ar domina Orientul Apropiat la fel ca perșii, arabii și turcii.[7]

Biserica Ortodoxă Greacă, care s-a despărțit de Biserica Latină în schisma din 1054 d.Hr. dintre Roma și Constantinopol, „a optat”, în cuvintele lui Toynbee, „pentru supunerea politică față de turcul [musulman], în detrimentul acceptării supremației ecleziastice a Papei creștini occidentali. ” Pentru greci, francii latini erau parvenu „barbari”; pentru latini, grecii erau „levantini”.[8] Pentru grecii medievali au purtat cu ei durerea și umilința întregii cruzimi care închegau sângele asediului și jefuirii Constantinopolului în 1204 în timpul celei de-a patra cruciade, precum și alte Depredari latine asupra lor în urma schismei. Cruciadele au fost îndreptate nu doar împotriva arabilor musulmani, ci și împotriva grecilor ortodocși. Creștinismul occidental, în consecință, nu a atras greci: ei preferau „turbanul turcului” „tiara Papei”.[9] De fapt, turcii otomani, care dominau Orientul Mijlociu din Algeria până la Irakul și din Balcani până în Hejaz timp de patru sute de ani, a condus pe alocuri prin oficialitatea greacă (precum și persană) și a tratat destul de bine Biserica Ortodoxă. Comunitățile grecești din Orientul Mijlociu erau atât asertive, cât și prospere sub dominația otomană. Imperiul Otoman nu numai că guverna din aceeași capitală imperială (Constantinopol) ca și bizantinii greci, dar înlocuise un stat bizantin slab și descentralizat, multilingv cu unul viguros și mai centralizat[10], astfel încât spiritul grecilor medievali; iar Biserica Ortodoxă a lor a supraviețuit, oricât de slab, până când ultimul

tăciune al otomanismului din Orientul Mijlociu a fost stins după Primul Război Mondial.

Poate să nu fie surprinzător, așadar, că dintre toate comunitățile creștine din Orientul Mijlociu modern (în perioada mandatului otoman și european) cele mai fervente și active în sprijinul naționalismului arab au fost greco-ortodocșii. (Din păcate, aceasta corespundea tradiției comunale a grecilor de antisemitism periodic.)[11] George Antonius, autorul lucrării fundamentale a naționalismului palestinian, The Arab Awakening (1938), fusese el însuși grec-ortodox.[12] La fel a fost și George Habash, liderul celui mai radical grup armat palestinian, Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei. La fel a fost și Michel Aflaq, unul dintre fondatorii cheie ai baathismului sirian și irakian.[13] Toynbee a vorbit despre o lume arabă aliată cu creștinătatea greco-ortodoxă și despre o lume turco-persană orientată spre Occident.[14] Acestea sunt fapte ciudate, dar împreună sunt semnificative.

Grecia, ca și Rusia, a fost întotdeauna parțial eurasiatică, cu o relație ambivalentă cu Europa. Astfel, pentru mine, întunericul plin de tămâie al Bisericii Kapnikarea a oferit lecții (de învățat nu imediat, ci încet de-a lungul vieții) atât în ceea ce privește continuitatea, cât și amestecarea culturilor și civilizațiilor: adică de la Atena antică prin toată istoria istorică. vicisitudine până la sfârșitul Imperiului Otoman, când fumul slab de lumânare al tradițiilor elenistice și romane se stinge în cele din urmă. De asemenea, în această cavernă plină de tămâie am experimentat într-un sens foarte visceral importanța geografiei: întâlnirea Orientului Apropiat pentru prima dată la ultima coborare a Europei în estul Mediteranei.

—

M-aș întoarce în Grecia pentru a trăi șapte ani din 1982 până în 1989, lucrând acolo ca corespondent străin independent. Cu sediul în Atena și locuind aproape de mare, am călătorit prin Balcani și Orientul Mijlociu până în Asia Centrală. O lună am fost în Iugoslavia, o altă lună la granița Iran-Irak: în mintea mea, ambele erau legate ca frontiere de vest și de est ale Imperiului Otoman. Au existat doar o mână de alți jurnaliști în Atena care au folosit

orașul ca bază pentru a acoperi ceea ce era, de fapt, vechiul Orient Apropiat. Dar propriul meu tipar de călătorie în special a avut o tradiție venerabilă, cea a lui Herodot și a lui Alexandru cel Mare. Pentru Herodot, părintele istoriei și, în adevăr, primul reporter din lume din secolul al V-lea î.Hr., Marea Egee a fost baza lui. De aici și-a organizat expedițiile îndepărtate prin Orientul Apropiat[15] — Macedonia, Siria, Palestina, Egipt și așa mai departe — pentru a investiga cauzele acelei prime mari lupte dintre Occident și Est: războaiele greco-persane. . Puțin mai mult de o sută de ani mai târziu, între 334 și 323 î.Hr., Alexandru cel Mare, o adevărată forță geografică în formă umană[16], a călătorit de la baza sa din Macedonia, lângă Marea Egee, pentru a cuceri întregul Orient Apropiat: ceea ce constituia în antichitate Imperiul Persan, așa cum ar constitui Imperiul Otoman în timpurile moderne și moderne.

Astfel, fără să-mi dau seama, parcurgeam o geografie coerentă din punct de vedere istoric, chiar dacă nu se încadra în limitele jurnalistice convenționale ale Războiului Rece, care pretindea diviziuni ascuțite între Balcani, Turcia, lumea arabă și nu numai. Dar este acea geografie mai veche care formează contururile acestei cărți, nu doar ca bază pentru călătoriile și amintirile mele, ci și pentru lectura mea.

Da, sunt foarte depășit. Dar nu există înțelegere a prezentului fără o noțiune vie a trecutului. Scriitorul de călătorii Paul Theroux, apărându-și bătrânețea, îi mustră pe tânăr astfel: „Am fost într-un loc în care niciunul dintre voi nu a fost vreodată, unde niciunul dintre voi nu poate merge vreodată. Este trecutul. Am petrecut zeci de ani acolo și pot spune că nu ai nici cea mai mică idee.”[17]

Aceasta este apărarea mea pentru că scriu o carte de istorie, călătorii, reportaje, memorii și geografie despre părți din Orientul Mijlociu Mare în anii șaptezeci. Am amintiri vii și vii despre faptul că am fost pe front în războiul Iran-Irak în 1984, despre faptul că am experimentat pacea și frumusețea relativă a Siriei lui Hafez al-Assad în 1976 și că am călătorit în Iranul șahului în 1973. Cunoșteam Egiptul în anii relativ plini de speranță Sadat și începutul lui Mubarak. Am cunoscut Tunisia sub dictatura iluminată a lui Habib Bourguiba, unul dintre marii bărbați minori ai secolului al XX-

lea, care a dat Tunisiei o identitate de stat național seculară rară în lumea arabă și care, prin urmare, a fost crucial pentru experimentul său pașnic cu democrația mai mult decât la o treime de secol după ce vizitasem prima dată acolo.

aș putea continua.

Trecutul care se contopește în prezent este tot ceea ce trebuie să continuăm vreodată. Vârsta mă face puțin ofilit și invizibil în mulțime și mai inhibat în ceea ce privește unde mă pot aventura, dar își poate folosi. La fel ca protagonistul lui Yeats din „Sailing to Byzantium", îmi voi începe călătoria cu seriozitate în Istanbul, nu pentru a învinge mortalitatea ca în poem, ci pentru a înțelege ce s-a întâmplat cu lumea noastră în cursul vieții mele.[18]

—

Și ceea ce sa întâmplat cu lumea noastră include și lumea intelectuală. Pentru că climatul intelectual și jurnalistic din anii 2020 este radical diferit de cel în care am început să lucrez în anii 1980 ca corespondent străin la Atena. Cum să explic cât de diferit era climatul intelectual de atunci? Destul de ciudat, pot face acest lucru cel mai eficient descriind un duel public în Orientul Mijlociu care a avut loc în 1982 între doi oameni strălucițI. Descrierea acelui duel, lovitură cu lovitură, ilustrează modul în care propria mea relație cu regiunea – și cum să mă gândesc la ea – a cuprins epoci complet diferite.

—

A fost cu adevărat o bătălie regală purtată în paginile The New York Review of Books între istoricul din Orientul Apropiat de la Universitatea Princeton, Bernard Lewis, și profesorul de literatură de la Universitatea Columbia, Edward W. Said. Subiectul duelului a fost cartea lui Said Orientalism, publicată în 1978, care devenise o senzație academică. Asaltând ceea ce el considera motivațiile imperialiste secrete ale scriitorilor și experților occidentali din Orientul Apropiat, Said, cu o singură carte, probabil a făcut mai mult decât oricine altcineva pentru a inventa domeniul studiilor postcoloniale. Lewis a eviscerat cartea lui Said pe larg, criticând acuratețea ei

și deconstruindu-i întreaga temă postcolonială, demonstrând, în acest proces, propriile sale cunoștințe formidabile în mai multe limbi și tradiții din Orientul Apropiat. Acest lucru l-a determinat pe Said să răspundă cu un venin egal, din nou pe larg, jucând rolul rebelului suav care invadase casa atotputernilor savanti. A fost cazul unui istoric-expert înarmat cu corpus de material sursă versus profesorul englez care a înțeles implicațiile literare ale tuturor, și, prin urmare, efectul asupra imaginației politice a oamenilor. Ambii bărbați sunt acum morți. Lewis, un evreu născut în Marea Britanie, a ales să fie înmormântat în istoricul cimitir Trumpeldor din Tel Aviv. Said, care s-a identificat ca un palestinian exilat, a ales să-i îngroape cenușa într-un cimitir protestant de lângă Beirut. În mod clar, aici erau doi americani ale căror cele mai profunde simpatii se aflau în altă parte. Deoarece disputa israeliano-palestiniană se afla adânc în psihicul lor, ca bază a dezacordului lor, a permis prezentarea a două abordări academice și viziuni asupra lumii incalculabil diferite. De fapt, duelul lor de acum patru decenii se poartă foarte bine. Această bătălie regală radiază o calitate atemporală, clasică.

Drama începe cu însăși cartea lui Said.

Folosind ca coperta cărții fantezia sclipitoare orientalistă a pictorului francez Jean-Léon Gérôme, despre un fermecător de șerpi nud din Est, opera lui Said se electrizează imediat atât cu condamnare, cât și cu exotică, chiar înainte ca cititorul să întâlnească primul cuvânt. Said definește orientalismul ca fiind nimic mai puțin decât „abordarea occidentală a Orientului” în întregime și, deoarece orientalismul a constituit studiul sistematic al Orientului, a implicat și o provincie de „vise, imagini și vocabular” pe care Occidentul le-a inhalat practic. pentru a ne împăca cu această lume aparent ostilă, „Altă”. Deoarece această „Altă lume” era atât de diferită și în exterior opusă celei a civilizației europene, europenii, a susținut Said, au folosit Orientul ca un vehicul pentru a se defini prin ceea ce erau împotriva lor: o geografie apropiată și totuși fantastic de amenințătoare. Said circumscrie ramura orientalismului de care este preocupat în mod special pentru a însemna întâlnirea imperialistă britanică și franceza cu Orientul Apropiat: acea parte a Orientului care este cea mai apropiată geografic de Europa și, prin urmare, partea care a exercitat cel mai elaborat efect asupra politicii

europene. și imaginația intelectuală. Deoarece Orientul Apropiat (mai mult sau mai puțin interschimbabil cu Orientul Mijlociu) este în principal arab și islamic, orientalismul este o carte axată în primul rând pe modul în care imperialismul occidental a reușit să denatureze studiul și interpretarea culturii și politicii arabe.[19]

Europa, susține Said, este „creatorul autentic” al Orientului Apropiat, așa cum a fost imaginată de savanți, jurnaliști și factori de decizie de secole. Căci faptul brutal și violent al imperiului a fost cel care a facilitat studiul și călătoriile generațiilor de savanți britanici și francezi, care, fie că au recunoscut-o sau nu – fie că au fost conștienți sau nu de asta – au fost direct sau indirect agenți imperiali. Rechizitoriul lui Said îi include pe Richard Francis Burton, T. E. Lawrence, D. G. Hogarth, Harry St. John Philby, Gertrude Bell, Hamilton A. R. Gibb și mulți alții care se întind adânc în epoca modernă, precum și romancieri și scriitori de călătorii, ca să nu mai vorbim despre arabiști. și experți în securitate națională care au furnizat în mod regulat expertiză în Orientul Apropiat de la Londra, Paris și Washington. Și această expertiză, după cum explică Said, se baza pe Orientul Mijlociu al imaginației lor, nu pe ceea ce era de fapt.

Deoarece o astfel de expertiză se baza pe imaginația lor, care, la rândul ei, era susținută de poziția superioară pe care imperialismul și, ulterior, dominația americană le-au oferit-o, acești bărbați și femei au „bătut” clișee și generalizări referitoare la musulmanii arabi despre care „nimeni nu ar risca să vorbească despre”. negri sau evrei”. Așa a prins rădăcini, de exemplu, mitul așa-zisei minți arabe. De la imperialism la determinism și esențialism a existat o linie dreaptă care a otrăvit totul, de la scrierea de călătorie la burse la studii de zonă și în cele din urmă la politica externă. Pe scurt, dominația militară și economică a oferit stereotipuri culturale.[20]

Rețineți că vehiculul literar pentru întregul argument este un tur de forță elegant și somptuos de peste trei sute de pagini, care nu ia prizonieri și ne taie respirația. Bernard Lewis este remarcat de Said pentru un tratament deosebit de dur, ca cineva respectat de către instituția anglo-americană drept „orientalistul învățat” și ale cărui scrieri sunt „cufundate în „autoritatea” domeniului”, dar care, acuză Said, a devenit „agresiv ideologic” mai târziu în

viață, scriind „propaganda împotriva materialului său subiect” (împotriva arabilor, adică).[21]

Contraatacul lui Lewis a apărut în ediția din 24 iunie 1982 a The New York Review of Books, la patru ani după publicarea Orientalismului. Faptul că nu a răspuns cu mult mai devreme s-a datorat, probabil, faptului că succesul necruțător al cărții la un moment dat pur și simplu a făcut imposibil pentru el să ignore. Răspunsul lui Lewis se citește cu siguranță cu organizarea strânsă care trădează maturizarea și scrierea lentă și meticuloasă.

Lewis începe cu o analogie: o descriere bogată a clasiciștilor europeni care au tradus și interpretat opera tragedianilor și istoricilor greci antici, păstrând originile tradiției occidentale în Grecia în toată gloria și strălucirea ei. Lewis pivotează apoi:

„A sosit timpul să salvăm Grecia de clasiciști și să punem capăt întregii tradiții pernicioase a științei clasice. Numai grecii sunt cu adevărat capabili să predea și să scrie despre istoria și cultura greacă din antichitate îndepărtată până în zilele noastre.” Singurii non-greci cărora ar trebui să li se permită să se alăture acestui mare efort, continuă Lewis în glumă, ar fi cei care au demonstrat sentimente pro-greci, cum ar fi sprijinul pentru cauza grecească în Cipru sau rea voință față de turci. Lewis subminează astfel întregul edificiu al orientalismului lui Said ca fiind absurd, deoarece ceea ce înseamnă este că numai arabii și alți oameni asupriți sunt calificați să scrie despre propriile culturi. „Implicația ar părea să fie”, argumentează Lewis, „că, învățând arabă, englezii și francezii comiteau un fel de infracțiune”. Said, în cuvintele lui Lewis, denaturează „ce fac oamenii de știință și despre ce este vorba despre bursă”. De fapt, „orientalist”, ca termen profesional, continuă Lewis, a fost abandonat cu mult timp în urmă chiar de cei pe care Edward Said îi atacă, deoarece istoricii moderni și specialiștii formați din punct de vedere academic au preluat de mult acest domeniu. Orientalismul supraviețuiește doar în mintea lui Said ca termen de „abuz polemic”, scrie Lewis. În ceea ce privește crimele orientalismului, Lewis îl citează pe Said despre felul în care savanții occidentali „își însuşesc” și „răfuiesc” bogățiile intelectuale și estetice ale Orientului Mijlociu, ca și cum acele lucruri ar fi, scrie Lewis, „mărfuri care există în cantități finite”. De fapt, nimic nu a fost furat sau „însușit” din

moment ce asemenea bogății intelectuale și de altă natură există pentru o interpretare nesfârșită de către oricine vrea să o întreprindă.[22]

Said a tras în ediția din 12 august 1982 din The New York Review of Books. El a respins comparația lui Lewis între orientalism și studiile grecești clasice, deoarece acestea din urmă constituie adevărata „filologie" și, prin urmare, este mult mai riguroasă ca domeniu savant. În orice caz, studiile clasice grecești sunt mai îndepărtate de tradiția imperiului decât orientalismul. Said face, de asemenea, o legătură între erudiția orientalistă și scrierile cețoase și romantice ale romancierilor, poeților, jurnaliștilor și politicienilor europeni despre islam, observând migrarea prejudecăților dintr-un domeniu de cunoaștere în altul. Ideea finală a lui Said este că orientalismul contemporan de tipul reprezentat de Lewis „este un discurs al puterii" – al unei civilizații care o domină pe alta – pe care arabii și musulmanii gânditori îl resping acum.[23]

De fapt, problema centrală a modului în care o cultură și civilizație ar trebui să o privească pe alta și modul în care noi toți, ca indivizi, ar trebui să raportăm și să analizăm culturi și civilizații diferite de a noastră, este mai urgentă ca niciodată. Globalizarea și înfrângerea distanței prin tehnologie ne-au adus pe toți într-o apropiere palpitantă și totuși incomodă. Acest lucru face ca dezacordul dintre Bernard Lewis și Edward Said să fie important. Luați în considerare doar că teza regretatului profesor de la Harvard Samuel P. Huntington din 1993 despre Ciocnirea civilizațiilor a împrumutat de fapt termenul din „Rădăcinile furiei musulmane" a lui Lewis, care a apărut pentru prima dată în The Atlantic în septembrie 1990. Deși Lewis a folosit expresia într-un mod oarecum context diferit, legătura cu celebra teză a lui Huntington nu este întâmplătoare, deoarece ceea ce Lewis și Said se certau cu adevărat era, să repet, capacitatea sau incapacitatea unei civilizații de a înțelege o alta din apropiere. Și asta, după cum a explicat Huntington, a constituit o boală a ultimei faze a lumii moderne, înainte ca postmodernismul, cu toate amestecurile și juxtapunerea lui culturale, să preia controlul.

Faptul că a fost o lume foarte diferită în 1982 demonstrează doar și mai mult clarviziunea manifestată neintenționat atât de Lewis, cât și de Said, în cursul agresării intelectuale unul pe celălalt. Lasă-mă să explic. Ca tânăr

reporter în Grecia în anii 1980, lumea jurnalismului pe care am experimentat-o era una dintre americani și europeni care au scris despre lumea arabă și Israel. Ideea că evreii nu se putea aștepta să raporteze în mod obiectiv despre Israel încă mai ținea val în rândul jurnaliștilor pe atunci. Arabii puteau lucra ca stringeri în birourile din Orientul Mijlociu ale publicațiilor importante, dar, deși nu a fost niciodată declarat deschis, cu puține excepții s-a considerat că le lipsește distanța emoțională a corespondenților de personal. Interpretarea Orientului Mijlociu era provincia occidentalilor care nu erau nici evrei, nici musulmani. Într-adevăr, situația ideală era să scrieți, să raportați și să furnizați analize despre țări și popoare cu care nu aveam nicio legătură emoțională sau personală. Pentru că a avea orice fel de miză într-un anumit loc ar putea fi descalificator din punct de vedere profesional. Corespondenții străini erau adesea familiarizați cu alte limbi, cum ar fi franceza sau germana, dar rareori cu arabă. Mai degrabă decât adevărata expertiză în domeniu, s-a căutat un grad olimpic de distanță și obiectivitate. Desigur, ideea că pur și simplu a fi din Occident împovăra pe cineva cu un punct de vedere și un bagaj cultural propriu a fost rareori realizată, sau chiar luată în considerare.

În această lume a observatorilor occidentali ai Orientului Mijlociu în timpul Războiului Rece, grupuri precum arabiștii Departamentului de Stat (despre care am scris mai târziu o carte) au fost cu adevărat prinși la mijloc. În principal protestanți care vorbeau arabă, aceștia au fost considerați de către cei ca Said ca fiind diplomați-imperialiști și mulți alții, în special comunitatea pro-israeliană, ca fiind nativi cu cultura pe care ar fi trebuit să o analizeze și să raporteze. . Nici arabii, nici comunitatea politică de la Washington nu au avut încredere totală în ei.

Întreaga lume a fost transformată în tonuri sepia de globalizarea care a urmat sfârșitului Războiului Rece, care, prin extinderea dramatică a claselor de mijloc aproape peste tot și a legăturilor aeriene dintre ele, ca să nu mai vorbim de conectarea tuturor cu platformele digitale, a cufundat Occidentul. și lumile arabe ambele în curentele încrucișate ale mai multor civilizații. Desigur, întâlnirea arabă cu Occidentul, în urma cuceririlor ținuturilor romane și a cruciadelor, a început serios la sfârșitul secolului al XVIII-lea,

odată cu invazia Egiptului de către Napoleon. Dar, așa cum am spus mai devreme, uzura aceluiași lucru se adaugă la schimbări mari. Astfel, însăși intensitatea și amploarea acestei amestecări la nivelurile superioare ale societății este cea care a fost atât de critică, încurajată așa cum a fost de tehnologie. Consecința este o generație cu totul nouă de arabi și africani care sunt din clasă de mijloc, extrem de bine educați și care se filtrează constant în rândurile elitei globale și, prin urmare, în rândurile jurnalismului și al studiilor politice.

Această nouă generație de experți este mai solicitantă din punct de vedere analitic decât cea veche. Într-un astfel de mediu profesional, observațiile subiective despre culturile naționale, chiar și observațiile pozitive, trec rareori prin filtre editoriale fără o rezervă substanțială. Excepție este munca antropologilor, care construiesc modele culturale din particularități de la bază.

Cu adevărat, locuim acum în lumea lui Edward Said. Deși trebuie să ne întrebăm dacă gândirea postcolonială, cu referințele sale denunțătoare la imperialism și rasism, nu este decât o fază care se va disipa oarecum pe măsură ce distanța dintre prezentul și sfârșitul imperiilor europene se va prelungi în deceniile următoare. Rețineți că, așa cum am explicat deja, imperiile au fost regula politică pentru umanitate de mii de ani, așa că suntem încă imediat în umbra lor. Acest lucru face naturală obsesia actuală.

Dacă Edward Said conduce adăpostul, atunci Bernard Lewis este considerat de unii o relicvă, la fel ca vechii și amabilii corespondenți străini ai ziarelor importante pe care i-am cunoscut în anii 1980. Spun asta mai mult ca o plângere decât cu plăcere. Este tragic că Lewis și-a pătat reputația de războiul din Irak. În timp ce sprijinul său influent pentru război se potrivește foarte bine cu profilul lui Said despre el ca fiind însăși personificarea imperialismului, este, de asemenea, adevărat că asocierea îndelungată și intimă a lui Lewis cu lumea arabă și cu limba ei – mai degrabă decât să-l facă cinic – i-a dat speranță pentru liberalism. Schimbare. Saddam Hussein nu a fost doar un dictator. A fost un tiran stalinist și Lewis poate că a simțit oportunitatea de a-l răsturna, pur și simplu, prea bun pentru a trece. Și toate acestea s-au întâmplat în al nouălea deceniu de viață al lui Lewis.

Pentru a-l judeca corect pe Lewis, trebuie să ne dăm seama că, la fel ca poate însuși postcolonialismul, el reprezintă un capitol din acumularea și interpretarea cunoștințelor care se terminase deja când Said și-a pus ochii asupra lui. Dar asta nu face ca experiența lui vastă și învățată despre lumea arabă – pe lângă cele turce și persane ale căror limbi le cunoștea și el – nu este mai puțin valoroasă. Pentru a-l judeca pe Lewis, trebuie să recunoaștem nu numai ce a venit după el, ci și ce a venit înaintea lui. Căci tânărul Lewis a ajutat să zdruncine lumea științei, așa cum ar face Said mult mai târziu.

Bernard Lewis, s-ar putea argumenta, a fost istoricul modern original al Orientului Mijlociu, evoluând indirect din acel călător original din Orientul Apropiat, orientalist și victorian, Sir Richard Francis Burton, care era și fabulos de multilingv. Oameni precum Burton au făcut loc unor oameni precum Lewis, care a făcut loc unor oameni ca Said. Totul face parte dintr-un proces evolutiv. Burton a fost în 1885, care lucra la biroul său din Trieste, cel care a tradus în engleză din arabă The Thousand and One Nights. Burton împreună cu Lewis a fost printre principalele ținte ale lui Said în orientalism, care l-a acuzat pe Burton în atâtea cuvinte de determinism și esențialism. Și totuși a nu putea generaliza imobilizează discuția și analiza. „Când oamenii gândesc serios, gândesc abstract", scrie Samuel Huntington; „ele evocă imagini simplificate ale realității numite concepte, teorii, paradigme", fără de care viața intelectuală pur și simplu nu poate avansa.[24] În special, traducerea lui Burton a Nopților a contribuit la aducerea geniului literaturii și civilizației arabo-persan-indiene în Europa, un pas uriaș în construirea podului cultural pe care îl numim cosmopolitism - făcând astfel traducerea lui Burton, într-o anumită modă, o fază mult mai timpurie a Lucrarea lui Said. Înainte de a putea exista înțelegeri, trebuie să existe neînțelegeri, care sunt rezultatul firesc al primului contact.

Într-adevăr, deși Said și mulți alții au refuzat să accepte acest lucru, adesea imperialiștii înșiși au fost cei care au experimentat locațiile străine din prima mână și, în consecință, au câștigat o apreciere nuanțată a sistemelor străine care nu erau disponibile pentru compatrioții lor necălătoriți de acasă. Așa sunt conectate imperialismul, cosmopolitismul și universalismul. Burton a ajutat să deschidă drumul. Said a căutat să-și corecteze erorile, considerând că

orice expertiză dobândită în virtutea imperialismului, chiar și observația directă, este viciată. Astfel, o paradigmă a înlocuit-o pe alta, mai mult sau mai puțin așa cum a sugerat Huntington. Totul face parte dintr-un proces care poate duce în cele din urmă la o cultură mondială comună dincolo de Est și Vest, care oferă un mare final pentru Loom of Time.

Iar Lewis, cu istoriile sale uimitor de clare și concise ale Orientului Mijlociu, care susțin amploarea literară a evenimentelor cu detalii grăitoare culese din cercetările sale din arhivele otomane sau altele asemenea, în ceea ce privește stilul și punctul de vedere, se află la jumătatea distanței dintre Burton și Said.

Nici Lewis nu este complet depășit. Întreaga afacere a previziunii politice necesită generalizări, deseori despre țări și culturi naționale, deoarece nu doar indivizii excepționali fac istorie, ci și marea medie a populațiilor, care ajung din ce în ce mai puțin în reportajele jurnalismului de elită și a studiilor de politică, așa cum victoria mentalității lui Edward Said i-a intimidat pe jurnaliști și pe alții să ofere analize care ar putea fi criticate ca orientaliste. Acest lucru explică parțial creșterea industriei de prognoză geopolitică de la sfârșitul Războiului Rece. Fiind o persoană care a lucrat ani de zile ca analist senior atât pentru Stratfor, cât și pentru Eurasia Group, două firme proeminente de prognoză, pot să atest că generalizările de genul pe care le apără Huntington, pe care le angajează Lewis și pe care le condamnă Said ajută la formarea inimii procesului analitic la acele firme. .

De aceea, înfrângerea completă a orientalismului în jurnalism și studiile politice are latura ei ironică, întrucât descurajează categoria observațiilor ample care, deși riscă prejudecăți, îi pot face și pe cititori și practicieni mai puțin surprinși de viitorul pe termen mediu din diverse țări. Care este solutia? Regretatul poet ruso-american și laureat al Premiului Nobel Joseph Brodsky scrie că „o aparență de obiectivitate ar putea fi obținută, fără îndoială, printr-o conștientizare completă de sine în momentul observării.”[25] Întregul truc este să fii de sine. - conștient. Într-adevăr, cu cât suntem mai sinceri despre noi înșine și despre cine suntem în ochii celorlalți, cu atât mai sigure vor fi judecățile noastre despre cei pe care îi întâlnim în locuri străine. Edward Said, deși s-ar putea să fi exagerat în atacul său asupra lui Bernard Lewis și a

altor orientaliști, a încurajat cu siguranță acest proces de critică a noastră și a propriei noastre culturi în legătură cu alte culturi. Lucrarea lui Said este astfel fundamentală pentru spiritul globalizării și pentru a face lumea mai mică, deoarece proximitatea descurajează judecățile civilizaționale ample.

Cu toate acestea, deși lumea ar putea fi mai mică, diferențele dintre popoare și state – între o regiune a pământului și alta – persistă. În călătoriile mele pur și simplu nu puteam ignora contrastele dintre o societate și alta, între modul în care funcționează lucrurile într-un loc și funcționează în altul. Astfel, ca să repet, pe măsură ce am vizitat și revăzut părți discrete ale extinderii Orientului Mijlociu Mare – toate foarte diferite unele de altele – și am dezvoltat presupuneri și concluzii, a fost întotdeauna o chestiune de a fi conștient de sine.

—

A fi conștient de sine însemna nu numai să-mi dau seama că sunt dintr-o cultură, judecând implicit alte culturi, ci și să-mi dau seama ce poziție ocupam în propria mea profesie. Pe de o parte, nu m-am numărat printre numeroșii scriitori occidentali despre problemele lumii, în special la Washington, ale căror cercetări constau doar în a căuta pe Google, mai degrabă decât în a vizita locurile în cauză; nici nu eram un specialist care locuise în fiecare țară în cauză și cunoștea limba. Eram undeva la mijloc. Pe parcursul vieții mele am vizitat majoritatea țărilor lumii, de multe ori de mai multe ori. Astfel, am fost mai degrabă un generalist decât un globalist: primul respectă nuanțele și detaliile fiecărui loc, chiar dacă el sau ea nu le înțelege pe toate; acesta din urmă vede soluții unice pentru locuri foarte diferite, cu propriile lor realități la nivel de sol. Generalistul se formează de jos în câte locuri poate gestiona; globalistul se uită mereu în jos de sus. Într-o lume din ce în ce mai mulți specialiști, un generalist se poate dovedi util, oferind coerență analitică într-o geografie imensă, fără a-și nega fiecare loc unicitatea.

Având în vedere acest lucru, mi-am propus să explorez unele locuri și propriile mele amintiri despre altele. Nu aveam nicio hartă rutieră anume.

Tocmai am făcut ceea ce am făcut toată viața mea: uită-te la o hartă și spune: „Acolo vreau să merg sau la care să mă gândesc mai departe”.

Și chiar și în cel mai bun moment, tot ce puteam face a fost să prind un moment trecător în timp. Căci schimbarea și evoluția erau constante peste tot.

Capitol
3

CONSTANTINOPUL

Prima mea dimineață în Istanbul, mai degrabă decât turcă, sunt cuvinte grecești care se formează în mintea mea. Stin poli („în oraș” sau „în oraș”), din care Istanbulul este o corupție. Chrysokeras, „Cornul de Aur”, estuarul în care grecii bizantini, asediați de turcii otomani cuceritori în acea primăvară fatidică a anului 1453, se presupune că și-au aruncat aurul. De cealaltă parte a Cornului de Aur se află partea mai nouă a orașului, unde europenii s-au adunat inițial. A fost numită Pera până la începutul secolului al XX-lea, însemnând „dincolo” sau „dincolo” în greacă. Până în acel moment, Istanbulul era încă adesea menționat ca Konstantinoupolis sau Constantinopol („orașul lui Constantin”). Ernest Hemingway a intitulat un ziar din 1922 „Vechiul Constan”, numele pe care a spus că vechii timpurii îl foloseau pentru Constantinopol.[1]

Cuvintele grecești ajută la explicarea logicii istorice a Turciei și, prin urmare, încep la un monument grecesc.

Cocoțată deasupra Cornului de Aur din vechiul Istanbul, în locul în care două continente și două mări se întâlnesc, se află Mănăstirea Greacă a Pantocratorului („Hristos Atotputernic”), un morman bizantin impunător de cărămidă îngropată și cupole poligonale. Încercuiesc încet această structură complexă și monumentală din punct de vedere arhitectural, pe care multe dintre ghiduri o ignoră. Strada și piața sunt goale, cu excepția pisicilor târâtoare și slăbite. Ici și colo pavajul este presărat cu blocuri antice de piatră și mirișteă din zidurile romane târzii. Intru în ceea ce este acum o sală de rugăciune islamică și sunt încă singur, cu excepția unui muncitor singuratic cu

o măturător de covoare. Există medalioane religioase în arabă și un minbar. Modelele geometrice din epoca otomană modernă timpurie, care ajung până la tavan, au distrus ceea ce a fost odinioară artă medievală somptuoasă. Aici au fost înmormântați trei mari împărați bizantini: Ioan al II-lea Comnen, Manuel I Comnen și Manuel al II-lea Paleolog. În secolele al XII-lea și al XV-lea, acești oameni au aplicat cu ingeniozitate înșelăciunea, diplomația, artele militare și răbdarea strategică: echilibrând un inamic împotriva altuia în Sicilia, Balcani și Orientul Apropiat pentru a câștiga victorii pe termen scurt. Astfel, ei au prelungit durata de viață a imperiului lor ortodox oriental. Mă gândesc mai întâi la Ioan al II-lea Comnen și la mozaicul care înfățișează chipul său distins care înfrumusețează un zid al Sfintei Sofia („Înțelepciunea Divină"), acea catedrală mare a Bizanțului, construită de Iustinian, cu propriile sale cupole ondulate care apar ca pe jumătate de planete în ceruri, la puțin mai mult de o milă distanță de locul în care mă aflu acum pe același mal al Cornului de Aur. În calitate de conducător, Ioan al II-lea „a combinat prudența inteligentă cu energia intenționată, în timp ce, în același timp, era un om cu un caracter drept și statornic… fără să piardă niciodată din vedere granițele posibilităților", scrie regretatul bizantinist de origine rusă George Ostrogorsky, care mai scrie despre Manuel I: „era un diplomat priceput și un om de stat cu idei îndrăznețe și de anvergură". În ceea ce îl privește pe Manuel al II-lea, Ostrogorsky observă că a fost „una dintre cele mai simpatice figuri" ale Bizanțului în chinurile sale de moarte, forțat să se umilească la curtea unui Imperiu Otoman în creștere.[2] Nu numai că asemenea bărbați și munca lor de maraton au fost în mare măsură uitate, dar nici măcar mormintele lor nu au fost lăsate.[3] Rareori a existat o asemenea grandoare în spiritul uman ca atunci când oamenii se luptă împotriva uitării sigure.

Mănăstirea Pantokrator este acum Moscheea Zeyrek, la fel cum Hagia Sofia este acum Marea Moschee a Aya Sofia. Trebuie să vă scoateți pantofii și, dacă sunteți femeie, îmbrăcați o basma pentru a vedea, în cazul Aya Sofya, mozaicurile antice ale Fecioarei Maria cu pruncul Iisus. Religia aici, încă de când Constantin cel Mare s-a convertit la creștinism în 337 d.Hr., a constituit întotdeauna baza identității imperiale. Și astfel, trecerea de la biserică la moschee - de la icoane placate cu aur și lumânări de ceară de albine la plăci

geometrice pictate și covoare de rugăciune - înregistrează trecerea de la unsprezece secole de stăpânire bizantină la șase secole de stăpânire otomană, fiecare de aceeași abundență estetică ca sultanii otomani. prin imperiul lor multietnic nu au stins atât imperialismul bizantin, cât l-au transformat și revigorat. Acel fir imperial întins, oricât de zdrobit și adesea ascuns – care emană de unde Cornul de Aur se întâlnește cu Bosforul la Seraglio Point – trăiește în spirit de-a lungul mileniilor până în secolul XXI. Mai exact, din Seraglio Point aproape că se poate vedea Moscheea Çamlica din partea asiatică a orașului, construită de vechiul conducător sultanic al Turciei, Recep Tayyip Erdoğan, care cu cupolele sale mamut și șase minarete rivalizează cu proporțiile celui de-al șaselea. Hagia Sofia din secolul și Moscheea „Albaștră" a sultanului Ahmet din secolul al XVII-lea adiacentă.

Istorie, cultură, imperiu, geografie: Istanbulul, fostul Constantinopol, este chintesența tuturor. Tapiseria interacțiunilor umane într-un punct atât de critic de pe suprafața pământului este ceea ce noi leneși și convenabil etichetăm drept soartă.

Ar putea la fel de bine să înceapă cu Gibbon, m-am gândit, în timp ce părăsisem Pantokratorul gol și mergeam pe străzile înguste și sfărâmicioase ale vechiului Istanbul până la malul Cornului de Aur. Niciodată, cred, nu a existat un astfel de oraș care să se potrivească cu un autor, fiecare capabil să alăture povestea mediteraneană cu cea a Asiei Interioare: fiecare la fel de capabil să evoce procesul istoriei în sine.

Multiplicația de dealuri largi din fața mea sunt pline de toate felurile de locuire, atât precise, cât și slapdash - lemn, stuc, cărămidă, plexiglas - și încununate de cupole și minarete, cu apă pe trei laturi dramatizând și mai mult perspectiva. Cupolele mândre și mările zgomotoase și zgomotoase ale Istanbulului evocă însuși spiritul cronologiei lui Gibbon, în timp ce un împărat și sultan îl urmează pe următorul într-o progresie liniară defilând de-a lungul mileniilor.

Gibbon este faimos pe bună dreptate pentru primele sale volume despre Roma în Occident. Dar aceste din urmă volume despre Roma în Orient sunt cele care mă preocupă aici și care manifestă adevărata sa amploare geografică și filozofică. Roma din Occident nu-i face dreptate în măsura Romei din

Orient – cunoscut mai frecvent de urechile moderne ca Imperiul Bizantin, a cărui inimă constituie terenul pe care mă aflu acum.

—

Pentru Edward Gibbon, intelectualul iluminist care a scris cea mai mare lucrare istorică în limba engleză, geografia a fost „ochiul” istoriei. Astfel, el și-a început adesea cercetările privind hărțile.[4] Dar Declinul și căderea Imperiului Roman, compusă între 1776 și 1788, a văzut geografia mai puțin ca un exercițiu de fatalism decât ca pe un fundal pentru o examinare a forțelor la fel de mari ale culturii și ale naturii umane. Aceasta este ceea ce se manifestă în mod deosebit în volumele care tratează Imperiul Bizantin.

Pe lângă o accelerare a timpului - care se întinde pe opt secole în loc de patru secole ca în prima parte - a doua parte a căderii și căderii înregistrează o expansiune dramatică a lărgimii geografice și istorice, în care Gibbon acoperă ascensiunea și căderea bizantinului. , sasanidă, vandal, arab, mongol, timurid, selgiucide și otoman. În acest proces, el își extinde povestea dincolo de Bazinul Mediteranei pentru a scrie o adevărată istorie a lumii: cuprinzând totul, de la caravanele de mătase din Eurasia până la Biserica Coptă din Etiopia, pe măsură ce unitatea culturală a Mediteranei stabilită de romani se evaporă complet (cel mai evident odată cu cucerirea arabă a Africii de Nord). Aceasta este mai puțin o poveste a decăderii interne, în ciuda înțelepciunii primite despre Bizanț, decât a ascensiunii islamului și a popoarelor non-europene care au migrat spre vest din Orientul Apropiat și Asia. Este, de asemenea, povestea Persiei ahemenide și sasanide, care timp de o mie de ani a fost dușmanul Greciei și al Romei în Orient.

Cheia ambelor părți ale Declinului și căderii este tema lui Gibbon despre cum triumful și catastrofa pot fi una și aceeași: ceva pe care marii împărați bizantini profilați de George Ostrogorsky îl cunoșteau prea bine. După cum sugerează Gibbon, cucerirea în sine aduce o mare putere în istoria și civilizațiile altor oameni și, prin urmare, multiplică oportunitățile de tragedie și calcul greșit.

„Prosperitatea a maturizat principiul decăderii; cauzele distrugerii s-au înmulțit odată cu amploarea cuceririi; și de îndată ce timpul sau accidentul au îndepărtat suporturile artificiale, uriașa țesătură [imperială] a cedat presiunii propriei greutăți.”[5]

Din aceste afirmații tipic magistrale – adică gibboniene – scot lecții mai specifice, la fel de incomode pentru urechile postmoderne.

Gibbon îl citează pe Tacitus despre modul în care imperiul protejează popoarele imature din punct de vedere politic de ei înșiși și de vecinii lor. Și imperiile funcționează cel mai calm și eficient sub principiul succesiunii ereditare. El spune că doar frica și rușinea sunt cele care atenuează tirania, la fel cum manierele generale pot fi mult mai importante decât constituțiile scrise. Barbarii sunt cei care pentru Gibbon înseamnă cei care au trăit în afara granițelor Romei, care au dat naștere lumii moderne și postmoderne și, astfel, pe termen lung, au progresat. În ceea ce privește declinul, acesta poate fi atât de gradual și relativ încât oamenii să discute despre însăși existența acestuia, deși la bază înseamnă incapacitatea de a „combina virtutea militară cu cea civică”. la alamă în uniformă. Adică, creșterea puterii politice a armatei unei națiuni este un semn sigur al declinului cultural al acelei națiuni.

Prin toate acestea există stilul celebru impunător și ironic al lui Gibbon, în care o singură propoziție poate evidenția concizia unui argument ridicat și a unui argument soluționat, în timp ce cu o frază sau o clauză suplimentară el găzduiește o altă considerație sau nuanță.[7] Și asta pentru a nu spune nimic despre notele sale delicioase de subsol: ca cea despre Gordian mai tânăr și toți copiii pe care i-a avut de concubinele sale, la care adaugă Gibbon, „producțiile literare ale lui Gordian nu erau [de asemenea] deloc disprețuitoare.”[8]

—

Gibbon își începe saga despre Roma în Orient, adică despre Constantinopol — acest mare oraș al imperiului și al geopoliticii — cu un microcosmos care luminează macrocosmosul: un portret sec, dar devastator al unui tânăr analfabet, Antony, care la începutul secolul al IV-lea d.Hr. își părăsește casa

și familia și rătăcește spre est, departe de Nil și în deșertul complet al Egiptului de Sus, pentru a deveni perfect. Această penitență monahală, deși „originală și îndrăzneață", totuși, potrivit lui Gibbon, a constituit un „fanatism întunecat și implacabil", care miroase a „superstiție". Și pe măsură ce mii de anahoreți din Etiopia au urmat exemplul lui Antonie, „aceeași cauză care a alinat suferința indivizilor a afectat puterea și forța imperiului."[9] Roma, în amurgul Imperiului de Apus și aproape de zorii celui răsăritean, era în mod demonstrat slăbit, mai degrabă decât fortificat, de creștinism cu ramuri extremiste precum monahismul anahorit.

Definirea creștinismului ca o victorie a radicalismului asupra unui păgânism mai moderat poate fi cea mai cunoscută dintre temele lui Gibbon. Este ceea ce a făcut ca The Decline and Fall să fie întâmpinat cu atacuri și mari controverse în timpul vieții lui Gibbon.[*1] Deși, așa cum Gibbon ne face conștienți, identitatea creștină foarte intensă a elitei conducătoare a Constantinopolului a constituit, cel puțin în termeni psihologici, un beneficiu strategic, deoarece le-a permis o idee singulară, morală, despre imperiu.[10] Și totuși, așa cum o explică Gibbon cu condescendența sa subestimată, dar devastatoare, este doar un pas scurt de la influența nefastă a monahismului fundamentalist până la controversele bisericești perverse și doctrinare, care duc, la rândul lor, la o slăbire prin distragerea atenției ordinii politice în atât Roma occidentală cât şi Constantinopol. „În febra vremurilor, sensul", scrie Gibbon, „sau mai degrabă sunetul unei silabe" în cursul argumentării, „era suficient pentru a tulbura liniștea unui imperiu."[11] În acest fel, povestea lui Antony. se încadrează bine în declinul Romei de Vest și servește drept prolog la declinul lung și îndelungat al Romei de Est. Potrivit lui Gibbon, asaltul călugărilor asupra vitalității Orientului s-ar dovedi nu mai puțin semnificativ decât asaltul barbarilor asupra Occidentului.

Pe măsură ce tentaculele narative ale acestei forme extreme de monahism intră în corpul principal al istoriei lui Gibbon a imperiului de răsărit, pânza se lărgește dramatic. Principala virtute a operei lui Gibbon, mai ales când relatează evenimentele aglomerate ale domniei lui Iustinian de la mijlocul secolului al VI-lea (când Justinian termina construcția Sfintei Sofia), cu toate depărtările și descrierile sale dezvăluite, facțiuni ucigase și generoase. clădirea

siropurilor, este o perspectivă divină asupra evenimentelor care este darul distanței și al trecerii imense a timpului: longue durée. Pe măsură ce Gibbon povestește vârsta lui Justinian, timpul petrecut pe tron, slăbirea corpului și cuceririle din Italia și Africa, tonul devine biblic. Din această istorie emană întotdeauna realismul și obiectivitatea reală a autorului: adică, miniștrii lui Iustinian au fost rareori promovați sau selectați pentru „virtuțile" lor sau pentru „talentele" lor; împărații bizantini „au consultat dictaturile de interes, fără a-și aminti obligațiile jurământurilor și tratatelor"; „triumful lui Hristos [în Hagia Sophia] a fost împodobit cu ultimele prăzi ale păgânismului."[12] Iustinian a jucat pe Gepidae împotriva lombarzilor: mai bine să vărsăm sângele acestor popoare germanice decât pe al cuiva. Descurajează, descurajează, submina și folosește-ți propria putere militară doar ca ultimă soluție.[13] A fost, în parte, o mare strategie curioasă, nerăzboiică, chiar dacă era extrem de cinic și extrem de eficient. Într-adevăr, Roma în Orient a durat peste unsprezece sute de ani. Din nou, un semn de grandoare în spiritul uman.

În mijlocul multor calamități obscure de-a lungul mileniilor, acest oraș fatidic se strecoară în ascensiunea turcilor, migrând dinspre est. Foarte puțin ceea ce este cu adevărat istoric se întâmplă peste noapte sau în limitele unui termen limită pentru știri. Într-adevăr, marile bătălii purtate între Bizanț și Persia Sasanida, purtate împotriva golului de șmirghel al văii fluviului Eufrat, lângă granița de astăzi, Siria-Irak, sunt în mâinile literare ale lui Gibbon un studiu în comprimare, deoarece constituie o poveste cu repetare aproape nesfârșită. În mijlocul acestei infinitate bogate de drame, Gibbon se micșorează pentru a menționa vântul mahomedan care înfrânge și face întunecat războiul basculant dintre cele două mari puteri imperiale ale Bizanțului și Persiei. În timp ce Bizanțul se împiedică, pe măsură ce expansiunea sa de la Dunăre la Nil duce la decădere, Persia sasanida se prăbușește în anarhie până când cade „sub jugul comun al califilor arabi".[14]

Ceea ce este atât uimitor, cât și devastator este gradul în care aproape totul din istorie este uitat. Măcelul Războiului Gotic, purtat timp de nouăsprezece ani la mijlocul secolului al VI-lea între Bizanț și regatul ostrogot al Italiei, a fost epic în repercusiunile sale asupra dezvoltării Europei

în sine (așa cum este explicat cu minuțiozitate de către Gibbon), totuși. abia se mai amintește acum decât de către anticari. Durata lungă oferă o perspectivă înspăimântătoare și inumană, cu alte cuvinte, în felul în care aproape tot ceea ce contează cu adevărat pentru noi, pentru ceea ce luptă și mor bărbații – onoarea lor și chiar ideile lor – devine fie pierdut în memorie, fie condensat la infinit și de obicei distorsionat. Opera lui Gibbon este astfel efortul suprem de salvare împotriva uitării complete. Pentru că este important să nu uităm. Uitarea duce la greșeli viitoare. Nu ne putem aminti totul, dar merită efortul de a încerca, având în vedere dezastrele politice care ne-au lovit în această regiune.

Și apoi este umanitatea lui Gibbon - cu portrete ale lui Belisarius, Muhammad și Carol cel Mare care echivalează cu Plutarh în detaliile și concentrarea lor asupra moștenirii morale a oamenilor mari. Gibbon este pur și simplu fără comparație. El ne duce cu gândul la efortul artistic manifestat în statuaria lui Praxiteles și Michelangelo, ceva imposibil de duplicat în era digital-video, care, absolvind mintea noastră de orice efort real, le ieftinește nemăsurat. Pânza vastă și complexă a lui Gibbon din Bizanț și penumbra barbară din Europa Centrală până în Asia Centrală, toate emanând chiar din acest oraș, oferă echivalentul modern timpuriu sub formă de text a ceea ce acei mari sculptori ai antichității și ai Renașterii au lucrat.

—

Așa cum Gibbon admite beneficiile imperiului în termeni de pace relativă și stabilitate politică, el admite, de asemenea, ce efort nefiresc este de fapt cerut de la imperiul însuși:

„Nu există nimic mai advers naturii și rațiunii decât să ții în ascultare țările îndepărtate și națiunile străine în opoziție cu înclinația lor... Un torent de barbari poate trece peste pământ, dar un imperiu extins trebuie susținut de un sistem de politică rafinat. și opresiune”, în care există, totuși, „o comunicare rapidă și ușoară cu părțile extreme...”[15]

Poate că imperiul mai mult decât toate celelalte pe care Gibbon le vede extraordinare este cel al arabilor, în esență din cauza geografiei. În timp ce

Roma din Orient a fost distrasă de războiul cu Persia, iar birocrația imperială și bisericească de aici, în Constantinopol, au fost la fel de distrase de sectele și erezii nestoriene și monofizite, Muhammad, „cu sabia într-o mână și Coranul în cealaltă, a ridicat tronul său pe ruinele creștinismului și Romei". Acest tron și-a luat drept stăpânire un spațiu vast, relativ gol și aparent de netrait între țărmul sudic al Mediteranei și Etiopia și între Asia Mică și văile fecunde ale Yemenului. Gibbon descrie acest „nivel nemărginit de nisip… intersectat de munți ascuțiți și goi… fără umbră sau adăpost" ca fiind sumbru chiar și după standardele riguroase ale Tartariei. Tocmai din cauza acestui peisaj neospitalier, practic lunar, potrivit lui Gibbon, arabii erau de necucerit. Armatele, după cum spune el, ale lui Sesostris, Cirus, Traian și Pompei, precum și legiunile lui Augustus, s-ar fi „topit în boală și lasiune" dacă s-ar fi confruntat vreodată cu un astfel de peisaj.[16]

Mahomed, deși „a respirat printre credincioși un spirit de caritate și prietenie"[17] nu a lăsat moștenire un sistem politic sau o ierarhie a puterii și, prin urmare, moștenirea lui Mahomed a fost utopică în felul ei, predată în următoarele decenii și secole până la tiranie și anarhie. Unele dintre rădăcinile haosului din Orientul Mijlociu – și motivul pentru care Orientul Mijlociu în ultimele secole nu s-a dezvoltat prea mult ca Europa sau Orientul Îndepărtat – se întorc până la întemeierea islamului și sunt inextricabile din geografia regiunii. Și toate acestea sunt în Gibbon. De exemplu, Egiptul este mai stabil decât vecinii săi, deoarece este o civilizație din valea râului care nu se află în calea istorică a cuceririi și migrației, precum acea altă mare civilizație a văii râului: cea a Tigrului și a Eufratului. Deoarece astfel de fapte implică un destin, iar destinul interferează cu agenția umană, jurnaliştii, academicienii și intelectualii le ignoră sau le minimizează. Cu toate acestea, în ceea ce privește rezumatele culturale și geografice cuprinzătoare ale lui Gibbon despre Orientul Mijlociu, ele sunt precursoarele celor ale marilor călători și exploratori arabi, Charles M. Doughty și T. E. Lawrence. Scrierea lui, ca și a lor, este plină de subiectivități și generalități, desigur, dar le respinge de-a dreptul pe propriul risc analitic. Pur și simplu îl face pe cineva mai puțin surprins de ce se întâmplă lucrurile așa cum se întâmplă. A-l citi

înseamnă a realiza că a nu putea generaliza înseamnă a imobiliza cu totul discuția.

Descrierea lui Gibbon despre deșertul Orientului Mijlociu conține detalii despre fiecare cucerire arabă din Persia până în Africa și din Pirinei până în China, plină cu profilurile liderilor militari implicați, ridicându-se din nou la nivelul lui Plutarh. El scrie despre administrația fiscală a Egiptului musulman timpuriu și despre tensiunile dintre arabii invadatori și triburile berbere din Magreb. Cu toate acestea, rezultă din toate acestea conștientizarea că diferitele armate arabe, urmate de administratorii civili, au supus creștinismul și „toată amintirea limbii și religiei Romei" între Nil (cu civilizația sa coptă durabilă) și Atlantic curat peste nord. Africa.[18] Tendințele foarte utopice și anarhice ale arabilor (atribute ale cărora nici europenii nu au fost nevinovați în istoria lor) au dus la astfel de explozii de cucerire, cuplate cu dizolvarea completă a dinastiilor. Deșertul Orientului Mijlociu, de la începutul secolului al VII-lea înainte, a fost o regiune cu turbulențe extreme.

Între timp, pe măsură ce dinastii arabe se ridicau și cădeau, Roma din Orient, cu sediul aici la Constantinopol, și-a continuat declinul relativ și sinuos, marcat de o pompozitate tot mai mare în capitală (cu abundența de titluri și privilegii), întărind, la rândul său, distincțiile. între elite și oamenii de rând: o soartă firească sistemelor imperiale îndepărtate. După cum scrie Gibbon, ostilitățile acasă și în capitală sunt cea mai puternică cauză a decăderii. El afirmă răspicat: „Grecii, prin… diviziunile lor, au fost autorii propriei lor ruine finale."[19] Într-adevăr, spre sfârşitul imperiului bizantin, la mijlocul secolului al XIV-lea, în timpul războaielor civile din capitală sub vremea lui. Reguli ale bătrânului și mai tânărului Andronic, turcii otomani au reușit să distrugă regiunea mare, din apropiere, a Bitiniei.

—

În ultimul volum din The Decline and Fall, Gibbon observă cum au fost diverse irupții la est care au învins atât direct, cât și indirect Imperiul Bizantin: astfel încât în acest fel Asia a determinat soarta Europei, căci Europa la sfârșitul zilei este ci un subcontinent al Eurasiei. Acesta este un alt

motiv pentru care Gibbon este atât de înviorător: pe cât de nevinovat este în tendința modernă de a împărți lumea în subdiviziuni de expertiză în domeniu, el vede interconectarea lumii și nu ar fi surprins, de exemplu, de incursiunile fiind transformate acum de China, Japonia și India în economiile Golfului Persic și Africii – ca să nu mai vorbim despre efectul Chinei și Rusiei asupra Europei.

Gibbon, un model al iluminismului occidental, înregistrează totuși ceea ce el consideră superioritatea morală a mongolilor sub Genghis Khan. „Inchizitorii catolici ai Europei, care au apărat prostiile prin cruzime, ar fi putut fi derutați de exemplul unui barbar, care a anticipat lecțiile de filosofie și a stabilit prin legile sale un sistem de teism pur și toleranță perfectă.”[20] Mongolii au cucerit aproape jumătate din longitudinele globului și doar deșertul arab uscat din jurul Mecca și Medina, căruia îi lipsea pământul de pășunat pentru cavaleria mongolă, a protejat acele orașe sfinte de soarta Alepului, Damascului și Bagdadului din nord. .

În fața unor astfel de atacuri, Bizanțul ar fi putut cădea mai devreme decât a căzut. Gibbon, într-o manieră teleologică, creditează ascensiunea lui Tamerlan în Samarkand și războiul său împotriva turcilor otomani (după cucerirea de către Tamerlan a Tătariei și Persiei) ca amânând cu aproximativ o jumătate de secol prăbușirea finală a Romei în Est. Într-adevăr, depășirea Constantinopolului în 1453 de către sultanul otoman Mehmed al II-lea („Cuceritorul”) a fost atât o chestiune de acțiuni individuale contingente în plină luptă, cât și punctul culminant al unui proces istoric care a cuprins secole și care a implicat popoare din Marea Mediterană. spre zonele de umbră ale Chinei.

Imperiul Turc Otoman avea să constituie, prin intermediul Bizanțului, reîncarnarea finală a Romei antice, guvernând într-un oraș și într-o manieră care amintea imperiul Cezarilor. De fapt, ei au fost precedați de rudele lor turcești, Regatul Seljuk de Rum (Roma), care a dominat Anatolia între secolele al XI-lea și al XIII-lea. Grecii bizantini au fost cei care au invitat triburile turcice în estul Anatoliei pentru a proteja Constantinopolul de perși. Și în 1071, la Manzikert, în estul Anatoliei, selgiucizii i-au învins pe bizantini înșiși, un glas de moarte timpuriu pentru întregul imperiu creștin al acestuia

din urmă.[21] Istoria este o țesătură, în care trecutul trăiește întotdeauna în prezent.

Cultura turcească a fost întărită de condițiile dure de viață și de cerințele economice ale vieții în stepa înaltă a Asiei Interioare. Selgiucizii au adoptat islamul în Khorasan, în nord-estul Iranului, pe drumul lor spre vest. O ierarhie strictă, de sus în jos a războinicilor și un rol sporit pentru femei au contribuit la un dinamism cultural care ar ajuta popoarele turcești să domine Orientul Mijlociu până în secolul al XX-lea.[22] În concluzie, turcii erau războinici de stepă islamizați, cu un furnir de cultură persană,[23] care, ca dovadă a dinamismului lor, în succesiune rapidă la începutul secolului al XVI-lea i-au zdrobit pe perși, kurzi, arabi sirieni și egipteni.

Aceasta este toată lumea din Gibbon, cu accent pe cultură și geografie. Gibbon se poate ridica frecvent la nivelul unui filozof, dar este ferm înrădăcinat în istoria și în lumea puterii, astfel încât, de exemplu, admite că răspândirea prafului de pușcă (între turcii otomani, perșii safavide și indienii mogul) a fost mai rapidă și mai decisivă decât evoluția ideilor, rațiunii și artelor păcii. „Un filozof, după temperamentul său, va râde sau va plânge de nebunia omenirii”, conchide el.[24]

Prezința este ceva ce poate fi doar sperat. Dar, dacă este într-un fel realizabil, trebuie să fie o chestiune de a îmbina realismul clarificator al lui Gibbon, sensibilitatea pe ecranul lat și perspectivele subiective despre teren și etnografie cu fluxul evenimentelor actuale - care încep cu realitatea plină de viață și dramatică născută în apă. acum sub ochii mei. Pe măsură ce Cornul de Aur se varsă în Bosfor, care separă literalmente Europa de Asia și, indirect, Marea Mediterană de Marea Neagră, nicăieri altundeva pe pământ nu există un oraș mai pregnant de putere geografică. Poți ierta pe cineva că este determinist aici: un loc în care, încă din antichitate, Constantinopolul - un nume melodic pe care îl prefer Istanbulului - a fost sediul unor imperii vaste, care se întinde pe longitudine. Există ceva foarte neliniştit şi istoric seismic în ceea ce mă aflu acum.

—

Impresiile mele inițiale:

Un aeroport gargantuan, postmodern, autostrăzi vaste, care duc la un oraș plin și întins, cu totul intimidant chiar și pentru un vizitator veteran: cu istorie, fără a fi o piesă de muzeu. Este echipat cu propria sa formă ciudată de eficiență dinamică, adaptată la scara semicontinentală și o geografie emoționantă. Digitalizarea a fost marele egalizator. Într-o epocă de COVID-19, îți comanzi mâncarea electronic la restaurantul hotelului meu din cauza fricii de a atinge meniurile tipărite. Semnalizarea video jazzy este peste tot. Timp de decenii, când Turcia a fost relativ înapoiată și a fost permisă în NATO doar datorită geografiei sale ultrastrategice, această țară a fost un membru al alianței care pur și simplu a tăcut și a urmat. Acum este prea puternic în sine pentru a fi un simplu adept. Când am vizitat prima dată Turcia în 1973, am avut senzația că intru într-un film vechi. De data aceasta impresiile mele confirmă o lume mai egală, multipolară. Aspectul bântuitor al centrului istoric al Istanbulului din anii 1970, care păstrează, ca într-o pictură în aer liber, monumentele trecutului bizantin și otoman, este acum o capcană turistică globală aglomerată, cu buticuri strălucitoare și restaurante tematice. Gecekondus („construit în noapte”), așezările mahalale din vechiul Istanbul, abia mai există. Toate au fost cuprinse de noi proiecte de construcții.

—

Aceasta este prima mea vizită aici în peste douăzeci de ani. Înainte de atunci, în anii 1980 și 1990, am vizitat în mod regulat Istanbulul, când populația orașului era jumătate din dimensiunea și înainte de adevărata explozie a dezvoltării litoralului. A fost o perioadă în care sfârșitul Războiului Rece începea să sporească semnificația geopolitică a Turciei: când diviziunile artificiale dintre Est și Vest au început să se prăbușească, iar statul turcesc, puternic modernizat, compact geografic și unietnic al lui Mustafa Kemal Atatürk - o mustrare la adresa cosmopolitismului facil. din îndepărtatele imperii bizantin și otoman — își pierdea strânsoarea seculară. Acum, desigur, Istanbulul a devenit un oraș cu mai multe batice și cele mai noi smartphone-

uri: nimic neobișnuit acolo, deoarece progresul tehnologiei necesită fundamentarea emoțională a religiei intensificate.

Cu toate acestea, scena este încă de recunoscut. Ca și în cazul vizitelor mele anterioare, am fost întotdeauna conștient că Istanbulul este vântul și rece, cu vremea furtunoasă, mai mult un oraș de la Marea Neagră decât unul mediteranean: puțin murdar, mai ales de docuri, prins de destinul geografic mai degrabă decât dezlănțuit. lângă el, un oraș încă cel mai bine fotografiat în alb-negru de regretatul Ara Güler, un fotoreporter armeano-turc pe care am avut odată privilegiul să-l cunosc.

Bineînțeles, din anii 1970 până în anii 1990, Istanbulul mi s-a părut neplăcut doar pentru că eram nou în locul respectiv. Cu toate acestea, chiar și atunci, după standardele istorice, Istanbulul se afla într-o stare avansată de modernism, care începuse cu adevărat la sfârșitul Primului Război Mondial.

Războaiele au pus istoria în avans rapid. În doar câțiva ani sau săptămâni, decenii pot avansa, așa cum a notat Lenin. Primul Război Mondial a văzut prăbușirea a patru imperii moderne timpurii: Prusia Wilhelmine, Rusia Romanov, Austro-Ungaria Habsburgică și Turcia otomană, ultima dintre acestea în special a fost timp de multe decenii o mașină imperială deja scârțâitoare și mucegăită înainte de a se sparge în praf. Primul Război Mondial a marcat sfârșitul final al modernismului timpuriu – cu identitățile sale ambigue, multilingve și multietnice – și adevăratul început al epocii moderne, cu formulele sale rigide, unietnice și, în cele din urmă, violente de stat național, care au detonat în al Doilea Război Mondial. . Lumea mersese înainte, dar nu progresase moral.

Mustafa Kemal „Atatürk” (Părintele Turk), care a inventat de unul singur Turcia republicană modernă din ruinele Primului Război Mondial și al Imperiului Otoman, a fost într-adevăr o creatură a imperialismului modern timpuriu. Născut și crescut la Salonic (acum Salonic în Grecia) în anii 1880 și 1890, el a experimentat fabulosul cosmopolitism intercomunal al unui oraș imperial cu populația sa mare de creștini și evrei, precum și de musulmani. În mod contraintuitiv, aceasta a jucat un rol vital în secularismul declarat al lui Atatürk, în care puteau exista toate religiile, deoarece niciuna nu era avantajată de stat.

Dar a fost un proces treptat. Victoria militară a lui Atatürk asupra grecilor invadatori, care căutau să sculpteze cadavrul Imperiului Otoman din Anatolia, a fost condusă ca un război sfânt musulman împotriva creștinismului ortodox, în care sa bazat pe o rețea de moschei locale pentru sprijin. Populația turcă l-a declarat ulterior Gazi, „învingător asupra necredincioșilor”.

Dar, odată ce a stabilit un nou stat peste toată Anatolia, adevăratele intenții ale lui Atatürk au apărut. El a desființat curțile religioase musulmane. El a interzis bărbaților să poarte fes și a descurajat femeile să poarte vălul. În mod crucial, el a adoptat calendarul occidental, astfel încât evenimentele să dateze mai degrabă de la nașterea lui Iisus decât din Hegira lui Mahomed. Și a înlocuit grafia arabă cu cea latină, care avea să creeze, în timp, o mare prăpastie mentală între turci și alți musulmani din Orientul Mijlociu.[25] Atatürk era o figură complicată. În 1923 a mutat capitala de la Istanbul, cu legăturile sale cu Imperiul Otoman și cu califatul musulman, la Ankara, adânc în interiorul anatolian și înrădăcinată într-un trecut turcesc mai păgân. Definiția lui Atatürk a turcității a fost rasială și, prin urmare, el s-a opus legăturii cosmopolite dintre diferite popoare, care era un semn distinctiv al imperialismului otoman.[26] El dorea ca Turcia să scape de înapoierea unui imperiu în declin, chiar dacă spiritul multietnic al acelui imperiu a fost cel care, oricât ar fi putut-o neagă, a contribuit la largimea sa și obsesia de a face Turcia cu adevărat occidentală și deschisă ideilor. într-o era științifică și tehnologică.

La începutul și mijlocul anilor 1980, la aproape o jumătate de secol după moartea lui Atatürk, am început pentru prima dată să raportez despre Turcia în mod serios, făcând călătorii frecvente în Turcia din Grecia. Atunci a început să-mi dau seama că Atatürk a mers prea departe în secularizarea țării. Desigur, procesul de întoarcere moderată la religie, care mă așteptam să se întâmple, era deja în curs de ceva timp. În anii 1950, educația musulmană a început să revină cu programe noi și extinse. Mici partide islamice au apărut, de asemenea, la marginea politică, ca o reacție la secularizare. Apelurile publice la rugăciune erau acum scandate în arabă, mai degrabă decât în turcă. Și când Turcia a căzut în aproape anarhie la sfârșitul anilor 1970 și 1980, au existat temeri de o altă revoluție islamică, așa cum tocmai se întâmplase în

Iranul vecin. Cu toate acestea, când ordinea a fost restabilită în cele din urmă de o junta militară în septembrie 1980, generalii nu au readus în mod deliberat Turcia la secularismul brutal și militant al lui Atatürk, ci au permis religiei să coexiste cu statul secularist kemalist.

Dar asta era o chestiune de grade. Revenirea demonstrabilă către religie a avut loc abia în decembrie 1983, când Turgut Özal, un turc profund religios, căruia îi lipseau toate grațiile lui Atatürk – genul de om pe care l-ați întâlnit în mahalale și în interiorul Anatoliei – a fost ales prim-ministru. Özal va rămâne prim-ministru pe tot parcursul deceniului înainte de a deveni președinte. A operat sub masca armatei laice, ale căror directive de bază nu le-a contestat. Armata ar fi făcut doar aluzie și el va primi mesajul. Mai mult, Özal a fost un credincios pronunțat în republica seculară fondată de Atatürk, chiar dacă el însuși era public foarte religios și a avansat subtil o politică externă neo-otomană: subliniind islamul ca fiind ceva pe care atât turcii, cât și marea minoritate de etnici kurzi din Turcia. granițele – precum și vecinii arabi ai Turciei – ar putea avea toate în comun. L-am întâlnit pe Özal de mai multe ori. Era destul de nechibzuit. A mestecat în timp ce vorbea. Se spunea că nu a învățat niciodată cum să folosească cuțitul și furculița. Dar era și absolut magnetic, oarecum mic ca statură, dar cu prezență reală. Özal a fost un om al țărănimii urbanizate în devenire: strălucitor și viclean în felul lui, un om care a pătrat multe cercuri, crezând atât în Kemalism, cât și în religie, atât în Coran, cât și într-o alianță strânsă cu America lui Ronald Reagan.

Özal, de fapt, a fost o mare figură de tranziție a Turciei post-otomane – la jumătatea distanței dintre Atatürk și prezent. El a venit după Atatürk și după crize turbulente ale democrației și o succesiune de conducători militari, încă înainte de un alt atac de democrație ineficientă și tulbure, care avea să culmineze dramatic în mai mult de două decenii de guvernare de către islamiștii înrăiți: bărbați cărora nu le păsa de împachetarea cercurilor cu secularistii așa cum a făcut Özal, dar numai subminarea republicii seculare foarte moderne pe care Atatürk o fondase. Özal, în persoana sa, a întruchipat sinteza perfectă între religia profundă și starea seculară. Özal i-a ajutat pe musulmanii devotați să facă pace cu kemalismul, așa cum este numită filosofia

lui Atatürk. Din păcate, islamiştii care au condus Turcia după el au dus politica naţională la extrema opusă a lui Atatürk.

În 2002, Partidul Justiției și Dezvoltării (Partidul AK) al lui Recep Tayyip Erdoğan a câștigat o victorie răsunătoare în alegerile naționale, aducând acei islamiști la putere pe spatele unei burghezii conservatoare și islamice care și-a avut începuturile în epoca Özal. Globalizarea a jucat un rol în creșterea continuă a acestei noi clase islamice, deoarece firmele mici și mijlocii din interiorul conservator al Anatoliei au profitat de noul sistem economic mondial pentru a găsi piețe pentru produsele lor. De fapt, în primii ani ai guvernării lui Erdoğan în calitate de prim-ministru, guvernul său a redus o figură de moderație și expertiză tehnică, în conformitate cu propriul record al lui Erdoğan ca primar al Istanbulului încă din anii 1990, când a îmbunătățit măsurabil sistemul de apă, colectarea gunoiului. , și calitatea aerului. Erdoğan a fost șeful clasic și dinamic al orașului mare, crescut în cartierul sărac și accidentat din Istanbul, Kasimpasa, cu șantierele sale navale și cultura masculină și resentimentele față de elitele europenizate. Propria lui familie era din îndepărtata regiune a Mării Negre din nord-estul Anatoliei, aproape de granița cu fosta Georgia sovietică. De-a lungul timpului, totuși, de-a lungul anilor și deceniilor la putere, prezentând epurări ale membrilor de partid mai liberali și centriști, tendințele autocratice ale lui Erdoğan, învățate pentru prima dată ca nebun în Kasimpasa, au devenit cu adevărat evidente. Este grăitor că unul dintre conducătorii Erdoğan a ajuns să-l admire cel mai mult a fost Vladimir Putin din Rusia. S-a spus că Erdoğan chiar ia notițe ori de câte ori se întâlni cu Putin. Ambii bărbați aveau o soartă comună: niciunul nu a putut părăsi puterea în mod pașnic din cauza acuzațiilor ample de corupție care le-ar fi aduse – și asta a fost cu mult înainte de războiul din Ucraina.

Pe măsură ce Erdoğan a evoluat într-un autocrat ales democratic, el a islamizat cu adevărat Turcia: schimbând programele școlare, reprimând jurnaliștii și organele mass-media disidente, jucându-se cu legile electorale pentru a deveni în cele din urmă președinte executiv și, cel mai important, emasculând armata seculară. , astfel încât, dacă ar mai încerca vreodată o lovitură de stat, aceasta ar eșua – exact așa cum sa întâmplat în iulie 2016. La

un moment dat, Erdoğan a avut în închisoare un sfert din generalii și amiralii țării.

Lovitura de stat eșuată din 15 iulie 2016 a fost văzută în interiorul Turciei ca o încercare de invazie străină de către o populație care, după ce a atins o alfabetizare aproape universală,[27] se simte acum dincolo de loviturile de stat dintr-o etapă anterioară a politicii. dezvoltare. A fost, de asemenea, dovada că, chiar și după atâția ani la putere, Erdoğan și-a menținut popularitatea în rândul unei populații turce care este mai anti-occidentală și mult mai religioasă decât a fost în timpul Războiului Rece, când aderarea Turciei la NATO, prietenia ei cu Occidentul, iar legăturile sale strânse cu Israel puteau fi luate de la sine înțeles. Acele zile în care generalii seculari dețineau puterea în culise au trecut de mult. La urma urmei, încercările Turciei de a intra în Uniunea Europeană au fost de-a lungul anilor respinse în mod regulat, umilindu-i pe musulmanii turci. Apoi a mai fost nepopularitatea abjectă a invaziei Americii asupra Irakului vecin, care atât a amenințat stabilitatea la granița de sud-est a Turciei, cât și a ridicat spectrul unui stat kurd independent (și pentru Turcia, destabilizator) în nordul Irakului. Elita secularăeuropenizată și consumatoare de whisky din Istanbul și Ankara — adevărații descendenți spirituali ai lui Atatürk — nu a putut face nimic pentru a ajuta America, căreia i s-au opus invaziei Irakului. Toate acestea au fost un prolog pentru Turcia islamicizată a lui Erdoğan, care se apropie treptat de Rusia și de grupurile arabe radicale.

Povestea armatei turce este grăitoare. Anterior, timpul petrecut la sediul NATO din Bruxelles și la colegiile militare de război din Statele Unite a fost fundamental pentru cariera ofițerilor turci ambițioși. Dar sub Erdoğan, tocmai astfel de misiuni au pus capăt perspectivelor de promovare în cadrul forțelor armate turcești. Lovitura de stat eșuată din 2016 a dus la o guvernare de urgență și mai personalizată de către Erdoğan, care a folosit-o pentru a continua remodelarea armatei în direcția celei iraniene. Acest lucru a dus la epurări în masă a ofițerilor, inclusiv a zeci de generali și amirali, precum și a 18.000 de oficiali alungați din poliție și justiție, a căror loialitate părea îndoielnică autorităților islamice. Într-adevăr, achiziționarea de către Erdoğan a rachetelor S-400 și a sistemului de apărare aeriană de la Rusia lui Putin, în

încălcare gravă a politicii NATO, a fost emblematică pentru îndepărtarea Turciei de structurile alianței occidentale. În concluzie, tentativa eșuată de lovitură de stat din 2016 a favorizat consolidarea în continuare a regimului și un sentiment sporit de misiune în cercul interior al lui Erdoğan, care, de fapt, a pus capăt epocii Kemaliste pline din istoria Turciei.

În 2017, Erdoğan a stabilit o alianță cu Partidul Mișcării Naționale (MHP), de extremă-dreapta, pentru a putea guverna ca un islamist naționalist, cu o abordare militară agresivă împotriva minorităților kurde din Siria, Irak și Iran, care se potrivea perfect cu neo-ul său. -Imperialismul otoman în Orientul Mijlociu. În timp ce neo-otomanismul lui Özal era subtil și organic, cel al lui Erdoğan era militarist. Mai mult, în anii care au urmat loviturii de stat eșuate, Erdoğan a îndepărtat sumar aproximativ 70 la sută dintre liderii districtelor etnico-kurde din estul și sud-estul Turciei, înlocuindu-i cu cifre mult mai conforme, astfel încât autocrația în granițele oficiale ale Turciei a mers mână în mână cu un politica de promovare a intereselor Turciei dincolo de acele granițe, cu trupe turcești în Siria și Irak. Abordarea islamistă naționalistă a lui Erdoğan a afirmat că, odată ce turcii au îmbrățișat pe deplin islamul, ei vor fi pregătiți să devină conducătorii naturali ai întregii lumi musulmane, într-un fel de întoarcere la imperiu.[28] Acesta a fost nucleul mentalității otomane, care timp de multe sute de ani a oferit lumii musulmane o direcție dinastică de încredere în urma numeroaselor războaie de succesiune care au caracterizat primele secole islamice sub conducerea arabă.

Au existat și acte de simbolism istoric în linii mari. Atatürk transformase marea catedrală ortodoxă orientală din Bizanț din secolul al VI-lea, Hagia Sofia, în muzeul Aya Sofia, în conformitate cu viziunea sa seculară a unei republici turce moderne. Erdoğan, la 24 iulie 2020, aniversarea a nouăzeci și șapte de ani de la semnarea Tratatului de la Lausanne, care a stabilit granițele actuale ale Turciei, a ținut o slujbă de rugăciune musulmană în Aya Sofya, proaspăt transformată dintr-un muzeu în moschee, la fel cum fusese în timpul celor aproape cinci secole de stăpânire otomană. Firul imperial a fost astfel restabilit, făcând politica pro-occidentală a lui Atatürk de modernism secular și respingere a imperiului ca doar un interregnum în lungul marș al istoriei turce.

Luați în considerare: Erdoğan a spus că „renașterea Sfintei Sofia ca moschee aduce vestea eliberării [a] moscheii al-Aqsa din Ierusalim.”[29] Erdoğan a văzut Turcia ca pilon al Fraților Musulmani radicali în tot Orientul Mijlociu. El a oferit cetățenie și pașapoarte unei „duzini” de membri ai Hamas, grupul palestinian radical din Gaza.[30] El a trimis cinci mii de soldați turci în Qatarul pro-iranian pentru a-l ajuta să se protejeze împotriva moderaților din lumea arabă. În mod grăitor, când în 2015 l-a primit pe Mahmoud Abbas la Ankara, președintele palestinian a fost flancat de o gardă de onoare îmbrăcată în uniforma soldații otomane.[31]

Timp de zeci de ani, în cea mai mare parte a secolului al XX-lea, dominația kemalistă a stabilit armata secular ca garantul stabilității politice, lovituri de stat militare având loc la fiecare deceniu sau cam asa ceva, ori de câte ori democrația risca să alunece în anarhie. Dar acum nu exista o armată laică și occidentalizată capabilă să pună în scenă o așa-zisă mișcare corectivă. Aceasta înseamnă că guverne mai bune și o guvernare democratică mai bună devin absolut esențiale dacă Turcia dorește să rămână stabilă. De asemenea, este esențială o soluție pașnică a problemei kurde. Și pentru că aceste lucruri par naturale, dar sunt incredibil de greu de implementat, întrebarea devine: Unde se duce mai exact o Turcie islamistă, post-Atatürk de aici? Ar putea exista o aterizare ușoară a domniei cvasidictatoriale a lui Erdoğan?

Turcia a fost mereu plină de contradicții. În timp ce Atatürk era un secularist feroce, Erdoğan a tras Turcia înapoi în direcția politicii islamice din Orientul Mijlociu. Pe măsură ce regimul clerical din Iranul vecin ar putea începe să se prăbușească, va fi interesant de văzut dacă va schimba Turcia înapoi în direcția secularismului.

—

Continui să merg spre Cornul de Aur, departe de Mănăstirea Pantokrator, pe lângă magazinele cu sacii de mirodenii în aer liber, pe stradă și interioarele iluminate de scenă pline cu mai multe delicii. În timp ce mergeam, îmi trece prin minte că Erdoğan a condus Turcia mai mult decât Atatürk, care a înființat republica turcă în 1923 și a murit în 1938. În timp ce Atatürk a

orientat Turcia spre Europa și departe de islam, Erdoğan a orientat Turcia spre Islam și departe de Europa. Sau mai degrabă, Erdoğan și în special fostul său ministru de externe și prim-ministru, Ahmet Davutoğlu, au întors Turcia înapoi spre lumea fostului Imperiu Otoman: adică spre Balcani, Orientul Mijlociu și Africa de Nord. „Înțelegerea importanței trecutului imperial al Turciei este esențială pentru înțelegerea Turciei moderne", scrie Soner Cagaptay de la Institutul Washington pentru Politica Orientului Apropiat, adăugând că Erdoğan, la fel ca ultimul sultan otoman efectiv, Abdul Hamid al II-lea, și Tinerii Turci care s-au opus lui Abdul. Hamid, la începutul secolului al XX-lea, toți aveau un „scop comun, reînvierea măreției otomane".[32]

Imperiul Otoman, ca și alte imperii moderne timpurii, nu se mai întoarce. Dar poate fi totuși un punct de busolă mai bun decât oricare altul pentru a discerne încotro se îndreaptă Turcia. Căci imperiul și imperialismul sunt concepte denunțate doar într-un Occident plin de vinovăție. Aici oamenii sunt mândri de astfel de moșteniri.

—

Hotelul meu, Palatul Pera, picură practic cu suprafețe neoclasice și art nouveau, pozitiv oriental cu decorul său strident, supraabundent. În apogeul Belle Epoque, când a fost construit, Palatul Pera s-a anunțat ca fiind ultimul avanpost al Europei în pragul Asiei. Acum camera mea oarecum ponosită și pitorească, dar nepractică, este un clișeu al unui turist într-un oraș cu alte reședințe care sunt capodopere postmoderne. În cafenea am întâlnit un bărbat îmbrăcat la modă, cu un pulover Lacoste, care, cu diplome de la cele mai prestigioase universități internaționale, era un membru cu drepturi depline al elitei globale. S-ar putea să-l fi întâlnit la orice număr de adunări la nivel înalt din întreaga lume sau să am avut aceeași discuție cu el prin Zoom. Insistența mea de a-l întâlni aici, în Turcia, a fost o răsfăț. Simt că chiar și într-o epocă a comunicării globale, întâlnirea cu cineva in situ intensifică interacțiunea și permite o concentrare deosebită asupra locului în discuție.

Am decis să părăsim cafeneaua hotelului și să ne plimbăm afară, pe terasă, departe de alți oameni. Apoi a început să vorbească, corectând cu

blândețe unele dintre preconcepțiile mele și, în acest proces, minimizând și adăugând nuanțe la ceea ce se știe despre conducătorii islamici ai Turciei. Schimbările politice pe care le observasem au fost mai puține schimbări decât evoluții, a spus el. De exemplu, Turcia, cu mult înainte de Erdoğan, nu fusese niciodată un membru normal al NATO. Fiind o țară hibridă între Europa și Orientul Mijlociu, a avut întotdeauna diferențele sale cu Occidentul. De exemplu, în timpul primului război din Golf din 1991, când expulzarea de către armata americană a armatei lui Saddam Hussein din Kuweit a fost susținută de zeci de țări din Europa, publicul turc dincolo de elitele conducătoare a respins-o rotund. Marea diferență nu constă în faptul că Turcia s-a schimbat, ci, mai important, în situația internațională. „În ceea ce privește conducerea globală, ne aflăm într-o perioadă de tranziție", a explicat el, „între dominația americană totală și orice se află dincolo. Asta înseamnă că este o lume hobbesiană, în care cei puternici fac ce vor, iar cei slabi trebuie să se adapteze. Iar acest tip", continuă, cu referire la Erdoğan, „a văzut goluri de putere și a continuat să împingă în ele. Și ghici ce, de multe ori nu a existat niciun răspuns." În ceea ce privește religiozitatea guvernului Erdoğan, acesta a fost rezultatul final al loviturii militare din 1980, care a „sunificat" Turcia de teama revoluției șiite de alături în Iran cu un an înainte. „În 1980, cu două decenii înainte de venirea lui Erdoğan la putere, geniul islamic a fost eliberat din sticlă aici, în Turcia."

„Vedeți", a continuat el, „acești tipi de la putere sunt cu adevărat provinciali. Turgut Özal poate să fi fost prost și din provincii. Dar era educat. Soția lui era o liberală, care fuma și bea în public. Iar Özal a fost foarte influențat de soția sa. Nu poți compara Özal cu Tayyip Erdoğan."

Cu toate acestea, în anii 2020, Erdoğan era deja blocat. Atâta timp cât a existat cel puțin posibilitatea unei reconcilieri istorice cu etnicii kurzi, care dominau demografic sud-estul Turciei și aveau comunități mari în toate orașele mari, partidele politice de stânga iar centrul a păstrat posibilitatea de a recâștiga puterea. Dar refuzul politic general de la alegerile din 2015 de a le permite kurzilor dreptul ca grup distinct la reprezentare politică a însemnat că naționaliștii etnico-turci aveau acum clica islamică a lui Erdoğan „la mingi", deoarece era naționaliștii. „Viziunea dură despre kurzi care au prevalat.

Erdoğan nu mai putea rămâne la putere fără Partidul Mișcării Naționaliste (MHP), de extremă dreaptă, mai ales după ce s-a rupt de fostii săi aliați religioși, Güleniștii, o mișcare islamică sunită de servicii sociale înființată de savantul religios Fethullah Gülen în anii 1970.[*] 2] Cu alte cuvinte, Erdoğan era deja un dictator slăbit la momentul vizitei mele. Și m-am întrebat cât timp va rămâne la putere.

Rezultatul alianței islamo-naționaliste a însemnat, potrivit unui contact local, că sistemul politic turc a devenit în sfârșit „insuportabil". Legitimitatea politică fusese „total distrusă". Timp de decenii, chiar și în timpul victoriilor electorale extrem de subțiri ale partidelor politice concurente din anii 1970, în care un guvern minoritar l-a înlocuit pe altul, toată lumea încă a acceptat rezultatele alegerilor și le-a înțeles ca fiind în general corecte și neviciate. Sistemul rezistase. Acum a fost, a repetat el, „distrus". Dincolo de baza de susținători a lui Erdoğan, care reprezenta aproximativ o treime din electorat, rezultatele alegerilor nu mai erau înțelese ca fiind automat corecte, iar guvernele nu mai erau considerate legitime.

Între timp, pe măsură ce prietenul meu și-a continuat narațiunea, Erdoğan și regimul său s-au radicalizat din ce în ce mai mult. „Orice ai scrie, nu subestima niciodată efectul asupra lui Erdoğan al tăcerii întregului Occident în urma tentativei de lovitură de stat din 15 iulie 2016 împotriva lui. Acea tăcere l-a schimbat pe Erdoğan. L-a făcut să fie odios", și l-a împins spre Vladimir Putin din Rusia, care l-a contactat imediat cu un telefon personal și, potrivit unor rapoarte, chiar l-a alertat cu câteva ore înainte de tentativa de lovitură de stat.[*3]

Prietenul meu a concluzionat:

„Chiar dacă Erdoğan a vrut să părăsească funcția, nu mai poate. După ani de consolidare a puterii, straturile de oameni din jurul lui depind de el pentru viața lor."

Astfel, întrebarea legitimității politice în Turcia nu a primit un răspuns complet. Și asta după decenii de guvernare predominant democratică.

—

Am vizitat suburbia plină de verdeață, tony, Etiler, plină de mall-uri, cafenele și săli de sport, cu străzi rezidențiale întortocheate pline de mașini de ultimă generație și vederi spectaculoase ale Bosforului, amintindu-mi de suburbia Glyfada din Atena, unde obișnuiam să trăiesc lângă mare în anii 1980, un alt indiciu al imensei bogății create aici în ultimele decenii. Asli Aydintaşbaş, o jurnalistă locală cu diplome internaţionale, m-a primit în apartamentul ei. Ne-am așezat afară, pe balconul ei. Degetele ei mișcându-se în timp ce vorbea, m-a condus prin labirintul atitudinilor turcești față de imperiu.

„Turcia în care am crescut nu avea mândrie imperială, cu excepția faptului specific al numeroaselor cuceriri otomane. Eram cu toții la acea vreme copii spirituali ai lui Atatürk, care credeau că trecutul otoman este înapoiat și ne împiedică marșul pentru a ajunge din urmă cu Occidentul. Misiunea supremă a republicii lui Atatürk a fost să ajungă la civilizația contemporană, care a fost definită ca europeană și americană. La urma urmei, doctrina kemalistă ne-a învățat că Imperiul Otoman s-a prăbușit sub propria sa greutate. Atatürk însuși își petrecuse tinerețea alături de Tinerii Turci încercând să răstoarne sistemul otoman falimentar condus de Abdul Hamid al II-lea", ultimul sultan care exercita controlul deplin asupra imperiului, care era o figură conflictuală, complexă și fascinantă: un simbol al ambelor represiuni. și în cele din urmă încercări eșuate de reformă și de consolidare a instituțiilor.

„Așa a fost atunci", a spus ea. „Sub islamişti, a apărut un val de nostalgie pentru Imperiul Otoman. Mai degrabă decât Tinerii Turci, Abdul Hamid este cel care ne cere simpatia în discuțiile publice, sultanul care a încercat să salveze imperiul. Republica modernă a lui Atatürk este acum văzută ca o greșeală.[*4] Statul său național este privit ca reducționist, jefuindu-ne de geografia noastră reală" în Balcani și Orientul Mijlociu dincolo de Anatolia. „Statul-națiune, ni se spune, înseamnă să ne vindem în lipsă. Conform acestei noi mentalități imperiale, așa cum explică islamiștii, „Turcii trebuie să închidă paranteza de o sută de ani" care a fost Turcia lui Atatürk".

„În ceea ce privește Turcia lui Erdoğan", a continuat ea, „vrea să fie o putere de sine stătătoare... nealiniată la periferia Europei", într-un fel ca Iugoslavia lui Tito în timpul Războiului Rece. „Conducătorii conservatori ai

Turciei moderne vor să reamintească constant națiunii de trecutul său glorificat, fie în noi drame de televiziune, fie în parcuri tematice... În acest fel, aventurile militare ale Turciei în Siria, Libia, Qatar și Somalia fac parte dintr-un „imperial”. destinul' și 'cu siguranță nu este o răspundere'".

Încurajarea agresivității regionale a lui Erdoğan au fost schimbările din regiune în sine. Vidurile politice create în Siria, Irak și Libia au creat tentații pentru Erdoğan. De exemplu, războiul civil sirian a aruncat forțe kurde independente chiar la granița cu Turcia, probabil aliniate cu gherilele din interiorul Turciei. Motivul de acțiune al lui Erdoğan nu a fost, prin urmare, ilegitim. Între timp, Rusia, în ciuda mașinațiunilor lui Vladimir Putin, era încă mai slabă decât vechea Uniune Sovietică – chiar înainte de războiul din Ucraina – astfel încât Turcia avea acum mai puține motive să fie strâns aliată cu Statele Unite, așa cum fusese în timpul Războiului Rece.

Dar aici este subminată povestea gibboniană, în care imperiul este sistemul implicit de ordine, a sugerat ea. În timp ce Tito, cu originea lui jumătate croată, jumătate slovenă, a fost o creatură a Europei Centrale, care a condus Iugoslavia în felul unui împărat habsburgic și care în timpul Războiului Rece a ajutat cu pricepere la crearea mișcării nealiniate ca un gard împotriva cele două superputeri, conducătorii islamişti ai Turciei nu aveau o asemenea aptitudine. Spre deosebire de diplomații din epoca otomană pe care islamiștii pretindeau să-i admire, ei nu s-au mulțumit cu vecinii lor și nu știau să-și bată un adversar împotriva celuilalt, calmându-i în același timp, atât în felul otomanului, cât și al celuilalt. Imperiile bizantine: mai degrabă, și-au făcut dușmani în jur. Adică, grecii și israelienii, care au fost adversari liniștiți de zeci de ani, erau la acea vreme strâns aliați cu egiptenii, francezii și alții împotriva Turciei în privința drepturilor de forare a gazelor în estul Mediteranei. Adevărat, Turcia s-a apropiat de Rusia, un inamic istoric în Războiul Crimeei și Primul Război Mondial în Caucaz. Într-adevăr, Imperiul Otoman a purtat cincisprezece războaie majore cu Imperiul Rus între secolul al XV-lea și începutul secolului al XX-lea.[33] Dar, mai degrabă decât două state care și-au atenuat diferențele, ceea ce a apărut a fost doar o alianță între doi indivizi, Erdoğan și Putin, ambii fiind în proces de a încerca să-și reconstruiască imperiile respective. „Este un dans ciudat care implică doar

doi bărbați”, a spus Aydintaşbaş, fără birocrații sub ei care să le ajute ori de câte ori există o criză, deoarece birocrațiile de ambele părți au amintiri mai profunde despre dușmănia dintre cele două state. Și, a subliniat ea, „Erdoğan are o șansă reală de a pierde viitoarele alegeri”.

Retrăgându-și răsuflarea, Aydintaşbaş a observat că Imperiul Otoman reprezenta cosmopolitismul și protecția minorităților, deoarece era mai descentralizat și mai tolerant decât omologii săi imperiali britanici și francezi. „Poate să fi fost omul bolnav al Europei, dar nu a fost omul bolnav al Asiei. Mehmed al II-lea „Cuceritorul”, care a cucerit Constantinopolul de la bizantini în 1453, era fabulos de multilingv. Era aproape de greci și armeni. Și-a făcut portretul pictat de artistul venețian [Gentile] Bellini. Dar acest echipaj îngust, provincial, nu va construi sau reconstrui un imperiu ca al lui Mehmed. În schimb, ceea ce ai acum este lumpen-otomanism. Turgut Özal a fost mult mai aproape de a fi un adevărat descendent al otomanilor.” Cât despre Erdoğan, „el reprezintă otomanismul ca o acoperire pentru autoritarism”, construind straturi de miliții și aparatchik de securitate în jurul lui.

Mai târziu s-a întâmplat să menționeze artera pietonală, Istiklal Caddesi, lângă hotelul meu. „Odinioară avea o adevărată aură pe malul stâng”, a spus ea, „cu galerii de artă și multe mici bazaruri de artizanat. Acum este steril.”

— Da, am spus. „Mi s-a părut dezamăgitor, deloc așa cum mi-l amintesc din anii 1990. Îmi amintesc chiar că am fost la o galerie deschisă acolo în 1998. Ce s-a întâmplat?”

Ea a ridicat din umeri. „Ei”, adică regimul, „închid toată scena artistică de acolo. Acum sunt doar cafenele fade și localuri de kebab. Asta se întâmplă treptat cu revoluțiile. Toate se termină cu sterilitate.”

M-am gândit la Revoluția Rusă, care a început cu o răsturnare tumultuoasă și euforică care a răsturnat țarul, capturată cu minuțiozitate de Aleksandr Soljenițîn în seria sa Roată Roșie și s-a încheiat cu tăcerea din cimitir și represiunea absolută a bolșevicilor. Revoluția iraniană, de asemenea, a început cu euforia în masă a răsturnării șahului și s-a încheiat cu tăcerea lumpen și subminarea culturii persane de către ayatollahi, de parcă întreaga

țară ar fi trecut de la Technicolor la alb-negru. Turcia sub islamişti se confrunta cu o versiune diluată a acestui fenomen.

„Ce se află dincolo de Erdoğan?" Am întrebat.

„Nu există o aterizare moale pentru Erdoğan. Dar poate exista o aterizare ușoară pentru Turcia." Turcia, a sugerat ea, mai avea o structură europeană care ar preveni haosul din anii 1970, când era mult mai puțin dezvoltată.

„Ar putea fi o lovitură de stat cândva în viitor?"

„Este o necunoscută necunoscută", a răspuns ea. Tentativa de lovitură de stat din 2016 a fost larg nepopulară din două motive. În primul rând, pur și simplu pentru că a eșuat, nimeni nu a vrut să-și scoată capul exprimându-și sprijinul pentru asta. În al doilea rând, a existat teama că ar fi putut să-i aducă la putere doar pe Gülenişti, o altă mișcare islamică sunnită, deoarece se credea că se aflau în spatele tentativei de lovitură de stat.

În timp ce mă pregăteam să plec, ea a privit peste Bosfor și a început să vorbească despre nenumăratele restricții impuse de regimul lui Erdoğan și de guvernele turcești anterioare asupra micii Patriarhii ortodoxe grecești din Istanbul, care în teorie conduce lumea creștină ortodoxă, dar în practică reprezintă o comunitate pe moarte din oraș. Grecii trebuie să-și trimită copiii din Turcia pentru o pregătire religioasă adecvată și să spere că se vor întoarce, în ciuda tuturor tentațiilor din Europa și America, așa că transmiterea moștenirii lor este problematică. Nici nu au putut alege un nou patriarh din străinătate, deoarece toți oficialii bisericii trebuiau să fie cetățeni turci. Totul a făcut parte din efortul de a slăbi și, în cele din urmă, de a stinge viața grecească aici. Patriarhia Greacă a fost ultima suflare adevărată a Romei și a Constantinopolului aici și, prin urmare, cel puțin oficial, a lumii lui Gibbon. Mi-am dorit dintr-o dată să-l cunosc pe patriarh, dar el se afla la Roma în momentul vizitei mele, căutând asistență pentru situația sa generală de la papa catolic.

—

Murat Ongun, purtătorul de cuvânt al primarului de opoziție al Istanbulului, Ekrem İmamoğlu, m-a întâlnit în clubul său privat, Casa Soho, fostul consulat

al SUA în oraș. Tocmai venise dintr-un fum de afară și, în timp ce ne așezam cu pahare de vin, a reluat de unde lăsase Asli Aydintașbaș.

La fel ca și șeful său, primarul, Ongun a fost un om al Partidului Popular Republican, fondat în 1923 și cel mai vechi partid din Turcia. Partidul era ferm democratic și kemalist. Astfel, Ongun era un tânăr al vechii Turcie.

„Guvernul lui Erdoğan este la putere de două decenii", a spus el, așa că s-a consolidat instituțional. „Dar ceea ce eu numesc bunul simț al statului, structura sa de bază, ne împiedică să devenim ca Rusia." El a menționat alegerile de la Istanbul ca exemplu.

Erdoğan a spus că cine câștigă Istanbulul câștigă Turcia. Erdoğan însuși fusese primar al Istanbulului și îl folosise ca bază de putere pentru a deveni prim-ministru. Ei bine, İmamoğlu din Partidul Popular Republican l-a învins pe candidatul lui Erdoğan din Partidul Islamic Justiție și Dezvoltare (AK) la alegerile pentru primar din 19 martie 2019. Erdoğan a obținut apoi anularea rezultatului, iar în iunie 2019 au avut loc al doilea scrutin, pe care İmamoğlu le-a câștigat din nou cu o majoritate și mai mare, făcându-l primar. „Acest lucru va duce în cele din urmă la o schimbare a puterii pentru toată Turcia", a spus Ongun.

A continuat:

„Atatürk este încă foarte popular. Erdoğan a încercat să se descurce în ambele sensuri cu Atatürk, subminând moștenirea lui Atatürk, dar sărbătorindu-l în același timp. Kemalismul este prea adânc înrădăcinat pentru a fi răsturnat și Erdoğan știe asta. Erdoğan folosește neo-otomanismul doar pentru consumul intern. Are o mentalitate de calif."[*5] Implicarea militară turcească în Libia, Siria, Qatar, chiar dacă nu are succes, face apel la mândria oamenilor.

Ongun mi-a spus că este un optimist cu privire la Turcia și că are legătură cu traiectoria islamului.

„Avem 5,5 milioane de refugiați din războiul sirian aici, în Turcia, dintre care 1,5 milioane la Istanbul. Toți vor să meargă în Europa sau în Statele Unite. Nu doar că vor să scape de conflict. Este că Occidentul secular îi face apel. Datorită tehnologiei și ușurinței de acces la informații, aveți o nouă generație de musulmani integrată în lume. Religia piere din viețile lor,

deoarece ei sunt capabili să caute răspunsuri online fără a se adresa autorităților locale. Apoi există înstrăinarea de islamul bazat pe credință tocmai din cauza politizării acestuia."

Deși era adevărat că ISIS, de exemplu, avea o componentă tehnologică cu videoclipurile sale cu decapitari transmise prin internet și răspândirea mesajului său către musulmanii din Occident, aceasta reprezenta doar excepțiile; întrucât marea medie a tinerilor musulmani folosea tehnologia pentru a descoperi lumea mai largă și valorile ei. În ceea ce privește înstrăinarea de islamul bazat pe credință, asta s-a întâmplat deja în Iran, a cărui populație devenise cinică și laică din cauza modului în care religia fusese deturnată de mullahii conducători, întinzând astfel adevăratul devotament cu politica. Mullahii nu mai erau un refugiu dintr-un stat opresiv: ei erau statul opresiv.

Dar Iranul era diferit de Turcia, a încercat să explice Ongun.

„La sfârșitul zilei, ne vom întoarce la anatolianism", adică la geografia lui Atatürk, a triburilor turcice care s-au mutat spre vest peste podul de uscat anatolian din Asia Centrală, unde au trăit de milenii o existență păgână. Islamul sunit adoptat de acele triburi turcice (atât selgiucizii, cât și otomanii) în Anatolia era diferit de șiismul platoului iranian", care fusese radicalizat de obsesia înfrângerii trăită în primele zile ale islamului, când șiiții ei pierduseră o luptă monumentală pentru putere pentru conducerea credinței musulmane. [*6] Credința musulmană sunnită din Anatolia, sau Asia Mică, a observat Ongun, este dospit de misticismul deschis la minte al Mevleviților, un ordin sufi fondat de misticul persan Jalaluddin Rumi din Konya în secolul al XIII-lea. Într-adevăr, Anatolia și platoul iranian sunt ambele moștenitoare a unei tradiții eclectice turco-persianate, dar islamul care a evoluat în Anatolia s-a transformat, până în epoca modernă, într-o versiune mai tolerantă și mai ușoară a ceea ce exista în Iran.

„Tradiția oarecum evazivă de toleranță a Anatoliei va triumfa în cele din urmă asupra islamismului sumbru al lui Erdoğan", a spus Ongun și, în acest fel, va conduce Turcia la o identitate care îmbină republicanismul lui Atatürk cu bogățiile trecutului imperial otoman.

—

Am fost la Teshvikye, o altă suburbie inteligentă, mai aproape de centrul orașului decât Etiler, plină de oameni slabi și stilați și magazine cu semnalizare captivantă. Din nou, mi-am adus aminte de părțile mai bune ale Atenei și, de asemenea, de Tel Aviv. În multe privințe, lumea – inclusiv Orientul Apropiat – devine similară, așa cum detectase Claude Lévi-Strauss în 1955. Nuray Mert m-a întâmpinat în apartamentul ei plin de cărți, fotografii vechi și opere de artă. Avea un aspect simplu, flexibil și elegant. Mert este o supraviețuitoare a cancerului care și-a pierdut funcțiile atât în jurnalism, cât și în universitate din cauza opiniilor sale politice. Istanbulul era plin de scriitori consacrați, care aveau brusc probleme la mijlocul sau la sfârșitul carierei în a găsi debușei pentru munca lor, din cauza opresiunii regimului. Câțiva dintre ei mi-au spus că sunt „îngroziți" de „cultura anulării" din Statele Unite, pentru că le amintea vag de ceea ce se întâmplă în Turcia, deși era un fenomen de jos în sus în America, emanat din social media, mai degrabă decât de sus în jos, ca aici.

„Deși naționaliștii și islamiștii sunt mândri de propria lor tradiție imperială", a început Mert aproape la mijlocul propoziției, „cu toate acestea, ei cred că imperialismul în mâinile occidentalilor este un rău de-a dreptul și este în centrul multor conspirații lor. teorii. Teoriile lor conspirative despre evrei se contopesc cu cele despre imperialismul occidental. Astfel de teorii sunt într-adevăr despre resentimente. Așa se consolează islamiștii și naționaliștii și se dezlipesc de orice responsabilitate pentru ceea ce s-a întâmplat".

Sub Turgut Özal, a explicat ea, „neo-otomanismul a fost relativ inofensiv și neamenințător. Dar a fost întotdeauna în suflet o forță antidemocratică, iredentistă", o forță interesată de teritoriile altor oameni. „Și în anii 1990, după încheierea Războiului Rece, acesta a fost încurajat de SUA, care au apreciat accesul Turciei [membrului NATO] către statele vorbitoare de turcă din fosta Asia Centrală sovietică. Islamismul și naționalismul au avut două tendințe de bază în Turcia", a continuat ea, „prima a fost imperiul, iar a doua a fost autoritarismul și cei doi lucrează împreună. Chiar și kemalismul", care

s-a limitat la construirea unei republici doar în Anatolia, „era imperfect. Amintiți-vă, a fost o revoluție care a venit după distrugerea unui mare război și care a construit un stat cu un partid." La urma urmei, a spus ea, Atatürk ar fi fost un occidentalizator, dar el nu era democrat.

„La bază, democrația nu este despre religie și nu este despre imperiu. Democrația înseamnă secularism și libertate individuală." Democrația, în această definiție, ar trebui să fie inseparabilă de liberalismul clasic. Acesta este spiritul său călăuzitor. „Din păcate, asta nu a mai fost la modă în Turcia din anii 1990."

Părul scurt și gri și trăsăturile subțiri ale lui Mert i-au intensificat maniera abstractă și cerebrală. Era ca un intelectual formidabil din lumea veche. „Problema este cu adevărat modernismul", a spus ea, ridicând capul, „și modul în care religia este redefinită prin aceasta". Explicația ei a durat să se stabilească. În primul rând, ea a fost de acord că lovitura militară din 1980 de aici a dus la sunnificare și a lăsat, de asemenea, să scoată geniul religios din sticlă. Dar generalii turci au permis ca acest lucru să se întâmple nu numai din cauza revoluției șiite de lângă Iran, ci și din cauza amenințării imediate a comunismului din apropiere. Uniunea Sovietică încerca în mod activ să submineze Turcia și, astfel, religia și naționalismul s-au combinat bine ca o contraforță. Necmettin Erbakan, liderul islamist de multă vreme în parlamentul turc înainte de Tayyip Erdoğan, a fost emblematic pentru această tendință. Deși un militant religios, „Erbakan a fost și un om patriot al timpului său", a explicat Mert, un inginer și un academic care a lucrat bine în limitele republicii lui Atatürk și ale sistemului democratic care a apărut în deceniile după moartea lui Atatürk în 1938. .[*7] „Erbakan a avut întotdeauna un accent național. El credea că turcii merită să conducă lumea islamică", ceea ce făcuseră timp de aproape un mileniu după înfrângerea bizantinilor de către selgiucizi în 1071 la Manzikert, în estul Anatoliei. „Desigur, a fost o viziune neo-otomană favorizantă."

Dar, în timp ce Erbakan întruchipa certitudinile naturale ale unei societăți mai rurale, Erdoğan a vorbit pentru mișcarea turcilor religioși în orașele Anatoliei, unde islamul a trebuit să devină mai ideologic din cauza nevoii ca

acesta să supraviețuiască în mediul impersonal, modernizator al urbanului. viaţă.

„Erdoğan”, a spus ea, „vorbea în numele unei noi generații lumpen-islamiste și naționaliste”: o clasă muncitoare islamică eliberată de fatalismul satului și, în consecință, mai furioasă și mai exigentă. Marxiştii au folosit termenul lumpen pentru a desemna un proletariat neformat, neinteresat de avansarea revoluţionară, care, prin urmare, necesita o direcţie de sus. Dar, așa cum Asli Aydintaşbaş și Nuray Mert, precum și alții, au folosit termenul, acesta avea un accent mai accentuat: o clasă prost urbanizată și furioasă, care constituia furaj perfect pentru revoluționari. Mert a explicat că Erdoğan conducea o „contrarevoluție” neo-otomană îndelungată împotriva revoluției republicane a lui Atatürk.

„Și după Erdoğan ar putea rămâne doar un pustiu de instituții distruse”, poate chiar cu forțe paramilitare pe care le-a ridicat treptat după două decenii la putere. „Acesta nu mai era un stat de legi.”

Ea a vorbit despre Trabzon, orașul Mării Negre din est, nu departe de granița cu Georgia, unde a crescut. De fată, își amintea că în întreg orașul erau doar trei sau patru restaurante. Fusese o lume tradițională în care oamenii mâncau doar acasă. „Dar astăzi există zeci de restaurante și toți religioșii ies să mănânce. Totuși, nu se servește vin la aceste restaurante. Orașul s-a ruralizat pe măsură ce țăranii religioși s-au adunat în el, aducând propriile tradiții, dar fiind și schimbați în acest proces. Aceasta este modernizarea.” Nu a fost frumos sau estetic. Dar era progres: o lume de țărani proaspăt urbanizați, care își lăsaseră fatalismul înapoi la țară și dăduseră lumii lideri religioși naționaliști și hardcore care ajunseseră la putere prin alegeri, precum Tayyip Erdoğan și Narendra Modi în India.

Progresul economic, social și tehnologic nu a dus neapărat la o lume mai sensibilă sau mai stabilă, a sugerat ea. Epoca modernă a fost despre mișcarea demografică către orașe, care a dus la ideologii, naționalisme intransigente și războaie. Postmodernismul a fost despre încercarea de a extinde o ordine bazată pe reguli la domeniile haosului. Trăim în interregnum dintre cele două epoci.

—

Moscheea Çamlica din zona Üsküdar, pe partea asiatică a orașului, a fost marele monument al domniei lui Erdoğan. Deși proiectul a luat naștere chiar înainte de venirea lui la putere, toată construcția a avut loc sub conducerea lui. Moscheea Çamlica s-a bazat pe planul Moscheei Suleymaniye din partea europeană a Istanbulului, care fusese comandat de sultanul Suleiman „Magnificiul” în 1550 și a fost proiectat de marele arhitect otoman clasic Mimar Sinan. Suleymaniye, cu constelația sa de jumătăți de cupole, a fost ea însăși derivat din Hagia Sofia a împăratului bizantin Justinian. Suleymaniye a fost printre cele mai mari moschei din Turcia până când a fost depășită ca dimensiune de aceasta, care a fost deschisă în 2019.

Toate detaliile otomane erau aici în această moschee: constelația de cupole; arcadele ablaq, în care bazalt negru a alternat cu calcar alb; sculpturile de stalactite de deasupra ușilor; și fântâna-cupolă în formă de evantai pentru abluții în curtea interioară. Problema a fost cu proporțiile. În loc să mă simt entuziasmat, așa cum fusesem la capodopera lui Sinan, Moscheea Selimiye din Edirne („Adrianopol”), cu zeci de ani în urmă, aici m-am simțit zdrobit. Moscheea Selimiye, construită în 1568, a fost integrată în oraș, în timp ce aceasta a fost construită pe un deal înconjurat practic de drumuri rapide, cu doar două rosturi de kebab grase la vedere. Detaliile otomane de aici erau simple decorațiuni, înghițite de o imensitate concretă. Căci aceasta era o mare moschee, un auditoriu, un muzeu și un garaj subteran încadrat într-o structură asemănătoare cutie. Avea dimensiunile nu doar unuia, ci a mai multor stadioane de fotbal american. Comuniștii au iubit betonul și adevăratul spirit al Moscheei Çamlica este stalinist. Este în același timp uriaș și lipicioasă, agravată de o structură îndepărtată, asemănătoare unei geodezice, în curtea exterioară, a cărei sumă a pulverizat individul cu proporțiile sale inumane.

Personalitatea lui Erdoğan a fost surprinsă de acest gigante arhitectural; la fel cum a fost cel al lui Atatürk lângă Marele său Mormânt (Anit Kabir) din Ankara, cu motivele sale păgâne ale zeițelor-mamă și urme de lup plasate în marmură și piatră pentru a anunța secularismul în linii mari. Aici a fost totul

despre puterea tare. Spre deosebire de ultimul sultan otoman adevărat, Abdul Hamid, nu a existat nicio subtilitate în abordarea lui Erdoğan. A fost întotdeauna confruntare. Chiar și atunci când exteriorul era calm, ochii lui Erdoğan trădau adesea furia. El demontase meritocrația și astfel, într-un fel, demontase instituțiile de guvernare. Mass-media, justiția, parlamentul — totul era al lui, în ciuda aparenței de democrație. „Efectul este înfricoșător", mi-a spus un editorialist turc. „Acum trebuie să te gândești de două sau de trei ori înainte de a scrie ceva, și asta dacă nu ai fost deja pensionat forțat."

M-am gândit la opusul Moscheei Çamlica: Marea Moschee din Muscat, Oman, care, în ciuda proporțiilor sale mari, se simțea ușor de gestionat și intim, cu gresie indiană, curțile și arcadele grațioase și exemplele rafinate de artă din întreaga lume islamică. Acea moschee a fost construită în anii 1990 de regretatul sultan Qaboos bin Said, un tradiționalist înțelept care adora estetica și iubea muzica clasică. Și m-am gândit la egalul Moscheei Çamlica: Casa Republicii din București, România, construită de tiranul stalinist Nicolae Ceauşescu și de soția sa nebună Elena în anii dinaintea răsturnării și execuției lor. Acela era un alt monstru arhitectural de proporții pulverizatoare, la scara Pentagonului, care era în același timp scump și total lipsit de gust.[*8] Ceauşescu erau țărani răzbunători care venerau mărimea și își modelau țara după Coreea de Nord. Erdoğan era un țăran urban, un om al orașului ruralizat: nu pe departe la fel de crud ca Ceauşescu, dar existau anumite asemănări. Erdoğan a vrut să-și impresioneze semenii, oameni ambițioși pentru ei și pentru familiile lor, dar lipsiți de rafinament. Această moschee era pentru ei, pentru cei care migraseră în oraș din sate și care aveau nevoie de dovezi că valorile lor cucereau Istanbulul. „Eu sunt unul dintre voi", părea să spună cu această clădire președintele turc, care se ridicase din cartierul aspru Kasimpașa, în retorica sa populistă, de om în stradă. După cum îmi sugerase Nuray Mert, era vorba despre partea urâtă a modernismului.

Din moschee am putut vedea diversele alte orizonturi ale Istanbulului: cele din partea asiatică. Acesta este cu adevărat un megaoraș. Pentru o clipă m-am gândit la São Paulo. Nu existau trotuare nicăieri dincolo de moschee,

așa că am ieșit pe autostradă și, în cele din urmă, am chemat un taxi care s-a oprit zgomotos.

—

Înapoi la Palatul Pera, am întâlnit un vechi coleg care a acceptat să fie identificat doar ca expert turc. Iată ce a spus el:

„Sistemul de învățământ turc ne-a îndoctrinat pe toți în convingerea că suntem moștenitori ai unuia dintre marile imperii mondiale, care se întinde pe trei continente: din Balcani și din Africa de Nord până în Asia. Ceea ce a fost subliniat în școală au fost originile și ascensiunea acestui mare imperiu; nu cum a declinat și a eșuat. Măreția otomană este implantată adânc în subconștientul nostru, așadar. Nici măcar revoluția republicană a lui Atatürk nu a îndrăznit să conteste această noțiune de mândrie imperială, deși ne-a impresionat cu ideea că eșecul Imperiului Otoman de a se moderniza a dus la distrugerea sa."

Colegul meu turc a menționat un discurs pe care Erdoğan îl ținuse în octombrie 2020, în care liderul turc, în ciuda neo-otomanismului său, s-a distanțat de întreaga tradiție imperială după 1839, când sultanul Mahmud al II-lea a instituit mai multe reforme în stil occidental care tratează libertatea individuală. și statul de drept, cunoscut sub numele de Decretul lui Tanzimat (Concepții de organizare). „Prin respingerea Imperiului Otoman până în 1839", a explicat colegul meu, „Erdoğan în acest discurs nu numai că s-a distanțat de revoluția republicană a lui Atatürk, ci și de civilizația occidentală și influența asupra Turciei în totalitate." Erdoğan, care ocupase înalte funcții timp de două decenii, dobândise aproape totală putere birocratică. Și acum încerca să domine terenul intelectual simbolic din Turcia cu referirile sale la „civilizația noastră", care se referea până la selgiucizii turco-persani, care migraseră în Anatolia din Asia Centrală și luptaseră cu cruciații europeni. Aceasta, la rândul său, a însemnat dislocarea revoluției lui Atatürk ca doar punctul culminant al unei relații occidentale eșuate cu Turcia, care în epoca modernă începuse odată cu perioada reformelor otomane din anii 1800.

„Dar Atatürk," a spus colegul meu, „îi prezenta o dilemă lui Erdoğan, deoarece Atatürk fusese cel care a alungat armatele străine din Anatolia după Primul Război Mondial, împiedicând în sine dezmembrarea inimii turcești. Atatürk era cel care unise țara. Așadar, chiar și Erdoğan a trebuit să-i spună mintea, lucrând în același timp pentru a anula tot ceea ce a construit Atatürk." Erdoğan l-ar putea lăuda pe Atatürk drept Gazi Pasha, ofițerul militar otoman târziu care învinsese aliații occidentali în Primul Război Mondial la Gallipoli și a continuat să-i învingă pe greci pe pământul sacru al Turciei, împiedicând în același timp puterile europene să stabilească un Kurdistan independent pe aceasta. Dar Atatürk, înverșunatul occidentalizator și creatorul Turciei republicane, nu putea fi menționat. „Totuși Atatürk", a spus el, „continuă să comunice cu noi din mormânt. Prin urmare, singura modalitate prin care Erdoğan îl poate șterge în cele din urmă pe Atatürk este să recreeze Imperiul Otoman în formă postmodernă. Dar, după cum vedem din mocirlele și greșelile lui Erdoğan din Siria și Libia, Turcia pur și simplu nu are capacitatea de a face asta."

—

Trenul a alunecat din gară îndreptându-se spre est. Apele calme și șoapte ale Mării Marmara se aflau în dreapta mea în afara ferestrei, unde în curând a apărut un port cu șiruri de macarale tip portal și sute de containere și al patrulea cel mai lung pod suspendat din lume. În stânga mea, Istanbulul nu părea să se termine niciodată: suburbii, parcuri de birouri, mall-uri, lifturi de cereale, o fabrică de ciment și mai multe complexe de locuințe. Abia după nouăzeci de minute evoluția s-a redus. Dar apoi a venit o centrală electrică cu aspect înfricoșător, cu lumini care clipeau. Turcia a suferit o modernizare vastă, chiar dacă devenise din ce în ce mai autoritar. A fost o poveste asemănătoare cu cea a Chinei.

Am ajuns la İzmit, Nicomedia din antichitate, pe care Dioclețian o făcuse în 286 d.Hr. cea mai estică capitală, când a împărțit Imperiul Roman în patru părți guvernamentale. Părea fără farmec și sufocat în beton, cu proiecte de locuințe masive. În cele din urmă, am văzut dealuri abrupte împădurite și

primul rând de munți, când întunericul a început să înghită peisajul. Dar nu a existat niciodată un sfârșit de locuit.

Călătoria către capitala Ankara cu trenul rapid a durat aproape cinci ore, iar Ankara a fost doar la o treime din drum prin Anatolia. Anatolia era, de fapt, un mini-continent în sine: unul pe care l-am traversat și retraversat de-a lungul deceniilor în autobuze și trenuri mult mai lente. A fost un mini-continent în care termenul de „aspăț" nu prea îi făcea dreptate, ticsit așa cum este de munți înalți, dealuri galbene coapte și platouri spectaculoase, sparte. Puține terenuri oriunde sunt la fel de dramatice. Anatolia, un mediu sumbru și rural când l-am întâlnit pentru prima dată la începutul anilor 1970, devenise un peisaj de orașe și orașe în expansiune, în același timp profund religios și dinamic din punct de vedere economic. Orașele crescuseră și cultura ruralizată a satului le depășise, făcându-le să pară ochilor noștri cel puțin urâte, de clasă muncitoare și rustică în acest proces: din nou, așa era partea dedesubt a modernizării. În mod remarcabil, astfel de centre urbane precum Konya, Kayseri și Malatya din centrul Anatoliei erau cunoscute ca „centrul Coranului", vag asemănător cu „centrul biblic" și au fost o cheie pentru puterea politică atât a lui Özal la sfârșitul secolului al XX-lea, cât și Erdoğan la începutul douăzeci și unu. Explozia comerțului turc cu Orientul Mijlociu care a avut loc în special sub Erdoğan, trecând de la 10 la 20 la sută din exporturi din 2002 până în 2010, a beneficiat foarte mult acestor orașe dinamice și în plină dezvoltare din interior. Aceste orașe au fost cruciale pentru economia de scară a Turciei, micșorând economiile vecinilor săi. Deși populația Turciei era aproximativ de dimensiunea Iranului, în ciuda faptului că era săracă energetic, economia Turciei era cu aproape 20% mai mare decât cea a vecinului său estic, bogat în petrol și gaze.[34] Și Turcia avea din abundență cel mai important produs de bază al secolului XXI: apa. Izvoarele atât ale Tigrului, cât și ale Eufratului au fost situate în Anatolia. Pe măsură ce noaptea a cuprins peisajul în această seară de toamnă, ceea ce zăcea în afara ferestrei mele nu era un gol întunecat, ci un peisaj a cărui semnificație era palpabilă pentru mine.

Prima mea vizită la Ankara a fost în ianuarie 1983. Atunci a avut aura capitalelor comuniste din Balcani: întunecată, intima și mirositoare de fum de

lignit. M-am întors an de an până la sfârșitul secolului al XX-lea. Până în 1999, la marginea centrului orașului, existau câteva mall-uri mici, de lux. Obișnuiam să stau la Palatul Bulvar, o locație plină de viață și oarecum slăbită pentru jurnaliștii cu conturi de cheltuieli mici sau inexistente, al căror restaurant era specializat în preparate cu kebab și iaurt. Pe vremea blândă, restaurantul avea mese așezate pe bulevardul principal. Atunci aveam treizeci de ani și îmi amintesc de un corespondent străin britanic bătrân și grizonat care locuia de fapt acolo singur într-una dintre camere, cunoștințele sale și fascinația pentru Turcia atins un astfel de nivel. Din pacate nu imi amintesc numele. Acum, întreaga secțiune a bulevardului a fost reamenajată cu buticuri de lux, cafenele și magazine de sandvișuri gourmet. Nu exista niciun semn al trecutului care să fi însemnat atât de mult pentru mine.

În timp ce Istanbulul, un oraș străvechi și etern cu repere istorice, era un loc în care, în ciuda trecerii anilor, îmi puteam găsi drumul, la întoarcerea mea la Ankara am fost complet dezorientat. Noua gara era o imensă întindere de piatră care strălucea ca marmura. Și în orașul însuși șirurile celor mai scumpe buticuri au continuat kilometri întregi, cu trafic nou și pasaje subterane pentru pietoni. Acum, fiecare lanț hotelier de lux avea o prezență masivă, completă cu restaurante și centre de conferințe de top: totul strălucitor și fără intimitate.

—

Prima mea întâlnire la Ankara a fost cu doi angajați ai German Marshall Fund, directorul acestuia Özgür Ünlühisarcikli și colegul său Şaban Kardaş. Ei au explicat cum stăpânirea islamo-națională a lui Erdoğan își are originile parțial în politica Uniunii Europene.

„Înainte de Erdoğan”, a spus Ünlühisarcikli, „Turcia era o democrație slabă sub tutelă militară, ca un om cu un picior care mergea cu bastonul. Făcând presiuni asupra armatei în marginea politicii turcești, europenii au luat bastonul fără a da Turciei un picior nou.” Armata stabilizase politica turcă în două moduri: în primul rând, prin sprijinul său instituțional larg; și în al doilea rând, prin loialitatea sa ideologică față de Kemalism. Cele două elemente au

ținut Turcia pe o cale stabilă și pro-occidentală. Desigur, armata nu era perfectă. A slăbit instituțiile civile de bază și a avut o mentalitate colonială față de ele. Dar pe măsură ce influența militară s-a slăbit, politica internă a devenit mai coruptă și lipsită de direcție, un lider politic ineficient reușind și confruntându-l pe următorul. Într-un asemenea climat, Erdoğan a ajuns la putere. Când partidul lui Erdoğan a obținut controlul la alegerile din 2002, Turcia avea trei ani în procesul de aderare pentru aderarea la Uniunea Europeană. Erdoğan a profitat de presiunea europeană asupra armatei turce pentru a-și slăbi și mai mult puterea și astfel pentru a slăbi Kemalismul ca ideologie. Atât guleniștii islamici, cât și liberalii seculari au fost aliați ai lui atunci când a fost vorba de subminarea generalilor turci. Mai târziu, când Erdoğan i-ar fi slăbit suficient pe generali, va fi capabil să-i alunge pe guleniști și pe liberali, deoarece aceștia și-au atins deja scopul pentru el. Și când a devenit devastator de clar că Uniunea Europeană nu a avut nicio intenție de a admite Turcia ca membru, Erdoğan și-a putut dezlănțui și mai mult politica sa neo-otomană, care a îndepărtat Turcia de Vest și spre Orientul Mijlociu și Rusia.

Erdoğan era pe cale să dobândească puterea politică în Turcia. În calitate de primar al Istanbulului în anii 1990, înțelegând ura migranților religioși din clasa muncitoare față de elitele seculare, el a înființat o „rețea asemănătoare Hezbollah-ului” casă în casă în interiorul gecekondus-ului semi-mahala, a explicat Ünlühisarcikli. Erdoğan, în acest fel, a fost un susținător timpuriu al politicii identitare musulmane. De aici a rezultat, a adăugat Şaban Kardaş, extinderea sa în lumea arabă. „Erdoğan nu a avut o abordare pragmatică a lumii arabe. În schimb, a abordat Orientul Mijlociu prin propria sa politică de identitate”, utilizând crizele străine în scopuri interne, motiv pentru care Turcia s-a alăturat palestinienilor și Frăției Musulmane împotriva unei mulțimi de regimuri arabe conservatoare.

Din nou, am pus întrebarea:

Ar putea fi vreodată o altă lovitură de stat în Turcia?

Răspunsul pe care l-am primit de la cei doi bărbați a fost că, cu Kemalismul pro-occidental slăbit și cu cele mai puternice rețele politice acum islamice – ajutate ei înșiși de noi forțe de securitate – orice intervenție

viitoare a forțelor militare sau de securitate nu ar fi neapărat kemalistă. Ünlühisarcikli a observat că „având în vedere daunele aduse instituțiilor, în viitor, dincolo de Erdoğan, am putea avea și guverne foarte divizate și foarte slabe”, cu un Erdoğan în afara puterii, posibil încă influent ca un mare om sau figura de profie. „Un vid politic. O republică turcă din Weimar.”

—

„Erdoğan nu ar fi persoana care a fost dacă Uniunea Europeană nu ar fi înjunghiat Turcia în spate”, a declarat Faruk Kaymakci, un diplomat turc înalt. El a explicat că Uniunea Europeană a refuzat de-a lungul timpului aderarea Turciei, deoarece Turcia era, după cum au spus oficialii UE, „prea mare, prea săracă și musulmană”. forța de muncă turcească. Asta însemna că Turcia ar fi costat Uniunea Europeană multe miliarde de dolari în subvenții agricole.

„Dacă Uniunea Europeană ar fi acceptat Turcia ca membru la începutul anilor 2000”, mi-a spus Kaymakci, nu numai că Turcia ar fi mai bogată și cu instituții de guvernare mai bune, „dar Europa de astăzi ar fi mai bine integrată în Orientul Mijlociu, cu mult mai multă influență acolo. .” De fapt, întreaga regiune ar fi fost mai stabilă, cu repercusiuni pozitive pentru Siria și Irak. Kaymakci a fost mereu plin de speranță: „Aderarea Turciei la UE a fost cea mai complicată, mai discutată și cea mai provocatoare aderare dintre toate. Dar dacă se va întâmpla vreodată, va fi cea mai semnificativă aderare dintre toate.”

Grecii, ciprioții greci și, în special, președintele francez de la acea vreme, Nicolas Sarkozy, au fost cei care au împiedicat aderarea Turciei. În 2004, Uniunea Europeană, de fapt, a ales Cipru în detrimentul Turciei, admițând partea greacă a insulei ca membru deplin la UE. În ceea ce privește Franța, din cauza propriei sale populații mari de musulmani de origine algeriană, ea a fost întotdeauna deosebit de sensibilă la întreaga problemă a islamului în Europa și a unei națiuni musulmane care aderă la UE.

Între cele două războaie mondiale, Atatürk pusese Turcia pe calea de a deveni europeană. Când această opțiune a fost în cele din urmă închisă de

Uniunea Europeană trei sferturi de secol mai târziu, Turcia a redescoperit în plină forță Orientul Mijlociu post-otoman. Stăpânirea neo-autoritară a lui Erdoğan și slăbirea democrației turcești nu a fost doar o chestiune de dezvoltare istorică și politică a Turciei, ci și de forțele externe care au acționat asupra acesteia.

—

Desigur, nici măcar acțiunile Uniunii Europene nu pot egala efectul geografiei pure asupra provocării istorice a Turciei de a obține o cale de mijloc a guvernării iluminate. Căci Anatolia găzduiește două popoare, nu unul: turcii și kurzii, aceștia din urmă fiind indo-europeni care vorbesc o limbă înrudită cu persana. Imediat după Primul Război Mondial, puterile europene în Tratatul de la Sèvres din 1920 au încercat să creeze un stat kurd separat în sud-estul Anatoliei și nordul Irakului.[35] Astfel de eforturi de a diviza Anatolia au alimentat până astăzi „paranoia colectivă și xenofobia ei" a Turciei, contribuind la activarea autoritarismului, scrie savantul american Michael Rubin.[36]

Rebeliunile kurde din Anatolia au fost zdrobite de noua armată republicană a lui Atatürk în anii 1920 și 1930. Kurzii luptaseră cu Atatürk împotriva grecilor și a altor invadatori creștini, crezând că apără islamul. Cu toate acestea, noul regim naționalist i-a trădat.[37] De acum înainte, identitatea kurdă a fost refuzată oficial, iar kurzii au fost desemnați de către Ankara drept „turci de munte". În timpul Războiului Rece, Statele Unite au sprijinit eforturile Turciei de a distruge Partidul Marxist al Muncitorilor din Kurdistan, sau PKK, condus de Abdullah Öcalan. În anii 1980 și 1990, Turcia a trimis până la 130.000 de soldați în sud-estul țării împotriva insurgenței PKK.[38] La începutul secolului XXI, prăbușirea Irakului din cauza invaziei americane și a războiului civil sirian nu a făcut decât să accelereze temerile Turciei, deoarece a condus la autoguvernarea regiunilor kurde de la granițele Turciei. Faptul că luptătorii kurzi au fost indispensabili în înfrângerea Al-Qaida și a Statului Islamic în Siria și Irak, ridicându-le prestigiul internațional, nu a făcut decât să frustreze și mai mult Turcia.

Deoarece războaiele din Irak și Siria au dus la haos în zonele de graniță etnico-kurde ale Turciei, problema kurdă era acum mai mare decât Turcia însăși și, prin urmare, mai greu de rezolvat decât oricând, deoarece implica trei națiuni, dintre care două se aflau în diferite faze de anarhie.

„Chestiunea kurdă, ca și altele din Orientul Mijlociu, a apărut din prăbușirea Imperiului Otoman", a explicat Mithat Sancar, un politician și academic turc care a crescut vorbind arabă și kurdă în sud-estul Turciei. „Imperiul Otoman, ca și Imperiul Habsburgic, a fost descentralizat și protejat de minorități. Ceea ce a urmat, însă, au fost state naționale dominate de un singur grup etnic. De fapt, modelul de stat național nu a făcut decât să adâncească problema kurzilor", deoarece aceștia nu se potrivesc cu ușurință nicăieri. Singura soluție pe termen lung, mi-a spus el, a fost un sistem „descentralizat", asemănător cu meiul federalist în Turcia, Siria și Irak, guvernat „în spiritul Uniunii Europene", dar cu o vagă similitudine cu cea bizantină și imperiile otomane. Sancar a imaginat un fel de pace neo-otomană între diferitele grupuri etnice și secte musulmane, fără un singur sultan în frunte. Desigur, a recunoscut el, acest lucru a fost complet contrar agendei autoritariste și naționaliste-islamiste a lui Erdoğan.

—

Cu toate acestea, în politica externă, Erdoğan nu a început ca un dur. Când Partidul său Justiție și Dezvoltare a venit la putere în 2002, el și Ahmet Davutoğlu, strălucitul său ministru de externe, au crezut că, pentru a transforma statul lor kemalist cu privire la interior într-o forță regională, trebuie să privească dincolo de limitele Europei și să se angajeze. fostul spaţiu imperial otoman.

Strategia lui Davutoğlu a devenit cunoscută drept „zero probleme cu vecinii". Astfel, Turcia s-a angajat cu Bashar al-Assad din Siria; cu Nouri al-Maliki din Irak, în ciuda viziunii sectare anti-sunite a lui Maliki; cu adversarii istorici ai Turciei, grecii și armenii; și așa mai departe. A fost o intervenție care implicit „a acceptat status quo-ul regional" și a căutat să integreze mai bine Turcia în cadrul acesteia, a explicat Burhanettin Duran, șeful think tank-

ului propriu al guvernului Erdoğan, Fundația pentru Cercetare Politică, Economică și Socială. Punctul de cotitură a fost Primăvara Arabă din 2011, când Erdoğan și Davutoğlu au adoptat o politică mai asertivă în Orientul Mijlociu, crezând că ar putea contribui la formarea unei noi ordini emergente, mai prietenoasă cu forțele radicale și democratice, despre care credeau că va beneficia în cele din urmă de pe urma politicii regionale. răscoală. Turcia, ca democrație musulmană stabilă, era bine plasată pentru a oferi sfaturi în acest sens, au simțit ei. Ei au contat în mod special pe o alianță între Turcia și liderul nou ales al Egiptului, Mohamed Morsi, membru al Frăției Musulmane, pentru a contrabalansa rivalitatea regională saudit-iraniană. „Dar am apreciat greșit capacitatea lui Morsi de lider, pentru că ne lipsea suficientă inteligență și cunoștințe subtile despre Egipt și lumea arabă", mi-a recunoscut Duran. Morsi a fost răsturnat de omul puternic pro-occidental al Egiptului, fostul general Abdel Fattah al-Sisi. Ceea ce a apărut nu a fost o nouă ordine în lumea arabă, așa cum speraseră Erdoğan și Davutoğlu, ci reafirmarea vechilor forțe conservatoare și autoritare, astfel încât, odată cu trecerea timpului, Turcia a rămas aliată doar cu Frații Musulmani, cu Qatarul radical și cu palestinienii.

A înrăutățit situația a fost faptul că nici americanii, nici europenii nu vor interveni în Siria distrusă de război, astfel că NATO s-a dovedit inutilă acolo. Acest lucru a lăsat Turciei prea puține opțiuni decât să intervină din cauza amenințării kurde și a crizei transfrontaliere a refugiaților. Și pentru că rușii au intervenit și în Siria, Erdoğan nu a avut de ales decât să-l implice mai strâns pe Putin. „Erdoğan", a rezumat Duran, „a învățat de-a lungul timpului, mai ales în Siria, că puterea blândă nu este suficientă. Dar în domeniul calculelor de putere, Erdoğan este pregătit să fie pragmatic și să retragă atunci când este necesar."

—

Era timpul să-l întâlnesc pe Ahmet Davutoğlu, care, după standardele turcești, este o forță kissingeriană a naturii — odată un aliat al lui Erdoğan, dar, în momentul vizitei mele, dușmanul său acerbă. Pentru că este

neîntrerupt, l-am lăsat pe Davutoğlu să vorbească nouăzeci de minute la Ankara, în biroul lui căscat la noul partid politic pe care îl conduce.

La început, așa cum mi-a explicat Davutoğlu, ideea nu era în mod specific imperială: era doar despre aducerea experienței Turciei de a construi un stat național sigur și democratic în regiunea mai largă. La urma urmei, de prea mult timp Turcia fusese înstrăinată din punct de vedere psihologic de vecinii săi, care în ochii turcilor erau dușmani greci și armeni, arabi trădători cândva, iranieni rivali și așa mai departe. De ce să nu ne împrietenești cu toată lumea și, prin urmare, să construiești o ordine regională care emană din forța și stabilitatea Turciei? „Dacă regiunea ar putea experimenta mai multă libertate, ar fi mai multă securitate și mai puține probleme", a observat Davutoğlu. În acest spirit, Davutoğlu a condus diverse eforturi de mediere: în fosta Iugoslavie distrusă de război, între suniți și șiiți din Irak și chiar între Israel și Siria în perioada înainte de revenirea lui Benjamin Netanyahu la putere. Totul era un teren istoric familiar pentru Turcia, deoarece din Balcani până în Mesopotamia, otomanii guvernaseră printr-un sistem de comunități autonome, care asigurase pacea intercomunală sub o umbrelă imperială. Dar mai ales în Balcani, unde experiența otomană a fost adesea dură și sângeroasă, dușmanii Turciei l-au acuzat pe Davutoğlu de „neo-otomanism". A fost un termen folosit în acest caz pentru a discredita eforturile sale, subminând aspectele cosmopolite și descentralizate ale stăpânirii otomane.

Viziunea în esență liberală a lui Davutoğlu a suferit totuși de un singur defect esențial. El a subestimat natura fragilă a statelor arabe și a instituțiilor lor, care, după cum sa dovedit în Primăvara arabă, nu au putut rămâne stabile sau chiar intacte odată ce dictatorii lor au fost puternic slăbiți sau dislocați. Erdoğan și Davutoğlu ar fi devastați de incapacitatea lui Morsi și a Fraților Musulmani de a guverna în mod corespunzător Egiptul. Dar pentru Davutoğlu, experiența lui cu Bashar al-Assad din Siria a constituit o adevărată socoteală.

Davutoğlu l-a văzut inițial pe Assad drept „un tânăr modernizator și potențial progresist: nu ca vechii dictatori corupți [Hosni] Mubarak din Egipt și [Zine El Abidine] Ben Ali din Tunisia". Și Assad, la rândul său, „a văzut Turcia ca pe un model bun". Mai mult, în mare parte din motive geografice,

„Siria a fost esențială ca punct de intrare pentru Turcia în lumea arabă”, a explicat Davutoğlu. Astfel, când Primăvara Arabă a început pentru prima dată la începutul lui 2011, „am îndemnat pe Assad să se relaxeze, să permită altor partide în afară de Baath să se formeze, să liberalizeze economia, să conducă Siria către o semi-democrație. L-am sfătuit pe Assad să organizeze alegeri. „Vei câștiga”, i-am spus. „Tu nu ești Mubarak sau Ben Ali care au fost răsturnați. Aveți acreditări reale ca cineva a cărui dinastie de familie nu a compromis niciodată problema palestinienilor.”

Dar apoi Assad, în care Davutoğlu pusese atât de multă speranță, a dat răspunsul său devastator: „Dar ce s-ar întâmpla cu poporul meu dacă pierd alegerile?” a spus dictatorul sirian. Prin „poporul meu” se referea la tovarășii săi alauiți. „La sfârșitul zilei”, a povestit Davutoğlu, „Assad s-a văzut doar ca un lider comunal”, nu ca un lider al unui întreg stat național. Din păcate, atât Siria, cât și Irakul erau sfâșiate de sectarism, înrăutățit de francezi, care îi favorizaseră pe alauiți în Siria, și britanicii, care favorizaseră sunniții din Irak.

„Dilema lui Assad”, a observat Davutoğlu cu înțelepciunea retrospectivă, „a fost că avea nevoie de Turcia în pace, dar avea nevoie de Iran în război”. Și era război în care se îndrepta Assad. Astfel, s-a sprijinit pe vechii aliați iranieni ai tatălui său Hafez Assad, întărind astfel alianța șiit-alauită.

Erdoğan, care îi intimidează pe toți cei din jur, a ascultat de câțiva ani sfaturile lui Davutoğlu, pentru că Davutoğlu nu era văzut de Erdoğan ca fiind politic; mai degrabă, Davutoğlu era văzut ca un intelectual și un academic care își putea instrui șeful. Creșterea autoritarismului lui Erdoğan a dus la o ruptură generală între cei doi bărbați și la o politică externă neotomană doar în cel mai rău sens, creând inamici în loc de prieteni. Acest lucru a condus în cele din urmă la formarea lui Davutoğlu propriul partid politic, compus din toate grupurile din țară, inclusiv kurzi și membri ai diferitelor comunități creștine.

„Există o singură soluție la problema kurdă”, mi-a spus Davutoğlu înainte să plec. „Deplină democratizare, adică împuternicirea guvernelor locale din sud-est, făcând kurda o limbă a țării precum turca și stabilirea de relații excelente cu kurzii din Siria și Irak.”

Ieșind din biroul lui Davutoğlu m-am gândit la conceptul profesorului de la Universitatea Tufts, Malik Mufti, care scrie că cultura strategică turcă a oscilat între paradigma republicană a lui Atatürk, care „caută securitatea, întorcându-se spre interior, în căutarea unei politici omogene și armonioase, izolate de amenințările străine” și a unui imperialism. paradigma care „vede mediul extern al Turciei ca fiind capabil să ofere recompense mari dacă doar unul este deschis să se implice și să încerce să-l remodeleze.”[39] Dezlănțuirea de către Özal a comunității de afaceri turce a generat primul angajament cu adevărat activ al Turciei republicane cu fostul otoman din apropiere. -în străinătate, ceva pe care Davutoğlu a construit înainte de Erdoğan, lăsându-l în urmă pe Davutoğlu, a subminat neotomanismul cu politica identitară musulmană.

—

Complexul Palatului Prezidenţial din Ankara a fost finalizat în 2014, după ce Erdoğan fusese la putere de peste un deceniu. Spre deosebire de Moscheea Çamlica din Istanbul, aceasta nu amintește de Casa Republicii a lui Ceauşescu. Complexul Palatului pare mai mare decât atât – mai mare decât Kremlinul sau Versailles, de cincizeci și opt de ori dimensiunea Casei Albe. [40] Combinând motivele arhitecturale selgiucide și otomane, dimensiunea sa este cu adevărat de altă lume; cu peste o mie de camere, atrii de marmură, fântâni, o mare moschee și o etichetă de preț – cu completări și renovări – de aproape un miliard de dolari: o sumă enormă având în vedere costul mult mai ieftin al forței de muncă în Turcia decât în Occident. Nivelul de pretenție și ambiție pe care le emană complexul este înfricoșător. Aici Erdoğan a lucrat zi de optsprezece ore, inclusiv unul sau două discursuri emoționante zilnic, luând decizii cheie aproape de miezul nopții. După aproape două decenii la putere, el a fost înconjurat de un „sistem de curte învârtej”, fără nimeni care să-l provoace. Acesta a fost mai ales cazul după lovitura de stat eșuată din 2016 împotriva lui, după care a epurat armata „și a preluat cu adevărat puterea”, potrivit lui Burhanettin Duran.

Erdoğan a împins mereu în gol: intervenind în Siria pentru a-și proteja granițele; intervenind în Libia pentru a obține concesii energetice și pentru a ajuta un regim simpatic ideologic; ajutându-i pe frații săi turci, azeri, împotriva armenilor; și provocându-i pe greci, ciprioți și francezi în Marea Egee, pentru că nu a putut accepta interpretarea lor asupra drepturilor maritime care încălcau interesele economice și geopolitice ale Turciei. Au existat motive întemeiate pentru a interveni în toate aceste cazuri. Cu toate acestea, un lider mai precaut nu ar fi făcut acest lucru sau nu ar fi făcut-o la fel de des. Dar, cu cât Erdoğan a rămas mai mult la putere, cu atât a învățat mai mult cu ce ar putea scăpa – în ciuda dezgustării comunităților politice din Ankara, Istanbul, Bruxelles și Washington. Tentativa de lovitură de stat din 2016 l-a făcut deodată mai încrezător în sine și mai paranoic. Și cu cât problemele economice s-au adunat mai mult acasă, cu atât a strâns mai mult pumnul în stil populist către lume, pentru a-și impresiona baza politică acasă. Dar nu-l confunda pe Erdoğan cu cineva ca Donald Trump. Erdoğan a fost metodic, autodisciplinat și mereu gândit cu câțiva pași înainte într-un sistem fără instituțiile democratice venerabile și robuste ale Statelor Unite. Adevărații autoritari tânjesc la putere și la consolidarea acesteia mai mult decât la atenție. Cât de singur trebuie să fie în vârf, m-am gândit, uitându-mă la această clădire colosală. M-am gândit și la ceea ce observase scriitorul grec Nikos Kazantzakis la întâlnirea cu Mussolini în 1926: „Simte o putere care îl împinge constant. El nu se poate opri; dacă o face, știe că este pierdut. Este cea mai caracteristică și mai tragică agonie a dictatorilor. Este necesar ca ei să lupte neîncetat și să câștige. Sunt pierduți... dacă sunt biruiți de nehotărâre...”[41]

Ar putea un proces democratic normal să-l scoată pe Erdoğan din acest Complex de Palat, ale cărui proporții erau de așa natură încât doar cineva cu ambiția lui se putea simți în largul lui în interiorul lui? De fapt, cel de-al doilea președinte al Turciei, İsmet İnönü, un dictator virtual, a surprins lumea demisionând din funcție în 1950, după ce a pierdut alegerile pe care nici măcar nu trebuia să le organizeze, deschizând calea nașterii democrației turcești.[42] Astfel, am încercat să-mi imaginez o republică turcă de la Weimar post-Erdoğan pe fundalul acestui monstru arhitectural, sau un astfel

de scenariu care cu siguranță se va juca în lunile și anii următori. De fapt, mi-aș putea imagina, după o modă. Clădirile fantastic de grandioase proiectate ca inima administrativă a Indiei Britanice de Sir Edwin Lutyens din New Delhi au fost construite în principal în anii interbelici, odată cu asumarea dominației coloniale eterne. Cu toate acestea, imperiul britanic s-a prăbușit câțiva ani mai târziu. Și un act al lui Dumnezeu, și anume un cutremur, poate anula Erdoğan. A existat o ironie din belșug în istorie, așa cum știa Gibbon.

OMITE NOTELE

*1 Astăzi, The Decline and Fall este controversată dintr-un motiv înrudit. Atacul lui Gibbon asupra creștinismului a fost contestat de binecunoscutul profesor de la Princeton Peter Brown. Brown a scris voluminos despre modul în care secolele așa-zisului declin al lui Gibbon au fost cu adevărat cele de mare înflorire intelectuală sub gânditorii creștini pe care Gibbon îi disprețuiește. Brown numește această epocă Antichitate târzie, despre care el crede că este o perioadă la fel de distinctă precum Antichitatea și Evul Întunecat. Vezi, de exemplu, The World of Late Antiquity a lui Brown (Londra: Thames and Hudson, 1971). Vezi, de asemenea, „Istoricii bizantini încă mai citesc Gibbon?" de Mark Whittow? în The Cambridge Companion to Edward Gibbon, ed. Karen O'Brien și Brian Young (New York: Cambridge University Press, 2018).

*2 Gülen, un savant carismatic și o figură asemănătoare clericului, a trăit în exil în Statele Unite.

*3 Ulterior, Erdoğan a decis să achiziționeze sistemul de apărare antirachetă S-400 de fabricație rusă, înfuriind NATO și Congresul SUA.

*4 Regimul lui Erdoğan vede nu numai Atatürk ca fiind problematic, ci și Imperiul Otoman occidentalizat din anii 1800. Cagaptay, p. 294.

*5 Sultanul otoman a fost și califul care a condus întreaga Casă a Islamului.

*6 Șiiții erau literalmente Shiat Ali, „Partidul lui Ali", succesorul de drept al Profetului, care a fost asasinat în anul 661 d.Hr.

*7 L-am intervievat pe Erbakan în primăvara anului 1993, pe o misiune pentru National Geographic și asta a fost și impresia pe care am avut-o de la el.

*8 De fapt, complexul palatului prezidențial al lui Erdoğan din Ankara, finalizat în 2014 și care găzduiește peste o mie de camere, a fost comparat cu Casa Republicii a lui Ceauşescu.

Capitol
4

NILUL DE JOS

Viața mea a văzut progresul continuu al științei politice în detrimentul studiului geografiei. Mă refer la geografie în sensul secolului al XIX-lea al termenului: în care harta în relief constituie punctul de plecare pentru studiul oamenilor, culturii, rutelor comerciale, resurselor naturale etc. Mai problematică a fost creșterea în rândurile experților proveniți în principal din mediile cele mai cosmopolite și privilegiate din punct de vedere economic - oameni care nu au cunoscut niciodată insecuritatea financiară sau fizică - ceea ce le poate face mai greu decât mai ușor să înțeleagă realitatea de la nivel de sol a ţări îndepărtate. Pe măsură ce expertiza devine mai restrânsă, rarefiată și compartimentată, realitatea însăși devine întunecată. Există iluzia cunoașterii acolo unde poate exista de fapt puțin. Prea puține dintre categoriile pe care le folosesc experții pentru a judeca și a defini țările vă pot spune cu adevărat cât de onești sunt șoferii de taxi, dacă aveți nevoie de un reparator care să treacă prin vamă în aeroport, dacă oamenii stau în rânduri organizate la magazine și birouri guvernamentale, dacă străzile marilor orașe sunt sigure pentru a merge noaptea, care este nivelul de lupte interioare și corupție în guvern și care este capacitatea instituțiilor birocratice de a servi cetățenii. Paginile revistelor importante de politică externă nu ajută prea mult în acest sens. Dar conturile călătorilor, corespondenților străini și expatriaților o vor face. Și despre ce vor începe imediat să vorbească este cultura țării în cauză. Cu toate acestea, „cultură” este chiar cuvântul care îi face pe oamenii de știință politică și pe alți oameni de știință sociali profesioniști. A ridica problema culturii ca factor în analiza geopolitică înseamnă a risca să fii acuzat de determinism și

esențialism, termeni academici de lux pentru fatalism și stereotipuri. Desigur, eu însumi generalizez despre toate acestea. Dar a nu putea generaliza înseamnă a imobiliza argumentul.

Într-adevăr, a nu considera cultura ca un factor în soarta națiunilor este o contradicție în termeni. Națiunile, dacă sunt ceva, sunt entități culturale. Căci cultura este suma totală a experienței „colective" a unui popor care locuiește într-un anumit peisaj timp de sute și mii de ani.[1] A respinge relevanța culturii în politică înseamnă, în esență, a respinge întregul domeniu al antropologiei, care este studiul culturilor popoarelor și grupurilor etnice și al sensului lor social. Elita politică este inconfortabilă cu toate acestea, deoarece în multe cazuri nu este de acord cu propria lor experiență de viață: aceea de a fi crescut în medii internaționale într-o clasă globală care a depășit cultura națională și etnică. Dar pentru că cea mai mare parte a lumii încă nu a depășit-o, cultura trebuie să rămână un element vital al analizei politice.

Cu toate acestea, elita are un punct crucial de subliniat. Pentru că nu cultura este o problemă pentru ei. Mai degrabă, ceea ce vor să spună cu adevărat este că cultura este un lucru atât de subiectiv, încât, pentru că nu o poți măsura sau chiar analiza corect, ar putea fi mai sigur doar să o ignori. Dintre tipurile de politici și birocratice, orice nu poate fi cuantificat în mod obiectiv, clasificat sau testat ar trebui să fie practic ignorat în analiza cuiva sau tratat cu scepticism extrem.

Există o cale de ieșire din această dilemă?

Da. Începe cu un singur om.

—

Clifford Geertz a fost probabil cel mai mare antropolog american al secolului al XX-lea. În atacul său, altfel sălbatic, asupra orientaliștilor occidentali care se ocupă de stereotipuri ale lumii islamice, regretatul profesor de la Universitatea Columbia, Edward W. Said, îl evidențiază pe Clifford Geertz ca printre puținele excepții. „Interesul lui Geertz pentru islam", scrie Said, „este suficient de discret și concret pentru a fi animat de societățile și problemele

specifice pe care le studiază și nu de ritualurile, preconcepțiile și doctrinele orientalismului.”[*1]

La fel ca mulți antropologi, viziunea lui Geertz asupra lumii a fost construită din detalii: de la zero. Și-a făcut munca de teren inovatoare în Indonezia și Maroc, cele două capete ale lumii islamice. Trăind ani de zile în sate îndepărtate din aceste țări, el a dezvoltat o teorie a umanității cel mai bine rezumată în colecția sa de eseuri The Interpretation of Cultures, publicată în 1973. Este opusul numeroaselor tratate despre globalizare, care explică lumea de sus în jos. . Geertz vede lumea întreagă, din punctul de vedere al unei cocioabe de lemn pe un drum prăfuit.

„Cultura,” începe Geertz, este un „document acționat”, un fel de enunț public, chiar dacă poate fi doar o clipă cu ochiul și un încuviințare din cap, sau o suge nepoliticoasă de limba atunci când un taximetrist grec refuză un călăreț. Cultura este „nu un lucru ocult” care există doar în mintea cuiva. Nu este o prejudecată. Este real, spune Geertz. Fiind reali, „oamenii nemodificați de obiceiurile unor anumite locuri nu există de fapt…” Bărbații sunt „animale neterminate”, care se completează doar printr-o anumită cultură. Citând-o pe Santayana, Geertz spune că niciun om nu poate vorbi fără să vorbească o anumită limbă, care este plină de implicații culturale. Prin urmare, toți bărbații sunt „artefacte culturale”. Singura generalizare pe care se poate face despre omenire este că omul este „un animal foarte divers”. Și orice noțiune a unității omenirii trebuie să înceapă cu asta.[2]

Cultura, continuă Geertz, trebuie interpretată, pentru că nu poate fi adunată sau măsurată. Aceasta este sarcina antropologului, care devine, de fapt, un etnograf, cineva care studiază grupurile etnice și prin inferență caracteristicile acestora. Citându-l pe filozoful britanic Gilbert Ryle, Geertz spune că o astfel de interpretare necesită „descriere groasă”. Stabilirea relațiilor, intervievarea subiecților, ținerea unui jurnal și așa mai departe, toate se adaugă la ceea ce înseamnă descrierea groasă.[3] Acest lucru are mai mult în comun cu ceea ce marii scriitori britanici de călătorii din Orientul Apropiat — Charles M. Doughty, Wilfred Thesiger și Patrick Leigh Fermor — au făcut mai degrabă decât cu ceea ce au făcut majoritatea politologilor. Acesta este, de asemenea, motivul pentru care specialiștii din zonă – arabiștii

din perioada Războiului Rece, mâinile chineze și așa mai departe – au avut de obicei cea mai profundă înțelepciune de oferit la Washington. Și ceea ce toți acești călători și experți au arătat în scrierile lor – și ceea ce Geertz, antropologul, face deosebit de clar – este că cultura, mai presus de toate, constă în ceea ce este necesar pentru ca un individ să opereze în mod acceptabil într-o anumită societate.[* 2]

Cultura este context. „Înțelegerea culturii unui popor le expune normalitatea fără a le reduce particularitatea", scrie Geertz, adăugând că în timpul muncii sale de teren în Maroc, cu cât și-a dat seama mai mult ce făceau marocanii în viața lor de zi cu zi, „cu atât mai logic și mai singular, " păreau ei. „Cultura... este sursa supremă pentru ceea ce credem că constituie bunul simț", scrie Charles King, profesor la Universitatea Georgetown, care a relatat viețile antropologilor. Acesta este motivul pentru care relativismul cultural – adică să țină cont de diferite modele de comportament – ceva pe care conservatorii îl condamnă, este de fapt un lucru bun și adevărat, deoarece ne face conștienți că toate culturile, nu doar cele din Occident, sunt eficiente și raționale în propriul lor mod particular. Astfel, diferitele modele culturale ale popoarelor pământului exprimă o unitate subiacentă a speciei umane.[4]

Adică, cu condiția să ne uităm atent la cultură. Căci tocmai din concentrarea asupra lucrurilor banale, asupra detaliilor existenței de la nivelul solului, sunt dezvăluite cele mai importante perspective despre lucruri precum violența, identitatea individuală, legitimitatea politică și revoluția. „Scopul", spune Geertz, „este de a trage concluzii mari din fapte mici, dar foarte dens texturate." Dovezile nu sunt doar teorie, ci sunt ceva construit din moduri de gândire culturale „observabile direct". Astfel, piesa de rezistență a lui Geertz ca antropolog nu este o mare teorie sau un set de percepții; mai degrabă, este faimosul său studiu despre lupta tradițională de cocoși balineză, care dezvăluie „ordinea socială, ura abstractă, masculinitatea, puterea demonică" și multe altele. Este vorba despre o coborâre în detaliu, pentru a trece sub clișeele blânde, etichetele și noastremurile care definesc gândirea convențională despre locuri.[5]

O astfel de coborâre în detalii și fapte observabile îndeaproape l-au determinat pe Geertz să avertizeze încă din 1963 despre viitorul noilor state din Africa și din alte părți ale lumii a treia. Deoarece instituțiile lor de guvernare și istoria politicii civile erau atât de slabe și subdezvoltate, a explicat el, ei ar fi predispuși la sentimente „primordiale”, și anume „tribalism” și uri etnice. Auto-stăpânirea ar exacerba aceste tendințe mai degrabă decât le-ar atenua, deoarece ar duce la o luptă pentru prada acum când regimurile coloniale „dispărute și insensibile” au plecat. Rețineți, argumentul lui Geertz a fost mai complex decât esențialist. „Tribalismul”, de exemplu, poate fi o formă de ordine politică care emerge din solidaritatea de grup, chiar dacă triburile concurente care sunt forțate să coexiste în limitele artificiale trasate de colonialiști pot fi o forță de dizolvare.

Bazându-se pe anii de experiență de viață în satele lumii a treia, Geertz observă: „Puterea „datilor” locului, limbii, sângelui, aspectului și modului de viață de a modela noțiunea unui individ despre cine, în fond, el este și căruia, în mod indisolubil, aparține are rădăcinile în fundamentele nonraționale ale personalității.”[6]

Și aceasta, la rândul său, este piatra de temelie a politicii unui loc.

Geertz spune că ascensiunea statelor independente în lumea a treia „nu elimină etnocentrismul; pur și simplu o modernizează.”[7] Răposatul profesor de la Harvard, Samuel P. Huntington, avea să ajungă la o concluzie similară trei decenii mai târziu, susținând că ciocnirea civilizațiilor ar semnala faza finală a modernismului, deoarece slăbiciunea statelor dă naștere grupării. constiinta. Mai mult decât atât, acele diverse dispute etnice, sectare și civilizaționale nu ar fi atenuate de creșterea și expansiunea orașelor, deoarece, după ce au fugit din vechile moduri ale satului și au locuit în cohale prost urbanizate, identitățile primordiale ale oamenilor ar fi doar reinventate într-un mod mai abstract. și forme extreme pentru a face față situațiilor urbane impersonale.[8]

Geertz știe că „politica unei țări reflectă designul culturii sale”. Dar o face în moduri „obscure”. Mai mult decât atât, conștientizarea acestui lucru nu ajută prea mult la prognoză, deoarece, pentru a lua exemplul Indoneziei (unde Geertz avea atât de multă experiență), s-a văzut revoluție, democrație

parlamentară, autocrație, crime în masă și guvernare militară. Deci, pe măsură ce el întreabă, „Unde este designul în asta?”[9]

Totuși, trebuie să încercăm să ne confruntăm cu realitatea politică și geopolitică din țări. Și acest lucru este realizat mai complet de exemplul lui Geertz și Ryle de descriere groasă, oricât de mult eșuăm în asta și oricât de inadecvate sunt eforturile noastre. Căci încercarea în sine va îmbunătăți valoarea analizei noastre.

—

Descrierea groasă vine împreună cu o lectură atentă a istoriei, deoarece experiența unui popor, pe care se bazează comportamentul lor, nu începe în momentul în care un jurnalist aterizează pe aeroport sau în momentul în care un politolog își începe studiul asupra lor. Comportamentul uman, de genul pe care îl observă antropologii, este influențat de tot ceea ce s-a întâmplat într-un sat, oraș sau țară până în momentul în care începem să-l observăm. Fiecare moment este punctul culminant al veacurilor istoriei dinaintea lui. Prin urmare, cea mai satisfăcătoare știință politică este genul cu o profundă sensibilitate istorică în spate.

Dintre marii politologi ai secolului al XX-lea, cel care se potrivește cu antropologia lui Clifford Geertz este americanul Barrington Moore, Jr., care a primit o pregătire în greacă, latină și istorie la Williams College din Massachusetts. Lucrarea lui Moore subliniază particularitatea istorică a țărilor și locurilor și modul în care fiecare este unică față de celelalte. Poate că cea mai semnificativă carte a sa este Originile sociale ale dictaturii și democrației: Domnul și țăranul în crearea lumii moderne, publicată în 1966. În ea povestește cum au ajuns Anglia, Franța, Statele Unite, China, Japonia și India. sistemul său de guvernare, cu toate punctele sale tari și slăbiciuni, prin cele mai originale, complexe și mai complicate moduri - moduri care nu puteau fi replicate nicăieri altundeva. Dacă Geertz face o descriere groasă, Moore face o istorie groasă, cu o înclinație analitică puternică.

Moore începe cu Anglia, unde creșterea comerțului în orașele adiacente zonelor agricole în secolele al XVI-lea și al XVII-lea a creat diferite grupuri

economice, care treptat au lăsat deoparte aristocrații locali întitulați, ducând la distrugerea vechiului regim. Acest lucru a fost simbolizat prin decapitarea lui Carol I în 1649. De acum înainte, niciun rege englez nu a îndrăznit să ia în serios absolutismul regal. Până în secolul al XVIII-lea, după războiul civil din 1642–51, Parlamentul a evoluat într-un „comitet de proprietari", rupând puterea regelui. Cu toate acestea, ordinea aristocratică a supraviețuit: dar mai ales datorită banilor, nu a nașterii. După cum afirmă Moore, încălzind tema sa, „Violența revoluționară poate contribui la fel de mult ca și reforma pașnică la stabilirea unei societăți relativ libere..."

Cu toate acestea, calea progresului nu a fost niciodată dreaptă. Legile brutale ale îngrădirii care i-au întărit și mai mult pe moșieri au eliminat țărănimea engleză. Dar a făcut acest lucru de-a lungul timpului, într-un cadru al legii și ordinii. Odată eliminată țărănimea, nu mai era nevoie de forțe profund conservatoare și recționare care să susțină valorile unei astfel de țărănimii, așa cum s-ar dezvolta în Germania și Japonia, și care ar duce la regimuri fasciste acolo. Nici nu a existat posibilitatea unor revoluții țărănești la scară largă, așa cum ar avea loc în Rusia și China în secolul al XX-lea. Și pentru că imperialismul s-a dezvoltat devreme în Anglia, mai degrabă decât târziu ca în Germania, a fost mult timp integrat în sistem și, prin urmare, nu a fost un impediment în calea coacerii democrației.[10]

Între timp, în Franța, pe măsură ce forțele de modernizare au desprins societatea antică a satului care guvernase pașnic diviziunea muncii, săracii din mediul rural au devenit disperați și au dat vina pe țăranii mai bogați sau pe micii proprietari de pământ, pe care Moore îi compară aproximativ cu kulacii din Rusia. De aceea, spune el, „În apogeul Revoluției, radicalismul în orașe și în mediul rural s-ar putea împreuna, fapt care ajută la explicarea profunzimii și violenței Revoluției Franceze în comparație cu precursorul ei englez." Din motive profunde și complexe de cultură și geografie, „structura socială subiacentă a Franței a fost fundamental diferită" de Anglia, explică Moore, excluzând astfel transformarea mai pașnică pe care Anglia a avut și ar fi experimentat-o. Nu a existat nicio modalitate ca Franța „să pătrundă în lumea modernă pe ușa democratică" decât prin revoluție violentă, care a sancționat proprietatea privată și egalitatea în fața legii și a înlăturat drepturile de

domnie. Fără o astfel de ruptură decisivă cu trecutul reacționar, Franța ar fi putut fi dusă mai departe „într-o formă de modernizare conservatoare de sus”, similară Germaniei Bismarckiene și Japoniei Meiji.[11]

America a fost o cu totul altă poveste. A fost avantajat de un start târziu. „Statele Unite nu s-au confruntat cu problema demontării unei societăți agrare complexe și bine înființate” compusă dintr-o țărănime feudală. Cu toate acestea, sistemul de plantații din sud a constituit o economie latifundială, încurajând o „aristocrație antidemocratică” și o „clasă comercială și industrială slabă și dependentă”. Astfel, a fost necesar un război civil pentru a introduce America în era democratică și industrială; Numai Constituția nu a fost suficientă, sugerează Moore.[12]

O temă care reiese în opera lui Moore este că supraviețuirea țărănimilor semifeudale în adâncul epocii moderne este foarte problematică, deoarece inhibă dezvoltarea unei clase de mijloc robuste și cosmopolite și duce în schimb la fascism și totalitarism pentru a face față crizei dezvoltării industriale. Nici Japonia, nici Germania nu au avut revoluții burgheze de succes. În Japonia, de exemplu, „exaltarea patriotică” a virtuților țărănești și frica în consecință de o clasă comercială în creștere au deschis calea militarismului și fascismului. În timp ce Japonia era mai înapoiată decât Germania, radicalismul de dreapta a apărut în ambele țări din cauza situației dificile a țăranilor și a unei burghezii noi și nesigure sub capitalismul în avans. Prețul pentru evitarea unui război civil sau a unei revoluții anterioare – așa cum sa întâmplat în Anglia, Franța și America – a fost pentru Japonia și Germania unul foarte mare. Revoluția comunistă din China, desigur, ar fi fost imposibilă fără supraviețuirea unei vaste țărănimii în secolul al XX-lea. În ceea ce privește India, ea nu a experimentat nici o revoluție burgheză, nici o revoluție conservatoare de sus, așa că, mai degrabă decât unele răsturnări îngrozitoare ca în țările Axei și comuniste, ea s-a bătut doar într-o creștere lentă și o performanță slabă.[13]

Dar toate acestea constituie doar temele largi ale lui Moore, chiar dacă el subliniază constant că „ființele umane, individual și colectiv, nu reacționează la o situație „obiectivă” în același mod în care o substanță chimică reacționează la alta... Există întotdeauna o variabilă care intervine, un filtru. ,

s-ar putea spune, între oameni și o situație „obiectivă”, alcătuită”, continuă el, „din tot felul de dorințe, așteptări și alte idei derivate din trecut”. Cultura, cu alte cuvinte, este cheia. Dar, deși cultura poate fi afirmată ca un fapt primordial, explicarea efectelor sale este problematică.[14] Și pentru că influențele culturale sunt prin natura lor obscure și ambigue, observă regretatul sociolog de la Universitatea din Chicago, Donald N. Levine, a cărui lucrare asupra Etiopiei a fost puternic influențată de Clifford Geertz, cultura este ușor respinsă de o clasă politică de elită, care, ea însăși. influențat de revoluția comunicațiilor, răsplătește doar claritatea și concizia.

Astfel, popoarele și locurile rămân mai mult ca niciodată un mister, deoarece ceea ce se cere pentru a le explica este din ce în ce mai inaccesibil. Globalizarea, prin diluarea culturilor naționale și etnice, face efectele acestora și mai obscure și ambigue. Plimbarea pe străzile țărilor, experimentarea scenelor și mirosurile și urmărirea îndeaproape a modului în care oamenii se comportă, nu va oferi răspunsuri certe. Dar va ajuta. Scopul este de a atinge un teren solid, astfel încât locurile reale să nu se dizolve în abstractizare.

—

Nu voi uita niciodată primele mele momente în Cairo în primăvara anului 1976. Drumuri cu cratere, straturi ondulate de praf și funingine neagră, redistribuite de briza ocazională. Aglomerație monumentală cu bâiâit constant și străpungător al claxoanelor mașinilor. Școlari călăriți pe spatele tramvaielor, ale căror fire erau luminate cu scântei electrice la câțiva metri deasupra capului. Chioșcurile s-au împachetat împreună cu becuri care clipesc deasupra capului din cauza curentului instabil. Mese și scaune străvechi se îndreptau pe stradă, îndrăznind aproape traficul, unde bărbați în caftanuri și turbane de pânză în jurul capului sorbeau ceai, inhalau tutun cu narghilea și jucau shesh besh. Peste tot era prezența zdrobitoare a ceea ce părea a fi prea mulți bărbați. Zgomotul, căldura, poluarea, lumina strălucitoare a soarelui, mulțimile erau atât de copleșitoare. Era ca și cum m-am întors în India, unde fusesem cu câțiva ani mai devreme, cu excepția faptului că aici culorile fuseseră drenate din tablou, din cauza poluării și a

deșertului din apropiere. Era un peisaj urban granulat, alb-negru, uleios de sudoare umană. Cairo, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, a înregistrat cea mai dens populație urbană mare din lume, în unele districte centrale ajungând la 300.000 de oameni pe milă pătrată.[15] Istanbulul, la 11 grade latitudine spre nord, cu temperaturile sale mai reci și, prin comparație, organizarea sa liniștită și mai dinamică asemănătoare europeană, a fost o amintire radical îndepărtată. Cairoul modern a fost întotdeauna un coșmar demografic de mediu, înrădăcinat atât în antichitate, cât și într-un prezent incontrolabil și tulburător.

Acolo erau Dealurile Muqattam, aceleași dealuri în care fuseseră extrase pietrele pentru Piramide în urmă cu 4.500 de ani. În anii 1970 și 1980, ei erau o lume de munți și văi de deșeuri împuțite care s-au desfășurat pe kilometri întregi, sortate și revândute de mii de zabaleen, „oameni ai gunoiului”: o castă în sine, mai eficientă în sarcina lor decât autorităţile municipale. Rata de mortalitate pentru copiii din zabaleen, care au murit de malnutriție, boală și poluare înainte de vârsta adultă, a fost de 50 la sută, aș afla în vizitele ulterioare cu ei.[16] Dealurile Muqattam și zabaleen au fost emblematice pentru atacul asupra simțurilor de la Cairo.

„Astăzi, strigătul muncitorului – răgușit de la băutură, fum și ură – este strigătul Pământului. Iar acest strigăt sfâșietor m-a însoțit pe tot parcursul călătoriei mele, de la un capăt la altul al Egiptului, și m-a ghidat”, scrie Nikos Kazantzakis, al cărui jurnal de călătorie din anii 1920 pe Levant fusese prima lucrare pe care am consultat-o la sosirea la Cairo.[17]

Dar în câteva zile în Cairo, anormalul a devenit normal pentru mine, așa cum ar fi înțeles Geertz. Orașul avea propria sa logică interioară. Faptul că am fost șocat nu a făcut orașul șocant. Și erau locuri de evadare în cele mai aglomerate părți ale orașului. În timp ce exploram marile moschei medievale și școlile coranice din Cairo, construite între secolele al XIII-lea și al XVI-lea de mameluci, o dinastie de sclavi transformați în sultani, m-am refugiat în curți tăcute și goale de măreție faraonică, potrivite specificațiilor musulmane, cu ziduri înălțate ca aproape șase etaje și adiacent minaretelor de proporții de zgârie-nori. Cheile arhitecturale de aici au fost volumul și aranjarea spațiului, amplificate de piatră și praf, asemănătoare cu puterea sculpturii lui Rodin și

fără suprafețe strălucitoare precum moscheile Iranului cu faianța lor albastră. Așa cum era, cel puțin pentru mine, un haos aparent pe străzi, aceste sancturi medievale de puritate și liniște au ecou autoritate absolută. Cairo a fost întotdeauna un oraș cu putere abruptă, verticală.

Max Rodenbeck, jurnalist pentru The Economist, scrie: „După 5.000 de ani de civilizație, sistemul politic al Egiptului rămâne în formă de piramidă. Cairo stă nespus la culme." Ministerul său de irigații decide câtă apă primesc fermierii pentru culturile lor. Ministerul său de afaceri religioase decide cine va ține predicile și ce pot spune. Ministerul său de Interne alege primarii pentru mii de sate. Pe deasupra tuturor este președintele.[18]

Și ca întotdeauna, începe cu Nilul.

„Nilul nu numai că naște pământul, copacii, animalele și oamenii, ci și legile și primele științe", scrie Kazantzakis. Deoarece debordarea Nilului nu a fost întotdeauna binevoitoare, oamenii trebuiau să se organizeze în comunități. „Și pentru că o provincie este dependentă de cealaltă, iar prosperitatea ei depinde de distribuția corectă a apei, Nilul a obligat oamenii să accepte o ierarhie austeră."[19]

Din antichitate și până în prezent, de la faraoni la dictatorul momentului, președintele și feldmareșalul Abdel Fattah al-Sisi, Egiptul a constituit de mii de ani o tiranie abruptă, zdrobitoare. Deși modernismul a generat stimuli pentru o guvernare mai reprezentativă, este o moștenire torturată. Și întotdeauna, în cele din urmă, s-a prăbușit în lupta de a menține ordinea asupra unei populații dens împachetate și lamentabil de săracă care trăia de-a lungul Nilului, o populație care în 1976, anul primei mele sosiri în Egipt, avea o rată de alfabetizare de 38 la sută.[20]

Spre deosebire de India, care în anii 1970 era la fel de săracă și analfabetă, autocrația a fost întotdeauna deosebit de convenabilă pentru Egipt: căci, mai degrabă decât un subcontinent întins de diferite grupuri și limbi, cum ar fi India, dezbinată de văile fluviului, mai degrabă decât unită de ele, Egiptul este mult mai mare. mai uniform din punct de vedere lingvistic și etnic, toată lumea trăind de-a lungul unui coridor îngust, ușor de controlat al vieții și al comerțului. Cairo poate părea de necontrolat, dar Egiptul este un stat categoric coerent definit complet de geografie și, prin urmare, guvernabil.

Guvernabil, adică dacă istoria este un ghid, de către o autocrație la distanță. Și ori de câte ori nu era, anarhia se profila la margini. Cairo, în sine – atât de copleșitoare pentru simțuri – reprezintă o provocare pe care, până acum, doar autocrația a reușit să o stăpânească.

Trecutul este instructiv.

—

Între secolul al II-lea î.Hr., când ptolemeii greci l-au învins pe ultimul faraon, până la mijlocul secolului al XX-lea, când Mișcarea Ofițerilor Liberi condusă de generalul-maior Mohammed Naguib și locotenent-colonelul Gamal Abdel Nasser l-a răsturnat pe ultimul rege turco-circasian, Farouk I. , Egiptul era condus în general de străini. Grecii, romanii, bizantinii, perșii, arabii hejazi și otomanii au tiranizat Nilul timp de mii de ani. Epoca modernă și-a avut începuturile, notează corect Kazantzakis, cu Muhammed Ali, un albanez care s-a născut în orașul acum grecesc Kavala și care a devenit pașa otoman în 1805, în urma cuceririi lui Napoleon și a retragerii ulterioare din Egipt. [21] Muhammed Ali a smuls treptat controlul de facto asupra Egiptului de la Imperiul Otoman și a condus până în 1848, aproape de moartea sa, înființând o dinastie care nu avea să fie răsturnată până în 1952. A proiectat o mare parte din centrul orașului Cairo, a construit școli și palate, a restructurat armata, a inițiat industrializarea și a dezvoltat monocultura de bumbac. Succesorii lui Muhammed Ali au guvernat ca khedivi sau viceregi otomani. În 1882, britanicii au invadat Egiptul khedivial pentru a încasa datoria imensă care se acumulase, precum și pentru a-și proteja atât propriile investiții, cât și Canalul Suez, linia de salvare a Indiei Britanice. Britanicii aveau să acorde Egiptului o măsură justă de independență în 1922, limitându-și de acum înainte interesele la protejarea atât a canalului, cât și a drepturilor comunităților minoritare.

Timp de treizeci de ani după aceea, până la lovitura de stat din 1952, a urmat o rivalitate între un guvern egiptean ales, un rege turco-circasia susținut de britanici și britanicii înșiși, care au continuat să dețină o autoritate semnificativă. Savantul egiptean-american Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot

numește această perioadă „experimentul liberal”.[22] A fost un aranjament extrem de imperfect, desigur, având în vedere interferența Marii Britanii imperiale: plus faptul că din cauza măcelului și a cheltuielilor neașteptate din Primul Război Mondial, Marea Britanie a transferat unele dintre aceste greutăți financiare în Egipt. Dar perioada de trei decenii a fost totuși grăitoare, deoarece este singurul exemplu modern, pe termen lung, de orice fel, pe care îl avem despre eforturile egiptenilor de a se guverna singuri fără a recurge la o dictatură totală. În timpul Primăverii arabe din 2011, când mulți dintre cei mai importanți jurnaliști ai lumii au inundat Piața Tahrir din Cairo, intervievând cu febril tineri egipteni dornici de democrație, nu s-a menționat suficient această perioadă critică la începutul și mijlocul secolului al XX-lea. O presupunere în 2011 a fost că lumea era nouă, că istoria va începe acum de la zero, fără compromisuri de ceea ce se întâmplase înainte. Piața Tahrir pe atunci „era ca și cum ai atinge ceva sfânt”, a raportat savantul egiptean M. Cherif Bassiouni.[23] Dar dezamăgirile abjecte ale Primăverii Arabe din Egipt își au ecoul în ceea ce s-a întâmplat între 1922 și 1952, când britanicii, cu toate greșelile lor, au dat cu adevărat Egiptului o șansă la auto-stăpânire democratică și au încercat în zadar să găsească un egiptean stabil. guvern cu care să încheie un tratat final. Deși britanicii și-au aruncat cu siguranță greutatea pe atunci, a existat o dezbatere reală și pluralism, astfel încât Egiptul a atins în acei ani un grad de democrație multipartidă necunoscută anterior în lumea arabă.[24]

Personalitatea semnăturii acestei perioade, o perioadă care inițial era atât de plină de promisiuni, a fost Saad Zaghlul, un avocat și politician a cărui strălucire în dezbateri, combinată cu o educație pământească în Delta Nilului rural, l-au făcut un lider formidabil în stil populist, și astfel o provocare descurajantă pentru britanici. Zaghlul a fost un discipol al modernizatorului islamic de la sfârșitul secolului al XIX-lea, Mohammed Abduh, un savant egiptean care credea că musulmanii trebuie să folosească rațiunea pentru a adapta Coranul la schimbările aduse de viața industrială. Zaghlul, inspirat de Abduh, credea că este posibil să se interpreteze nevoia unui guvern constituțional direct din scrierile Islamului; și că era doar o chestiune de a găsi un echilibru între cele două.

Din păcate, personalitatea contează la fel de mult ca și intelectul și, după multe relatări, Zaghlul a fost marcat de o „lipsă totală de tact” care l-a făcut dificil să lucreze cu el.[25] Avea un „stil autoritar” și aproape întotdeauna nu putea ascunde faptul că era cea mai inteligentă persoană din cameră. Desigur, o manieră atât de fascinantă l-a făcut primul politician al Egiptului de la începutul secolului al XX-lea, aducându-i un partid politic, Wafd, și mulți susținători, ca să nu mai vorbim de un aparat terorist secret. Zaghlul, un adevărat conducător și, uneori, un zguduitor, a fost primul prim-ministru ales democratic al Egiptului și de fiecare dată când britanicii l-au exilat (în Malta, în Seychelles, Gibraltar) Cairo a izbucnit în revolte. La urma urmei, în timp ce moralitatea problemei era că Zaghlul și delegația sa ar fi trebuit să poată face apel pentru independența Egiptului la comunitatea internațională la Conferința de pace de la Paris după Primul Război Mondial, realitățile puterii au dictat că aceasta era o problemă imperială. pe care Zaghlul ar fi trebuit doar să o rezolve cu britanicii.[26]

Rețineți, totuși, că Wafd-ul lui Zaghlul a fost oarecum mai puțin un partid centrat pe idei sau ideologii specifice decât o mișcare concepută pentru ca Zaghlul însuși să obțină puterea. Și în timp ce Wafd-ul era o mișcare, celelalte partide erau într-adevăr facțiuni formate din grupuri de indivizi, pline de animozități și gelozii, folosind legăturile lor cu palatul și britanicii. [27] Acest fenomen nefericit nu era exclusiv Egiptului, ci era comun în societățile nou modernizate și subdezvoltate din întreaga lume, unde instituțiile erau slabe și personalitățile dominate în mod forțat. L-am observat chiar și în Grecia la mijlocul și sfârșitul secolului XX. Dar democrația trebuie să înceapă de undeva. Și așa cum arată teza lui Barrington Moore, fiecare țară trebuie să-și găsească propria cale către o guvernare stabilă și liberală, un proces care poate dura secole, chiar și în Occident. Pentru moment, însă, ceea ce a însemnat asta în Egipt în anii imediat care au urmat Primului Război Mondial a fost dominația de către un șef politic carismatic care, din păcate, avea să realizeze puțin dincolo de propria sa supraviețuire.

Rezultatul a fost o dezordine publică sporită, cu asasinate, violență stradală și anarhie, uneori instigate de aripile paramilitare ale diferitelor partide politice, inclusiv Wafd. Parlamentele au fost dizolvate și guvernarea a

avut loc prin decret, așa cum priveau britanicii de pe margine. Toate acestea au devenit un element dezordonat al vieții politice în Egipt într-un moment în care populația creștea dramatic și orașele continuau să se extindă, făcând în orice caz țara mai dificil de condus. Se poate spune că tulburările au fost aprinse de eșecul Marii Britanii de a renunța complet la Egipt, astfel încât politicienii și regele au putut să-i bată pe britanici unul împotriva celuilalt, făcând și mai greu de găsit soluții și acorduri. Și totuși, fără prezența de securitate britanică, situația s-ar fi putut deteriora și mai mult. S-ar putea pretinde, așa cum face savantul britanic din Orientul Mijlociu, născut în Irak, Elie Kedourie, că politica Marii Britanii a fost prea blândă, deoarece a abandonat țara politicienilor locali neplăcuți, printre care Zaghlul, „pentru a mulge și a guverna greșit".[28] Deși Zaghlul. murit în 1927, el „inaugurase" trei decenii de frământări parlamentare „sub titlul de instituții libere", așa cum spusese cu cinism Lord Cromer, fostul administrator colonial britanic al Egiptului.[29] Guvernele minoritare instabile erau la ordinea zilei. De fapt, păcatul inițial britanic ar fi fost acela de a contribui la impunerea unui sistem politic esențial străin asupra Egiptului, mai degrabă decât de a lăsa unul să ia naștere organic și treptat din tradițiile locale, chiar dacă britanicii s-au înțeles cu un politician local după altul pentru propriile lor scopuri. Imperialismul, născut adesea în haos, se termină adesea în haos.

În orice caz, lovitura Ofițerilor Liberi din 23 iulie 1952, l-a detronat și exilat pe rege, a șters instituțiile de guvernare și a distrus partidele politice, însemnând întregul experiment de treizeci de ani de auto-conducere democratică și toate micile sale mici. drame către uitare.[30]

Și după cum știm, procesul s-ar repeta în 2013, după Primăvara Arabă, când armata egipteană a stins doi ani de speranțe liberale exaltate și anarhie incipientă, pe fondul guvernării incompetent și democratice a Frăției Musulmane și, de fapt, a reînviat tirania. a faraonilor nasseriţi. După cum a observat scriitorul newyorkez Peter Hessler, lovitura de stat a ofițerilor liberi din 1952 și mișcarea din Piața Tahrir din 2011 „au fost evenimente strict politice într-o țară care avea nevoie de o reformă socială, culturală și economică profundă".[31] Într-adevăr, Piața Tahrir, așa cum a observat. oricât de intens și îmbătător a fost pentru cei care au fost acolo în 2011, a fost

totuși mai mult o „explozie” decât un program de dezvoltare a unei structuri alternative de putere.[32]

Desigur, la rădăcina tuturor acestor eșecuri stă problema islamului. „Islamul are întotdeauna un răspuns pentru noi”, mi-a spus un jurnalist egiptean din Cairo în urmă cu aproape patruzeci de ani, într-o discuție despre istoria modernă a țării.[33]

Apelurile frecvente la pasiunile religioase au subminat, în perioada dintre cele două războaie mondiale, primul experiment democratic al Egiptului – la fel cum ar submina cel de-al doilea experiment. Zaghlul și alții, în ciuda credinței lor declarate în constituționalism și reformă (după cum sunt inspirate de exemplul lui Mohammed Abduh), nu au putut evita amestecarea islamului cu politica. Nu există, așa cum se întâmplă, nicio laicitate în lumea arabă, așa cum mi-a spus un diplomat american din Cairo la mijlocul anilor 1990, deoarece religia joacă un rol în viața de zi cu zi într-o măsură pe care Occidentul nu-l cunoaște din vremurile când a fost numită creștinătatea.

Islamul ca religie s-a născut în peninsula Arabică, dar islamul ca mișcare politică modernă și organizată s-a născut în Egipt la sfârșitul anilor 1920 odată cu formarea Fraților Musulmani, sub conducerea tânărului Hassan al-Banna. Crescut ca Saad Zaghlul în Delta Nilului rural, al-Banna a fost, de asemenea, format din punct de vedere intelectual din învățăturile lui Mohammed Abduh. Dar, mai degrabă decât să se angajeze în procesul politic ca Zaghlul pentru a-l îmbina cu preceptele coranice, al-Banna, migrantul rural către oraș, a lucrat în afara sistemului, înstrăinat așa cum era de respectul din scădere pentru tradiție și morală într-un o țară în curs de modernizare rapidă care era subminată de o atracție nocivă față de cultura seculară occidentală. Frăția Musulmană (al-Ikhwan al-Muslimun) a fost de fapt mai inovatoare ca organizație birocratică bazată pe clasă decât ca organizație teologică și filozofică. Originile sale urbane, din clasa de mijloc, au generat o ostilitate bazată pe economie față de comunitățile de afaceri creștine copte și evreiești din Cairo și Alexandria, chiar dacă a construit o structură politică foarte ierarhică și în cele din urmă eficientă printr-un sistem de celule formate din cinci oameni, asemănător comunismului timpuriu. și organizațiile fasciste.[34] Din nou, ca și în Turcia, avem fenomenul

modernismului – în parte, renunțarea la tradițiile rurale – pe măsură ce islamul a devenit mai furios și mai auster ca reacție la urbanizare și la societatea de masă pe care a generat-o. Rețelele formate în jurul moscheilor din cartierele urbane sărace au fost cruciale pentru această dezvoltare. Acesta este un detaliu pe care Barrington Moore l-ar fi apreciat foarte bine.

Această structură birocratică a făcut din Frăția Musulmană o forță în ascensiune în timpul primului experiment democratic al țării, astfel încât, atunci când Nasser și colegii săi ofițeri au preluat puterea în 1952 și au distrus întregul aparat multipartid, au fost totuși obligați să rămână toleranți față de Ikhwan. . Dar relația s-a înrăutățit rapid din cauza unei tentative de asasinare a liderului egiptean Ikhwan în 1954 și, pe măsură ce a devenit evident că Nasser nu era dispus să împartă puterea cu nimeni: pentru că Egiptul se întorsese la sistemul său faraonic vechi de autoritate centrală îndepărtată.

Evenimentele l-au ajutat pe Nasser în acest demers. După criza de la Suez din 1956-1957, în care a naționalizat Canalul Suez și a supraviețuit unei invazii a forțelor israeliene, britanice și franceze, Nasser - încurajat de atracția sa emoțională, cu picioarele pe pământ - a devenit chipul falnic al naționalismului arab. și cel mai popular lider panarab din istoria modernă. Tragedia lui Nasser a fost aceea că condus de propria sa carisma copleșitoare, el a fost obligat să joace rolul salvatorului arab care avea să elibereze în curând Palestina, chiar dacă îi lipseau în mod evident mijloacele militare pentru a face acest lucru. Această contradicție în strategia lui Nasser a permis israelienilor să-l ademenească într-un război în 1967, în care Egiptul și-a pierdut o mare parte din forțele sale aeriene și întreaga Peninsula Sinai. Nasser a murit cu inima frântă în 1970 și a fost înlocuit de colegul său ofițer și vicepreședinte, Anwar Sadat. Sadat a slăbit statul polițienesc al lui Nasser, eliberând din închisoare mulți dintre Frații Musulmani, care au continuat să profite de liberalizarea economică a lui Sadat, pe măsură ce noul lider egiptean s-a îndepărtat de dependența militară și ideologică de Uniunea Sovietică. Sadat a devenit un lider demn de Nasser când a lansat un atac militar surpriză asupra Israelului în 1973 și a recâștigat Canalul Suez și o parte din Peninsula Sinai. Dar călătoria lui Sadat la Ierusalim din 1977, urmată de tratatul său de pace din 1979 cu Israelul, l-a determinat să devină

un dușman al lui Ikhwan. În 1981, un grup de musulmani radicali l-au asasinat pe Sadat în timp ce acesta stătea pe tribuna de revizuire a unei parade militare care sărbătorește războiul din 1973. Înlocuitorul lui Sadat, vicepreședintele și comandantul Forțelor Aeriene Hosni Mubarak, i-a arestat și executat pe făptuitori, iar ulterior a urmat o politică de zdrobire brutală a radicalilor islamici. Dar Mubarak le-a dat mai târziu elementelor mai moderate ale Frăției Musulmane libertatea de a se organiza și de a lua parte la politica Egiptului – în măsura în care politica a existat sub statul polițienesc al lui Mubarak.

Nasser cu toată carisma sa a guvernat Egiptul timp de aproape două decenii, murind ca un eșec. Sadat cu toate mișcările sale îndrăznețe – atacând Israelul în 1973, încheind pacea cu el în 1979 – a guvernat timp de unsprezece ani, înainte de a fi asasinat. Mubarak, fără carisma lui Nasser, nici imaginația și mișcările îndrăznețe ale lui Sadat, nici vreun farmec sau creativitate politică, a guvernat timp de treizeci de ani. Sub Mubarak, Egiptul a descoperit o stabilitate pretoriană, amortizantă, care în cele din urmă s-a transformat în calcificare politică și economică. Scopul suprem și realizarea lui Mubarak a fost să moară liniștit în patul său, fără a fi asasinat. Și supraviețuirea a lăsat puțin loc pentru inovație. Când Mubarak a fost forțat să demisioneze în cursul Primăverii arabe, manifestanții din Piața Tahrir au hohot de sărbătoare, de parcă le-ar fi fost ridicată o mare greutate de pe spate și ei și țara lor ar putea respira din nou.

Dar în tot acest timp, tocmai pentru că era atât de bine organizat și disciplinat în comparație cu demonstranții spontani din Piața Tahrir, Frăția Musulmană plănuia cum să profite de vidul de conducere care a apărut odată cu înlăturarea lui Mubarak.

Manifestanții din Piața Tahrir și-au îndeplinit dorința. Democrația a revenit în Egipt după o pauză de șaizeci de ani. În iunie 2012, la optsprezece luni după începerea revoltei de primăvară arabă, Mohamed Morsi de la Frăția Musulmană a fost ales președinte al Egiptului. Dar Ikhwan, deși mai pregătit să dețină puterea decât tinerii idealiști din Piața Tahrir, nu era încă pregătit să guverneze o țară de 86 de milioane de oameni la acea vreme. După cum ministrul turc de externe Ahmet Davutoğlu avea să descopere cu groază la

discuții cu Morsi, noul președinte egiptean abia era calificat și era cu mult peste cap. Morsi era încăpățânat, neinteresat de economie și și-a dat puteri extrajudiciare. Anarhia a început să erodeze ceea ce odinioară a fost o țară complet controlată, o parte din ea fiind, probabil, alimentată de oponenții Ikhwan, inclusiv de armată, care doreau ca Ikhwan să eșueze. Au existat lipsuri de apă, electricitate și benzină, chiar și la aeroport. Demonstrațiile au prezentat acum geamuri sparte și gaze lacrimogene. Au fost lupte cu arme și jaf. Au fost incendiate vehicule. Bisericile copte au fost arse. Cuvântul azma, „criză", a devenit frecvent folosit. „Era greu de crezut că doi ani din cinci mii [în istoria Egiptului] ar putea fi atât de lungi", a scris Hessler de la The New Yorker.[35] Din 2011 până în 2013, între stăpânirea lui Mubarak și cea a colegului său militar al-Sisi, mass-media mondială a acoperit Egiptul în mod obsesiv, crezând până aproape de sfârșit că Egiptul, în ciuda întregului haos al unei tranziții politice, în ciuda violenței, s-a transformat în sfârșit. o pagină decisivă în istoria sa, aducând cu ea o bună parte din lumea arabă. Totuși, după cum știm, Egiptul, care a stat ascuns dincolo de lumina reflectoarelor mass-media cu decenii înainte de 2011, era destinat să revină din nou în obscuritate. Cei doi ani care păreau atât de emoționanți și esențiali pentru observatorii apropiați ai Egiptului au fost doar un interregnum între o tiranie faraonică și alta.

Din păcate, publicul egiptean epuizat începuse să tânjească după un om dur care să-l înlocuiască pe slabul și indecisul Morsi. Și la fel ca demonstranții cu un an sau doi înainte, publicul și-a îndeplinit dorința. Abdel Fattah al-Sisi, comandantul șef al forțelor armate, a preluat controlul și, după ce a ucis multe sute pe străzi, calmul a devenit treptat norma în spațiul politic. [*3] Deși al-Sisi avea să se dovedească în curând. să fie un tiran mai aspru și mai criminal decât Mubarak, puțini, cel puțin la începutul domniei sale, se plângeau.

Pentru mase, anarhia se dovedise mai înspăimântătoare decât tirania. Mass-media mondială își amintește de agitația democrației; mulți egipteni pe care i-am intervievat își amintesc de haos, de jafurile, de zgomotul împușcăturilor noaptea, de casele vandalizate de gloate, de bandele de tineri de pe străzi și de la aeroport. Clasa de mijloc se temea mai ales pentru

bunăstarea ei. Trucul a fost să găsești o cale de mijloc a spațiului politic între tiranie, pe de o parte, și anarhie, pe de altă parte. Și acum, pentru a doua oară în istoria modernă, Egiptul nu a reușit să facă acest lucru: 2013 a fost un fel de reluare a anului 1952, cu armata preluând din nou controlul absolut.

Aproape în același timp în care jurnaliștii străini erau captivați de sentimentul speranței și posibilităților din Piața Tahrir și, pe măsură ce valul de proteste care cuprinde Primăvara Arabă s-a mutat în Libia și Siria, pe 16 martie 2011, am participat la o întâlnire. a Consiliului de Politică de Apărare al Pentagonului, din care eram atunci membru. Secretarul Apărării Robert Gates a făcut ocol prin cameră, întrebându-ne pe fiecare dintre noi despre reacțiile noastre la evenimentele din Orientul Mijlociu. I-am spus secretarului că, în timp ce Tunisia și Egiptul erau coerente din punct de vedere geografic, grupuri vechi de civilizații, care aveau, prin urmare, șanse destule de a supraviețui tulburărilor într-o singură bucată și de a restabili un fel de ordine, Libia și Siria erau simple expresii geografice vagi, rupte. după sectă, etnie și trib, care în lunile și anii viitori s-ar dezintegra complet în violență din cauza mișcării de protest. Gates s-a uitat la mine o secundă lungă, apoi a fost sumbru de acord. Ulterior, el și-a exprimat îndoieli profunde cu privire la aventura militară pe care administrația Obama urma să o lanseze trei zile mai târziu, pentru a-l răsturna pe liderul libian Muammar Gaddafi.

În calitate de jurnalist de zeci de ani în întreaga lume, am empatizat cu optimismul care sângera prin știri în acele zile de început și amețitoare ale Primăverii Arabe, în special în Piața Tahrir. Știam că jurnaliștii sunt copiii momentului, consumați de intensitatea a ceea ce le spunea oamenii și a ceea ce se întâmplă chiar sub ochii lor. Dar în acea cameră din Pentagon în acea după-amiază devreme, mă gândeam la filozoful englez din secolul al XVII-lea Thomas Hobbes, care credea că ordinea este mai importantă decât libertatea, deoarece fără ordine nu putea exista libertate pentru nimeni; și că, prin urmare, rolul guvernului era acela de a monopoliza folosirea violenței pentru a-l proteja pe om de starea naturii, în care fiecare om era dușmanul oricărui alt om. Hobbes știa că anarhia era dușmanul suprem al politicii. Iar opusul anarhiei era ierarhia, din care emana ordinea.[36] Într-adevăr, ordinea a fost

prima prioritate. Abia atunci ai putea face ordinea din ce în ce mai puțin coercitivă.

Libia și Siria au experimentat extremitățile absolute ale tiraniei și anarhiei. Egiptul a atins ordinea, dar numai de tip coercitiv și compulsiv. Robert F. Worth, după ani de reportaje profunde în lumea arabă pentru The New York Times, scrie că ceea ce doreau arabii era mai puțină democrație decât karama, „demnitate": adică un stat – democratic sau nu – „care și-a protejat". subiecte de umilință și deznădejde."[37] Nu mi s-a părut prea mult să ceri.

A existat vreo speranță pentru Egipt? Ar putea evolua de la un regim de guvernare arbitrară la unul de guvernare consultativă, oarecum analog cu monarhiile arabe tradiționale?[38]

—

Am început cea mai recentă călătorie în Egipt ridicând studiul geografiei deasupra celui al științelor politice. L-aș încheia auzind vocea unui politolog. Francis Fukuyama de la Stanford scrie (canalizandu-l pe Samuel Huntington) că răsturnările au loc atunci când schimbările sociale depășesc instituțiile existente. La fel ca revoluțiile din 1848 din Europa, Primăvara Arabă din Egipt (și Tunisia) a demonstrat nerăbdarea unei clase de mijloc în ascensiune cu un regim autoritar existent. Dar, la fel ca în revoluțiile eșuate din 1848, clasele de mijloc ale Europei secolului al XIX-lea – precum cea a Egiptului de la începutul secolului al XXI-lea – nu erau suficient de mari și nu erau suficient de stabilite pentru a suporta ziua. Astfel, Egiptul a avansat greoi, deținând un stat puternic, dar nu „statul de drept" sau „responsabilitatea democratică", pe care se bazează sistemele politice moderne.[39]

—

Populația Egiptului era de 40 de milioane în 1976, când am fost copleșit pentru prima dată de murdăria și densitatea țării. Era acum, în 2021, 105 milioane. Cu toate acestea, centrul orașului Cairo era încă de recunoscut, încă familiar. În ciuda faptului că populația s-a dublat și aproape triplat, în ciuda

prăpastiei deceniilor, a existat totuși o ascensiune a mașinilor care convergeau spre piețe și sensuri de circulație, ceea ce a necesitat bravada unui torear pentru ca cineva care mergea pe jos să negocieze - pentru luminile stradale, la fel ca patruzeci și cinci. cu ani în urmă, adesea nu a funcționat. Pe de altă parte, poluarea a fost atenuată de numeroasele mașini de ultimă oră, cu sistemele lor de evacuare mai eficiente. Femeile și bărbații încă mai mergeau în haite, uneori braț la braț, dar acum în haine occidentale mai degrabă decât în caftane și turbane cu dungi decolorate, ca în anii 1970. Destul de tinere purtau atât hijab (batiste negre strânse) cât și tricou negru strâmte, cu brațele goale în câteva cazuri, dezvăluindu-se și acoperindu-se în același timp, un stil care era o încrucișare între tradițional și modern pe care l-am avut mai întâi. observat în Asia de Sud-Est musulmană la începutul anilor 2000 și care devenise de acum înainte un fel de expresie de rigueur a islamului global modernist. (Am observat chiar și o femeie cu o șapcă de baseball deasupra hijabului ei.) În timp ce hijaburile vorbeau despre tradiție în anii 1970, acum, după cum mi sa spus, ele deveniseră un simbol al politicii identitare musulmane. Cu toate acestea, spre deosebire de acum patruzeci și cinci de ani și chiar spre deosebire de acum douăzeci și cinci de ani, am văzut femei individuale stând singure în cafenele, uneori alăptând o sticlă de bere Stella în timp ce erau angajate într-o conversație tensionată pe smartphone-urile lor; dacă nu ascultați muzică pe dispozitive Bluetooth. Existau chiar și o cafenea sau două unde bărbați și femei se țineau de mână și, în timp ce unele femei din interior purtau hijab, altele păreau direct din sudul Californiei. Astfel de cafenele serveau cafele exotice și aveau un agent de pază și un aparat cu raze X la ușă.

Da, în ciuda continuării liniei faraonilor naseriți, în ciuda numeroaselor interioare imemorial de întunecate, cu parfumul lor de praf și pânze de păianjen, globalizarea și-a infiltrat drum pe străzile degradate din centrul orașului Cairo. Piața Tahrir („Eliberarea”) trecuse de la a fi o întindere vântoasă prea vastă pentru a cuprinde o temă sau un punct focal la un carnaval fierbinte, vesel, constructiv haotic al dorului democratic în 2011; la o geometrie sterilă de stil militar, amenajarea terenului de paradă lipsită în mod evident de umbră și, prin urmare, greu de adunat, cu excepția privirii vigilente

a poliției regimului. Oamenii erau acum reduși la spațiile lor private, bâlbâind singuri pe telefoanele mobile. Cu toate acestea, orice întâlnire întâmplătoare a fost plină de căldură și vorbă demonstrabilă. Mi-am amintit de vechiul clișeu: egiptenii erau italienii lumii arabe, iar irakienii germanii. Dar m-am întrebat. Irakienii, după decenii sub o cizmă totalitare, deveniseră gălăgioși în felul lor; în timp ce Piața Tahrir, văzută din camera mea de hotel, era acum un tablou al traficului zgomotos, fără oprire, care se împletește în jurul unui spațiu gol, fără suflet, ca și cum ar îneca în mod repetat strigătele de libertate din 2011. Aici, prin planificare urbană, regimul a fost vizibil. punându-și punctul de vedere. La fiecare câteva minute, am asistat la un pieton singuratic făcându-și drum prin golul amenajat.

Desigur, a fost mai complicat decât atât.

Autocrația centralizată a creat o multitudine de noi autostrăzi și pasaje supraterane, parcări subterane, poduri și orașe satelit, pentru a reduce stresul asupra centrului orașului. Statul cu siguranță nu stătuse pe loc. A fost dinamică în felul său, văzând acum China din secolul XXI și Asia de Est a sfârșitului secolului XX ca modele de dezvoltare fără libertate care puteau fi copiate de acum înainte.

Și mulți egipteni au fost recunoscători pentru asta.

După cum aș afla în cursul a zeci de conversații din următoarele câteva săptămâni, majoritatea egiptenilor nu au avut dezamăgirea melancolică despre Primăvara Arabă pe care o aveau intelectualii și membrii presei. Ei și-au amintit mai mult de tulburarea extremă și au fost încă traumatizați de experiența lor de a trăi sub Frăția Musulmană. Spaima nu fusese risipită. Majoritatea covârșitoare a egiptenilor doreau doar liniște și securitate economică. Ultimul lucru pe care și-au dorit a fost un alt regim ideologic. Ceea ce se întâmplase în Irak, Siria, Libia și chiar Liban în primele două decenii ale secolului XXI i-a îngrozit absolut. Îl gustaseră între 2011 și 2013. Cât despre președintele al-Sisi, acesta nu avea ideologie și era concentrat obsesiv pe economie. Un procent impresionant din numiți în cabinet și în justiție, oricât de mediocre erau aceste instituții, era totuși compus din femei. Și a tratat minoritatea creștină coptă mai bine decât orice conducător de înainte de Nasser și ofițerii liberi. Al-Sisi a participat în fiecare an la slujba de

Crăciun a acestei comunități antice: sub Mubarak, mi s-a spus, nu puteai să construiești sau să restaurați o biserică. Aceasta a făcut parte din eforturile lui al-Sisi de a sublinia în mod conștient trecutul preislamic al Egiptului și măreția lui faraonică. În mintea egiptenilor obișnuiți, al-Sisi a reprezentat continuitatea istorică și, prin urmare, un ghid mai sigur către un viitor mai bun. „Prin răsturnarea regimului Frăției Musulmane, el ne-a salvat de o revoluție târâtoare, în stil iranian", mi-a spus un om de afaceri copt proeminent, Karim Sami Saad. Dacă armata iraniană ar fi avut un al-Sisi în 1979! a urmat acest mod de a gândi.

Cu toate acestea, mass-media a fost complet botnită. Jurnaliştii erau în închisoare. Tortura hidoasă și sistematică a fost politica statului în închisorile țării.

A fost, fără îndoială, cea mai proastă înregistrare a drepturilor omului din istoria Egiptului, mi-au spus lucrătorii de ajutor umanitar. Președintele a făcut toate acestea cu bună știință. Stăpânirea lui Ikhwan a adus Egiptul aproape de anarhie. Și în mintea lui, nu putea fi luată nicio șansă. A fost o politică autoînfrângătoare, deoarece a adus o avalanșă de publicitate proastă și condamnare internațională, chiar dacă a ascuns orice bine pe care îl făcea. Căci chiar și susținătorii drepturilor omului cu care m-am întâlnit au recunoscut că „cel puțin nu există stagnarea regimului Mubarak". Cu toate acestea, în ciuda stabilității și a creșterii economice mici și constante – în ciuda proiectelor elefantului alb –, în final, regimul egiptean a fost unul de constrângere, nu de modernitate. Acest paradox a avut ecou pe parcursul călătoriei mele în Egipt și unul pe care l-am ascultat în numeroasele conversații pe care le-am avut.

—

„Există o stele veche de peste cinci mii de ani, care declară unitatea Egiptului, la nord și la sud. Astfel, timp de peste cinci milenii avem un guvern central pe același teritoriu de-a lungul Nilului, de la prima cataractă din apropierea Sudanului până la nord până la Mediterana și inclusiv deșertul din Libia [Cyrenaica] în vest până la Sinai în Est. China a realizat o formă de

unitate abia în secolul al III-lea î.Hr. Până atunci, Egiptul avea aproape trei mii de ani. Când Alexandru cel Mare a cucerit Egiptul în secolul al IV-lea î.Hr., timpul înapoi de la el până la construirea Marii Piramide a lui Keops a fost la fel de mare ca timpul de la Alexandru până la noi. În ceea ce privește instrumentul guvernării centrale, dacă nu tipul, Egiptul a rămas neschimbat de la începutul istoriei înregistrate."

Ismail Serageldin, care mi-a ținut această prelegere, a fost un intelectual din lumea veche care trăia adânc în secolul XXI: opusul unui tehnocrat global. Mi-a vorbit în același timp despre Egiptul antic, Shakespeare și democrație. Purtând o cămașă albă, un costum gri și o cravată, el era un domn în vârstă al instituției tradiționale în trecere, nepotul îndepărtat al marelui Fuad Serageldin, care a condus partidul Wafd („Delegația") din Egipt, care fusese înființat de însuși Saad Zaghlul. . Ismail Serageldin a fost directorul fondator în 2002 al Bibliotheca Alexandrina, reîncarnarea conștientă postmodernă a vechii Biblioteci din Alexandria, un loc de întâlnire al unora dintre marile minți ale antichității mijlocii, arse accidental de Iulius Cezar în anul 48 î.Hr. „Cleopatra", a explicat Serageldin, „era carismatică, dar nu neapărat arătătoare. Bărbați ca Caesar și Marc Antony ar fi putut avea orice sclavă frumoasă pe care și-au dorit-o. Mintea Cleopatrei a fost cea care i-a atras pe cei doi bărbați la ea. Dovada: Marc Antony i-a făcut cadou de dragoste Cleopatrei mii de cărți din biblioteca din Pergam din Asia Mică. Acesta a fost genul de gest care a impresionat-o."

În viziunea lui Serageldin, marele lider al Egiptului modern fusese Saad Zaghlul, care i-a înfruntat britanicilor când au încercat să-l împiedice să vorbească direct cu Woodrow Wilson la Conferința de pace de la Paris. „Englezii au spus: „cine a fost acest Zaghlul care să reprezinte Egiptul". Așa că Zaghlul a mers pe străzile din Cairo pentru a strânge mii de semnături, imprimând britanicilor că el a fost cel care a vorbit pentru Egipt, nu ei."

Ca om magnetic al poporului, singurul egiptean comparabil cu Zaghlul era Nasser, mi-a explicat Serageldin. „Dar în timp ce Zaghlul a reprezentat spiritul democrației liberale, Nasser a vorbit pentru clasa de mijloc inferioară într-un moment în care statele cu partid unic, socialismul și non-alinierea hipnotizau lumea a treia". Cât despre Sadat, el a fost genial, dar a fost asasinat

de Frăția Musulmană pe care credea că îl are sub control. Mubarak nu a fost genial, „dar avea inteligență în stradă și s-a prezentat multă vreme ca un om obișnuit al poporului". În mod esențial, Nassar, Sadat și Mubarak au fost toți bărbați ai instituției militare egiptene până la capăt. Potrivit Serageldin și alții, probabilitatea ca Mubarak să intenționeze să predea puterea fiului său, Gamal, care nu a purtat niciodată uniformă, a influențat în cele din urmă armata să consimtă la înlăturarea lui Mubarak în timpul Primăverii Arabe. Acest lucru a mers împreună cu tradiția medievală a mamelucilor din Cairo a unei dinastii neereditare, prin care un corp selectat de șefi militari schimbatori au păstrat întotdeauna puterea în cadrul grupului, nepermițând în mod evident niciunui dintre fiii lor să moștenească conducerea.[40] „Dar cred, de asemenea, că exemplul [liderului turc Recep Tayyip] Erdoğan asupra [președintelui Barack] Obama și [secretarului de stat] Hillary Clinton a avut mult de-a face cu înlăturarea lui Mubarak. Armata egipteană s-a speriat de Erdoğan. Erdoğan le vânduse pe americani pe ideea că lumea musulmană va urma Turcia: devenind democratică, capitalistă și moderat islamistă. Amintiți-vă că Erdoğan a avut o reputație mult mai pozitivă în 2011 decât are acum."

Dar președintele al-Sisi? Am întrebat.

„Un alt militar. El este hotărât și a exercitat o bună judecată când l-a răsturnat pe Morsi și Frăția Musulmană. El a refuzat, de asemenea, cererea Arabiei Saudite de a trimite armata egipteană la războaie fără speranță din Siria și Yemen. Dar pentru că știe că a luat singur decizii bune, nu prețuiește o diversitate de opinii." Acesta, a spus Serageldin, era defectul lui fatal.

Pentru a arăta că nu a renunțat la speranța în Egipt și în lumea musulmană, Serageldin mi-a înmânat o copie a unui document juridic din secolul al VII-lea în arabă, cu traducere în engleză. A fost scris de califul Omar afirmând prezumția de nevinovăție în ceea ce privește acuzatul, că justiția amânată este justiția refuzată, egalitatea în fața legii și disponibilitatea de a reconsidera o hotărâre. „O mie de ani mai târziu, aproape exact, Galileo a fost adus în fața Inchiziției din cauza afirmației sale că Pământul se învârte în jurul Soarelui. Gândește-te la asta! Gândiți-vă unde am fost comparați cu

Europa.” Implicația, desigur, a fost că istoria s-ar putea inversa din nou într-un moment de tranziție globală dinamică.

—

Dr. Hossam Badrawi, un medic proeminent, avea mai puține speranțe decât Serageldin. Badrawi fusese atât un oponent politicos, cât și un reformist din cadrul Partidului Național Democrat al lui Mubarak, aflat la guvernare. „Am avut o creștere mare a populației, dar am produs un popor mai puțin educat”, a început el. Deși văzusem femei educate stând singure și lucrând în cafenele, ca în Occident, imaginea de ansamblu era mai grăitoare, a spus Badrawi.

„Începând din anii 1980, egiptenii mergeau în Arabia Saudită și în Golful, bogat în petrol, pentru muncă și au adus înapoi islamul extremist wahabi de acolo.”[*4] Niqab, care acoperea femeile în negru din cap până în picioare, este un exemplu de influență saudită wahhabită. „Nouăzeci la sută dintre asistentele din spitalul meu preferă să poarte voal. Da, elita educată de aici în Egipt este foarte globală și impresionantă, dar reprezintă doar trei sau patru la sută din populație.” El a menționat că, în ciuda eforturilor lui al-Sisi, au existat tensiuni tot mai mari între musulmanii religioși și indigenii copți, una dintre cele mai vechi comunități creștine din lume, care reprezenta 10% din populația Egiptului. Libertatea adusă de Primăvara Arabă nu s-a risipit într-un mod negativ complet: de fapt, nu a făcut decât să sporească influența extremistă a instituțiilor musulmane precum moscheea și universitatea Al Azhar în cultura de masă egipteană. „Armata, poliția și profesorii au devenit din ce în ce mai conservatori. Datorită internetului și rețelelor sociale, trăim într-o epocă a psihologiei mulțimilor postmoderne, care din nou este religioasă și conservatoare aici. Liderii noștri politici folosesc limbajul religiei pentru a controla populația. Primăvara Arabă a dus la găuri negre ale extremismului în mare parte din lumea arabă. Acum, regimul al-Sisi este mai închis decât orice regim din trecut, pentru a preveni viitoarele Primăveri Arabe. Situația nu este sustenabilă.”

Badrawi, care fusese personal apropiat de Mubarak, i-a spus odată regretatului președinte egiptean că, de dragul progresului țării, a trebuit să

demisioneze. Mubarak a răspuns: „Dacă plec, fie Frăția Musulmană, fie armata va prelua puterea”, deoarece ei erau singurele forțe organizate din societate.

I-am spus lui Badrawi că aceasta este eterna dilema a dictatorului, care creează o situație proastă care nu se poate înrăutăți decât dacă părăsește mandatul.

„Întotdeauna este așa”, a răspuns Badrawi. „Avem nevoie de trei lucruri pe termen lung pentru a scăpa din această situație: statul de drept, educația în masă și politicile economice durabile.”

Acest lucru l-a determinat pe Badrawi să vorbească despre Nasser, primul din linia dictatorilor militari seculari ai Egiptului, deci faraonii nasseriți. „Nasser a avut o șansă pe care nimeni altcineva nu a avut-o: să transforme treptat Egiptul într-o democrație care ar fi cea mai mare piață din Orientul Mijlociu.” Dar, ca să repet, tragedia lui Nasser a fost propria sa carisma, care, într-o țară cu instituții birocratice extrem de grele, dar în esență slabe, a dus la dictatură, mai ales în anii 1950 și 1960, când lumea a treia era în robia socialismului unipartid sub influența Uniunii Sovietice, a Chinei lui Mao Zedong și a mișcării nealiniate, din care Egiptul lui Nasser a fost un element conducător. Așa că Nasser, așa cum mi-a amintit Badrawi, „a ucis sectorul privat și a creat monștri” din instituțiile publice. „Îmi amintesc că mama își ascundea bijuteriile când autoritățile ne-au confiscat proprietatea.”

Badrawi a continuat: „Mubarak a început o reformă treptată, astfel încât economia crește de fapt cu șapte procente anual în momentul răsturnării sale”. Adesea este așa: răsturnările politice nu au loc când lucrurile se înrăutățesc, ci când lucrurile se îmbunătățesc puțin, iar populația este plină de frustrări care sunt rodul așteptărilor în creștere. Dezvoltarea economică vertiginoasă sub șah care a precedat Revoluția iraniană este cel mai faimos și cel mai grav exemplu în acest sens.

Așa cum prezisese Mubarak, în urma lui au venit haosul și conducerea islamiștilor. Acum armata a revenit la putere cu o răzbunare. La fiecare întâlnire majoră, indiferent de subiect, era prezent șeful armatei sau unul dintre subalternii săi. Al-Sisi a văzut amenințări peste tot. La urma urmei, a existat haos în Libia vecină, terorism de gherilă islamistă în Peninsula Sinai,

construcția unui nou baraj pe Nilul Albastru în Etiopia care amenința aprovizionarea cu apă a Egiptului. A fost o conspirație a puterilor exterioare, în special a administrației Obama, așa a fost gândirea lui al-Sisi, care a dus la anarhia și extremismul Primăverii arabe din Egipt. În ceea ce privește societatea civilă, a fost un element lax, lasat, așa cum le-a spus al-Sisi consilierilor săi, ceea ce nu avea să ducă nicăieri. Și astfel s-a văzut ca salvatorul care scăpase de Frăția Musulmană.

Badrawi a repetat: „Stat de drept, educație, politici economice durabile care pot extinde sectorul privat. Numai astfel de lucruri ne vor salva."

—

Anis Salem, fost ambasador și înalt oficial în cadrul Națiunilor Unite, a fost, spre deosebire de Ismail Serageldin, un tehnocrat global a cărui engleză a fost plină de cuvintele la modă ale elitei internaționale. „Ce lebede negre zac în viitorul Egiptului?" a întrebat retoric despre posibilitatea unor evenimente neprevăzute. Subiectul în mintea lui era armata egipteană, statul din statul care conducea Egiptul din 1952, cu excepția perioadei în care islamiștii erau la putere în urma Primăverii arabe.

„Armata a fost întotdeauna cea mai importantă instituție modernă a Egiptului, care a primit hoarde vaste de copii din clasa mijlocie inferioară, i-a crescut și ia educat. Armatele în curs de modernizare preiau puterea în statele slabe în care instituțiile civile sunt relativ nedezvoltate." Aceasta nu a fost o idee nouă. A fost propagat pentru prima dată de regretatul profesor de la Harvard, Samuel Huntington, în cartea sa clasică din 1968, Political Order and Changing Societies. Dar ambasadorul Salem ajunsese singur la această concluzie, observând Egiptul de-a lungul deceniilor.

Președintele al-Sisi, în opinia lui Salem, a fost însumarea acestei tendințe. Președintele egiptean a văzut armata ca singura forță de mobilizare de încredere pentru dezvoltarea infrastructurii, logisticii, sistemelor de irigații, centralelor de desalinizare, energiei nucleare și așa mai departe. Acest lucru l-a făcut mai dinamic decât Mubarak, care, conform unei opinii larg răspândite

aici, s-a mișcat cu centimetri timp de treizeci de ani, în timp ce Turcia, Coreea de Sud, Taiwan, Malaezia și alte țări se dezvoltau la un pas.

Problema, însă, potrivit lui Salem, era că armata era o forță ierarhică extrem de inflexibilă într-o lume în care ierarhiile aplatizate erau cel mai bine poziționate pentru a profita de noua era digitală. Al-Sisi era doar un gânditor finit, mai în largul lui cu inginerii și cu alții care construiesc lucruri decât cu intelectualii și cu tot felul de tipuri politice, dintre care mulți priveau cu snob de sus la corpul ofițerilor ca pe copiii care nu erau suficient de deștepți ca intra la universitate. În mod tragic, Nasser avusese ocazia să-și stăpânească armata și nu a luat-o. Nasser conducea o țară de 25 de milioane, în timp ce al-Sisi avea o sarcină mai grea: să guverneze peste 100 de milioane de oameni, dintre care majoritatea erau săraci și needucați. Deci ce să fac? Pentru al-Sisi, răspunsul a fost infrastructura risipitoare și grandioasă pentru a dezlănțui dezvoltarea. Construiește o nouă capitală în deșert. Gândiți-vă la o autostradă mai bună între Cairo și Alexandria și așa mai departe. A existat o anumită nostalgie în această tendință, o întoarcere la construcția din secolul al XIX-lea a Canalului Suez și planificarea urbană a centrului orașului Cairo sub Mohammed Ali și khedive. Problema a fost că primele decenii ale secolului XXI au fost o epocă a complexității, în care un stat nu putea merge decât atât de departe fără o populație educată și o media liberă pentru a dezbate și a testa idei. Descentralizarea necesita eficiență, ceea ce îi lipsea Egiptului. Salem a concluzionat că, în acest moment istoric, când noile tehnologii revoluționau politica la nivel mondial, Egiptul a văzut revenirea statului dur, de sus în jos, cu echivalentul dispozitivelor de ascultare în toată societatea, dispus să meargă la extreme de represiune, incapabil să să impună chiar și standardele minime ale drepturilor omului.

M-am gândit la regimurile militare puternic mobilizate din Irak și Siria din primele zile ale guvernării baasiste. În ciuda tuturor diferențelor dintre aceste țări și Egipt, se părea că în anii 2020 Egiptul se întorcea în anii 1960 și 1970, dar fără un program politic și guvernat mai puțin de speranță decât de temerile de o insurecție islamică. Lumea arabă, cu excepția democratică extrem de fragilă a Tunisiei de câțiva ani, avea doar două tipuri de state, cele conduse de armată și cele conduse de o familie.

O opinie pe care toți oamenii pe care i-am întâlnit o aveau, în ciuda diferențelor lor, a fost că cea mai pozitivă dezvoltare din Orientul Mijlociu în acest moment a fost secularizarea dramatică a societății în curs de desfășurare în Arabia Saudită sub auspiciile prințului moștenitor Mohammed bin Salman, despre care credeau ei. ar dilua dramatic amenințarea regională a islamului politic extremist. Adică, elita educată din Egipt a văzut un erou într-un bărbat pe care elita educată din Statele Unite l-a văzut ca pe un răufăcător, din cauza uciderii barbare a jurnalistului de la Washington Post Jamal Khashoggi de către prințul moștenitor saudit. După cum m-a avertizat un egiptean proeminent, Mohammed bin Salman elibera societatea saudită cu o mână, în timp ce o închidea cu cealaltă, adăugând straturi cu totul noi de control represiv. Statul sufocant de securitate națională era într-adevăr viu și bine în Orientul Mijlociu arab.

—

Interlocutorii mei au vorbit în principal despre vaste forțe impersonale care remodelau istoria: tehnologie, demografie, ordine militare ierarhice, dictatori încrezători și așa mai departe. Dar la fel de des există elementul shakespearian critic care modelează istoria, gravitându-se în jurul celei mai intime drame de familie. Așa a fost și cu Hosni Mubarak.

Un vechi prieten egiptean cu cele mai bune legături cu regimul Mubarak mi-a spus această poveste:

„În fiecare după-amiază, Mubarak își rezervase o oră pentru a se juca cu nepotul său iubit, Mohammed. Băiatul a fost lumina vieții liderului egiptean, căruia i s-a permis să-l sune pe Mubarak pe telefonul mobil privat. A fi cu băiatul a scăpat de stresul și tensiunea din Egiptul care conducea timp de zeci de ani. Băiatul s-a întors de la școală într-o zi cu o durere de cap despicată. Apoi a început să vomite. A fost transportat de urgență la spitalul militar din suburbia Maadi, la sud de Cairo. A stat acolo doar câteva ore înainte de a fi dus la Paris pentru îngrijiri medicale. Dar a murit la două zile după ce s-a îmbolnăvit, la vârsta de doisprezece ani, de un anevrism cerebral, pe 18 mai 2009. Mubarak a fost absolut devastat. S-a retras în sine, complet distras, și-a

pierdut interesul pentru slujba sa, pe măsură ce diferite facțiuni de consilieri și înalți oficiali au început să conducă țara de la o zi la alta, în timp ce Mubarak a petrecut mai mult timp singur la casa lui de vacanță din Sharm el-Sheikh. Parcă Egiptul nu avea dintr-o dată nici un președinte. Astfel, țara era în derivă. A continuat așa până la Primăvara Arabă, aproape doi ani mai târziu."

—

Pe tot parcursul șederii mele în Egipt, am căutat în mod deliberat persoane în vârstă pentru că vizitaseră trecutul și aveau astfel amintiri cu care să pun în perspectivă momentul actual al istoriei. Fiecare întâlnire a fost o surpriză. Mă așteptam să aud un lucru și am auzit altul. Mă așteptam ca conversația să meargă într-o direcție și a mers în alta. A citi înainte de călătoria mea, apoi a pune o conversație peste alta era modul în care am învățat întotdeauna. Repetările erau la fel de revelatoare ca și diferențele dintre ceea ce spuneau oamenii. Combinația dintre cărți citite și voci auzite a constituit aventura mea intelectuală. Am ascultat și mă certam din când în când. Dar am încercat să nu judec pe nimeni.

—

Nu plănuisem să mă întâlnesc cu Ahmed Aboul Gheit, secretarul general al Ligii Arabe, al cărui sediu se afla la Cairo. Dar un prieten mi-a recomandat să-l văd și s-a aranjat rapid o întâlnire. Avea șaptezeci și opt de ani la momentul întâlnirii noastre, dar vocea lui era clară și bubuitoare, dominând un birou vast și palat, în care câțiva dintre consilierii săi stăteau lângă el. Aboul Gheit a constituit o forță vitală provocatoare și formidabilă care te punea în garda. Văzuse totul: Războiul de uzură al lui Nasser după războiul arabo-israelian din 1967, războiul arabo-israelian din 1973, negocierile lui Sadat cu Henry Kissinger, vizita lui Sadat la Ierusalim în 1977, Acordurile de la Camp David și tot ce a avut după aceea. avea un loc diplomatic pe primul rând.

„Niciodată în viața mea nu am mai văzut un asemenea haos regional ca acum”, a început Aboul Gheit. „Totul a început pe 2 august 1990, când Saddam Hussein a invadat Kuweit. Apoi am avut o acțiune de reținere timp de treisprezece ani [cu zonele de excludere a zborurilor americane deasupra Irakului]. Dar în 2003 a venit acea intervenție militară americană foarte, foarte neînțeleaptă în Irak, care a predat Irakul Iranului pe un platou de argint. Statele Unite sunt parțial responsabile pentru tot ceea ce este rău în Orientul Mijlociu de atunci. Mashriq [Levantul] – Siria și Irak – a fost distrus, lumea arabă distrusă”.

A continuat:

„Statele din Golful Arab sunt ceea ce a mai rămas. Au bani. Dar le este frică. Au nevoie de o poliță de asigurare.” Ideea lui a fost că, cu Siria și Irakul (precum și Libia și Yemenul) s-au terminat ca state, cu americanii mai puțin fiabili decât în trecut, cu petrolul scăzând în valoare din cauza noilor tehnologii energetice și cu viitorul războiului concentrat pe tărâmul ciber-digital, șeicul din Golf au descoperit o alianță cu Israelul, o putere digitală cibernetică, ca soluție parțială.

Dar el a afirmat, de asemenea, cu o voce care a străbătut încăperea: „Nu este adevărat că problema palestiniană a fost lăsată la o parte”. M-am gândit momentan că, în calitate de secretar general al Ligii Arabe, a reprezentat toate statele membre ale lumii arabe, care încă mai cer o soluție la problema israeliano-palestiniană și, astfel, a fost prizonierul poziției sale birocratice. Dar a fost mai mult decât atât, mi-am dat seama, în timp ce el continua să-mi țină prelegeri pasional. Pur și simplu nu putea prevedea o regiune stabilă în timp ce milioane de arabi musulmani palestinieni rămâneau sub ocupația armatei evreiești. A fost atât de simplu.

Aboul Gheit a revenit la distrugerea Mashriq-ului, care deschisese ușa imperialismului iranian și turc. A luat un Coran și mi l-a ținut în fața feței. „Coranul nu este marxism. Acesta este motivul pentru care nu va exista o contrarevoluție în Iran așa cum a fost în Uniunea Sovietică.” Iranul, așa cum a văzut el, era pericolul în viitor, iar acest purtător de cuvânt al tuturor statelor arabe a învinuit Statele Unite pentru că au permis Iranului să intre în Mashriq în primul rând. (Aceasta a fost înaintea revoltei în masă, de natură seculară,

împotriva regimului iranian din toamna anului 2022.) În ceea ce privește Turcia, în ochii săi era întruchiparea conștientă din secolul al XXI-lea a imperiilor otoman și roman de est.

Apoi a fost Primăvara Arabă, care a lovit republicile seculare din Africa de Nord, Yemen și Siria mai puternic decât monarhiile tradiționale, pentru că, după cum a explicat el, monarhiile tradiționale aveau o legitimitate inerentă, astfel încât își puteau permite să fie mai puțin represive cu populațiile lor.

În cele din urmă, au fost marile puteri. „Liderii chinezi și ruși și delegațiile lor vin în mod regulat să viziteze Liga Arabă, americanii aproape niciodată".

Și chinezii, a sugerat el, ajutau acum Egiptul să revină la influență prin dezvoltarea infrastructurii. „Am fost slăbiți, dar cu mâna puternică a conducerii [al-Sisi] ne vom întoarce." Nimeni de aici nu a vrut să audă prelegeri americane despre democrație.

—

În ciuda prezenței președintelui al-Sisi pe panouri publicitare din tot Cairo, în ciuda regulilor lui Mubarak și Sadat care precedaseră lui al-Sisi, mulți dintre oamenii cu care am vorbit încă aveau o obsesie să vorbească despre Nasser. Nu l-au putut scoate pe Nasser din cap. Nasser, deși murise cu peste o jumătate de secol în urmă, era prezent în Egipt într-un mod în care succesorii săi nu erau. Dr. Ahmed Sameh Farid, un medic și fost ministru al sănătății care a crescut sub Nasser, mi-a explicat fenomenul.

Nasser, a spus el, a oferit o ideologie complet dezvoltată și o interpretare a istoriei într-o era pre-internet, când populația egipteană era închisă de alte valori politice. În termeni psihologici, Egiptul lui Nasser era aproape de a constitui o experiență comunistă est-europeană, de Război Rece. Astăzi, dimpotrivă, a existat doar armata la putere, fără o ideologie și cu alte valori disponibile online. Idealurile politice ale lui Nasser, mai degrabă decât strict egiptene, erau panarabe și anticoloniale. Astfel, țara a fost reorientată psihologic dinspre Europa și Occident către lumea arabă și Orient. Oamenii

se aliniaseră pe străzi pentru a vedea acest lider magnetic, „ca niște copii care flutură steaguri mici la mitingurile comuniste chineze și nord-coreene”. Nasser a fost cu adevărat faraonul. Le dăduse compatrioților săi demnitate. Era destul de înalt, avea o strângere de mână foarte puternică și ochi absolut fascinanti. În mod esențial, deși a ajuns pentru prima dată la putere la treizeci și patru de ani și a murit la cincizeci și doi de ani, a părut întotdeauna mai în vârstă și mai experimentat decât anii lui. Când masele egiptene au plâns la înmormântarea lui în 1970, au plâns sfârșitul visului lui Nasser de eliberare a arabilor și a lumii a treia, după dezastruosul război de șase zile cu Israelul cu trei ani mai devreme.

—

aproximativ o treime din toți egiptenii trăiau în sărăcie și erau analfabeți din punct de vedere funcțional, iar aproximativ 40 la sută existau în condiții sumbre ale clasei muncitoare. Astfel, al-Sisi a simțit că nu are de ales decât să conducă schimbări modeste, parțial prin impozitare, ajutat de digitalizare. Din cauza revoluției digitale, guvernul a avut mai multă capacitatea de a vă urmări, iar evaziunea fiscală ar deveni mai dificilă. Odată cu bogații și superbogații care începeau să plătească mai multe taxe așa cum ar trebui, al-Sisi încerca să creeze un transfer de avere cu mahalale eradicate și infrastructura la toate nivelurile fiind îmbunătățită. Această abordare a fost inspirată de modelul chinez, care fusese inițial modelul din Singapore. Supravegherea se referea la minimizarea amenințărilor interne, chiar dacă experiența îngrozitoare cu dominația anarhică a Frăției Musulmane a inoculat populația împotriva tentativelor de revolte ulterioare, ca în 2011. După cum mi-a spus furios un fost ministru de externe, explicând toleranța populației față de autoritarism:

„America a provocat anarhie în Irak în 2003. America a provocat anarhie în Egipt în 2011, susținând înlăturarea lui Mubarak și alegerea Frăției Musulmane. În numele a ce? Democraţie? Nu vom mai risca anarhia!” La mai bine de un deceniu de la Primăvara Arabă, el și mulți alți egipteni cu care am vorbit încă l-au învinuit pe Obama pentru „naivitatea față de islamul

politic” și pentru că a tratat perioada 2011-2013 „ca o altă criză politică pe care egiptenii ar trebui să o rezolve, ” în timp ce pentru un element mare, moderat al populației, așa cum mi-a spus un alt diplomat, „criza a fost existențială și o chestiune de supraviețuire”.

„Egiptul de astăzi, încă în urma semi-anarhiei din 2011–2013, devine modernizat, sistematizat, mai controlat”, mi-a descris un om de afaceri de top. „Al-Sisi este în regim de luptă, conștient de o cursă contra cronometru; de parcă ar ști că să se relaxeze l-ar face un alt Mubarak turbulent. El este mai confruntare și mai asumător de riscuri decât Mubarak. Mubarak a comis eroarea fatală de a lăsa cercul său de consilieri să îmbătrânească alături de el, în loc să-i înlocuiască treptat cu oameni mai tineri și să descopere noi talente. Cu al-Sisi dacă nu produci, dacă nu ești ascuțit, ești în afara cercului lui. Nu are nicio retinere in a inlocui oamenii apropiati lui. El vrea rezultate.”

Mass-media americană împarte liderii din lumea în curs de dezvoltare în două categorii simpliste: dictatori și democrați. Acest lucru ratează ideea, pentru că există diferențe mari între un militar puternic și altul, așa cum demonstrează Egiptul. Pentru o mare parte din Washington, Egiptul a fost pur și simplu o autocrație care nu ducea nicăieri și cu o relevanță care se estompează. Dar poate că nu era cu totul adevărat.

—

Am intervievat o persoană din cercul apropiat al lui al-Sisi timp de aproape două ore, care avea un birou în palatul prezidențial. Iată o parte din ceea ce a spus persoana respectivă:

„Viziunea SUA asupra lumii este uluitoare. Spune că vrea drepturile omului. Dar în 2011 a susținut o organizație fascistă – vinovată de asasinarea a doi prim-miniștri la sfârșitul anilor 1940 – care vedea femeile doar în ceea ce privește reproducerea și le spunea școlarilor să nu aibă nimic de-a face cu creștinii copți. Fiecare noțiune de cosmopolitism în Egipt a fost anulată de Frăția Musulmană. Dar SUA este condusă de o așa-zisă mentalitate de „nume și rușine” față de prietenii săi...

„Egiptul este amenințat la fiecare colț al granițelor sale. Granița noastră din vest cu Libia are aproape șapte sute de mile lungime. Și Libia a fost în haos [mulțumită intervenției conduse de SUA împotriva dictatorului, Muammar Gaddafi]. La sud a existat timp de mulți ani Frontul Islamic din Sudan, care a încercat să-l asasineze pe președintele Mubarak în 1995 la Addis Abeba [capitala Etiopiei]. În sudul Sudanului există și mai mult haos în Sudanul de Sud...”

Această persoană a continuat să vorbească despre provocările la est în Canalul Suez și Peninsula Sinai. Dar Etiopia a fost cea care a animat cel mai mult discuția. "Apa este viata. Este viață și moarte!” a spus sursa mea cu insistență. Egiptul depindea de Nil pentru 97% din apa sa. Și aproximativ 86 la sută din apa Nilului în timpul sezonului ploios provine din Nilul Albastru, care se ridică în ținuturile înalte ale Etiopiei.[41] Acum, Marele Baraj al Renașterii Etiopiene de pe Nilul Albastru, finalizat în 2018 în nordul Etiopiei, a amenințat alimentarea cu apă a Egiptului, blocând o bună parte din acel 97% din apă în Etiopia în timp ce umplea barajul. În timp ce Egiptul avea nevoie de apă de la Nil pentru existența de bază, Etiopia avea nevoie de ea pentru a genera electricitate pentru a ilumina țara și a stabili Etiopia ca stat modern. Problema a fost deosebit de complicată, deoarece chiar și Barajul Înalt de la Aswan din Egiptul de Sus, construit pe vremea lui Nasser, s-a dovedit insuficient pentru a satisface nevoile de apă ale Egiptului – mai ales că populația Egiptului a crescut de peste patru ori din anii 1960. Etiopienii au început construcția Barajului Renașterii în 2011, când regimul din Addis Abeba a simțit slăbiciune în Egipt din cauza primăverii arabe și a ascensiunii Frăției Musulmane. Egiptul a cerut în prezent o garanție din partea Etiopiei că, odată ce noul baraj va fi umplut, Egiptul va primi în continuare suficientă apă care curge spre nord prin Sudan în perioadele de secetă. „A fost o linie roșie”, a spus sursa mea și, în consecință, al-Sisi „întărea” retorica. „Barajul etiopian este acum principala prioritate de securitate națională pentru Egipt”, mi s-a spus.

Echipa lui Al-Sisi s-a simțit asediată și neapreciată în același timp. Relația sa militară și de securitate cu Israelul a fost extrem de activă și intensă. Nu ai putea cere o situație bilaterală mai bună, mi-au spus diplomații occidentali.

Totuși, așa cum s-a plâns sursa mea din palatul prezidențial, mass-media americană a continuat să trateze relațiile egipto-israeliene ca pe o „pace rece”, în comparație cu relațiile normalizate dintre Israel și statele din Golful Arab. Sursa mea din palat a spus: „Egiptul oferă navelor americane trecere prioritară prin Canalul Suez. Spațiul nostru aerian este deschis. Am dovedit de peste patruzeci de ani că pacea cu Israelul este durabilă. Suntem în fruntea cooperării cu Israelul în domeniul gazelor naturale în Marea Mediterană. Fără tratatul de pace egipto-israelian, Acordurile Avraam dintre Israel și statele din Golf ar avea mai puțină eficacitate și sens. Suntem în centrul geopoliticii din Orientul Mijlociu, chiar dacă suntem considerați de la sine înțeles.”

În plus, ceea ce americanii nu au apreciat a fost că, în timp ce Golful Arabiei a avut întotdeauna puțin de-a face cu Israelul, Egiptul a purtat patru războaie majore cu Israelul între 1948 și 1973 și era încă conectat cu acesta prin criza fără sfârșit din Gaza. A fost o relație istorică complicată din punct de vedere emoțional, în care un număr semnificativ de egipteni au fost uciși din cauza pământului și a securității. Nu te puteai aștepta ca egiptenii să orchestreze pur și simplu, cu sânge rece, în stilul corporativ al Emiratelor Arabe Unite, ceea ce a echivalat cu o fuziune intimă de securitate cu statul evreu.

—

În toate discuțiile pe care le-am auzit despre diferitele regimuri egiptene, numele Saad Zaghlul a fost rar menționat. Totuși, așa cum mi-a spus istoricul și activistul de partid liberal Mohammed Aboulghar, perioada Saad Zaghlul și consecințele ei dintre cele două războaie mondiale, cu toate greșelile personale ale lui Zaghlul, „au reprezentat cea mai strălucită perioadă din Egiptul modern, caracterizată printr-o presă liberă și optimism. despre viitor." Industria cinematografică egipteană - a treia ca mărime din lume după Hollywood și Bombay - marile scrieri ale laureatului Nobel Naguib Mahfouz, cântarea lui Umm Kulthum și cântarea și interpretarea lui Farid al-Atrash, care împreună au constituit epoca de aur a Literele egiptene și divertismentul popular și-au avut rădăcinile în epoca pre-Nasser, în care Saad Zaghlul fusese

o figură principală. Dar nu numai că Nasser și Ofițerii Liberi au șters în mod semnificativ memoria lui Zaghlul, ci și carisma foarte copleșitoare a lui Nasser însuși a făcut ca tot ceea ce i-a venit înaintea lui din punct de vedere politic, în mare măsură, a fost irelevant.

Prin urmare, Egiptul a suferit o discontinuitate în propria înțelegere a istoriei sale moderne, a explicat Aboulghar. Mai degrabă decât un marș constant de la începutul secolului al XX-lea către o democrație liberală mai înrădăcinată și mai stabilă, a existat o perioadă susținută de democrație fragilă, urmată de o guvernare militară cu mâna de fier amestecată cu ideologia socialistă, urmată ea însăși de o dictatură militară mai sterilă. Aceasta, la rândul său, a făcut loc unui experiment tumultuos cu democrația între 2011 și 2013, influențat de tendințele globale și care, în consecință, a datorat puțin perioadei anterioare de experimentare democratică și care, în cele din urmă, a lăsat loc din nou guvernării militare. Ingredientul cheie, potrivit lui Aboulghar, pentru această discontinuitate a fost Frăția Musulmană, care a apărut în urma morții lui Zaghlul în 1927. Ikhwanul și-a extras puterea din țărănimea semi-alfabetizată și devotată din Egipt și din clasele de mijloc de jos urbane și a devenit un forță a unei astfel de puteri încât numai armata o putea controla: astfel, perturbarea militară dură a progresului democratic. Ca și în Turcia, modernismul a forțat clasele muncitoare în orașele care au reinventat islamul într-o formă mai ideologică pentru a face față provocării reprezentate de societățile de masă și anonimatul pe care îl amenințau. Având în vedere forțele atât de tumultoase ale schimbării istorice, dintre care trebuie adăugat elementul shakespearian ciudat și decisiv care implică personalități individuale, cum ar putea progresul să fie în linie dreaptă?

—

Abdel Moneim Saeed a fost un editor de top, precum și un director al unui think tank din Cairo. Când i-am dat ocazia să vorbească pe fundal, el mi-a spus că preferă să vorbească în înregistrare. „În acest sistem, poți vorbi și critica, atâta timp cât nu inciți.” În timp ce Turcia era în mod oficial o

democrație, am constatat că mulți oameni de acolo le era frică să vorbească în mod oficial de frica de metodele autoritare ale lui Erdoğan. Dimpotrivă, Egiptul era în mod oficial un stat autoritar, în care mulți oameni pe care i-am întâlnit le era mai puțin frică.

„Este greu să fii dictator în secolul douăzeci și unu", a observat Saeed. „Din cauza televiziunii prin satelit, a internetului, a rețelelor sociale și a valului de statistici care vin de peste tot despre sărăcie, venitul pe cap de locuitor și așa mai departe, cineva ca al-Sisi este constant sub microscop. Al-Sisi i-a văzut pe Mubarak și Morsi îndepărtați de stradă, așa că știe că i se poate întâmpla și lui." Saeed a explicat că al-Sisi operează de fapt sub mai multe controale și echilibrări informale. „Strada, armata de sub el, birocrația imobilă și regulile piețelor internaționale exercită toate presiuni asupra lui sau limitează ceea ce poate face. Dictatura lui, așa cum o numiți, este prin urmare constrânsă."

Saeed nu a fost prima persoană care mi-a spus că al-Sisi a fost forțat să devină „modernizator". Stilul activist al conducătorului egiptean, în comparație cu Mubarak, împreună cu progresele lumii digitale din anii 2020, l-a determinat să urmeze o cale aspirațională similară ca și marii modernizatori asiatici, cum ar fi Park Chung-hee în Coreea de Sud, Lee Kuan Yew în Singapore și Mahathir bin Mohammed din Malaezia, toți dintre care fie au precedat democrația, fie cel puțin au pus bazele acesteia prin construirea claselor mijlocii și a bazelor industriale. Astfel de oameni erau dictatori luminați sau cel puțin dinamici, cu alte cuvinte. Astfel, nu era adevărat că Egiptul nu se îndrepta nicăieri, așa cum spunea înțelepciunea convențională de la Washington. Desigur, calea lui a fost complicată, dar a fost și înainte. Un dictator mai dinamic îi urmase pe unul mai puțin dinamic, după un start fals democratic. Și acel dictator mai dinamic ar putea, în ultimă analiză, să pregătească terenul pentru un experiment mai de succes în guvernarea consultativă. Elita americană dorea progres politic direct, măsurabil. Dar istoria era mult mai dezordonată, chiar dacă ar putea duce în jumătate de cerc și în zig-zag către un viitor mai bun. „Schimbarea reală are loc între marile evenimente de care mass-media este obsedată", mi-a spus un lucrător pentru drepturile omului. „De exemplu, progresul poate veni într-o zi

din interiorul armatei, deoarece o formă mai ușoară de autocrație ia naștere din diviziunile în rânduri.” Aceasta este calea indirectă de progres întruchipată de Răsătul timpului.

—

Hisham Kassem a fost un jurnalist și editor de multă vreme care nu l-a contrazis neapărat pe Saeed, dar avea propria sa perspectivă unică. Trecuse prin atât de multe, încât era atât cinic, cât și cu pasiune. Văzuse totul. Mi-a oferit o imagine de ansamblu plină de culoare asupra stării jurnalismului din Egipt în ultimul secol. Și el a insistat să vorbească în înregistrare. Ascultându-l, mi-am dat seama că chiar și calea indirectă a progresului este în sine deosebit de complicată și nu atât de ușor de realizat. Într-adevăr, punând împreună pe Saeed și Kassem, mi-am dat seama că Loom of Time, deși nu este o abordare deosebit de optimistă în mintea mulțimii pro-democrației din Washington, ar putea fi de fapt prea optimist pentru lumea reală a Orientului Mijlociu Mare.

„Înainte de 1952 exista o presă independentă”, a început Kassem. „A suferit variații de calitate și a existat întotdeauna problema strângerii de bani pentru a începe noi afaceri. Era un sac mixt. Dar era gratuit. Nasser, în primii săi ani la putere, a naționalizat treptat mass-media și a disciplinat-o cu intimidare. Acesta a fost un factor în războiul dezastruos de contrainsurgență din Yemen din anii 1960 și mai ales în războiul din 1967 împotriva Israelului. Pentru că nu fuseseră critici din exterior, armata a fost distrusă de un climat de lipsă de gândire critică. Armata a trecut de la a revendica în mod constant mari victorii mitice și apoi a fost brusc forțată să admită o înfrângere abjectă în lumea reală.

„Sadat a fost diferit”, a spus Kassem, încălzindu-se la subiectul său. „În 1972, prin expulzarea consilierilor sovietici, Sadat a efectuat cea mai mare dezertare a Războiului Rece, Egiptul trecând de la Uniunea Sovietică la Statele Unite. Dar acum aliniat cu Occidentul, Sadat a simțit că trebuie să deschidă puțin societatea, așa că a abolit cenzura. Acum existau partide

politice și fiecare partid avea o publicație. Era ceva ca epoca pre-Nasser de la începutul secolului XX.

„Asasinarea lui Sadat din 1981 a predat țara lui Mubarak. Mubarak era îngrijitorul, însărcinatul cu afaceri. Și-a promis că va preda țara următorului tip exact așa cum o găsise. Aceasta era înțelegerea lui despre datorie. Până la mijlocul anilor 1990, el a permis prietenilor săi să publice săptămânale. Aici era și un canal de televiziune prin satelit, acolo un ziar. Era tot gunoi. Nimic cu adevărat substanțial nu s-a întâmplat în mass-media egiptene din deceniile dinaintea revoluției din 1952.

„Apoi a venit George W. Bush. În 2004-2005, Bush, spre creditul său, a pus o presiune reală asupra lui Mubarak pentru reforme democratice. Dar problema era încă de finanțare. Oamenii influenți mai doreau să controleze organele mass-media." O mass-media iluminată și obiectivă era încă departe, a observat Kassem.

Kassem a explicat că Frăția Musulmană, care a ajuns la putere în Primăvara Arabă 2011-2013, a fost la fel de ostil unei prese libere ca și predecesorii săi autoritari. „Frații Musulmani aveau o siguranță scurtă și nu erau sofisticați.

„În 2013, în mijlocul haosului total, a intrat un nou și ambițios conducător. Tipul ăsta [al-Sisi] era ca un sergent instructor. O mass-media critică, indisciplinată a fost dăunătoare pentru moral, s-a gândit el". Kassem a comparat primii ani ai lui al-Sisi, înainte ca al-Sisi să devină ceva mai sofisticat în sensul relațiilor publice, cu stilul dictatorilor din America Latină, „Galtieri, Pinochet", cu ochelarii de soare și uniforma săi întunecați.[*5] În ceea ce privește mass-media, al-Sisi a oferit publicațiilor media o alegere. Dacă nu ai lăsat serviciile de informații să te cumpere sau să preia controlul, te-au zdrobit.

„Foarte puțin din media noastră se află acum în afara mâinilor diferitelor servicii de informații", mi-a spus o altă sursă. „Mai rău, nu există criterii pentru modul în care un jurnalist poate avea sau nu probleme cu autoritățile. Nu reguli. Deci trăiești cu frică. Mass-media, situația drepturilor omului, totul este dezastruos: dispariții, tortură, pedepse cu închisoarea. Al-Sisi face o inginerie inversă pentru revoltele Primăverii Arabe. Nu are ideologie, dar este

un muncitor din greu.” Nimeni nu doarme noaptea până când nu săpăm acel șanț.

Economia a fost veriga slabă în acest scenariu. Nasser a rămas la putere controlând economia. Sadat i-a pus pe americani și pe saudiți să-l sprijine cu bani. Și pentru o lungă perioadă de timp, americanii l-au susținut și pe Mubarak, pentru că Mubarak a fost loial tratatului de pace egipto-israelian. Dar al-Sisi are din ce în ce mai puțin acest nivel de sprijin, deoarece pentru americani el este desemnat simplist drept o jenă pentru drepturile omului și puțin mai mult. În ceea ce privește creșterea anuală de aproximativ 5% a PIB-ului Egiptului, aceasta este indusă artificial mai degrabă de cheltuielile guvernamentale decât de sectorul privat și, în orice caz, este parțial compensată de creșterea anuală a populației cu 2%. Kassem a explicat că adevăratul vinovat este cât de scăzute cotă Egiptul în sondajele internaționale despre ușurința de a face afaceri într-o anumită țară. Doar firmele gigantice care pot obține întâlniri cu președintele sau prim-ministrul pot funcționa în Egipt cu relativ puține bătăi de cap, deoarece birocrația de la nivelurile inferioare și mijlocii „este îngrozitoare” – un alt aspect al sistemului educațional inadecvat.

„Singura cale de ieșire”, a concluzionat Kassem, „este eliberarea economiei de sub controlul militar de sus în jos”, ceea ce, desigur, este ultimul lucru pe care ar trebui să-l facă al-Sisi.

—

Saad Eddin Ibrahim avea optzeci și doi de ani când l-am întâlnit la casa lui, într-o suburbie îndepărtată din Cairo. Chiar și cu un baston, a mers cu greutăți severe și, în mod clar, a avut alte probleme de sănătate, dintre care majoritatea au început în timpul câțiva ani de închisoare, la începutul anilor 2000. Ibrahim a fost marele bătrân al democrației și al drepturilor omului în Egipt: un autor prolific și profesor de multă vreme la Universitatea Americană din Cairo; un renumit intelectual disident împotriva stagnării și brutalității regimului Mubarak. Întâlnirea cu el și ascultarea lui vorbind despre țara lui cu o perspicacitate pătrunzătoare timp de câteva ore mi-a adus aminte de

discuțiile mele din anii 1980 la Belgrad, Iugoslavia, cu marele disident anticomunist Milovan Djilas, care prezisese prăbușirea propriei țări în anii 1980. înainte ca aceasta să se întâmple.

Mubarak însuși a orchestrat întemnițarea și exilul lui Ibrahim, precum și cazurile frivole în justiție și campania de defăimare împotriva lui. Ura lui Mubarak față de Ibrahim era cu sânge fierbinte și personală, din moment ce Ibrahim fusese cândva un prieten al familiei liderului egiptean, care îi predase pe soția lui Mubarak, Suzanne, și pe fiul său Gamal, la Universitatea Americană din Cairo. Pentru Mubarak, Ibrahim și-a trădat familia. A fost atât de simplu. „Omul ăsta prost", a spus Mubarak referitor la persecuția lui Ibrahim, „ar fi putut avea orice și-a dorit". Adică dacă Ibrahim ar fi fost doar loial. Aceeași situație a fost și cu Djilas, care fusese tovarășul de arme al liderului iugoslav Josip Broz Tito și moștenitorul postbelic, totuși a rupt cu șeful său din cauza problemelor morale și politice. Tito, un lider comunist strălucit, a înțeles cel puțin decizia lui Djilas, chiar dacă l-a închis și a încercat altfel să-l zdrobească pentru asta. Dar Mubarak, un îngrăditor de lungă durată al unui conducător, nu înțelegea de ce Ibrahim dorea să renunțe la poziția sa și la situația de viață confortabilă doar de dragul principiilor. Și nu era ca și cum Ibrahim la începutul anilor 2000 pledează pentru răsturnarea lui Mubarak. Pe atunci, Ibrahim dorea doar ca Egiptul să se liberalizeze și să devină un loc al autoritarismului iluminat, ca Oman, de exemplu.

Ceea ce l-a provocat în mod special pe Ibrahim a fost un eseu pe care îl publicase într-un săptămânal saudit la 30 iunie 2000, în care specula că Mubarak îl pregătea în liniște pe fiul său Gamal pentru a-i urma. Dictatorul sirian Hafez al-Assad murise cu doar trei săptămâni mai devreme și fusese succedat de fiul său Bashar. Într-un fel ca Siria, a susținut Ibrahim, Egiptul va deveni jumătate republică (jumhuria) și jumătate monarhie (almalakia), adică într-un cuvânt arab inventat de Ibrahim, o jumlukia. Regimul l-a trimis rapid pe Ibrahim la închisoare.

Ibrahim a evaluat cu rece regula lui Mubarak pentru mine. „Mubarak a făcut un mare serviciu țării în timpul primului său deceniu la putere [1981–91]. El a calmat o națiune care era în pragul conflictului după asasinarea lui Sadat și a readus economia pe drumul cel bun. Cei doi ani ai săi au fost multe

promisiuni, dar nicio livrare, iar ultimii zece ani au fost un dezastru, când egiptenii au fost umiliți din cauza stagnării."

A fost o poveste tipică. Un dictator se gândește la început la schimbarea liberală. În perioada de început a domniei sale, Mubarak chiar îl trimisese pe Ibrahim în Mexic pentru a studia modul în care acea țară trecea la democrație. Dar, pe măsură ce dictatorul își dă seama cât de mult riscă o astfel de liberalizare, el se retrage înapoi în carapacea lui autoritara. Pe măsură ce îmbătrânește, își dă seama că nu există un mecanism de încredere pentru o succesiune - unul care să-i protejeze familia și averea lor - așa că în cele din urmă decide asupra unei pseudo-monarhii. „Orice președinte al Egiptului se descurcă bine la început – Nasser, Sadat, Mubarak, al-Sisi. Dar având suficient timp, niciun conducător nu se descurcă bine", a spus Ibrahim.

Primăvara arabă care l-a răsturnat în cele din urmă pe Mubarak s-ar dovedi ea însăși o dezamăgire, chiar o trădare. Ibrahim a explicat că, de fapt, este destul de comun ca revoluțiile să fie deturnate. Revoluția rusă a fost deturnată de bolșevici, iar revoluția iraniană de către clerul islamic. Revoluția Franceză și-a avut domnia terorii și, ulterior, conducerea militară de către Napoleon. Revoluția americană a fost într-adevăr o evoluție care a datorat mult practicilor constituționale britanice din secolul înainte, astfel încât a fost scutită de această soartă.[42] Așa că nu a fost o mare surpriză pentru Ibrahim că primăvara arabă din Egipt va fi deturnată și ea.

Primăvara Arabă a fost cea care l-a adus pe Ibrahim înapoi în Egipt din exilul din Statele Unite. În avionul de la New York la Cairo, pilotul a anunțat că Mubarak tocmai a demisionat. Pasagerii egipteni l-au înconjurat pe eroul disident Ibrahim și au izbucnit în urale. Dar, pe măsură ce a cercetat mai târziu Piața Tahrir în persoană, a devenit îngrijorat. „Nu existau lideri, nici platformă. Entuziasmul nu înlocuiește regula." Prin urmare, a scris o coloană despre pericolul deturnării revoluției. La un deceniu după Primăvara Arabă, cu islamiştii urmaţi de dictatorul al-Sisi la putere, Ibrahim mi-a spus:

„Frăția Musulmană nu se dizolvă niciodată. Este mereu în rezervă, o armată civilă cu aceeași ierarhie disciplinată ca și armata. Ceea ce menține armata la putere acum nu este atât amintirea stăpânirii lui Ikhwan, cât memoria anarhiei care a însoțit-o."

Dar perspectivele lui al-Sisi? Ibrahim a sugerat că pretenția de legitimitate a unui lider, în special în urma unei revoluții, este o ambiție pură: ambiția de a construi și dezvolta o țară. Aceasta a fost pretenția de legitimitate a lui Mohammed Ali după plecarea lui Napoleon din Egipt. A fost pretenția khedivului Ismail Pașa în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Și a fost al-Sisi în urma primăverii arabe eșuate. Dar Ibrahim era îngrijorat că acum, când al-Sisi intrase în al doilea deceniu la putere, va fi predispus la aceleași forțe de declin ca și predecesorii săi militari la putere aici.

—

Acum cincizeci de ani am călătorit prin Delta Nilului, inima agricolă a Egiptului, unde Nilul se desparte într-un evantai larg de canale înainte de a ieși în Marea Mediterană. Acum, în timp ce mă uitam pe fereastra trenului, verdele mare a fost mâncat de erupții de blocuri de apartamente parțial finisate, împodobite cu rufe uscate: acestea erau blocuri de blocuri cu totul noi, doar pe jumătate văruite în alb și expun astfel cărămida roșie. Aceste locuri nu erau pe hartă când am parcurs prima dată această rută spre nord cu trenul. Cu adevărat, delta devenise un peisaj neclar, neclar de orașe mici ruralizate, pline de umanitate.

Trenul s-a apropiat de Alexandria. Acum existau o mulțime de blocuri de apartamente noi și falnice, strânse unele lângă altele, care au continuat kilometri întregi: o nouă geografie a anonimatului care a șters trecutul aparent. Gara, în reconstrucție, a golit pasagerii într-un haos vast și prăfuit, presărat cu funingine, cu puține repere – o adevărată zonă de război de mașini care claxonau și eructau gaze de eșapament. Pe pământ, în mijlocul acestei mări a omenirii, erau bărbați și femei, acestea din urmă îmbrăcate adesea din cap până în picioare în niqab-uri negre, vânzând bunuri casnice și alte mărfuri. Mi-am croit drum printre mașinile în mișcare când un minivan care se târa cu câțiva mile pe oră m-a lovit brusc de umăr. Nimeni nu a fost atent. Bulevardul larg pe care mă așteptam să mă ducă la mare a fost îngustat de mașini, de construcții nesfârșite și de magazine care vindeau mărci globale low-end. Nu era loc de mers decât între mașinile în mișcare. Mi-am continuat

drumul cu grijă. Sinagoga evreiască de design italian, construită în secolul al XIV-lea și renovată pentru prima dată în secolul al XIX-lea, cu coloanele sale neoclasice magnifice și cărnoase a constituit o oază de calm. M-a restaurat, dar numai pentru că a fost scos din viața orașului. Pentru a intra, a trebuit să răspund la întrebări, să trec printr-o baricadă de securitate și să-mi arăt pașaportul. În apropiere se afla apartamentul de la etajul doi, păstrat ca muzeu, unde trăise în primele decenii ale secolului XX marele poet grec demotic al Alexandriei, Constantin Cavafy. Găsirea ei a fost o provocare obositoare. Fără indicatoare stradale, era greu să găsești aleea îngustă, cu mizeria ei de abandonare și construcție. Cărțile și manuscrisele lui Cavafy se aflau în interiorul unor cutii vechi de sticlă și lemn. Ochii mei s-au fixat pe podeaua fină din lemn și pe fereastra care privea orașul cu masa sa cretă de modernitate anonimă. Ar fi fost o vedere la mare sau măcar respirația Mediteranei atunci când poetul locuise aici. Nimeni nu a surprins vreodată procesul memoriei și și-a amintit de istorie ca Cavafy, care a scris în mod interschimbabil despre întâlnirile vii și de neuitat ale îndrăgostiților și „măreția vechilor noastre zile bizantine.”[43] Poate că priveliștea îi ajutase gândurile.

Mi-am reluat mersul. Transpirat și slăbit la picioare din cauza căldurii uleioase și a mulțimii, am intrat într-o cafenea cavernoasă de lângă mare, plină de grupuri de bărbați în șepci și femei purtând hijab, așezate separat la mese rotunde de marmură, absorbite în conversații zgomotoase. Deși conversațiile erau private, cafeneaua nu avea nicio intimitate. M-am gândit la viața de cafenea în care grecii, italienii, evreii și alții dominaseră Alexandria: lumea lui Cavafy și a lui Lawrence Durrell, purpuriu, Alexandria Quartet. Acum era un oraș musulman de clasă mijlocie și muncitoare. Viața la cafenea a continuat, cu excepția faptului că nu așa cum mi-am imaginat-o.

Am găsit o altă cafenea, care nu era legată de trecutul orașului ca precedenta, dar cu o mulțime de bărbați și femei care stăteau la mese împreună, cu mai puține hijab-uri în evidență. Era plin de fum de țigară și de discuții puternice. Nu era loc unde să se miște sau să se așeze. Deși Alexandria era mai mică și era situată la Marea Mediterană, orientată în jurul unui port cu un dig de apă izbitor, părea mai copleșitoare decât Cairo.

Totul a fost atât de urât. Satul venise la oraș și acum era, la rândul său, urbanizat ieftin. Dar acești oameni își făceau propria istorie, mi-am spus, eliberați de statutul de clasa a doua al bunicilor și străbunicilor lor. Durrell i-a încredințat pe strămoșii lor figuranților în pânza sa magică cu greci, evrei, britanici și alți cosmopoliți. Cu toate acestea, de la revoluția lui Nasser și expulzarea virtuală a clasei negustorilor străini, figuranții de film trecuseră în prim-planul scenei din Alexandria. Egiptul, ca și alte țări, avea acum propria sa elită globală în capitala sa din Cairo, chiar dacă regimul era o expresie a maselor musulmane devotate și luptatoare, care, tocmai pentru că erau susceptibile la momeala islamului politic, aveau greutățile. mâna unei armate modernizatoare și mai laice impuse asupra lor. Lumea modernă timpurie a lui Cavafy și Durrell, cu pietrele sale epuizate ale imperiului și cosmopolitismului, fusese buldozată de statul modern nasserit și tirania sa a majorității musulmane. Dar uitându-mă la toată construcția, am crezut că este posibil ca o nouă elită locală să se stabilească în curând aici și să continue ciclul ascensiunii și căderii dinastiilor și civilizației din nou.

—

În liniște, metodic, într-un mod ciudat prea puțin discutat, în Egipt se producea o schimbare geopolitică importantă. În ciuda faptului că au primit aproximativ 1,6 miliarde de dolari anual în ajutor militar și economic din partea Statelor Unite – o mită care este moștenirea tratatului de pace dintre Egipt din 1979 cu Israelul – egiptenii se apropiau mai mult de orbita chineză. Exhiba A a fost Canalul Suez, care se ocupă de 12% din comerțul global, 10% din petrolul mondial și 8% din gazele naturale lichefiate la nivel mondial - și este vital pentru transportul maritim între Indo-Pacific și Europa. Beijingul a fost cel mai mare investitor în proiectul zona coridorului canalului Suez din Cairo, un centru logistic și industrial masiv.[44] Chinezii au recunoscut că dominația Eurasiei maritime era o problemă de mai multe puncte de sufocare: strâmtoarea Malacca, strâmtoarea Bab el-Mandeb, strâmtoarea Hormuz și canalul Suez. În mod similar, în deșertul de la est de Marele Cairo, Compania de Construcții și Inginerie de Stat Chineză a fost

puternic implicată în construirea Noii Capitale Administrative a Egiptului, un megaoraș grandios care găzduiește douăzeci și nouă de ministere și 5 milioane de locuitori. Băncile chineze au finanțat 85% din proiectul de 3 miliarde de dolari. Aceasta a fost în plus față de alte orașe satelit din Egipt în care China a fost implicată în construirea. O companie portuară chineză câștigase contracte pentru a gestiona ambele porturi ale Alexandriei Mari de pe Marea Mediterană. China a fost cel mai mare partener comercial al Egiptului. Chinezii făceau din Egiptul, unde Mediterana se întâlnește cu lumea arabă și Africa, nucleul componentei din Orientul Mijlociu a inițiativei lor Belt and Road. În consecință, egiptenii au avut puțin interes să protesteze împotriva persecuției de către China a colegilor musulmani uiguri turci din vestul Chinei. Populația Egiptului era programată să crească cu 30 de milioane de oameni până în 2030, însumând 135 de milioane. Cu aproape un milion de noi locuri de muncă necesare în fiecare an pentru o forță de muncă în creștere, guvernul egiptean paria că China ar putea ajuta mai mult în acest sens decât orice țară individuală din Occident.[45]

Și nu a fost doar China. Egiptul primea, de asemenea, aproximativ 25 de miliarde de dolari în împrumuturi ieftine, specifice proiectelor, care nu au trebuit să fie rambursate timp de douăzeci până la treizeci de ani, mi-a spus ministrul pentru cooperare internațională, Rania Al-Mashat. Împrumuturile, pentru proiecte precum pescuitul, gestionarea apelor uzate și noi orașe precum Al Alamein și Marsa Metruh de pe Marea Mediterană au fost finanțate de Japonia, Europa și alți donatori. Ajutorul SUA a contat din ce în ce mai puțin în acest climat. Însuși procesul de finalizare a acestor proiecte la timp și la standardele internaționale, a sugerat ea, ar contribui la eficientizarea economiei egiptene.

Al-Mashat, tehnocratul cu studii străine, a oferit o viziune impresionantă asupra progresului. Dar, pentru a canaliza Barrington Moore, Egiptul era încă un pământ care conținea o țărănime reacționară sau o clasă semi-alfabetizată care trebuia atenuată de milioane și milioane de noi locuri de muncă și condiții mai bune. În ciuda lui Nasser și a mișcării Ofițerilor Liberi, nu a existat niciodată o adevărată revoluție care să elimine sau să elibereze această țărănime. În acest sens, nu a existat niciodată o rupere din trecutul reacționar.

Astfel, populația a rămas predispusă la un grup precum Frăția Musulmană, pe care regimurile militare succesive au încercat să-l controleze sau să-l distrugă. Frica de Ikhwan era cea care încă constituia rațiunea de a fi a actualului regim și a numeroaselor sale nelegiuiri. În loc să rezolve această problemă, Primăvara Arabă nu a făcut decât să o intensifice, datorită guvernării scurte și dezastruoase a lui Morsi și Ikhwan. Astfel, ca și India, Egiptul a avut până acum o creștere relativ lentă și o performanță scăzută. „Trigătul sfâșietor al muncitorului", așa cum observase Nikos Kazantzakis cu exact un secol mai devreme, era încă vocea Egiptului. Dar acum, că o etapă avansată de comerț, dezvoltare și tehnologie fuziona țările într-un sistem global autentic, ar putea Egiptul să fie în sfârșit eliberat fără o răsturnare violentă sau o revoluție? Căci fără o măsură de libertate politică, fie și numai pentru a genera opțiuni de politică și a descentraliza procesul decizional, nici măcar împrumuturile și know-how-ul ingineresc al chinezilor și altora nu ar fi suficiente pentru a genera un adevărat dinamism economic la scara necesară. Egiptul, în ciuda eșecului abject al Primăverii Arabe, mai necesita o etapă de dezvoltare politică dincolo de faraonii naseriți.

OMITE NOTELE

*1 Geertz și Said s-au bătut mai târziu într-o luptă urâtă pe tema cărții lui Said Orientalism, pe care Geertz a criticat-o, în ciuda laudelor primite de Said. Edward W. Said, Orientalism (New York: Random House, 1978), p. 326.

*2 Aici Geertz se sprijină oarecum pe munca colegului antropolog Ward Goodenough, de asemenea un gigant în domeniul său în secolul al XX-lea.

*3 „Calm" a fost un cuvânt relativ, deoarece o insurgență s-a răspândit în deșertul Sinai și atacurile teroriste ocazionale au continuat să afecteze principalele centre de populație ale Văii Nilului.

*4 Romancierul egiptean Alaa Al Aswany a mai spus că boom-ul petrolului din anii 1970 a atras milioane de egipteni în Golf, de unde au adus înapoi acasă o versiune mai strictă a islamului. Emily Bobrow, „Confidențial de weekend: într-un nou roman, celebrul disident din Egipt evaluează consecințele complicate ale revoluției", New York: The Wall Street Journal, 7-8 august 2021.

*5 Dictatori generali Leopoldo Galtieri din Argentina și Augusto Pinochet din Chile în anii 1970 și 1980.

Capitol
5

NILUL SUPERIOR

„Motivul care se află în spatele efortului oricărui savant de a caracteriza o cultură exotică este în cele din urmă este estetic”, scrie regretatul sociolog de la Universitatea din Chicago, Donald N. Levine, la începutul studiului său clasic asupra culturii etiopiene Amhara, Wax and Gold. Este o carte în concordanță cu ideea lui Levine despre dragostea de subiect, pentru că Etiopia și popoarele ei l-au încântat timp de cinci decenii din viața sa. Titlul cărții se referă la expresia amhara sam-enna warq („ceară și aur”), ceara fiind furnirul înșelător, iar aurul miezul interior strălucitor al sensului. Este o metaforă pe care Levine o folosește pentru a explora tendința Amhara de ascundere și ambiguitate, ca mijloc de a păstra pacea socială într-o societate tradițională (deși tocmai acestea sunt trăsăturile care sunt dăunătoare uneia modernizatoare și tehnologice).[1] Într-un volum însoțitor, Greater Etiopia, Levine va continua să se bazeze pe înțelegerea sa de neegalat a culturii Amhara pentru a explora tendința Amhara pentru construirea imperiului. Opera de viață a lui Levine constituie un exemplu definitiv al „decrierii groase” a lui Clifford Geertz. În mâinile potrivite, explicațiile culturale câștigă un adevăr mai profund decât cele pur istorice sau de științe politice.

După cum a explicat Levine pentru prima dată în 1974, conștiința culturală este mai degrabă îmbunătățită decât scufundată de modernizare, datorită capacității statelor și societăților moderne de a oferi locuri de muncă, statut și alte prada pentru care concurează indivizi de diferite identități etnice, religioase și sectare. Prin educație, modernizarea îi face pe oameni mai

conștienți de trecutul lor colectiv și de diferențele lor cu alte popoare.[2] Astfel de fenomene au fost precursorii politicii identitare a erei postmoderne. Nu este surprinzător, din cauza conștiinței de grup sporite, critica culturilor etnice este un câmp minat, deschizându-l pe critic la tot felul de atacuri, centrate pe motivele și nivelul de expertiză al acestuia. Cu toate acestea, aceste observații culturale sunt absolut necesare pentru a înțelege dinamica politicii interne și internaționale. Lucrarea lui Levine asupra amharei și a celorlalte grupuri etnice din Etiopia îndeplinește cele mai înalte standarde ale acestei activități, datorită anilor săi de studiu și rigoarei minții sale academice.

După cum a scris Levine, estetica se află în centrul pasiunii sale pentru Etiopia și popoarele ei. Cuvântul exotic, devenit de mult un clișeu, este de fapt potrivit pentru Etiopia: un tărâm la confluența Africii, Asiei și Orientului Mijlociu, care evocă cu farmec atât Africa sub-sahariană, cât și lumea clasică a Greciei antice și Roma. Cu alte cuvinte, creștinismul miafizit din Etiopia miroase atât cu cultele indigene, cât și cu ortodoxia greacă. Ortodoxia etiopiană reprezintă a doua cea mai veche biserică creștină oficială din lume după cea a Armeniei, chiar dacă are legături cu iudaismul. Circumcizia, de exemplu, este practicată pe scară largă în Etiopia, iar steaua lui David este un simbol folosit de regii etiopieni. Iată o civilizație străveche, învăluită în mit, aparent chiar la marginea lumii cunoscute, cu asocieri istorice cu Biblia, cu regina din Saba și cu clasicii greci. Există, de asemenea, potența sa geografică deosebită, un produs al peisajelor sale nemiloase și muntoase Stăpânul Inelelor și Game of Thrones, fragmentate de chei și stânci, care învăluie izvoarele Nilului Albastru. Coasta sa istorică (inclusiv Eritreea), în plus, a oferit acces la Marea Roșie și Oceanul Indian. Etiopia este, de asemenea, într-o oarecare măsură, un avanpost al civilizației semitice și Orientului Mijlociu pe continentul Africii, la fel de implicată istoric în treburile Yemenului și Arabiei ca și cu cele ale unora dintre vecinii săi africani și cu limbile sale din ținuturile nordice. înrudit cu ebraică şi arabă. Vechiul regat etiopian Aksum, creștinismul său ortodox influențat de elenismul grec, și-a trimis de două ori trupele peste Marea Roșie pentru a deveni stăpâni pe Yemen. Tigraienii din nordul Etiopiei, care au exercitat în mod tradițional mult mai multă putere

politică și economică decât sugerează numărul lor, sunt descendenții direcți ai aksumiților din antichitatea târzie, care au dat țării scriptul național.

În plus, Etiopia i-a atras atenția lui Levine pentru că era o fortăreață a independenței și a speranței într-un moment în care alte state de pe continent erau subjugate de imperialiștii europeni. Etiopia a fost singura societate tradițională care a supraviețuit luptei europene pentru Africa. Regele său amhara, Menelik al II-lea, care pretindea că descendența din regele ebraic Solomon și regina din sudul Arabiei Saba, i-a învins pe italieni la bătălia centrală de la Adwa din 1896 în Tigray, permițând Etiopiei să-și negocieze granițele cu europenii ca practic egal. . În 1935 a avut loc invazia Etiopiei de către Mussolini – prima agresiune fascistă pe scară largă din lume – care a dispărut când împăratul Haile Selassie, sprijinit de îndrăznețul și inovatorul războinic neregulat britanic, maior Orde Wingate, și-a recăpătat controlul complet asupra imperiului său până în 1941.[3] Într-adevăr, există o calitate triumfală, magică, istoriei Etiopiei, care lipsește în același grad în alte părți ale lumii în curs de dezvoltare. Etiopia nu a fost niciodată colonizată oficial de europeni. Cel puțin în acest sens, nu este postcolonial.

—

Etiopia a fost în același timp un imperiu liber și întins și un stat profund instituționalizat. Levine scrie: „După ce s-au separat în triburi diferite cu culturi distincte, popoarele din Etiopia Mare nu au trăit ca unități izolate discrete. În ultimele două milenii, cel puțin, ei au fost într-o interacțiune mai mult sau mai puțin constantă prin comerț, război, activități religioase, migrație, căsătorii mixte.” Toți etiopienii venerează leul ca simbol al regalității, mulți își construiesc casele într-o formă rotundă și împărtășesc alte trăsături culturale comune.[4] Oricât de diversă este, pe cât de predispusă la lupte interne pe cât a fost, Etiopia, totuși, constituie un sistem civilizațional și birocratic singular: este un fel de ceea ce umanitatea însăși ar putea deveni într-o zi dacă globalizarea progresează mai departe. Atunci am aproxima o lume aflată încă în conflict, dar suficient de asemănătoare în părțile ei constitutive pentru a fi o civilizație planetară autentică, unită vag de o

guvernare comună. Etiopia, exotică și oarecum obscură, poartă lecții universale.

Căci, la fel cum lumea a avut o diviziune bipolară și mari puteri, la fel și Etiopia. Amharașii vorbitori de semitică din nordul muntos și oromoșii mai africani din zonele joase din sud-est s-au confruntat de secole. După cum explică Levine, tradițiile lor culturale și sociologice au contrastat, de asemenea, radical, tradițiile amhara fiind mai apropiate de lumea occidentală (chiar dacă ei și oromo și-au unit forțele pentru a expulza invadatori precum italienii). „Acolo unde sistemul Amhara este ierarhic, Oromo este egalitar. Acolo unde amhara este individualist, oromo este solidari. Acolo unde funcțiile religioase și politice sunt segregate în instituțiile Amhara, pentru Oromo ele sunt fuzionate. Acolo unde proiectul istoric Amhara este de a construi un imperiu, cel al Oromo este de a menține o tradiție parohială."[5]

Construirea imperiului Amhara, continuă Levine, emerge din interiorul dinamicii sociale a societății însăși, pe măsură ce fiecare individ caută să dobândească putere asupra celorlalți în viața de zi cu zi: imperialismul în acest caz devine „exteriorizarea unei pasiuni generale de a guverna". 6] De fapt, viața unui țăran amhara este dominată de o „estimare scăzută" a omului. „Obligațiile morale pozitive... sunt astfel reduse la minimum." Altruismul este necunoscut dacă nu servește un scop funcțional pentru ordonarea vieții unui țăran. Viața, cu alte cuvinte, este trăită „într-o ordine minimă, hobbesiană". Realitatea „ostilității în relațiile umane" este acceptată.[7] Într-adevăr, în timp ce Etiopia nu este postcolonială în sens european, oromoșii au considerat de multă vreme atitudinea amharei față de ei drept colonială în sine.

Biserica Miafizită Etiopiană nu face excepție de la această viziune practică asupra existenței. La fel ca bisericile ortodoxe din Balcani și Rusia, biserica etiopiană este una națională, potrivit lui Levine, slujind ca purtător de stindard în războiul împotriva popoarelor musulmane, evreiești și păgâne. Învățăturile sale sociale, spune Levine, sunt formulate în termeni „de dreptate practică, nu de iubire universală". Ca și în cazul unei biserici grecești, a fi în interiorul unei biserici etiopiene ne face să conștientizăm că, pur și simplu, nu mai suntem în Occident. Cu toate acestea, există diferențe profunde între creștinismul grecesc și cel etiopian. De exemplu, călugării etiopieni, chiar mai

mult decât călugării greci, împărtășesc o predilecție pentru a trăi singuri, în pustie, ca anahoreți, urmând exemplul Sfântului Antonie în deșertul complet al Egiptului din secolul al IV-lea d.Hr. Oamenii trăiesc adesea împrăștiați pe dealuri, neîncrezători în cei din afara cercului familial imediat. Levine a scris despre o înclinație definitorie pentru secret și intrigi printre amhara. Acest lucru a fost prevăzător, deoarece la nouă ani după ce a publicat Wax and Gold, o lovitură de stat marxistă în 1974 l-a răsturnat pe împăratul Haile Selassie, creând un „comitet" de guvernământ umbros și extrem de secret, tradus ca Dergue, care a procedat la comiterea unor crime masive împotriva drepturilor omului pentru mulți ani și a ucis zeci de mii, în cursul promovării revoltelor revoluționare.[8]

În timp ce intuițiile lui Levine pot părea destul de subiective, amintiți-vă că reprezintă cercetarea unui străin instruit cu zeci de ani de experiență de a trăi cu cultura, căutând și ascultând și punând aceleași întrebări zile, săptămâni și luni la un moment dat în domeniu.

Cu toate acestea, o bucată de descriere groasă poate părea să o contrazică pe alta, în căutarea unui adevăr obiectiv definitoriu, dacă un astfel de adevăr chiar există. Levine, observând cât de suspicioși pot fi amharele unul față de celălalt, remarcă, totuși, o „camaraderie senzuală" demonstrată de plăcerea contactului corporal, cum ar fi membrii de același sex care se țin de mână pentru perioade lungi de timp.[9]

Descrierea densă lasă pe cineva în uimire, și totuși cu mai multe întrebări decât răspunsuri, deoarece, așa cum subliniază atât Geertz, cât și Levine, adevărul este despre a face loc subtilității și ambiguității și, în acest proces, acceptarea contradicțiilor.[10] Într-adevăr, adevărul este adesea imposibil de complex și, prin urmare, testează claritatea științelor sociale moderne.

—

Am călătorit pentru prima dată prin Etiopia și ținuturile sale de graniță în Eritreea, Somalia și estul Sudanului la mijlocul anilor 1980, în pregătirea primei mele cărți, Surrender or Starve (1988). Evenimentul care a precipitat proiectul meu a fost marea foamete din Etiopia din 1984–85. Principalele

mass-media au atribuit foametea în întregime secetei – unui act al lui Dumnezeu, adică în care ființele umane erau fără vină în zilele în care schimbările climatice nu erau încă o problemă sau nu erau inventate ca o expresie. Cercetările mele de la nivelul solului au scos însă la iveală ceva cu totul diferit: un război etnic violent, agravat de secetă, în care dominantii amharași și dictatorul marxist, Mengistu Haile Mariam, foloseau negarea hranei ca armă împotriva opoziției tigraienilor și eritreenilor. , chiar dacă regimul marxist a forțat populația musulmană oromo în comunități agricole colective care au redus și mai mult aprovizionarea cu alimente. În cursul acestei cercetări, Etiopia, clasificată atât de guvernul SUA, cât și de mass-media drept africană, mi-a fost dezvăluită ca, cel puțin parțial, un avanpost al Orientului Mijlociu.

Gradul de precizie implicat în urmărirea bătăliilor militare și efortul de colectivizare, precum și în refuzul de hrană anumitor grupuri, a fost semnificativ mai mare decât ceea ce am experimentat în alte țări africane. Armata convențională și campaniile de gherilă de la mijlocul anilor 1980 în Marea Etiopia, cu tancurile și avioanele lor de luptă, erau mai asemănătoare cu războaiele arabo-israeliene din anii 1950-1970 decât cu luptele violente din Africa de Vest și Centrală. Iar rigoarea ideologică a regimului Mengistu era de un calibru mult mai precis decât cel manifestat de regimurile de stânga din sudul Africii și mai mult ca cel al Uniunii Sovietice însăși. Mengistu transforma Etiopia într-o versiune africană a unui stat satelit sovietic din Europa de Est. În cartea mea, am comparat campania de negare a alimentelor și colectivizare a regimului etiopian cu cea a foametei teroriste a lui Stalin din Ucraina în anii 1930. Mai general, am scris că Etiopia din anii 1980 a fost ca o scenă din romanul lui Boris Pasternak Doctor Jivago despre Revoluția Rusă, în care „milioane au fost strămutate, adesea prinse între armatele rivale și în mișcare.”[*]

Spectacolul unui cvasi-imperiu de naționalități amenințat cu dizolvarea și, în consecință, tragerea în jos a regiunii mai mari, la care asistisem în anii 1980, a fost foarte evocator pentru situația de la începutul anilor 2020, când conflictele interne ale Etiopiei au făcut ravagii peste fața teren in nordul tarii. Pentru că Etiopia era diferită calitativ de multe state eșuate din Orientul

Mijlociu, prin aceea că, în loc să fie mai puțin decât o țară, era mai mult decât o țară. Era mai degrabă un imperiu greu de manevrat decât o expresie geografică slabă precum Libia sau Irak. Aceasta a continuat să fie dilema Etiopiei. Pentru a conduce un imperiu, ca și a conduce un stat instabil din punct de vedere instituțional, a fost nevoie de o mână dură la vârf care, la rândul său, a făcut democrația problematică. Acest lucru s-a datorat în parte pentru că, după cum scrie savantul și jurnalistul Walter Russell Mead, regulile erau puține, iar miza pentru cei care luptă pentru putere existențială.[11]

În 2018, Etiopia și fosta sa provincie Eritreea din nordul Mării Roșii au semnat un tratat de pace care punea capăt unui conflict înghețat de zeci de ani, pentru care premierul etiopian Abiy Ahmed a primit un Premiu Nobel pentru Pace în 2019. Dar acel tratat de pace a fost doar un preludiu necesar. la asaltul militar al lui Abiy din 2020 asupra provinciei nordice rebele Tigray, care se afla cuprinsă între inima Etiopiei și Eritreea însăși. Ceea ce elitele occidentale au văzut drept altruism în 2019 a fost într-adevăr pregătirea pentru un război în anul următor. Noul război dintre Etiopia și Tigray a declanșat un exod de refugiați în sute de mii de la Tigray la Sudanul vecin. Abiy, așa cum este cunoscut, al cărui scop declarat public a fost liberalizarea Etiopiei - permițând alegeri și mai multă exprimare liberă, în același timp, alungarea elitei sale economice suprareprezentate din Tigray din sălile guvernamentale - a fost, totuși, mai presus de toate, păstrarea unității Etiopiei. cu orice pret. Și își folosea atacul asupra Tigray ca o demonstrație a ceea ce s-ar putea întâmpla cu orice provincie dacă ar căuta independența față de regimul din Addis Abeba.

Războiul dintre alianța temporară Oromo-Amhara care conduce în prezent țara și tigrayenii din nord, după mulți ani de creștere economică dramatică, a fost, de asemenea, un indiciu al modului în care dezvoltarea alfabetizării și a clasei de mijloc în curs de dezvoltare, mai degrabă decât să atenueze tendința pentru etnici. conflictul, ar putea, de asemenea, să-l accelereze, prin intensificarea competiției pentru statut și prada în cadrul unui sistem politic din ce în ce mai bogat și în curs de dezvoltare. La urma urmei, dacă creșterea economică și progresul tehnologic ar fi fost tot ce ar fi fost pentru a preveni conflictele violente, Primul Război Mondial, care a avut loc

la punctul culminant al erei industriale, nu s-ar fi întâmplat niciodată. Dosarul este clar: dezvoltarea economică și politică poate alimenta naționalismul și tribalismul. Acest lucru este valabil mai ales acolo unde există așteptări greu de satisfăcut, istoria europeană și otomană oferind exemple proeminente.[12]

Întreaga regiune a tremurat la acest ultim război etnic din Etiopia. Eritreea a fost lovită de bombe aruncate de forțele Tigray. Regimul fragil al Sudanului a fost amenințat de afluxul mare de refugiați. Tot la margine era și Somalia, care depindea de trupele etiopiene pentru a menține pacea acolo. Egiptul, pe de altă parte, vulnerabil din cauza noului baraj al Etiopiei de pe Nilul Albastru, care ar putea perturba alimentarea cu apă a Egiptului, a dorit doar ca conflictul început în Tigray să continue, pentru a slăbi statul etiopian în general. Conflictul a reverberat geopolitic și dincolo de Cornul Africii. La urma urmei, Cornul Africii se întindea pe Marea Roșie, care lega Oceanul Indian de Mediterana și de-a lungul căruia o serie de state, inclusiv Statele Unite, China și Rusia, aveau baze militare. Etiopia, parte a Orientului Mijlociu Mare, a contat cu adevărat.

—

Într-o adresă în fața parlamentului de la Addis Abeba pe 30 noiembrie 2020, prim-ministrul Abiy Ahmed a mulțumit oficial Eritreei, care a oferit arme și sprijin logistic pentru preluarea militară de către Etiopia a capitalei Tigraya Mekelle cu două zile mai devreme. Într-adevăr, a existat mult sânge rău între regimul eritrean al lui Isaias Afwerki și cel alăturat din Tigray, condus de Frontul de Eliberare a Poporului din Tigray (TPLF). Între 1998 și 2000, Eritreea și Etiopia — care atunci era condusă de etnic-tigrayan și fost lider TPLF, Meles Zenawi — au purtat un război major. Încă din 1985, de la locul meu din Sudan și din Eritreea și Tigray, am asistat personal la tensiunile dintre Frontul de Eliberare a Poporului din Tigray și Frontul de Eliberare a Poporului din Eritreea (EPLF), în cursul luptei lor comune pentru a îndepărta marxismul lui Mengistu. Regimul Amhara din Addis Abeba. Aceasta a fost o luptă pentru etnie și teritoriu, deoarece participanții din toate părțile erau pretinși marxişti. Tigraienii, în special, s-au bucurat istoric de autonomie

regională, precum și de poziții cheie în interiorul statului etiopian. Dar totul s-a schimbat când regimul extrem de centralizat condus de Amhara al lui Mengistu și-a consolidat puterea la mijlocul și sfârșitul anilor 1970. Acum, la sfârșitul primăverii anului 2021, succesul inițial, de scurtă durată, al ofensivei etiopio-eriteene împotriva multor orașe din Tigray, inclusiv capitala Mekelle, a marcat un regres istoric pentru TPLF, care a condus Tigray de decenii ca cel mai mare. parte stabilă și eficientă a Etiopiei.

Deși prim-ministrul Abiy Ahmed era el însuși penticostal, din populația oromo în mare parte musulmană și africanizată, forțele sale erau în principal amhara, astfel ostile lui Tigray. Într-adevăr, elitele Amhara și Tigraya, deși împărtășesc același fundal semitic și origini creștine ortodoxe, au concurat întotdeauna pentru dominație. „Văzut dintr-o perspectivă istorică, conflictul din anii 2020 a avut prea puțin de-a face cu procesul de democratizare, ci mai degrabă cu revenirea la putere a amharașilor, care sub Abiy Ahmed, parte din Oromo, au controlat totuși pozițiile cheie ale etiopienului. stat", a explicat Umberto Tavolato, un analist italian de frunte al Cornului Africii.

Lupta de la începutul anilor 2020 a fost epică, în sensul că Tigray „a servit ca un purtător de standard pentru alte regiuni din ce în ce mai opuse agendei de centralizare a lui Abiy", mi-a spus Tavolato.[13]

Abiy Ahmed, ca și Mengistu, a fost un centralist care a vrut să elimine sistemul federalismului care a permis un grad mare de autoguvernare pentru diversele etnii ale Etiopiei. Deși Abiy, spre deosebire de Mengistu, era teoretic mai degrabă un democrat decât un marxist, rezultatul eforturilor sale ar putea fi totuși același: un stat mai puternic în capitala Addis Abeba și puterea slăbită pentru provincii. Dar în timp ce abordarea stalinistă a lui Mengistu a dus la o tiranie abjectă, abordarea lui Abiy a ofensivelor militare combinată cu alegeri naționale amenința anarhia pentru o țară de 110 milioane de oameni care vorbesc optzeci de limbi și dialecte. (De fapt, populația Etiopiei includea 40 de milioane de musulmani, mai mulți decât în Arabia Saudită peste Marea Roșie.)

—

Dar iată un alt mod de a privi situația:

Tigray devenea ca războiul din Afganistan, o aventură militară distrusă, mâncând resursele Etiopiei. Dorința lui Abiy Ahmed de a dezrădăcina Frontul de Eliberare a Poporului Tigray de pe teritoriul său a însemnat, de asemenea, îndepărtarea tigraienilor din serviciile de informații și din alte birocrații din Addis Abeba – de unde această elită etnică tigraiană administrase de mulți ani securitatea națională a țării. Tigrayenii au avut un fel de alianță istorică informală cu oromoșii dominanti numeric (35 la sută din populație), care credeau și în federalismul etnic și, timp de secole, au criticat implicit naționalismul amhara. Acest naționalism amhara a fost alimentat, la rândul său, de un sentiment vătămat de teritorii pierdute. Amhara au vrut să centralizeze Etiopia sub conducerea lor. De fapt, războiul din Tigray a fost o binefacere pentru amhara, care l-au văzut ca pe o șansă de a recâștiga unele dintre acele teritorii pierdute. Astfel, războiul din Tigray a fost un preludiu al cursului de coliziune pe care păreau să fie pe Oromos și Amhara.

—

Etiopia, datorită complexității sale politice și a geografiei și culturii intrinsec fascinante, a produs o multitudine de specialiști în zonă. Destul de mulți, cum ar fi regretatul Maxime Rodinson de la Sorbona, au combinat de obicei o experiență atât în studiile din Orientul Mijlociu, cât și în cele etiopiene, din cauza legăturilor bogate dintre cele două zone (Etiopia fiind fondată de arabii de Sud care traversaseră Marea Roșie) .[14] Doi dintre cei mai mari specialiști în zonele de locuit din Etiopia m-au informat chiar înainte de călătoria mea. Ei au vorbit neoficial din cauza implicării lor active în afacerile etiopiene. Au aerisit; eliberarea aburului, adică. Cuvintele și gândurile lor, care adesea se încordau, au continuat să-mi răsună în urechi:

„Cum clasificați regimul etiopian?” Am început. Nu a fost nevoie să pun o a doua întrebare, pentru că cei doi nu s-au oprit din vorbit.

„Regimul este o născocire a imaginației unei persoane. Abiy Ahmed este un profet nebun. Abiy este ca un patinator artistic care face piruete în timp ce

gheața se topește sub el. El respinge federalismul etnic și vrea un guvern centralizat, ceea ce este imposibil. Amintiți-vă că Etiopia este un imperiu, nu un stat artificial precum Libia sau Siria. Pentru a repet, este mai mult decât o stare, mai degrabă decât mai puțin de una. Iar imperiul se află acum în mijlocul autodecolonizării. Pregătește-te pentru cinci țări noi din Cornul Africii...

„Occidentul este complice la ceea ce se întâmplă, deoarece prin acordarea lui Abiy Premiul Nobel pentru Pace în 2019 și-a întărit propriul sentiment al destinului. Abiy este penticostal, ceea ce înseamnă că este ca un marxist, cu o idee utopică a progresului, care este o provocare pentru calea divină și misterioasă ortodoxă. Biserica Etiopiană, ca și bisericile ortodoxe din Rusia și Balcani, este o biserică naționalistă în care valorile universale nu sunt neapărat subliniate...

„Agenții eritreeni sunt peste tot în Etiopia. Isaias [Afwerki, conducătorul Eritreei] este acum șeful din culise. Isaias este un geniu totalitar. Isaias și Abiy vor să recreeze un Corn al Africii care, în ceea ce privește puterea și organizarea, este mai aproape de Golful Arabic decât de Africa sub-sahariană...

„Este din nou Iugoslavia și se întâmplă acum: o federație întinsă condusă de creștini ortodocși, care este și un imperiu. Iugoslavia lui Tito a fost ultima rămășiță a imperiului habsburgic. Tito din Etiopia a fost Meles Zenawi, care a condus Etiopia din 1991 până la moartea sa în 2012. În situații dificile, politicienii etiopieni încă se întreabă: „Ce ar fi făcut Meles în acest caz?” și slovenă. Sârbii dominanti din punct de vedere istoric în cazul Etiopiei sunt amhara, care îl vor folosi pe Abiy, născut dintr-un tată oromo, pentru a lua înapoi Etiopia. Atât sârbii, cât și amharașii se simt a fi niște părți vătămate, îndreptățite la și mai multă putere. Iugoslavia a coborât în jumătate de duzină sau mai multe bucăți. Etiopia ar putea fi mai mult o mizerie...”

Comparația cu Iugoslavia a fost deosebit de emoționantă pentru mine, deoarece am petrecut anii 1980, parțial, acoperind dizolvarea cu încetinitorul acelei țări de care mass-media în general a luat cunoștință abia în anii 1990.

„Abiy a dezlănțuit fără să vrea iredentismul în toată țara. Pe când înainte existau buzunare de nesiguranță, acum există o nesiguranță generală cu

banditism abundent și doar buzunare de securitate. Există constante mici pogromuri și crime extrajudiciare. Armata națională este o umbră palidă a ei înșiși. Există forțe regionale și speciale în întreaga țară, cu lupte între milițiile Oromo și Amhara. Armata de Eliberare Oromo se află la câteva zeci de mile de Addis...

„Între timp, în mijlocul tuturor acestor lucruri, Marele Baraj Renaștere Etiopiană, situat în nord-vestul Etiopiei, a cărui construcție a fost începută de Meles în 2011, a dat peste cap miile de ani de istorie. Etiopia a dobândit acum controlul strategic asupra izvoarelor Nilului Albastru. Egiptul, care dinaintea faraonilor era cea mai puternica putere de-a lungul Nilului, de acum inainte trebuie sa fie dependent de Etiopia...".

—

Putere, haos și absolut nicio direcție fermă, m-am gândit, ținând cont de faptul că 70 la sută din populația etiopiei avea sub douăzeci și cinci de ani, fără nici măcar o amintire vie despre Dergue lui Mengistu. Ce dorea tânăra populație din Etiopia? Ce credeau ei? Și ce a fost Etiopia, apropo? Era Iugoslavia în pragul dispariției? A fost o versiune a Chinei din dinastiile anterioare: adică un vast peisaj de grupuri etnice și lingvistice interconectate, care nu sunt încă unite într-un singur stat? Sau a fost Etiopia, așa cum am făcut aluzie mai devreme, lumea globalizată a viitorului, unde suntem cu toții din ce în ce mai asemănători și experimentăm cu o guvernare comună, dar periodic în contradicții violente? Toate țările sunt fascinante în sine, dar Etiopia este mai mult.

—

Fitsum Aregawi și Reshid Abdi erau experți în ajutor și dezvoltare care au călătorit constant în toată Etiopia și, prin urmare, nu și-au făcut iluzii cu privire la lipsa securității într-o zonă rurală în care, de exemplu, milițiile locale conduceau adesea, căutând oameni de răpit. Au fost primii oameni pe care i-am întâlnit după sosirea mea în Addis Abeba. Și ei s-au întrerupt reciproc și și-au terminat propozițiile. Reshid a fost în special de acord cu

compararea Etiopiei cu fosta Iugoslavie. După cum a explicat Reshid, schimbările constituționale și politice din 1991, care au urmat imediat tiraniei marxiste de șaptesprezece ani a lui Mengistu, au răspândit puterea în mâinile numeroaselor grupuri etnice ale țării, în special ale tigraienilor, astfel încât amharașii ortodocși estici au devenit afectați în felul acesta. a sârbilor ortodocşi. Variabila cheie în Etiopia, au remarcat atât Reshid, cât și Fitsum, au fost relațiile interetnice, nu simpla organizare a alegerilor. Fitsum mi-a spus: „Toată lumea vrea acum drepturi politice. Asta este noutatea aici. Din cauza bătăliei împotriva analfabetismului, începută în mod ironic de Mengistu, oamenii cunosc mai multe despre istoria propriei etnii și sunt, în consecință, conștienți că au fost marginalizați. Această împuternicire – etiopienii nu mai sunt doar țărani pasivi – se află la baza tulburărilor actuale." Se pare că populația de 110 milioane era înarmată. Din nou, acesta fiind un caz de modernizare și educație care duce la mai multă instabilitate, nu mai puțin, cel puțin în fazele sale inițiale. Căci de cealaltă parte a acestei perturbări pot sta societățile mai umane și tehnologice.

La ce tânjea toată lumea? Potrivit lui Fitsum și Reshid, „tânjeau după un lider puternic: un Mengistu, dar fără mașinăria militară opresivă; un împărat ca Haile Selassie, dar fără feudalism." De fapt, unii taximetriști aveau poze cu Mengistu și Haile Selassie împreună, deși primul îl ucisese pe cel din urmă. Asta pentru că mulți etiopieni își doreau un stat extrem de centralizat, care să fie, totuși, democratic. Iar asta părea imposibil, au subliniat amândoi Fitsum și Reshid, având în vedere diviziunile etnice și dimensiunea extinsă a acestei țări muntoase și pline, care arăta spre o structură mai liberă, federalizată. Mai auzisem toate astea. Dar când auzi aceeași analiză repetată, îi dai credință. Alegerile naționale care au avut loc la momentul vizitei mele din iunie 2021 nu au putut soluționa nimic în acest sens, deoarece mai degrabă decât o competiție între două viziuni asupra Etiopiei, una slab federalizată și una extrem de centralizată, era reprezentată doar cea extrem de centralizată. de către candidați, asigurând o victorie pentru Partidul Prosperității lui Abiy Ahmed.

„Nu se poate întoarce înapoi la vechea Etiopie", au continuat Fitsum și Reshid, „din moment ce acest război al guvernului lui Abiy împotriva Tigray

este un război de transformare”. Amhara, în analiza lor, legați de Abiy, spulberaseră orice speranță de a lucra în viitor cu tigrayenii. Vărsarea de sânge, foametea indusă de guvern și încălcările masive ale drepturilor omului care au avut loc în 2020 și 2021 în Tigray au făcut această perspectivă imposibilă. Dacă va exista vreodată o adevărată reconciliere cu tigraienii, ar trebui să se întâmple sub un nou lider etiopian, nu sub Abiy. Abiy îi ardese podurile. Ar fi putut să aibă o alianță cu tigraienii, dar acum îi înstrăinase și își făcuse guvernul ostatic la capriciile acelui geniu nebun eritrean, Isaias Afwerki — cu absolutismul și iluziile sale de grandoare.

De fapt, l-am intervievat pe Afwerki de două ori: în 1986, într-o peșteră, în timpul zilelor sale de luptă de gherilă, și în 2002, în biroul său prezidențial din Asmara. Dar el nu încetase niciodată să fie un luptător de gherilă, un ascet îndepărtat obsedat de conflict și dominație.[15] Acum el era forța militară motrice din spatele lui Abiy. Într-adevăr, Isaia a fost un blestem, inamicul străin adus de Abiy care i-a unificat pe tigraieni împotriva lui.

În ciuda alianței militare cu Eritreea, guvernul central etiopian din Addis Abeba nu i-ar învinge niciodată pe tigrayeni, mi s-a spus. „Tigrayenii, mai mult decât orice alt grup din Etiopia”, au subliniat Fitsum și Reshid, „au fost superiori în a crea un consens care a coborât până la cel mai de jos nivel al societății”. Elita tigrayană a TPLF a fost literalmente una cu țărănimea ei. Acesta a fost un nivel de coeziune socială și politică intensivă care avea asemănări doar cu Viet Cong-ul care luptă cu francezii și americanii; cu comuniștii chinezi sub conducerea de atunci a gherilei Mao Zedong în anii 1930 și 1940; și cu israelienii timpurii din anii 1940 și 1950 — în esență israelienii din zilele Palmach și Haganah. „TPLF s-a reinventat în acest război. S-a trecut de la marxism la sionismul timpuriu. Tigraienii nu se mai simt a fi etiopieni.” Din păcate, Tigray, piesa cheie a puzzle-ului complexului imperial etiopian, tocmai fusese îndepărtată, amenințând toată Etiopia și, prin extensie, Cornul Africii. Printre multele forțe străine, interconectate și dezintegratoare aflate în joc, pe care cei doi le-au menționat, apropo, se numărau locuitorii musulmani radicalizați din sesiunea Eritreei, care doreau acum să se unească cu Sudanul și milițiile Amhara, care profită de războiul din Tigray pentru pentru a recupera teritoriul pierdut în toată vestul Etiopiei,

în fața granițelor sudaneze și sudaneze de sud. Dacă totul pare confuz, rețineți că fiecare dispută etnică și religioasă din Etiopia este interconectată, deși indirect, cu toate celelalte, punând în pericol guvernarea în vârf.

M-am întâlnit cu Fitsum și Reshid în grădina istoricului hotel Hilton din Addis Abeba, unde stătusem câteva săptămâni cu treizeci și șase de ani mai devreme, în timp ce acoperim regimul Mengistu și marea foamete din anii 1980 din nordul Etiopiei. Desigur, situația internă a evoluat foarte mult de atunci, dar în esență era aceeași poveste ca în anii 1980: un regim represiv, cu minte imperială, care ducea un război în Tigray și folosea restricția aprovizionării cu alimente ca armă. . Etiopia, atunci și acum, era prea mare și diversă pentru a fi guvernată dintr-un punct central. Totuși, în același timp, era diferit din punct de vedere cultural și istoric atât de arabi, cât și de africani de la granițele sale.

Speranța a locuit cu o nouă generație – cu zecile de milioane de etiopieni născuți în anii 1990 și începutul secolului XXI? Am întrebat.

„Nu" a venit răspunsul definitiv. Tinerii ar putea fi chiar mai răi. „Tinerii erau socializați și politizați de diverse forțe etnice și lingvistice, în principal în dezacord cu Addis Abeba, prin răspândirea mass-mediei locale în toată țara." Aici modernismul și postmodernismul au prezentat rețele sociale electronice care au dus la erupții de împuternicire militară localizată, ceea ce a făcut mai dificilă ca niciodată rezolvarea tensiunilor politice din vârful piramidei guvernamentale din capitală. Dar a fost complicat. Tinerii își doreau locuri de muncă și, oarecum contradictoriu, aspirau la un trecut mitic. De exemplu, printre atributele conferite acum lui Mengistu de către cei care nu au experimentat niciodată starea sa ideologică pulverizantă a fost cea de „unificator". Etiopia tânjea după unitate, chiar dacă acțiunile individuale ale milioane de etiopieni pledează pentru dezintegrare.

—

În toate acestea, Occidentul, în special americanii, crescuseră dezamăgiți de Abiy Ahmed, acel vizionar aparent idealist, câștigător al Premiului Nobel pentru Pace, care vorbea constant despre drepturile omului și emanciparea

democratică, dar acum era implicat într-un război în Tigray. unde forțele sale comiteau atrocități ale drepturilor omului, inclusiv violuri și crime în masă, și precipitau o foamete. Abiy, se părea, coborase atât de departe și atât de repede încât americanii s-au simțit momentan trădați. Un străin din Addis Abeba cu zeci de ani de experiență în Africa, cineva foarte bine citit în vechile cabluri diplomatice, a explicat astfel:

„Este uimitor cât de des americanii devin îndrăgostiți de un conducător african după altul, pentru a deveni dezamăgiți curând după aceea. Când un nou conducător african vorbește, de preferință în engleză, despre drepturile omului, democrație, anticorupție și organizarea de alegeri, americanii sunt imediat îndrăgostiți și primiți la început, fie că este cu cineva ca [Robert] Mugabe în Zimbabwe, [Paul] Kagame în Rwanda, Salva Kiir în Sudanul de Sud sau acum Abiy Ahmed în Etiopia. Dar speranțele inițiale cedează curând loc unor recriminări amare între Washington și acele regimuri. În timp ce toți acești bărbați, în mintea lor, luptă pentru supraviețuirea politică în mijlocul celor mai complexe forțe etnice, tribale și regionale, americanii reduc totul la probleme de vot, drepturile omului și anticorupție, aproape într-o manieră ideologică. Apropo, ce este „corupția”? Este o cale alternativă pentru a face afaceri într-un loc în care instituțiile oficiale și birocrația sunt slăbite și ineficiente. Politicienii și alții din Africa nu au 401(k) sau alte planuri de pensionare. Nu le așteaptă niciun fel de sinecure sau consultații sau turnee de vorbire dacă părăsesc biroul. Nu au plasă de siguranță de niciun fel, fizică sau financiară. Ei sunt reduși la calcule cinice, la furt și la folosirea tuturor unghiurilor, oricât de nemiloase ar fi, pentru a-și asigura securitatea lor și familiilor lor. Ceea ce etichetăm cinism este pentru ei pragmatism și supraviețuire.”

—

Există, totuși, un alt mod de a-l privi. Hallelujah Lulie, un intelectual etiopian și fost membru al echipei lui Abiy, care era în drum spre Oxford pentru studiile sale postuniversitare când l-am cunoscut, a observat că Occidentul l-a lăudat inițial pe Abiy Ahmed nu din naivitate, ci din cauza realizărilor foarte

reale ale lui Abiy în 2018. și 2019. „A fost cel mai ambițios proces de liberalizare din decenii din istoria Etiopiei, cu eliberarea multor prizonieri politici, reforme legale și dialog cu liderii opoziției. Guvernul și-a permis să fie mustrat de comisiile pentru drepturile omului și de alte grupuri. Însuși faptul de a organiza alegeri, oricât de viciate sunt, este o realizare. Progresul în istorie este adesea strâmb, nu simplu." Profesorul de la Universitatea Addis Abeba Kassahun Berhanu a fost de acord. „Într-o situație mai ideală, fără amenințări etnice și naționale din Tigray, Eritreea și alte regiuni, Abiy ar fi un „democrat exemplar"", adăugând că etiopienii „nu le plac liderii slabi" în mijlocul unui vâltoare etnic.

—

Iugoslavia nu a fost singurul model istoric pentru Etiopia despre care am tot auzit în Addis Abeba. Am auzit și despre Rusia, din perioada țaristă târzie prin Revoluția bolșevică și până în prezent. În acest model, cucerirea Etiopiei de către regele Shoan Menelik la sfârșitul secolului al XIX-lea și extinderea ulterioară a teritoriului regal în mari părți ale Cornului Africii, pe lângă africanizarea acestui regat imperial din Orientul Mijlociu de până acum, prezentau asemănări cu cuceririle țariste de pe tot parcursul vieții. părți îndepărtate ale Caucazului și Asiei Centrale, variate din punct de vedere etnic. Răsturnarea și uciderea ultimului împărat al Etiopiei, Haile Selassie, de către Mengistu aveau asemănări cu răsturnarea și uciderea familiei regale ruse de către Lenin. După cum am observat, foametea de la mijlocul anilor 1980 a avut asemănări cu foametea provocată Ucrainei de Stalin. Urmând regulile puternice ale lui Mengistu și Meles Zenawi, mandatul lui Hailemariam Desalegn ca lider al Etiopiei din 2012 până în 2018 s-a dovedit a fi de scurtă durată, slab și haotic, după modelul lui Boris Elțin; în timp ce Abiy Ahmed, fostul iubit al Occidentului, a fost într-un sens foarte aspru ca Vladimir Putin timpuriu, un conducător puternic cu mâinile pe un stat imperial, mânuind informații și dezinformare, împreună cu utilizarea serviciilor de securitate ca mijloc de control postmodern. Abiy a fost, de asemenea, obsedat de imaginea sa și de rebranding-ul partidului său, făcându-l primul politician adevărat care

a condus vreodată Etiopia. În primii ani de putere ai lui Abiy, au existat elemente ale glasnostului și perestroika lui Mihail Gorbaciov. Orice s-ar putea crede despre acele comparații istorice, Iugoslavia sau Rusia, faptul că oamenii cu care am vorbit le-au folosit în mod constant a fost un indiciu că Etiopia a constituit o politică distinctă de toate celelalte din Africa sub-sahariană, unde limbile scrise de obicei nu merg. în timp, unde guvernarea adesea nu se extindea dincolo de orașele mari, unde deșertul și hinterlandul împădurit erau în prea multe cazuri conduse de miliții locale și unde comparațiile politice sunt de obicei între ele. Etiopia, pe de altă parte, a fost emblematică pentru Orientul Mijlociu Mare, o lume imperială aflată pentru totdeauna într-o stare de prăbușire în continuare.

—

Complexul palatului imperial, sediul spiritual, parcă, al statului etiopian, se află pe un deal vast, meticulos amenajat, cu vedere la Addis Abeba: o serie de pavilioane văruite în alb, cu arcade înalte de lemn care evocă motive africane, indiene și grecești. Confecția stilurilor, toate curgând împreună, exprimă bogatul reziduu cultural care marchează acest regat istoric. Complexul a fost construit de împăratul Menelik al II-lea în 1897, după înfrângerea italienilor și ridicarea sa de la rege al Shoa la conducător al întregii Etiopie. Există sala tronului, unde împăratul Haile Selassie i-a primit pe Regina Elisabeta a II-a, președintele francez Charles de Gaulle, liderul iugoslav Josip Broz Tito și mulți alții. Am vizitat și pivnițele, unde în mijlocul arcadelor joase, vopsite în alb, membrii familiei regale și oficialii palatului au fost uciși de Mengistu și soldații săi. Cât despre Haile Selassie însuși, a fost sugrumat în patul lui. În aceste pivnițe, mintea mea s-a îndreptat către apelul atemporal și elocvent al lui Haile Selassie la Liga Națiunilor în 1936, protestând împotriva ocupației fasciste italiene a țării sale. Când eram băiat, îmi amintesc că l-am văzut pe Haile Selassie la televizor mergând solemn lângă Charles de Gaulle în cortegiul funerar al lui John F. Kennedy, mult mai mic ca înălțime în comparație cu liderul francez, dar la fel de mare ca statură. Uciderea regalității este o afacere proastă, m-am gândit. Aduce adesea la putere forțe

mult mai vulgare și mai brutale. Uciderea familiilor regale ruse și irakiene a dus la zeci de ani de stăpânire stalinistă și baathistă. Complexul palatului, la o jumătate de secol îndepărtat de acel coșmar, este acum un loc de pace și mândrie națională. Este aglomerat de cupluri etiopiene proaspăt căsătorite, în rochii de mireasă albe și smoking, care își fac pozele.

De la palat am luat un taxi până la Biserica Sfânta Treime, unde afară, în ploaie, mi-am scos pantofii înainte ca un gardian să descuie ușa și să mă introducă într-un întuneric plin de tămâie. Apropiindu-mă de altar cu picturile sale cu sfinți și apostoli, m-am simțit aproape de Grecia, Balcani și Rusia. În stânga altarului se află o incintă cu două morminte masive din granit trandafir, în stil antic aksumit: locurile de odihnă ale împăratului Haile Selassie și ale împărătesei Menen Asfaw. Aici biserica și statul s-au contopit. Etiopia, credeam, a fost construită pe baze ferme și mistice: un pic ca Rusia și națiunile balcanice istorice, unde ortodoxia și naționalismul au lucrat împreună. Statul de aici avea o calitate substanțială. Nu trebuie subestimat. Pentru o clipă, nu am avut încredere în analogia cu fosta Iugoslavie, o federație extinsă care fusese ținută unită de teoria marxistă și carisma pământească a lui Tito, care a dispărut după moartea lui. Influența lui Haile Selassie ar putea fi de durată.

—

Addis Abeba însuși a ilustrat lupta de a menține o aparență de tradiție și simțul locului în mijlocul forțelor urbane și postmoderne agitate care amenințau cu dezintegrarea. Cântece ortodoxe puternice încă răsunau de la microfoanele din afara bisericilor în stradă. Altfel, orașul plin de colibe și verdeață, satul mare de fapt, de care mi-am amintit din anii 1980, a dispărut, de nerecunoscut. Un număr imens de copaci fuseseră tăiați pentru a face loc unor clădiri noi care acum erau deja uzate și mucegăite. Mahalalele din tablă ondulată și cartierele muncitorești strânse de stâlpi de beton care susțin un sistem de cale ferată pentru navetiști. Copiii străzii și familiile sărace strângeau lângă pasajele subterane ale autostrăzilor, semne ale unei sărăcie urbană sumbre. Cerșetorii erau relativ puțini, dar vânzătorii ambulanți erau

mulți. Erau comunități întregi de squatter. Dar peste tot exista juxtapunerea și un sentiment ciudat a ceea ce unii savanți au numit brazilianizare - ciocnirea bogăției și sărăciei, ordinea și semi-anarhia. Cu toate acestea, străzile erau curate și drumurile bine pavate, mult mai bine decât în New York City, de fapt. Oamenii așteptau cu răbdare la rânduri lungi, la file, pentru transportul în comun: nu era nici împingere sau împingere. Traficul nu era intimidant și nebunesc ca în Cairo. Luminile stradale au funcționat și oamenii așteptau să traverseze. Emiratele Arabe Unite i-au furnizat lui Abiy Ahmed câteva miliarde de dolari în numerar pentru a face multe îmbunătățiri urbane, inclusiv plantarea de noi copaci și crearea de noi parcuri pentru a remedia daunele urbanizării neplanificate din deceniile precedente. Trecerea de la dictatură la cvasi-democrație poate fi cea care duce la criminalitatea stradală, amenințând în acest caz reputația orașului ca fiind cel mai sigur din Africa subsahariană. Totul era un amestec, cu bancomate lângă tarabele din piață. Noile zgârie-nori strălucitoare – comunități închise, bănci și clădiri de birouri – au fost adesea construite cu investiții fie din Emiratele Arabe Unite, fie din China, care, într-un sens vizual, erau cele mai importante două puteri exterioare de aici. Am trecut pe lângă Piața Revoluției, un semicerc vast acum plin de mașini, autobuze și magazine, unde Mengistu organizase mitinguri în masă pentru a-i primi pe Fidel Castro din Cuba, Muammar Gaddafi din Libia și alte luminate din Blocul de Est. O incintă mică, futuristă din sticlă, conținea un lift care te ducea în marele garaj subteran construit de chinezi. Chinezii construiseră calea ferată pentru navetiști, zgârie-norii strălucitori ai noilor bănci și cel mai frumos dintre noile parcuri. În timp ce sorbeam un macchiato cu un prieten etiopian la o patiserie din Piața Revoluției, prietenul meu a spus că oriunde te uiți în Addis Abeba sunt semne ale chinezilor, așa cum au fost și ale sovieticilor în zilele Dergue și Războiul Rece. De la masa de la cafenea am privit oamenii. Bărbații și femeile musulmane în calotă și haine înfășurate au evocat islamizarea târâtoare despre care au vorbit mulți aici. Addis Abeba, care odinioară era distinctă, era mult mai puțin. Era una cu orașe din întreaga lume în curs de dezvoltare și recent dezvoltată. Nu mai era în niciun caz frumos. A fost urât, de fapt. Dar era plin de acțiune și vitalitate, cu restaurante și mese de cafenele aglomerate de

oameni, înghesuite între spațiile clădirilor. Aceasta nu mai era o societate tradițională, în ciuda basmelor și a cântărilor ortodoxe și, prin urmare, era mai greu de guvernat și de satisfăcut.

Urbanizarea în stil brazilian, cu bogăția și sărăcia ei cruntă și energia nebună, cu tehnologia sa de ultimă oră, ruperea tradiției și, în unele cazuri, reinventarea religiei într-o formă mai ideologică, a constituit zgomotul dramatic de fundal al provocării guvernării civilizate care a format nucleul anchetelor mele în Etiopia și în alte părți. A fi fie dictator, fie democrat a fost mai greu ca niciodată în secolul XXI. Cadrele urbanizate erau mai complexe de organizat decât cele rurale, locuitorii lor ușor de înfuriat și mai predispuși să se plângă. Rețelele de socializare au beneficiat de extreme. Deriva către anarhie sau tendința de a supracompensa prin tiranie au rămas posibilități reale în multe locuri.

—

Am alternat întâlnirea cu oameni cu plimbări lungi și cu mașini în Addis Abeba. Politica etiopiană a oferit straturi de fascinație. În loc să o rezumam sau chiar să o distilez printr-o singură intrigă, am preferat să las fiecare persoană pe care am întâlnit-o să o abordeze din punctul său de vedere, astfel încât să pot comunica întreaga poveste printr-un proces de explorare a diferitelor unghiuri.

—

Abdeta Beyene, fost șef de cabinet al ministrului de externe etiopian, conduce Centrul pentru Dialog, Cercetare și Cooperare din Addis Abeba, un think tank în stil american care lucrează periodic pentru guvernul etiopian. Abdeta mi-a oferit ceea ce era cât mai aproape de o sinteză de bază a situației politice locale.

Adevărata pauză în istoria Etiopiei, a explicat el, nu a fost revoluția cinematografică din 1974 și 1975, când armata Dergue l-a răsturnat pe împărat, ci în 1991, când, într-un mod mai puțin interesant, noul guvern condus de Tigrayan a creat un stat federalizat modern, spre deosebire de

regimurile centralizate puternice și arbitrare care existaseră atât sub Haile Selassie cât și sub Mengistu. Meles Zenawi, liderul TPLF care a condus noul guvern aici, la Addis Abeba, a fost curajos în sensul că a pus capăt războiului Etiopiei din 1998-2000 cu Eritreea, chiar dacă avea puterea și, prin urmare, ar fi putut lupta pentru victorie de-a dreptul. În acest nou sistem, creat de Meles adaptabili, diferitele naționalități ale Etiopiei și-au păstrat identitățile istorice, parțial prin controlul lor, de la terenurile agricole la aparatul local de securitate din diferitele provincii respective. Acesta a fost acest sistem pe care Abiy Ahmed l-a moștenit când a venit la putere ca prim-ministru în 2018 și a continuat să ofere Etiopiei un caracter mai controlat la nivel central, ajutat de construirea de drumuri și aeroporturi în întreaga țară în timpul lui Meles. Problema, a spus Abdeta, este că „Etiopia nu poate fi un stat centralizat ca China", care reprezintă o societate mult mai organizată birocratic. De fapt, China a fost locul unde birocrația ca atare a început pentru prima dată în istoria lumii în antichitatea timpurie. Cu toate acestea, Abiy a gândit diferit și, printre altele, a inițiat un război cu Tigray pentru a aduce provincia puternică din punct de vedere economic și militar la toc. În acest moment, o înfrângere a guvernului în Tigray „are capacitatea de a aprinde o revoltă generală" în toată țara. Acest lucru se datorează faptului că Tigray și Tigrayans reprezintă nu numai o provincie, ci și o puternică facțiune etnică din Addis Abeba, astfel că cel mai recent război a fost de fapt „un război pentru controlul guvernului central însuși".

„Cum se simt cei șapte milioane de tigraieni?" m-a întrebat Abdeta retoric. „Se simt umiliți. La urma urmei, ei și TPLF au fost cei care au învins Dergue în 1991, iar în războiul din 1998-2000 au învins armata eritreană a lui Isaias Afwerki. Dar acum Tigray este decimat, iar armata eritreană a lui Isaias a încercat să domine Tigray, ca un aliat al Etiopiei lui Abiy Ahmed." Fabricile, universitățile, sistemele de sănătate și așa mai departe din Tigray au încetat să funcționeze, mi-a spus el. „Dar tigraienii, cu tradiția lor de război de gherilă, nu vor accepta niciodată subjugarea."

Astfel, Etiopia era într-un impas.

„Frica mea", mi-a spus Abdeta, „este că, dacă Etiopia se prăbușește, nu vor mai exista părți constitutive pe care să le construim, deoarece provinciile

individuale de aici sunt mai numeroase și nu sunt la fel de bine delimitate din punct de vedere etnic precum diferitele state ale Iugoslaviei".

Istoria se învârte adesea pe o balama, m-am gândit, și este interesant să speculez cât de diferit s-ar fi dezvoltat Etiopia dacă Meles Zenawi nu ar fi murit la vârsta relativ tânără de cincizeci și șapte de ani. Meles, spre deosebire de Isaias Afwerki, a făcut tranziția de la un lider de gherilă la un om de stat, organizând politica Etiopiei într-un sistem de federalism etnic, făcându-se în același timp util Occidentului. El a stabilit astfel contextul pentru mulți ani de rate de creștere economică susținută, de două cifre, a țării. În timpul lui Meles, Etiopia a realizat o fuziune sensibilă între securitate și dezvoltare economică, chiar dacă situația drepturilor omului lăsa mult de dorit. Dar chiar și în această privință, unii spun că era pe cale să se liberalizeze cam în momentul în care a murit. Meles l-a învins pe Isaias pe câmpul de luptă din Eritreea și totuși nu a intrat într-un război ruinător în Tigray precum Abiy, un război care a amenințat însăși stabilitatea țării.

Nu numai Meles Zenawi, ci și Haile Selassie, nu a fost un lider nerezonabil pentru vremea și situația lui: situația fiind că Etiopia constituie o mare potecă de limbi și grupuri etnice, rupte de munți înalți, păduri și deșerturi accidentate, care se acoperă atât cu Africa. și Orientul Mijlociu. Având în vedere aceste fapte, a fost extraordinar cât de bine s-a ținut Etiopia unită peste un secol în care a cunoscut ocupația străină și o dezvoltare tehnologică destabilizatoare. Girmachew Alemu, un alt profesor al Universității din Addis Abeba, mi-a spus că dintre toți liderii etiopieni din epoca modernă, doar Mengistu Haile Mariam, între 1974 și 1991, putea fi caracterizat drept extremist. Și asta a fost parțial dictat de Războiul Rece, pe măsură ce sovieticii, cubanezii și est-germanii i-au susținut regimul de foamete, colectivizare și ucidere în masă. Girmachew, copil mic în epoca Mengistu, își amintește de trupurile de adolescenți înșirate pe străzile capitalei cu pancarte atârnate la gât, identificându-i pe toți drept trădători și contrarevoluționari. A găsi o cale de mijloc a guvernării – la jumătatea distanței dintre demonii tiraniei și anarhiei – este dificilă în orice caz, și mai ales în lumina provocărilor geografice și culturale ale Etiopiei. Dar, cu excepția lui Mengistu, această țară nu a produs până acum niciun monstru.

—

Getachew Diriba, economist și expert în dezvoltare, a insistat să-mi vorbească despre istoria Etiopiei, „confluența de-a lungul mileniilor dintre arabă și africană și feudalism și ortodoxia religioasă”. Istoria Etiopiei „a fost în paralel cu Imperiul Roman și ascensiunea Islamului, cu legături strânse între Cornul Africii și Marea Roșie, Yemen și Ierusalim”. Menelik al II-lea a fost cel care a unificat Cornul Africii și a pus capăt perioadei prinților în război prin mutarea corporală a Etiopiei spre sud, pentru a cuprinde pe Oromos ca parte a marelui său regat. Încălzindu-se la punctul său, Getachew a spus: „Etiopia poate fi fost feudală, dar feudalismul, cu relațiile sale sociale și politice formale, a constituit într-adevăr o bază instituțională și, prin urmare, a fost o apărare a identității etiopiene împotriva invaziilor portugheze, italiene și altor invazii. și incursiuni.” Feudalismul, oricât de disprețuit ar fi fost, a permis Etiopiei să fie mai organizată decât vecinii săi africani.

Feudalismul nu s-a încheiat cu adevărat în Etiopia până la căderea lui Haile Selassie și venirea la putere a armatei sub Mengistu Haile Mariam în 1974 și 1975. A fost o mare răsturnare socială, condusă de studenți și muncitori, care a subminat regatul feudal al lui Haile Selassie. a nobililor si vasalilor. Dar Mengistu și armata au putut profita de semi-haos, deoarece erau singurii din societate care erau cu adevărat bine organizați – în același mod în care armata egipteană revenise la putere după Primăvara Arabă, deoarece rămăsese singura forță organizată din Egipt.

Desigur, ceea ce a afectat Etiopia și întregul Corn African, atunci și acum, a explicat Getachew, au fost diferitele mișcări de eliberare bazate pe etnie: tigrayan, eritrean, oromo și așa mai departe. Cu toate acestea, a continuat el, toate aceste mișcări au fost puternic influențate de marxism și de politica radicală a universităților occidentale începând cu anii 1960. Și acum aceleași mișcări au fost amestecate cu politicile identitare în stil occidental. Cu alte cuvinte, și aceasta a fost tema principală a lui Getachew, au fost parțial ideile și ideologiile care au intrat din Occident și Uniunea Sovietică (atât în cazul lui Mengistu, cât și în cazul TPLF) care au ajutat în ultimii cincizeci de ani la destrămarea unei foste societăți feudale. ani. Etiopia, la fel ca mare parte din

Orientul Mijlociu, a fost istoric o victimă și un teren de joc al ideilor și ideologiilor înrădăcinate în cele din urmă în Occident. Trăim cu adevărat într-o lume globală, cu alte cuvinte, a sugerat Getachew, în care Vestul și Orientul Mijlociu Mare nu pot fi complet separate unul de celălalt. Noi, în Occident, credem că am ajutat aceste societăți cu ajutorul nostru pentru dezvoltare, când de fapt influența noastră culturală și politică insidioasă a fost cea care a contribuit la subminarea ordinilor stabile anterior. Decenii de lovituri de stat africane au rădăcini în procesul de modernizare în sine, ale cărui origini se află în Occident.

—

Lencho Letta, în vârstă de șaptezeci de ani, a fost membru fondator al Frontului de Eliberare Oromo, care s-a despărțit de acel grup rebel cu ani în urmă pentru a forma Frontul Democrat Oromo. Cel din urmă grup este dedicat lucrului în cadrul sistemului federal etiopian pentru a rezolva problemele oromoșilor, africanii evanghelici puternic musulmani și protestanți care domină demografic sudul Etiopiei.

„Întrebarea oromo este una colonială", mi-a spus Lencho. „Asta pentru că Etiopia a fost un imperiu. Când am călătorit în Statele Unite ca student în anii 1960, pașaportul meu spunea: „Imperiul Etiopiei". Dar deja în anii 1960, diferitele mișcări studențești etiopiene, puternic influențate de marxism, „un implant din Occident," declarau că problemele care împart țara nu erau nici etnice, nici rasiale, ci erau doar probleme de clasă și vor fi rezolvate ca atare".

Studenții marxisti au avut o idee. Oromo erau țărani fără pământ, deoarece toată pământul din Etiopia în ultimii ani ai împăratului mergea către coroană, către armatele Amhara și către biserica ortodoxă. Lencho a subliniat că nu se poate exagera cât de multă influență ideologică au avut mișcările studențești și muncitorești în Etiopia în anii 1960 și 1970. „Când Mengistu a venit la putere nu avea habar! Tot ce-și dorea era putere, simplu." El și militarii au oferit elementul organizatoric care le lipsea studenților, au adoptat ideologiile studenților și apoi, la rândul lor, i-au zdrobit pe studenți. „Revoluția etiopiană de la mijlocul anilor 1970 a fost ca Revoluția Franceză",

precum și ca și Revoluția Rusă, s-ar putea spune. „A pus identitatea individuală doar în termeni de clasă și a zdrobit complet aristocrația asociată cu împăratul. Etiopia a trecut direct de la dominația imperială la dictatura proletariatului, de la o formă de dictatură la alta.” A fost o experiență în stil european, cu ecouri ale ghilotinei și frazei lui Lenin „toată puterea sovieticilor”.

„Ce zici de Etiopia acum?” l-am întrebat pe Lencho.

A tăcut o clipă, apoi a spus: „Nu sunt optimist. Sunt ingrijorat."

După o altă tăcere, făcând referire la regimul centralizator al lui Abiy Ahmed, Lencho a spus: „Cine vrea să pună capăt federației multinaționale va desființa Etiopia”. Etiopia, cu alte cuvinte, a fost mult timp un imperiu dintr-un motiv specific: datorită caracterului său geografic vast și multietnic, care nu a dispărut. Și acceptarea acestei varietăți de popoare a fost cheia pentru rezolvarea problemei Oromo a sărăciei și subreprezentării.

Făcând ecou lui Donald Levine, Lencho a spus: „Amhara și tigraienii cred în supremația lor civilizațională și în miile lor de ani de istorie scrisă, așa că niciunul nu va accepta în cele din urmă conducerea Oromo. Aceasta este încă dilema.”

—

Solomon Ayele Dersso a condus Comisia Africană pentru Drepturile Omului și Poporului. Astfel, el a privit istoria Etiopiei dintr-o perspectivă umanitară. „Împăratul a acordat oamenilor un grad de libertate”, a început el. „Dar a fost o chestiune de bunăvoință din partea împăratului. În mintea lui, drepturile omului erau ceva ce avea doar să-i ofere. Nu erau inalienabile.” Abia în ultimii ani ai domniei lui Haile Selassie, odată cu puterea tot mai mare a sindicatelor și a organizațiilor de tineret și a revendicărilor acestora, drepturile omului au ajuns să fie văzute ca date de Dumnezeu, nu ca fiind dăruite sau luate de conducător, a explicat Solomon. „Au existat o speranță atât de mare în 1974, odată cu sfârșitul sistemului feudal și de proprietate asupra pământului. Armata a deturnat totul și a suspendat constituția împăratului, guvernând prin decret.” În 1991, când tigraienii sub conducerea lui Meles

Zenawi l-au condus pe Mengistu în exil în Zimbabwe, „a urmat o anumită înflorire a societății civile în următorul deceniu, înainte de o inversare în anii 2000”. Solomon a spus că multe au avut de-a face cu influența Occidentului. Occidentul câștigase Războiul Rece și Uniunea Sovietică s-a prăbușit în 1991. Liderii africani precum Mengistu nu mai erau susținuți de Blocul de Est. Democrația și globalizarea erau în aer în anii 1990 și Etiopia a beneficiat. Dar atacurile din 11 septembrie 2001 au inițiat Războiul împotriva terorii, care a fost ușor abuzat de regimuri precum cel al Etiopiei pentru a le face pe plac americanilor. Următoarea mare creștere în ceea ce privește extinderea libertăților nu a venit cu adevărat până la începutul regimului lui Abiy Ahmed în 2018 și 2019. Dar laudele internaționale l-au destabilizat. „Abiy Ahmed a fost distins cu Premiul Nobel pentru Pace pentru ceea ce a fost în realitate un pact de război”, a spus Solomon, exasperat. Doar cei mai naivi dintre oameni au putut crede că acordul etiopian din 2018 cu Eritreea a fost altceva decât un pact de război, având în vedere reputația și obiectivele lui Isaias Afwerki cu privire la Tigray.

Solomon a spus că Etiopia se afla încă într-o situație post-1991. Acordul politic din acel an s-a încheiat fără încă nimic definit și cuprinzător care să-l înlocuiască. Tranziția lui Abiy Ahmed la democrație era încă incertă, deoarece problemele etno-naționale nu erau încă rezolvate. Alegerile nu au fost suficiente.

—

Chiar înainte să părăsesc Addis Abeba la sfârșitul lunii iunie 2021, forțele din Tigray au recucerit capitala provinciei Mekelle, în urma forțelor guvernamentale în retragere. A fost un eșec grav pentru Abiy Ahmed, care în noiembrie anterior prezisese cu încredere că va aduce Tigray sub controlul statului în câteva săptămâni. Războiul amenința acum să se mute din nordul țării către vest și nord-vest, milițiile Amhara luându-se împotriva rebelilor Tigrayan. Partidul Prosperității lui Abiy, care avea relativ puțină tradiție istorică sau pedigree, ar începe să se destrame? Isaias Afwerki, ale cărui forțe eritreene se dezlănțuiau în Tigray, ar accepta înfrângerea? Pentru a menține o

aparență de control în nord, va trebui Abiy să atragă forțele guvernamentale departe de lupta lor împotriva insurgenței Oromo din sud și de a păzi frontiera de vest împotriva incursiunilor sudaneze? Acestea au fost doar câteva dintre întrebările care se învârteau în jurul capitalei Etiopiei când l-am întâlnit pe unul dintre cei mai importanți oameni de știință politică ai țării, care a preferat să rămână anonim.

În acest moment de înfrângere pentru guvern, era un moment bun pentru el să reflecteze asupra lui Abiy însuși. Ce și cine a fost, până la urmă, liderul etiopian în 2021?

„Abiy, un penticostal, este la bază un idealist creștin. El crede că a fost numit de Dumnezeu să salveze Etiopia. La fel ca internaționaliștii liberali din Occident, el crede în agenția umană. În consecință, el a subestimat geografia, cultura, geopolitica și toate celelalte forțe deterministe ale sorții. În acest sens, el este o oglindă a elitelor globale înseși. La fel ca ei, el nu reușește să înțeleagă natura insolubilă a multor războaie și conflicte - motivul pentru care a eșuat în Tigray. Abiy este un produs al timpului său, la fel cum Mengistu a fost un produs al său." Politologul a sugerat că, așa cum mentalitatea internaționalistă de la Davos a ajutat la producerea lui Abiy, Războiul Rece a ajutat la producerea lui Mengistu, un tiran susținut de Blocul de Est.

Niciodată nu a existat un asemenea moment în care „Etiopia, ca idee, a fost atât de contestată", a spus el. El a explicat că prăbușirea guvernului din Tigray a venit pe fondul altor clivaje tot mai adânci în societate.

„Din 1991, aici a existat o islamizare târâtoare, o răspândire a sensibilității Ikhwan în rândul celor 34% din populație care este musulmană. Există încă puțin sentimentul unei Umma musulmane sau al unei comunități politice, din cauza secolelor de dominație creștină feudală. Dar a crescut. În același timp, creștinii ortodocși au devenit mai religioși. Identitatea religioasă a întărit diviziunile etnice existente".

În mijlocul tulburărilor, puterea devine de obicei celei mai organizate forțe din politică. Dar dacă nu ar exista o forță puternică și organizată? M-am gândit. De exemplu, armata etiopiană era slabă. Nu avea ideologia și identitatea corporativă a armatelor egiptene și turce. Armata de aici nu constituia o clasă ca acei militari, a spus politologul. Când ofițerii etiopieni au

plecat de la serviciu, ei nu socializau cu colegii lor ofițeri și cu familiile lor, ci cu propriii lor compatrioți etnici. Diviziunile societale, mai degrabă decât să fie atenuate, au fost reproduse în interiorul armatei. Astfel, slăbiciunea bruscă și percepută a lui Abiy în urma prăbușirii Tigray a deschis potențial un abis pe care nimeni nu era sigur cum să-l umple. De fapt, mulți dintre cei care au votat pentru Abiy la ultimele alegeri au făcut-o de teamă de ceea ce ar putea urma, fără el.

—

În toată fervoarea și variațiile lor subtile, nenumăratele voci pe care le auzisem în Addis Abeba aveau totuși o temă comună. Etiopia, mai mult decât un stat, mai degrabă decât mai puțin, cu puternice ecouri ale proceselor politice revoluționare și evoluționiste care aveau asemănări cu Franța, Rusia și Iugoslavia, de-a lungul deceniilor s-a luptat cu întrebarea ce anume, exact, a fost — un imperiu, o federație multinațională sau un stat controlat central. Cu toate acestea, în această istorie strâmbă și complexă, posibilitatea de a evita tirania abjectă pe de o parte și anarhia pură pe de altă parte părea, totuși, promițătoare. Analiza politologului care a ridicat posibilitatea anarhiei aici nu m-a făcut până la urmă un pesimist. Căci impresiile mele despre capitală după o absență de treizeci și șase de ani nu au fost cu totul negative. Eficiența din prima lume a aeroportului și a companiei aeriene naționale, infrastructura funcțională și rigoarea birocrației în general au mărturisit acumularea de secole și milenii a unei identități de stat, construită inițial pe un feudalism multietnic puternic. Etiopia, văzută din măreția palatului lui Menelik; sau așa cum se vede de la instituțiile care au păstrat Addis Abeba un oraș care rulează eficient, lipsit de haosul altor părți ale Africii; sau, așa cum se vede din diaspora etiopiană din Occident, care turna bani în imobiliare din Addis Abeba, părea prea substanțială pentru a se destrama în centru.

Dar pur și simplu pentru că nu îmi puteam imagina că se destramă nu însemna că nu s-ar întâmpla sau nu s-ar putea întâmpla. Într-adevăr, la doar câteva săptămâni de la vizita mea în Etiopia, rebelii tigrayeni au înaintat mult spre sud, cucerind orașe de-a lungul drumului, ceea ce i-a adus aproape în

raza de acțiune a Addis Abeba. Spectrul colapsului statului a apărut brusc în mintea oamenilor, înainte ca guvernul, folosind drone furnizate de Turcia, Emiratele Arabe Unite și Iran, să-i învingă în cele din urmă pe rebeli. A fost o lecție semnal pentru mine. Greșelile apar adesea în analiză nu prin eșecul rațiunii, ci printr-un eșec al imaginației. Poți ști că ceva este posibil fără să crezi. Știam că este posibil ca Etiopia să alunece în anarhie, dar nu am crezut cu adevărat. Dacă nu ar fi fost drone, ceea ce nu mi-aș fi putut crede s-ar fi întâmplat de fapt. În geopolitică și înțelegerea lumii noastre, cel mai puternic instrument este imaginația. A fost o idee care avea să se repete la sfârșitul călătoriei mele prin părți din Orientul Mijlociu Mare, o regiune care, după cum prevesti Etiopia, ar putea deveni mai unificată prin tehnologie și totuși, în același timp, ar putea fi în război cu ea însăși.

Iar factorul imaginației era legat de timpul însuși. Am capturat Etiopia doar într-un anumit moment în timp. De exemplu, un acord de pace slab între Etiopia și Tigray, negociat la sfârșitul anului 2022 în Africa de Sud, m-a luat prin surprindere. Cine știe unde ar putea duce?

OMITE NOTELE

* Robert D. Kaplan, Surrender or Starve: Travels in Etiopia, Sudan, Somalia, and Eritrea (New York: Vintage Books, 1988 și 2003), pp. 5 și 11–12. Pasternak a publicat pentru prima dată Doctor Jivago într-o traducere în italiană în 1957, pentru a sustrage cenzorii sovietici.

Capitol
6

DESERTUL ARABIEI

În toamna anului 1916, un cărturar arab de douăzeci și șapte de ani și absolvent al Colegiului Jesus din Oxford, Thomas Edward Lawrence, repartizat la serviciile de informații militare britanice din Cairo, a navigat pe Marea Roșie până în portul Meccan Jeddah pentru a a auzit pe Sherif Hussein și fiii săi despre o alianță de război, al cărei scop era să-i alunge pe turcii otomani pro-germani din Orientul Mijlociu.

Printre articolele din echipamentul de călătorie al lui Lawrence se număra și un set în două volume de Călătorii în Arabia Deserta de Charles Montagu Doughty, singurul britanic care a pătruns vreodată în întregul interior al nord-vestului Arabiei, unde se îndrepta acum Lawrence. Lawrence cumpărase recent cărțile de la Samuel Zwemer, un misionar reformat olandez, care se afla la Cairo pentru a se odihni din propria rătăcire arabă, când s-a întâmplat să dea peste Lawrence. Mai târziu s-a raportat că Lawrence aflase pe de rost cele două volume din Doughty. Era evident o exagerare sălbatică. Totuși, Lawrence însuși s-a referit la cărți ca fiind biblia sa pentru a trata arabii.[1]

Travels in Arabia Deserta este o relatare de 1.200 de pagini a unei odisee de doi ani realizată între 1876 și 1878. Volumele gemene i-au luat lui Doughty să scrie un deceniu, iar efectul lor asupra lui Lawrence și a gândirii arabiste britanice în general nu poate fi exagerat. În timp ce marele explorator arab Sir Richard Francis Burton a fost sui generis, ca o stea care explodează strălucitor pentru a lăsa doar un spațiu întunecat în urma sa, cartea lui Doughty a declanșat o mișcare literară și psihologică printre britanicii atrași de Orientul Mijlociu, călătorie incognito a lui Burton în 1853. la Mecca și

Medina și traducerea sa ulterioară a lui The Thousand and One Nights nu. Burton venise puțin prea devreme. Când Burton a murit în 1890, Imperiul Otoman din Orientul Mijlociu mai avea încă douăzeci și șase de ani de rulat. Dar capodopera lui Doughty a fost perfect sincronizată pentru Lawrence, care era pe cale să devină un fel de deus ex machina care a ajutat la victoria militară britanică asupra otomanilor din Arabia. Consecințele acelei victorii pentru Marea Britanie aveau să fie o relație epică și complicată cu arabii care trăiau în nordul Arabiei propriu-zise în Siria și Mesopotamia: o relație care avea să fie în același timp romantică, tragică și torturată politic, aprinzând argumente intelectuale în acest sens. zi. Doughty a fost un instigator literar al acestei drame.

Arabia lui Doughty era nicovala și creuzetul prin care caracterul unui englez putea fi testat și falsificat. Este un tărâm al „îngrămilor risipite ciudate asemănătoare norilor", „dezolare groaznică de gresie", „mase romboide" și forme geologice repetitive „rânjind îngrozitor".[2] Este un univers al cruzimii Vechiului Testament, în care hoții sunt bătuți încet până la moarte, în care muribunzii sunt dezbrăcați pe drum înainte de a-și pierde ultima suflare, în care oamenii mărșăluiesc „într-un purgatoriu al oboselii dureroase", unde există adesea nimic de mâncat în afară de lăcuste și nimic de băut în afară de apă „plină de dăunători înotători."[3] În decursul a doi ani de rătăcire printre aceste câmpuri vaste de lavă și grămezi de zgură care oferă abia un centimetru de umbră, Doughty este jefuit periodic, lăsat. blocat fără hrană sau apă și amenințat cu moartea în mod regulat din cauza refuzului său de a-și nega religia creștină și de a se supune islamului. După ce a ajuns în orașul garnizoan turc Taif, la sfârșitul calvarului său, Doughty se descrie astfel:

„Tunica era ruptă pe spatele meu... barba căzută și neîngrijită; Aveam ochii injectați de sânge, pe jumătate orbiți, iar pielea pârjolită era crăpată până la viteză pe față. S-a chemat un frizer și s-a pregătit baia: și după o ceașcă de ceai, bunului colonel i-a costat câteva dureri să mă reducă la asemănarea mulțimii civile."[4]

Doughty cu siguranță nu devenise nativ. Mai degrabă, invers. Călătoria lui dezvăluie ceea ce pentru sensibilitățile postmoderne este o lipsă totală de umanitate și înțelegere, dezvăluind, la rândul său, o ciocnire categorică a

diferențelor culturale. Lawrence notează că puterea cărții constă în personajul englezesc al lui Doughty, care era neînduplecat și neinfluențat, înfățișând o descriere completă a oamenilor pe care i-a întâlnit în călătoria sa, în care binele iese în evidență doar pentru că este situat printre toate. Răul. Este o descriere la fel de sinceră a circumstanțelor îngrozitoare pe cât ne-am putea aștepta, chiar dacă nu îndeplinește standardele postmoderne ale regretatului critic de la Universitatea Columbia Edward W. Said, care îl acuză pe Doughty, împreună cu Lawrence și o mulțime de alți observatori occidentali, de a umple spațiile goale ale personalității lor prin întâlniri extrem de individualiste cu Orientul, pe care toți îl priveau cu „ostilitate" și „frică".[5]

Cu toate acestea, Doughty își descrie călătoria cu detașare științifică. Înarmat cu un caiet și un barometru aneroid, el recreează un întreg mediu: geologic, lingvistic, cultural și psihologic. El descrie, de exemplu, aspectele practice ale lunii peste deșert, cum sunt numite cămilele tinere în funcție de numărul dinților lor, diferitele tipuri de piatră ponce, bazalt și alte formațiuni de stâncă din deșert și de ce umanitatea saluturilor oamenilor în sălbăticia își pierde o parte din autenticitate odată ce aceste salutări sunt importate în orașe. Romantismul constă în modul în care deșertul, în toată frumusețea, groaza și asemănarea lui, este transmis cu meticulozitate. Mai mult, este transmisă cu o voce sonoră care a amintit pentru mulți cadențe ale Bibliei Tyndale din secolul al XVI-lea.[*1] Ce cititor al lui Doughty, de exemplu, poate uita asemănarea semiților din deșert „cu un om așezat în cloaca la ochi și a căror frunte atinge cerul", un mod foarte răutăcios și totuși poetic de a indica capacitatea de a păstra în minte atitudini total diferite despre lucruri. [6]

Totuși, așa cum sa întâmplat, peisajul abstract și dezumanizant care a avut un asemenea efect asupra personajelor bărbaților a fost transformat pentru prima dată de către Doughty într-un peisaj literar, făcându-l, prin urmare, pervers atrăgător.

Lawrence însuși a sugerat că însăși dificultatea terenului a făcut ca Arabia lui Doughty să devină o măsură masochistă a bărbăției. Doughty, scrie Lawrence, „a experimentat-o el însuși, testul nomadismului, cea mai profundă muşcătură dintre toate disciplinele sociale, iar de dragul nostru s-a străduit cu

atât mai mult să o picteze în adevăratele ei culori, ca prea tare, prea goală, prea mult. negând pentru toți, cu excepția celor mai puternici și mai hotărâți oameni."[*2] Lawrence, de fapt, în timp ce naviga pe Marea Roșie din Egipt, era hotărât să se dovedească în țara Doughty. Și din cauza naturii imperialismului britanic din Orientul Mijlociu chiar în acel moment, această dorință libidinală privată nu a intrat în conflict cu – mai degrabă a încurajat – propriile responsabilități profesionale ale lui Lawrence; astfel încât a contribuit la transformarea lui Lawrence într-un mit de proporții mai vaste decât făcuse Lawrence vreodată despre Doughty.

„Lawrence al Arabiei", singurul erou romantic al Marii Britanii al luptei altfel sumbre și triste a tranșeelor care au simbolizat Primul Război Mondial, nu ar fi putut niciodată să apară fără Călătoriile lui Doughty în Arabia Deserta ca antecedent.

—

Capacitatea lui Lawrence de a transforma arabii din deșert din Hejaz într-o forță neregulată care a ajutat victoria britanică asupra turcilor otomani a fost doar o reprezentație secundară în cadrul unui spectacol secundar al Primului Război Mondial. : în special relatarea sa masivă și magistrală despre Primul Război Mondial în deșert, Seven Pillars of Wisdom, una dintre marile lucrări militare și de călătorie ale secolului al XX-lea, oricât de discutabilă ar fi o istorie la fel de exactă.[*3]

În toate cele aproape șapte sute de pagini ale ediției broșate Penguin a lui Seven Pillars of Wisdom, cele șase pagini ale capitolului 3 reprezintă cel mai memorabil argument intelectual. Aceste șase pagini au fost inspirate de percepțiile realizate pentru prima dată de Doughty, dar traduse de Lawrence într-un limbaj mai popular pentru vremea lui decât cea a lui Doughty, derivată deoarece cea din urmă a fost dintr-o Biblie din secolul al XVI-lea. Imaginea lui Doughty a unui semit din deșert „șezat în cloaca până la ochi și a cărui frunte atinge cerul" a fost dezvoltată în mare măsură de Lawrence în aceste pasaje memorabile:

… La început, la prima întâlnire cu ei, s-a găsit o claritate sau duritate universală a credinței, aproape matematică în limitarea ei și respingătoare în forma ei necompletabilă…. Erau un popor de culori primare, sau mai degrabă de alb-negru, care vedea lumea mereu în contur. Erau un popor dogmatic, disprețuind îndoiala, coroana noastră modernă de spini. Ei nu au înțeles dificultățile noastre metafizice, întrebările noastre introspective... Gândurile lor erau în largul lor doar în extreme. Au locuit la superlative la alegere... nu s-au compromis niciodată: au urmărit logica mai multor opinii incompatibile până la scopuri absurde, fără a percepe incongruența.[7]

Un intelectual sau politolog postmodern icnește la esențialitatea unei astfel de descrieri. Deși Lawrence nu vorbește despre toți semiții, și nici măcar despre cei mai mulți dintre ei, ci doar despre triburile premoderne din deșertul complet al interiorului arab al căror etos este în primul rând cel al grupului. Ca vorbitor fluent de arabă, care a trăit ani de zile ca singurul occidental dintre acești triburi în circumstanțe supărătoare, sfâșiate de război – genul care nu face decât să-și intensifice percepția asupra realității – analiza și proza lui Lawrence sunt de fapt exemple ale lui Clifford Geertz și Gilbert Ryle „ descriere groasă.”[8] Dar identitățile de grup nealiate pe care le-a experimentat în mod direct Lawrence, neatinse de lumea exterioară, pur și simplu nu există așa cum obișnuiau. Într-adevăr, din cauza separării din ce în ce mai mari a indivizilor de legăturile grupului, o realitate shakespeariană a câștigat încetul cu încetul cu privire la una antropologică în lumea noastră. Și pământul este, în consecință, mai puțin interesant, chiar dacă este mult mai corect și mai uman.

După cum știm din descrierea lui Toynbee despre „răsătul timpului”, istoria nu se repetă pur și simplu și nici nu rimează așa cum sugerează clișeul obosit al elitei globale de astăzi; mai degrabă, merge înainte, oricât de imperceptibil, așa cum își dă seama Lawrence însuși. Asta înseamnă că oamenii nu rămân la fel. Lawrence își încheie scurtul capitol 3 din „Șapte stâlpi ai înțelepciunii”, observând că arabii, așa cum îi găsise el, „erau la fel de instabili ca apa și, probabil, ca apa avea să prevaleze în cele din urmă”, ceea ce s-ar putea interpreta ca supraviețuind adversarilor lor și găsindu-le. drum spre un loc mai bun în lumea postmodernă.[9]

—

De fapt, Arabia tradițională pe care o descrie Lawrence a existat parțial până la începutul anilor 1970. De fapt, cunoșteam trei ofițeri americani din serviciul extern, Wat Cluverius IV, Graham Fuller și Ernest H. Latham, Jr., care împreună, chiar înainte de războiul din Orientul Mijlociu din 1973, au făcut un tur în nordul Arabiei Saudite cu o gardă de corp wahhabită înarmată cu un . Revolver de calibru 38 și o sabie cu mâner de aur. Grupul de trei a întâlnit oameni de trib cu privire înflăcărată și henna în barbă și oaze de malarie identificate de pielea întunecată a locuitorilor, care se pare că își construiseră o imunitate la boală. „Aceasta a fost Arabia crudă, Arabia lui Charles Doughty", mi-a spus Latham.[*4]

A fost punctul culminant al tinereții lor și sfârșitul unei epoci.

Pentru a explica de ce a fost așa, este necesar să ne întoarcem în timp la originile actualului stat saudit. Abdulaziz Ibn Saud („Sclavul Celui Atotputernic, Fiul lui Saud") a fost un războinic falnic și strâns, care revărsa literalmente carisma, care, atașându-se de wahhabism, versiunea aspră, purificatoare, înapoi la bază a islamului, a Arabiei centrale, a învins. și a unit triburile arabe în primul sfert al secolului al XX-lea, aducând astfel ordine într-un tărâm deșert întins și fără lege. Legiunile wahhabite ale lui Ibn Saud au fost cele care, prin distrugerea tuturor semnelor materiale ale culturii otomane, cum ar fi narghilea și instrumentele cu coarde, au contribuit la crearea bazei naționalismului arab, precum și a sentimentului anti-persan și antișiit care definește parțial. Peninsula Arabică până în zilele noastre.[10]

Agresiunile militare ale lui Ibn Saud au fost o ispravă uluitoare, deoarece au fuzionat trei secțiuni vitale și îndepărtate ale Arabiei, fiecare cu o cultură și o perspectivă geografică diferită: orașele sfinte musulmane Mecca și Medina din Hejaz, aproape de Marea Roșie, ale căror comerțul cu pelerini și apropierea de porturi le dăduseră o perspectivă relativ cosmopolită; regiunea sumbră, sufocată și prăfuită a platoului Nejd, în chiar centrul Arabiei, a cărei credință wahabită era înverșunată de combativă și conservatoare; și estul puternic șiit, unde erau pe cale să fie descoperite cantități mari de petrol. S-a

născut astfel un gigant geopolitic: neegalat în rezerve de petrol și cu o geografie expansivă care a dominat vasta Peninsula Arabă.

Dacă Abdulaziz Ibn Saud nu ar fi existat, Orientul Mijlociu de astăzi ar fi un loc radical diferit, cu Hejaz-ul poate încă guvernat de hașemiți ca parte a unei Iordanie mari și fără ca o singură putere să domine piața petrolului din anii 1970, așa cum a făcut-o Arabia Saudită. . Marele arabist de la Sorbona, Maxime Rodinson, atacând rotund fatalismul, explică modul în care istoria mondială însăși s-a transformat pe un pivot din cauza vieții unui singur om și a caracteristicilor sale, profetul Mahomed. Fără Mahomed, sau dacă Mahomed ar fi venit o generație sau două mai târziu, speculează Rodinson, Islamul ar putea să nu existe, imperiile persane bizantin și sasanid s-ar putea să nu fi slăbit dramatic așa cum au făcut-o, iar Africa de Nord ar fi încă parte din Occidentul latin.[11] Astfel, semnificația ultimă a Arabiei Saudite este că istoria este o chestiune de contingențe la fel de mult pe cât este o chestiune de forțe impersonale mari, cum ar fi geografia și cultura.

—

Ar dura ceva timp pentru ca avantajele geografice ale noului stat lăsate moștenire de geniul militar al lui Ibn Saud să se dezvolte. Petrolul nu a fost lovit de inginerii americani în partea de est a Arabiei Saudite până în 1938. Și abia aproape de sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial – cu petrolul saudit care se profilează acum ca un premiu geo-economic critic – președintele SUA Franklin Delano Roosevelt, cu puțin timp înainte de moartea sa, a încheiat o înțelegere de bază cu Ibn Saud.

În timp ce petrolul l-a făcut inițial bogat pe Ibn Saud, oferind țării sale opțiuni de dezvoltare și eliminând nevoia comerțului cu pelerini mecani de a-și asigura cerințele bugetare, viața nu s-a schimbat dramatic pentru mulți oameni din orașe și din taberele tribale îndepărtate: aceasta este ceea ce a permis celor trei americani să aibă o experiență de călători din secolul al XIX-lea aproape de începutul ultimului sfert al secolului al XX-lea. Regele Faisal, la începutul anilor 1970, era încă în mijlocul creării unui stat birocratic modern din stăpânirea greoaie a tatălui său, un stat a cărui

identitate era mai degrabă islamică decât specific naționalistă și care a conceput, în propriile cuvinte ale lui Faisal, Coranul ca constituție. .[12]

Apoi a venit războiul arabo-israelian din octombrie 1973.

În încercarea de a-și recâștiga demnitatea pe care o pierduseră în înfrângerea lor zdrobitoare din 1967 în mâinile forțelor israeliene – care capturaseră Peninsula Sinai a Egiptului și Înălțimile Golan din Siria – soldații egipteni și sirieni au lansat un atac surpriză coordonat asupra Israelului. Acest atac a permis egiptenilor să-și consolideze poziția militară pe malul de est al Canalului Suez. Deși în cele din urmă israelienii i-ar fi îndepărtat atât pe egipteni, cât și pe sirieni din noile lor poziții, cucerind și mai mult teritoriu în acest proces - și deși președintele Sadat ar decupla strategia postbelică a Egiptului de cea a Siriei - totuși, atacul surpriză și pierderile israeliene relativ mari au constituit un victorie morală pentru arabi. În mijlocul acestei drame militare înalte, saudiții, a căror țară reprezenta acum producătorul mondial de petrol – capabil să afecteze prețul mondial prin propriile cote de producție – au ajutat la instituirea unui embargo petrolier împotriva Statelor Unite, pentru a o forța să oprească sprijinind Israelul. Până la încheierea embargoului, în martie 1974, prețul petrolului a crescut cu 400%.

Avalanșa de petrodolari care s-au prăbușit în regat a provocat o răsturnare. Ceea ce fusese o schimbare socială lentă și treptată de-a lungul deceniilor a devenit acum o ascensiune abruptă.

„Banii străini au adus căi străine”, scrie istoricul britanic preeminent al Arabiei Saudite, Robert Lacey.[13] Femeile au început să apară la televizor și în costume de baie lângă piscinele hotelului. Orașele saudite au devenit șantiere vaste de construcții, cu armate de muncitori asemănătoare furnicilor cu căciuli de protecție care se grăbeau în căldură. Școli, universități, palate, spitale, mase de clădiri de birouri, autostrăzi, moschei și centre comerciale care căscău au ieșit brusc din peisajul gol. Odată, cartierele familiare și tradiționale au devenit de nerecunoscut. Această înclinație spre occidentalizare, aprinsă de arma petrolieră, avea să dezlănțuie în curând și altceva: o reacție religioasă militantă și înflăcărată în spiritul wahhabiților care se întorceau la bază – cei care înființaseră regatul saudit în primul rând. A fost o mișcare care a adunat forță chiar în fața ochilor liderilor țării și ai

serviciilor de informații, dar totuși a reușit să obțină o surpriză totală printr-un eveniment fundamental.

În orele dinaintea zorilor zilei de 20 noiembrie 1979, prima zi simbolică a noului secol islamic din 1400, sute de tineri care s-au adunat pe furiș în Marea Moschee din Mecca au scos arme de foc și reviste de muniție de sub haine și i-au ucis pe polițiști. la datorie, preluând cea mai sfântă moschee din islam. Acești tineri s-au considerat o mișcare a purilor, care încearcă să răstoarne membrii regali fără zei ai Arabiei Saudite, care, credeau ei, au condus țara într-o lume materialistă de murdărie și corupție. Ar fi nevoie de două săptămâni pentru ca forțele de securitate guvernamentale să recâștige controlul asupra Marii Moschei, la un cost de peste o sută de morți de fiecare parte și alte sute de răniți. A fost un șoc seismic pentru regat, în special pentru conducătorii săi, care și-au imaginat dușmanii ca fiind sioniști, comuniști, socialiști și alți revoluționari fără Dumnezeu influențați de Occident, nu cei de la dreapta lor din propriile lor zone pioase islamice, pe care ei înșiși îi aveau. crescut.

În același timp în care se întâmpla acest lucru, șiiții din estul Arabiei Saudite, bogate în petrol, deveneau frământați. Deși munca grea și harnicia acestor șiiți a fost cea care a menținut pomparea petrolului în regatul altfel sunit saudit, revoluția iraniană, veche de abia un an, a constituit o afirmare spectaculoasă a puterii și identității șiite chiar de-a lungul strâmtului. Golful Arabic. Acest lucru a făcut autoritățile regale din Riad și mai nervoase. Casa lui Saud știa, de asemenea, că șahul Iranului tocmai fusese răsturnat pentru că a ajuns de partea greșită a clericilor islamici. Prin urmare, „soluția la răsturnările religioase [reprezentate prin preluarea Marii Moschei] a fost simplă – mai multă religie”, scrie Lacey.[14] Regele saudit Khalid a cedat în esență filozofiei celor care loviseră inima regatului său și pe care ulterior i-a decapitat în masă.

Acum s-a reafirmat tendința austeră, conservatoare, formată în inima platoului Nejd, de unde a apărut inițial familia regală saudită. Cinematografele și alte forme de divertisment au fost închise. Cursuri precum geologia, istoria și știința au dispărut din programele școlare și tot ceea ce a fost predat de acum înainte a fost islamul și povestea familiei conducătoare

saudite. De asemenea, conducătorii i-au întâmpinat înapoi în regat pe salafiști și pe alți ideologi islamici, expunând tinerii saudiți la radicalismul religios care a dat naștere teroriștilor Marii Moschei în primul rând. Mai târziu, în anii 1990, regele Fahd, care l-a urmat pe regele Khalid după moartea acestuia din urmă, a sprijinit talibanii fundamentaliști din Afganistan, pentru ca regimul saudit să-și demonstreze acreditările salafite. Regatul pe care geniul galopant și nemilos al lui Ibn Saud îl împleticise din trei regiuni disparate oscila acum între extreme: de la ortodoxie religioasă aspră la dezvoltare materialistă necontrolată însoțită de occidentalizare și înapoi la religia de altădată.

Acesta a fost această ultimă zdruncinare a dreptei religioase, începută după atacul din 1979 asupra Marii Moschei, care a atins punctul culminant în atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 din Statele Unite, în care cincisprezece dintre cei nouăsprezece atacatori de avioane erau cetățeni. a Arabiei Saudite. După o scurtă perioadă de negare amestecată cu teorii ale conspirației, guvernul saudit și-a revenit în sfârșit. Conducătorii regatului au încetat să-i liniștească pe clericii religioși, care nu vor mai dicta agenda culturală și morală. În timp ce atacurile teroriste interne și raidurile și represiunile ulterioare ale forțelor de securitate aveau să continue, problema cine era în cele din urmă responsabil fusese în sfârșit soluționată (cel puțin din punctul de vedere al regimului), chiar dacă rezolvarea a durat decenii pentru a se ajunge. Regimul câștigase, iar ideologii religioși pierduseră.

Decizia asupra cine a deținut controlul a fost însă doar relativă. Cum ar putea să nu persistă tensiunile într-o societate aflată în curs de modernizare și postmodernizare rapidă, stârnind cereri pentru mai multă liberalizare, pe de o parte, și mai mult fundamentalism, pe de altă parte?

Stabilitatea conducătorului Al Sauds, în fața tuturor răsturnărilor din Orientul Mijlociu din secolele XX și XXI, inclusiv Primăvara Arabă, s-a bazat întotdeauna pe abilitățile de supraviețuire ale unei familii regale mari și diverse, cu princiari. tentaculele care ajung în toate colțurile societății, creând o rețea informală de informații internă a ei. Acest lucru a fost susținut de bogăția imensă de petrol și de fatalismul și ascultarea unui popor încă profund tradițional. Karen Elliott House, care a raportat despre Arabia Saudită de zeci

de ani pentru The Wall Street Journal, scrie că regatul, mai degrabă decât un stat-națiune unificat, a rămas încă o „colecție de triburi, regiuni și facțiuni islamice care coexistă în suspiciune reciprocă și frică", în care Hejaz (regiunea Mării Roșii, inclusiv orașele sfinte), Nejd și estul bogat în petrol încă se privesc cu prudență. Între timp, o populație uimitor de mare de tineri șomeri rămâne necalificată pentru locuri de muncă care sunt adesea adresate străinilor. Ceea ce tânjesc acești tineri și, de fapt, toți saudiții, este demnitatea: un stat de drept, spre deosebire de un decret arbitrar, și un guvern care oferă servicii de bază cu o aparență de transparență și eficiență. Totuși, așa cum observă House, „Cu șaptezeci de mii de moschei răspândite în regat, doar religioșii sunt o forță organizată; moderații se tem că puterea inevitabil ar fi luată de cei mai radicali. Indiferent ce se află în viitorul Arabiei Saudite, nu este democrație."[15] David Rundell, un arabist educat la Oxford, care și-a petrecut viața profesională ca diplomat american în Peninsula Arabă, spune mai bine: „Dacă un guvern succesor [al guvernului] Al Sauds] a ajuns la putere prin vot, aproape sigur ar fi un regim populist islamist."[16]

S-a spus adesea că regimurile se confruntă cu cea mai periculoasă perioadă nu atunci când rămân rigide, ci atunci când întreprind reforme serioase, deoarece un astfel de proces eliberează așteptări crescânde care nu pot fi îndeplinite în totalitate. Revoluțiile apar adesea când viața începe să se îmbunătățească. Aceasta este tocmai perioada în care Arabia Saudită se află acum sub prințul moștenitor reformist Mohammed bin Salman.

Potențialul de instabilitate a fost determinat de mai mulți factori. Ibn Saud nu lăsase nicio instituție în afară de el și, prin urmare, stabilitatea regimului s-a bazat pe gestionarea succesiunii. Mai degrabă decât un sistem de la tată la fiu la fiul său, Al Sauds și-au păstrat stabilitatea timp de multe decenii printr-o succesiune laterală sau orizontală, prin care fiii lui Ibn Saud au trecut regalitatea de la un frate la altul, dând toate frații din aproximativ aceeași generație o miză în sistem, formând un adevărat parteneriat de afaceri, cu alte cuvinte. Dar când Salman bin Abdulaziz a venit la putere în 2015, el și-a îndepărtat la scurt timp fratele mai mic din linia succesorală și, în cele din urmă, l-a făcut pe fiul său netestat, Mohammed bin Salman, prinț moștenitor și moștenitor al tronului, ridicându-l deasupra rivalilor mai experimentați.

Deși o astfel de schimbare a sistemului a trebuit să aibă loc în cele din urmă - la urma urmei, fiii lui Ibn Saud nu au putut continua să trăiască pentru totdeauna - nu există nicio garanție că noua linie de succesiune va avea la fel de succes ca cea anterioară în menținerea stabilității, în special întrucât sute de nepoți ai lui Ibn Saud vor fi eligibili din punct de vedere tehnic pentru statutul viitor de prinț moștenitor și prinț moștenitor adjunct.

Între timp, deoarece Mohammed bin Salman, sau MBS, după cum este cunoscut, este atât autocrat, cât și reformist, depinde atât de mult de propria sa persoană încât, dacă i s-ar întâmpla ceva, succesiunea în sine ar putea fi pusă la îndoială - spre deosebire de martie 1975 când regele Faisal bin Abdulaziz a fost asasinat de un nepot cu probleme emoționale, iar coroana a trecut fără probleme și rapid fratelui său mai mic Khalid bin Abdulaziz.

Sub conducerea efectivă a MBS ca prinț moștenitor, Arabia Saudită a devenit un stat polițienesc, în care instrumentele sofisticate de represiune, instruite inițial pe Al-Qaeda în anii 2000, erau acum îndreptate către dușmani percepuți ai sistemului. În același timp, cinematografele, parcurile tematice, concertele rock și antene parabolice nu mai sunt interzise, chiar dacă muzica nu mai este interzisă și bărbații și femeile pot lua masa împreună. Arabia Saudită sub MBS este mai autocratică și mai liberă decât oricând.

Dar, în ciuda nerăbdarii cu care străinii priveau familia regală, este probabil ca orice regim care i-ar putea înlocui pe Al Sauds ar fi mai rău – și asta dacă regatul nu s-ar prăbuși în haos, la fel cum s-au prăbușit vecinii săi din nord, Siria și Irak. , din cauza sentimentelor separatiste și regionale care încă fierbe. Într-adevăr, atât Occidentul, cât și saudiții sunt blocați cu Al Sauds, care, spre meritul lor, nu au încercat niciodată să distrugă o clasă existentă de comercianți, capitaliști și proprietari de pământ, așa cum au avut regimurile revoluționare postcoloniale din Orientul Mijlociu. Acei occidentali care tânjesc după un sistem de guvernare mai bun în Arabia Saudită ar trebui să țină seama de legea fundamentală a regretatului savant al Orientului Mijlociu J. B. Kelly: fiecare dictatură în curs de modernizare este mai rea decât predecesorul său monarhic tradițional.[17] Uită-te doar la Rusia, unde bolșevicii i-au înlocuit pe Romanov și la Irak, unde baʿaștii i-au înlocuit pe hașemiți. Arabia Saudită ar putea fi mult mai rea decât este, având în vedere

că, pentru perioade lungi de timp, nu a existat nimic pentru a-și uni regiunile diverse și divagatoare, cu excepția dinastiei Al Saud, ale cărei rădăcini se întorc la începutul anilor 1700. Într-adevăr, guvernând prin consens informal mai degrabă decât prin instituții – fără un parlament robust, fără sindicate și o armată apolitică – familia Al Saud a fost „cleiul" care ține Arabia Saudită unită, oarecum în stil imperial, scrie savantul-jurnalist. Thomas W. Lippman. [18]

—

Călătorind în Arabia Saudită, aveam în minte o întrebare fundamentală despre care toate lecturile mele mă făcuseră deosebit de curios: cum a afectat viața urbană mentalitatea saudite și care au fost implicațiile ei pentru guvernare? Căci, în timp ce deșertul a fost cheia pentru primele decenii ale regatului și a definit în totalitate experiențele unor personaje de poveste precum Doughty și Lawrence, orașele erau acum acolo unde trăiau de fapt 84,3% din cele 36 de milioane de saudiți, o creștere de la 50% în 1971. Și ca noi locuitori ai orașului, valorile și caracteristicile culturale ale saudiților trebuiau să fie în schimbare, cel puțin într-o oarecare măsură. M-am gândit la brazilianizarea la care am asistat la Addis Abeba și, prin urmare, m-am întrebat cum ar fi orașe precum Riad și Jeddah. Culturile și civilizațiile identificabile – iar arabii au constituit una dintre acestea – încep în deșert și peisajele rurale și se termină, potrivit istoricului și filosofului german Oswald Spengler, „cu un final de materialism în orașele-lume".[19] Cosmopolitismul, care este inseparabilă de urbanism, este esența de a fi fără pământ și fără rădăcini, mai spune Spengler. S-ar putea ca cultura pură a deșertului pe care Doughty și Lawrence au experimentat-o să fie chiar pe atunci pe cale să devină o piesă de muzeu și, astfel, observațiile lor nu numai că au fost datate, ci au devenit complet irelevante? Sau era mult mai complicat decât atât: acea cultură a deșertului, cu toate tradițiile ei, mai exista în orașe, doar într-o formă mai diluată? Și dacă da, atunci în ce măsură?

—

De obicei, țările surprind și încântă la primul contact imediat. Arabia Saudită nu. Și asta este fascinația sa. Este o țară grea, cel puțin mă gândisem inițial, de luată în propriile sale condiții; cu siguranță nu în condițiile unui occidental cu propriul său bagaj cultural și istoric. Întrucât Oman prezintă o sărbătoare marinără iertatoare și parfumată a culturilor din Oceanul Indian, cu esențe din Africa de Est, Indonezia și subcontinentul indian așezate deasupra topografiei sale deșertului arab; și întrucât Yemenul este uluitor de munți și împrejmuit de un tribalism războinic aproape preislamic, un rezultat al văilor închisorilor sale; și în timp ce Egiptul și Iranul sunt civilizații complete, urbane în drepturi proprii, unde islamul nu este întreaga poveste, Arabia Saudită este arabă și islamică și nimic altceva. Spre deosebire de șeicul arabe din Golf, a căror bogăție și micime oferă viziuni ale unui cosmopolitism oraș-stat strălucitor, Arabia Saudită este pur și simplu mare, un univers în sine, ocupând cea mai mare parte a Peninsulei Arabe, cu mai multe zone climatice. (De fapt, în munții de lângă Tabuk, în nord-vest, în timpul iernii este zăpadă, în timp ce este înăbușitor de cald în Asir, lângă Marea Roșie.) Puteți merge zile în șir în Dubai, sau chiar Abu Dhabi, fără să vedeți un arab, deoarece lucrătorii oaspeți din subcontinentul indian și Africa de Est conduc în esență toate hotelurile și multe alte facilități. Există și mulți muncitori oaspeți în Arabia Saudită, dar ceva mai puțin vizibili și, astfel, întâlnești arabi saudiți mult mai mult. Lumea exterioară pare să conteze mai puțin aici din cauza unei realități geografice atât de infinite. Semnalizarea, la fel ca în multe țări din întreaga lume, este întotdeauna în limba locală și în engleză, dar spre deosebire de șeicul din Golf, traducerile în engleză din Arabia Saudită nu sunt dominante în aceeași măsură, iar capacitatea cuiva de a citi cel puțin limba arabă. scriptul este mai așteptat aici. Arabia Saudită, la primul contact în regiunea sa de podiș interioară, nu admite atât de mult decât, să zicem, Dubai sau Abu Dhabi la influențe exterioare evidente.

Peisajul orașului Riad, capitala Arabia Saudită aflată în centrul țării – și, prin urmare, departe de orice mare – este pur și steril: ceva în mod bizar îmbunătățit de abstracțiile matematice ale zgârie-norilor săi strălucitori, strălucitori în soare. Este un oraș liniștit, cu foarte puțină viață pe stradă în timpul zilei și șoferi care în general respectă regulile și nu își folosesc

claxoanele. Scăderi de viteză sunt peste tot: opusul haosului din trafic din Cairo. Rândurile lungi de magazine globale, de lux, sunt construite din ciment și beton și se află pe străzile prăfuite, fără trotuare. Mașina este totul în Riad, deoarece dimensiunile drumurilor și autostrăzilor sunt pur și simplu prea mari pentru mers pe jos. Există puține indicii de atmosferă sau estetică. Există doar o sumbrunătate, în ciuda semnelor strălucitoare, care îmi amintește vag ici și colo de părți din West Texas. Desigur, multitudinea de palate și complexe hoteliere din plexiglas colorat țipă bani. Există, de asemenea, șiruri ocazionale de restaurante de ultimă generație care amintesc de Austin, Texas, sporite de o cultură vibrantă a cafelei în locul unei scene de bar. Platoul relativ lipsit de trăsături din Nejd, pe care se sprijină Riad și care domină interiorul saudit, este, în felul altor geografii interioare vaste și lipsite de trăsături din întreaga lume, în esență conservator, dar este un conservatorism pe care l-am găsit asediat ca societate saudită. evoluează dramatic.

Mall-urile, de asemenea, sunt vaste, cu spațiu în mod clar neprevăzut, spre deosebire de orașele de coastă înconjurate de apă și munți. Văd femei îmbrăcate complet în burka, încărcate cu genți de cumpărături de designer pe fiecare braț. Femeile de aici, dacă nu în burka, poartă hijab și abayas, care le acoperă părul și corpul. Bărbații poartă de obicei thobes și își acoperă capul cu ghutre în carouri albe sau roșii, acoperite de agale negre ca o frânghie.

Stau la un hotel eficient, dar tradițional din cartierul de afaceri, cu o ambianță oarecum confortabilă maro și crom. Femeile își părăsesc camerele dimineața în burka neagră. Într-un astfel de mediu, faptul că alcoolul este interzis în tot regatul nu este decât un detaliu nesemnificativ, deoarece pare a fi în întregime natural și, prin urmare, ușor de adaptat la: chiar dacă cineva este un occidental care bea vin ca mine. După cum mi-a explicat un alt occidental care locuiește aici: „Când ești în Italia, comand paste și carne de vițel, te aștepți să bei vin roșu. Aici, printre deșert și mâncare din Orientul Mijlociu, având o experiență culturală unică, un vizitator pur și simplu nu se așteaptă la asta. Contextul este totul. Și de aceea Arabia Saudită, deși este o țară uscată, are un viitor ca destinație turistică internațională.”

Acestea au fost toate impresiile rapide ale unui vizitator pentru prima dată. Un vizitator care a mai fost aici ar fi observat schimbări izbitoare. De

exemplu, cineva se obișnuiește să vadă femei conducând mașini și mergând singur în public. Femeile în burka plină care curgeau pe lângă mine cu achizițiile lor de designer la mall nu erau semne de extremism sau conservatorism, ci de schimbare liberală, deoarece bărbații nu le însoțeau. Atât călătoriile, cât și reportajele, printre multe altele, constituie arta de a depăși primele impresii. Și asta sa întâmplat rapid pentru mine în Arabia Saudită.

—

Am mers cu mașina până la marginea de nord-vest a Riadului și am vizitat o mare expoziție de artă contemporană numită Feeling the Stones, care a fost un sunet mort pentru expozițiile de artă contemporană pe care le văzusem în Austin, Texas; Santa Fe, New Mexico; și Palm Springs, California. Adiacent sălii de expoziție era o cafenea elegantă și mese rafinate. Ici și colo am văzut femei saudite rătăcind fără hijab, cu părul lung și negru curgând. Artiștii veniseră din Arabia Saudită și din întreaga lume. Munca lor a fost de un standard de clasă mondială și a fost plină de declarații despre libertatea politică, lupta împotriva rasismului și nevoia de introspecție și autoexprimare individuală. Acesta a fost un exemplu de civilizație urbană cosmopolită care s-a implantat în ceea ce a fost cândva deșertul lui Doughty și Lawrence. Astfel de expoziții erau de neimaginat înainte de domnia de facto a prințului moștenitor Mohammed bin Salman, care a început în 2017. Era vorba despre o piesă cu un festival recent de patru zile de muzică electronică aici, care prezentase sute de spectacole internaționale pe fondul noului amestec de sexe, concepute pentru a atrage o populație saudită în care 70% aveau sub treizeci și cinci de ani.[20]

Mesajul moral al expoziției de artă venise datorită unui stat autoritar care se modernizează social – un stat care era încă departe de represiunea cu totul brutală a lui Saddam Hussein din Irak și a familiei al-Assad din Siria, dar, cu toate acestea, a intrat în aceeași categorie și, de asemenea, la vârf nu aveau baza formală, consultativă comună tuturor foștilor conducători saudiți. (MBS a consultat experți mai mult decât a făcut-o cu elemente tribale și religioase

din cadrul societății sale.) Totuși, astfel de expoziții ar fi în cele din urmă parte dintr-un proces de deschidere politică a Arabiei Saudite, în ciuda guvernării virtuale a unui singur om a MBS? Eram sceptic. În mod clar, elita culturală relativ mică a țării a fost din ce în ce mai deschisă la valorile universale. Dar, în timp ce jurnaliștii au o afinitate pentru excepționalul dintre noi, societățile sunt dominate de marea medie. Cei puțini nu sunt indicativi pentru cei mulți. Există, de asemenea, ironia că un control politic strict la vârf, care garanta securitatea și ordinea publică, a permis un spațiu sigur pentru ca o elită culturală să-și distreze credințele și chiar iluziile. Arta contemporană în special, cu nevoia ei de infrastructură și săli de expoziție vaste, necesita mulți bani și securitate. Chiar și în Statele Unite, astfel de expoziții și muzeele care le găzduiau erau adesea amplasate în zone bogate, fără crime. Astfel, oricât de urât ar suna, nu a existat neapărat o contradicție între un regim autoritar dur și o mare expoziție care proclama libertatea individuală. Feeling the Stones a fost interesant, dar nu eram pe deplin convins.

—

Pe de altă parte, s-ar putea argumenta, ce era exact libertatea?

Un tânăr saudit, Mutrik Alajmi, mi-a spus: „Îmi pot reînnoi pașaportul în câteva minute online, fără să aștept ore în șir la o coadă lungă la un birou guvernamental ineficient. Acesta este un drept al omului. Femeile, chiar și după un concediu lung de maternitate, pot pleca devreme de la muncă până când copilul lor împlinește doi ani. Acesta este un drept al omului. Reducerea corupției, chiar dacă înseamnă arestarea a sute de prinți și întemnițarea lor în Ritz Carlton pentru a da un exemplu, și acesta este un drept al omului.”

Sarah Al Tamimi, tânăra vicepreședinte al unei comisii pentru drepturile omului, mi-a spus: „Am fost în străinătate ani de zile și nu m-am gândit niciodată că mă voi întoarce în Arabia Saudită cu toate restricțiile ei. Dar acum pot să ies cu colegi bărbați și să particip la festivaluri de muzică și să merg în excursii de camping în deșert. Deci de ce să stai departe?”

Un ministru saudit de vârstă mijlocie, Mohammed Al Ash-Shaikh, mi-a spus: „Guvernul nu vă mai impune cum să vă îmbrăcați în public. Aceasta este o adaptare la civilizația urbană globală. Spiritul democrației nu dă marea majoritate a oamenilor ceea ce își doresc?”

El a adăugat: „Guvernul a gestionat extrem de bine urgența COVID-19. S-a dovedit că poate face față eficient unei crize. Toată lumea are pe smartphone un document care arată starea de vaccinare. Nu este un drept al omului?”

Salma Alrashid, care lucrează pentru o organizație pentru drepturile omului, a declarat: „Acum, tații trebuie să discute cu fiicele lor cu privire la comportamentul adecvat, deoarece fiicele lor sunt libere să iasă și să socializeze singure. Statul, prin restrângerea comportamentului femeilor pentru atât de mult timp, a făcut ca astfel de discuții să nu fie necesare. Dar acum statul a pus astfel de decizii în mâna familiei de care aparțin. Acesta este un drept al omului.”

Toate aceste conversații m-au făcut să conștientizez un fapt înfricoșător – ceva ce știam în abstract, dar pe care nu l-am experimentat de fapt, sau cel puțin pe care nu m-am concentrat în mod corespunzător: că tortura pe scară largă, biciuirea, execuțiile și așa mai departe, pentru că se întâmplă aici în întuneric. , în închisori, departe de ochii publicului, pur și simplu nu se înregistrează în conștiința saudiților, chiar și a generației mai tinere, deoarece fața guvernamentală pe care o văd nu este doar mai benignă, ci din ce în ce mai eficientă și reformistă. Arabia Saudită demonstrează că brutalitatea nu este neapărat autodistructivă sau destabilizatoare pentru un regim, atâta timp cât regimul oferă o calitate a vieții din ce în ce mai bună pentru majoritatea covârșitoare a cetățenilor săi. Dar dacă această îmbunătățire a calității vieții se blochează vreodată, dacă cerințele oamenilor încep să depășească cu mult capacitatea regimului de a îndeplini, interlocutorii mei ar putea începe să interpreteze sensul drepturilor omului în mod diferit – mai mult ca oamenii din Occident. Vedeam Arabia Saudită, așa cum vedeam fiecare țară pe care am vizitat-o, într-un moment în timp: o perioadă de reforme de vârf aici. Ar dura? Pentru cât timp?

—

„MBS are Lee Kuan Yew imprimat pe ambele părți ale creierului său”, mi-a spus un străin care l-a întâlnit de multe ori pe prințul moștenitor Mohammed bin Salman. „La fel ca Lee în Singapore, MBS are o atenție fanatică atât pentru detalii, cât și mai ales pentru estetică. Lee a devenit faimos pentru că a făcut o crimă să scuipe gumă de mestecat pe trotuare. Ei bine, MBS a văzut o machetă la scară a unei zone mari de dezvoltare și a observat că pe o clădire mică, la capătul îndepărtat al modelului, era o cupolă. „Este o cupolă în stil turcesc”, a spus MBS. „Nu aparține unui district de patrimoniu istoric pre-turc.” Dacă îi arăți lui MBS un plan pentru plantarea unui tronson de palmieri, el vrea să știe de unde va veni apa și dacă poate fi reciclată.”

Cunoștința mea a continuat. „MBS vrea să realizeze în cincisprezece ani, într-o țară de dimensiunea unui continent, ceea ce i-a luat lui Lee Kuan Yew decenii să realizeze într-un mic oraș-stat, care a ocupat timp îndelungat un mediu geopolitic mai bun decât îl face Arabia Saudită. Deci știe că timpul este dușmanul lui. Este nerăbdător, la fel ca cohorta din ce în ce mai hiperconectată de tineri saudiți pe care trebuie să-l guverneze.”

Cunoștința mea a vorbit despre cine de stat pe care prințul moștenitor le-a ținut pentru diverși lideri mondiali. Nu sunt banchete mari cu argintărie strălucitoare, așa cum tind să fie aceste evenimente îngrozitoare. În schimb, prințul moștenitor găzduiește o mică cină de aproximativ o duzină de persoane în complexul de fortăreață conservat din cărămidă de noroi al primului stat saudit cu drepturi depline din secolul al XVIII-lea, situat în vestul Riadului. După cină, de obicei, îl invită pe conducătorul străin la o plimbare singur cu el prin zona fortului, un sit iluminat din patrimoniul mondial UNESCO.

În timp ce Occidentul îl condamnă pe Mohammed bin Salman pentru încălcări grave ale drepturilor omului, în special uciderea și dezmembrarea în 2018 a lui Jamal Khashoggi, un cetățean saudit și scriitor de opinie Washington Post, care a avut loc în interiorul consulatului saudit din Istanbul, ar fi o eroare la fel de gravă să categorizați prințul moștenitor numai prin astfel de acte. Căci prințul moștenitor oferă populației tinere saudite exact

ceea ce își dorește: competență tehnocratică unită cu liberalizarea societății. Arabia Saudită este o meritocrație în care mulți oficiali din nivelurile superioare ale guvernului au fost educați în Statele Unite, adesea la cele mai bune școli. Când MBS are o idee, instrucțiunea lui standard, așa cum mi-au spus mulți dintre cei care lucrează cu el, este „să o supună procesului", ceea ce în limbajul de la Washington se traduce prin „elaborați cu personalul": adică, MBS vrea să știe ce este experții se gândesc înainte de a-și pune ideea în practică. Oamenii care l-au informat mi-au spus că intră în biroul lui intimidați de mintea lui și de atenția la detalii, ceea ce este ceva diferit de frica totală de genul pe care o proiectau dictatorii seculari, după modelul lui Saddam Hussein sau Muammar Gaddafi. (Și acest lucru face sprijinul său pentru uciderea îngrozitoare a lui Khashoggi și mai greu de înțeles și tolerat.)

În timp ce elita jurnalistică occidentală, în special grupul care a ajuns la majoritate în timpul anilor 1990 de după Războiul Rece, rămâne obsedată de exemplele de luptă pentru libertate ale cehului Václav Havel și ale sud-africanului Nelson Mandela, avatarul tipurilor de guvernare precum MBS în întreaga lume. lumea în curs de dezvoltare, după cum am aflat în peste patruzeci de ani ca corespondent străin, a fost întotdeauna Lee Kuan Yew. Lee a fost cel care a stabilit o filozofie de guvernare care a fost ușoară în ceea ce privește democrația reprezentativă, dar grea pe competența tehnocratică, meritocrația și comportamentul echitabil. Rezultatul a fost că Singapore a trecut de la a fi un iad sărac, cu malarie în anii 1960 la una dintre cele mai bogate proprietăți imobiliare din lume și unul dintre cele mai ușoare locuri pentru a face afaceri până în anii 1990, toate fără petrol. Voi spune asta pentru MBS: cel puțin el are modelul potrivit, mai ales având în vedere experimentele șambolice cu democrația în altă parte din Orientul Mijlociu. Într-o anumită măsură, Primăvara Arabă a avut loc în Arabia Saudită, cu excepția modului în care elitele occidentale auto-absorbite au conceput-o vreodată și, în ciuda abuzurilor drepturilor omului, oricât de contraintuitiv ar părea. Și a fost cu atât mai impresionant cu cât Arabia Saudită, cu imensul său peisaj deșertic, nu era o replică naturală a Singapore în calea orașelor-stat mai mici din Golf.

—

Rehab Massoud a petrecut mulți ani la Washington ca mâna dreaptă a strălucitului și legendarului ambasador saudit în Statele Unite, Bandar bin Sultan. Massoud a ocupat, de asemenea, funcții de securitate în guvernul saudit. Într-o seară, la Riad, a vorbit cu mine la cină.

„Suntem diferiți de ceilalți arabi", a început el. „Nu am fost niciodată o colonie a Occidentului. Chiar și otomanii au stăpânit aici doar prin șeici locali și doar în anumite locuri.[*5] Când petrolul a fost descoperit în sfârșit, făcându-ne o țintă atractivă a Occidentului, colonialismul nu a mai fost la modă. Prin urmare, nu am avut nicio cauză de raliu împotriva Occidentului, ca alți arabi, cum ar fi algerienii și irakienii, de exemplu. Când, în sfârșit, Occidentul și-a trimis oamenii aici începând cu anii 1930, a trimis oameni de afaceri și ingineri petrolieri, nu cel de-al 82-lea Airborne. În consecință, nu v-am ținut niciodată ranchiună. Așa că acum nu ne face să alegem între tine și chinezi." Implicația lui a fost că, prin prelegerile noastre morale cu privire la comportamentul saudit, am reușit doar să facem opțiunea chineză și mai atractivă pentru Riad.

„Nu suntem la fel", a explicat Massoud. „Nu presupuneți că suntem la fel. Nu suntem o democrație și probabil nu vom fi niciodată. Ai trecut prin propria ta dezvoltare timp de 250 de ani. Femeile nu au primit dreptul de vot în America, iar negrii nu și-au câștigat drepturile civile decât mult mai târziu în istoria voastră ca democrație. Dar nimeni din lumea exterioară nu te-a pus vreodată întrebări despre acele lucruri. Guvernele străine au recunoscut constrângerile tale, deoarece realitatea ta politică internă a împiedicat acele reforme să aibă loc mai devreme. În Arabia Saudită", a continuat el, „situația a fost adesea inversă: mai degrabă decât oamenii să ceară mai multă libertate de la propriul guvern, în general, guvernul a fost întotdeauna cel care a inițiat schimbarea liberală, deși elementele conservatoare din hinterland erau împotriva. aceasta."

Massoud mi-a spus povestea despre modul în care regele Faisal în anii 1960 a deschis școli de fete în deșert, spunându-le șeicilor că nu erau obligați să-și trimită propriile fiice la aceste școli, ci că guvernul, în maniera de a oferi

lui Cezar ceea ce era al lui Cezar, era hotărât să ofere triburilor în general cel puțin opțiunea de a-și educa fiicele. „Sistemul de aici a fost adesea progresist, chiar avangardist”, adică în comparație cu hinterlandul deșertic pe care îl guvernează. „Dar noi, cei din orașe, nu am ajuns niciodată prea departe. Eram conștienți de ciclurile istorice referitoare la pericolul ca hinterland să-i depășească pe conducătorii orașelor, așa cum avertizase Ibn Khaldun. Dar chiar și în orașe rămânem un popor tribal al deșertului. Nu sărim când vedem o fântână de apă în depărtare. Calculăm, în caz că este doar un miraj. Știm că trebuie să aducem întotdeauna cu noi majoritatea oamenilor.”

Massoud a susținut că Arabia Saudită era o meritocrație care se auto-corectă în felul său, ca atunci când familia regală, observând incompetența regelui Saud, s-a adunat în 1964 și l-a îndepărtat oficial în favoarea lui Faisal, care s-ar dovedi a fi un înțelept. om de stat. Argumentul lui Massoud a invitat o întrebare evidentă: decizia regelui Salman de a schimba linia de succesiune de la una orizontală la una verticală – în favoarea fiului său Mohammed bin Salman – a fost un alt exemplu de auto-corectare a familiei regale, de data aceasta pentru o mai mare măsură? era dinamică și tehnologică în care era necesar un lider mai tânăr?

—

Orientul Mijlociu este și a fost întotdeauna o mizerie periculoasă, mi-a spus un saudit după altul, cu multe dintre războaiele majore ca rezultat evitabil al semnalelor ratate. Liderul egiptean Gamal Abdel Nasser a interpretat greșit capcana pe care israelienii i-au întins-o înainte de războiul din 1967. Liderul israelian Golda Meir a ratat semnalele autentice de pace pe care i le trimitea liderul egiptean Anwar Sadat după ce a venit la putere, ceea ce a dus la războiul din 1973. Liderul irakian Saddam Hussein a interpretat greșit angajamentul american față de Kuweit înainte de războiul din Golf din 1991, precum și intenția americană de a-l răsturna dacă nu își deschidea țara inspectorilor de arme ai ONU, înainte de cel de-al doilea război din Golf din 2003. situația actuală, Primăvara Arabă, cel puțin în măsura în care a interpretat-o Occidentul, nu numai că s-a dovedit a fi un dezastru neatenuat,

ci și încercările de mai târziu, mai puțin mediatizate, de construire a democrației. De exemplu, Kuweit a fost un sistem hibrid de democrație și monarhie, iar rezultatul a fost un impas în care în comparație s-a făcut puțin. Noii lideri civili ai Sudanului au fost caracterizați de lupte interioare incoerente. Tunisia alunecase înapoi spre autocrație. Astfel, unde a existat vreo alternativă la o guvernare monarhică sau autoritara competentă, m-au întrebat saudiții, care ar putea să guverneze și să citească semnalele rezonabil de bine?

Conștient de această istorie, precum și de actuala mlaștină regională, ministrul saudit de externe Faisal bin Farhan Al Saud încerca să conducă un curs diplomatic pentru țara sa. Așa cum mi-a explicat într-o lungă conversație, politica externă pentru Arabia Saudită a vizat să permită impulsul regatului către o dezvoltare și o reformă internă durabilă, atrăgând în același timp investiții din exterior. „Nu este vorba de a concura cu Iranul de dragul influenței regionale, ci de a contracara amenințările specifice ale Iranului la adresa securității noastre." Iranul, în mintea lui, avea un regim care punea prestigiul său național mai presus de nevoile propriei populații, în timp ce regimul saudit punea pe primul loc nevoile și fericirea propriei populații. Această frică de Iran a explicat decizia dificilă a saudiților de a interveni militar în Yemen în 2015, mi-a spus prințul Faisal. Victoria iraniană de facto în Irak, influența dominantă a Teheranului în Liban, sprijinul Iranului pentru opoziția din Bahrain și multe altele au creat o „cacofonie a riscurilor", a spus ministrul de externe, forțând Arabia Saudită să intre într-o țară din sud-vestul ei, unde se află erau de câteva ori mai multe puști de asalt decât oameni și probabil o grenadă propulsată de rachetă de persoană. Intervenția din Yemen a fost, a explicat prințul Faisal, despre încercarea de a-i împiedica pe houthi să captureze portul yemenit Aden și să devină un alt Hezbollah.

În puținul timp liber pe care îl avea, mi-a spus prințul, citise istoria Războiului Peloponezian a lui Tucidide. „Natura umană nu s-a schimbat prea mult de la Grecia antică", a spus el. „Guvernarea și luarea deciziilor au fost întotdeauna complexe. Diferența este că totul se întâmplă astăzi atât de repede. Ai la dispoziție o jumătate de oră – sau câteva minute – pentru a ajunge la o hotărâre în loc de o săptămână sau mai mult ca în trecut."

Am întrebat ce regim a oferit cel mai bun model de guvernare și de luare a deciziilor în lumea rapidă de astăzi. „Singapore”, a spus ministrul de externe ferm, făcând ecou MBS. „Este una dintre cele mai drepte și mai bine guvernate societăți de pe pământ”, în ciuda problemelor actuale. Acesta este motivul pentru care saudiții au fost pentru un om nedumerit cu privire la motivul pentru care administrația Biden nu a reușit să invite Singapore la Summit-ul său pentru Democrație din 2021, invitând în același timp o țară instabilă și afectată de criminalitate precum Republica Democratică Congo. A fost un indiciu al modului în care americanii au plasat formalitățile legaliste, cum ar fi organizarea de alegeri, înaintea filozofiei eterne și a bunului simț. Între acte precum așezarea Congo-ului pe un piedestal în vârful Singapore și spectacolul televizat al revoltei din 6 ianuarie 2021 de la Capitoliul S.U.A., am constatat că saudiții nu aveau chef să asculte prelegeri de la Washington despre democrație și buna guvernare. . Privită de la Riad, nu numai că democrația eșuase în Orientul Mijlociu, dar era acum în pericol în interiorul Statelor Unite. Saudiții, la fel ca mulți alții din Orientul Mijlociu, erau în mod evident mai puțin preocupați de dezbaterea democrației versus autocrație decât de frica crudă de anarhie.

Prințul Faisal, ca membru al familiei Al Saud, are o legătură personală cu o formă de guvernare tribală condusă de un emir care datează din secolul al XV-lea, când a fost fondat situl de cărămidă de noroi de la At-Turaif în Diriyah, vest. din Riad. „Avem o responsabilitate istorică față de propria noastră moștenire politică de a face reforme, de a face lucruri: de a nu găsi scuze pentru a nu face lucruri.”

—

Eiman al-Mutairi a fost viceministrul comerțului și șeful Centrului Național de Competitivitate. Ea făcuse un postdoctorat la Harvard în genetică. O beduină din provincia de Est, purta o abaya neagră și hijab când am întâlnit-o în biroul ei. „Cuvântul reformă nu face dreptate la ceea ce se întâmplă aici”, mi-a spus ea. „Încălcăm tabuuri, unul după altul. Procentul de femei în forța de muncă este de până la 33 la sută în 2022, de la 12 la sută în 2015. Va

crește. Ne-a luat doar trei luni, cu câțiva ani în urmă, să revizuim și să schimbăm toate legile privind participarea femeilor în societate și în forța de muncă. Sistemul nostru se caracterizează printr-o ierarhie plată, dar cu multă consultare între experți. Deci lucrurile se mișcă repede și, în același timp, sunt bine gândite.

„Nu-mi plac termenii tăi occidentali precum „împuternicirea femeilor"", a continuat ea. „Doar că femeile saudite nu o vor mai accepta. Sistemul dvs. a funcționat bine pentru dvs., iar al nostru funcționează bine pentru noi. Familia regală face parte din societatea și relațiile noastre sociale. Nu poți pur și simplu să tai și să lipi de la o societate la alta." Una dintre colegele ei a adăugat: „Avem clădiri frumoase, suntem high-tech. Dar suntem tribali, avem nevoie de un lider puternic."

Ideea ei a fost că, în special într-o eră a reformelor sociale, este necesară o autoritate centrală puternică, altfel anarhia amenință. Cel mai faimos exemplu de a greși acest lucru a fost decizia lui Mihail Gorbaciov de a slăbi frâiele autorității centrale într-o perioadă de reforme în desfășurare, care a condus la prăbușirea Uniunii Sovietice. Mulți saudiți cu care am vorbit nu au negat politicile opresive ale serviciilor lor de securitate și greșelile îngrozitoare ale MBS, în special uciderea jurnalistului Jamal Khashoggi. Dar pentru un bărbat, și pentru o femeie, ei erau realiști, în măsura în care înțelegeau că schimbarea liberală de succes într-o societate conservatoare necesita o guvernare stabilizatoare.

Ideea viceministrului despre schimbările dramatice din societatea saudită în ceea ce privește femeile a fost într-adevăr despre vitalitatea sistemului saudit însuși și despre modul în care acel sistem se poziționa pentru rigorile unei lumi postmoderne, post-petroliere. „În ciuda tuturor războaielor din Orientul Mijlociu, în ciuda distrugerii aduse de Primăvara Arabă într-o țară după alta, Regatul Arabiei Saudite este încă în picioare", a spus ea. „De când Abdulaziz Ibn Saud a unit triburile la începutul secolului al XX-lea, am fost stabili. Așa că urmăriți-ne. Vom conduce regiunea. La urma urmei, suntem beduini și, prin urmare, hotărâți." Cu siguranță, pe fondul marxismului, naționalismului arab și fundamentalismului islamic de-a lungul deceniilor,

Arabia Saudită a reușit o jumătate de duzină de succesiuni de conducere fără criză, inclusiv una după asasinarea regelui Faisal în 1975.[21]

Ea a clătinat din cap frustrată cu privire la ignoranța occidentală a realității interne a Arabia Saudită. „„Nu există libertate aici”, spuneți. Dar oamenii strigă și țipă pe Twitter tot timpul despre birocrație și toate felurile de imperfecțiuni ale acesteia. Există o adevărată pasiune în fiecare întâlnire la care particip.”

Thoraya Obaid, la jumătatea ei de șaptezeci de ani, purta și ea o abaya neagră și hijab. Ea era cu o generație mai în vârstă decât Eiman al-Mutairi și fusese subsecretar general al ONU pentru populație la începutul anilor 2000. Dar ceea ce mi-a spus a fost un ecou al mai tânărului ei compatriot în lupta femeilor de aici. Educația lui Obaid începuse într-o școală creștină de fete din Cairo în 1951, unde tatăl ei din clasa de mijloc, care studiase în moscheea sfântă din Medina, o trimisese să învețe să citească, deoarece în Arabia Saudită nu exista educație pentru fete. la momentul. „A vrut să cunosc Coranul. Pentru el a fost totul despre religie, nu despre drepturile omului.” Ea mi-a spus că înainte de „tratamentul de șoc” al lui MBS, în Arabia Saudită au existat agitații cu privire la crearea unui rol adecvat pentru femei. „Am fost una dintre primele flori.”

După ce și-a obținut diplomele de licență și de master în Statele Unite, Obaid s-a căsătorit și și-a urmat soțul și munca de dezvoltare în sudul Libanului în 1982, exact când israelienii au invadat. Ea a descris bombardamentele, ocupația și arestările de tineri. „Nu poți să-ți dai seama cât de rău este războiul până nu îl experimentezi direct. Urăsc orice război.” Ea și soțul ei au părăsit Libanul în Irak la scurt timp după, trăind războiul Iran-Irak din anii 1980 și războiul SUA cu Irakul asupra Kuweitului în 1991. „Cu toate acestea, la fel de rău a fost Saddam Hussein”, a spus ea, „aveam mâncare, electricitate, si apa. Apoi au venit americanii în 2003, vorbind despre democrație și drepturile omului, și nu a fost nimic: fără mâncare, fără electricitate și fără apă; doar haos.”

„Americanii au transformat drepturile omului într-o ideologie”, a continuat ea. „Cum poți vorbi despre libertatea de exprimare dacă oamenii nu au suficient să mănânce? Cel mai urgent lucru este să îmbunătățim viața

materială a oamenilor.” Aceasta era direct din marele filozof umanist britanic Isaiah Berlin, care scrisese: „Bărbații care trăiesc în condiții în care nu există suficientă hrană, căldură, adăpost și gradul minim de securitate nu se poate aștepta să se preocupe de libertatea contract sau al presei.”[22]

Deoarece forțele politice din Statele Unite și Europa par să fi pierdut simțul nuanței Berlinului, Obaid crede că „puterea Occidentului ca sursă de valori este în scădere. Drepturile omului ar trebui să fie instituționalizate numai prin dialog național și comunitar. Nu poate fi aplicat universal din exterior.”

Este important în acest moment să subliniem că Eiman al-Mutairi și Thoraya Obaid sunt departe de a fi tipice pentru multe femei saudite care nu au fost cu adevărat eliberate. În timp ce MBS a înlăturat sistemul de gardieni și a slăbit dramatic poliția religioasă notorie, reformele au lucrat în favoarea femeilor din familiile înțelegătoare, mai degrabă decât în favoarea femeilor care suferă încă de bărbați dominatori, care au o multitudine de moduri de a oprima femeile membre ale grupului. familie.[23] Dar aici vorbim despre cultura în general, pe care guvernele de-a lungul istoriei rareori au putut să o schimbe dramatic și rapid. Într-adevăr, schimbarea totală a culturii unui loc nu este ceea ce fac guvernele. Vremurile din istoria modernă în care guvernele au putut de fapt să schimbe o cultură din interior sunt destul de puține pentru a fi amintite: de exemplu, restaurarea Meiji în Japonia, revoluția lui Kemal Atatürk în Turcia și revoluția sionistă din Israel. Schimbările lui Lee Kuan Yew în Singapore sunt un alt caz. Din nou, faptul că MBS îl are pe Lee ca model este un lucru bun, chiar dacă este încă departe de a atinge nivelul de schimbare în Arabia Saudită pe care Lee l-a atins în Singapore.

—

Stăteam acum în Al Masmak, fortul luat cu asalt de Abdulaziz Ibn Saud în ianuarie 1902, vestind capturarea lui Riad. Din acest fort a luat ființă Arabia Saudită și a fost condusă inițial. Al Masmak (literal „grosimea”, o referire la meterezele sale) este o afacere de rezervă, geometrică, cu pereți de noroi, lipsită de orice ostentație sau de o mare parte a unui element de design. Ceea

ce este uluitor la fort este foarte mică. Într-adevăr, Riad, până la propria mea naștere în 1952, a fost puțin mai mult decât un sat de cărămidă de noroi construit în jurul lui Al Masmak – care astăzi este doar o parte din marginea de sud a orașului. De la mijlocul secolului al XX-lea, omenirea și în special Arabia Saudită au avut o revoluție la scară, deoarece capitala Saudită este acum o vastă metropolă de 7,4 milioane de oameni întinși pe zeci de mile în fiecare direcție. Odată cu amploarea vine și complexitatea societății, astfel încât leadershipul devine din ce în ce mai mult o formă de artă. Tehnologia a învins și, de asemenea, a intensificat efectul acestei scări și, astfel, povara conducerii a devenit copleșitoare. În consecință, tradiția tribală trebuie folosită pentru a ancora dominația tehnocratică. Arabia Saudită va continua să evolueze din propriul său trecut, ținând mereu cont de faptul că Abdulaziz a spart ușa lui Al Masmak. Nu va evolua din trecutul altcuiva care i-a fost impus, așa cum au subliniat atât Eiman Al-Mutairi, cât și Thoraya Obaid.

—

De la Al Masmak am condus la celălalt capăt al orașului pentru a lua cina la Bulevard, un vast parc tematic de restaurante internaționale, cafenele, spectacole de magie, festivaluri de muzică hip-hop și mega-mall-uri, cu spectacole live lângă un lac plin. cu fântâni dansatoare. Noaptea, labirintul de străzi pietonale largi este plin de oameni: bărbați și femei mergând împreună, uneori ținându-se de mână. Ai putea fi aproape oriunde. Bulevardul este direct din Orlando, Florida. S-a deschis în 2021 și, după cum mi-au spus saudiții, este esența a ceea ce pentru ei reprezintă libertatea. Astfel de libertăți sunt noi și, în cele din urmă, pot fi considerate de la sine înțelese, totuși, cu solicitări pentru mai multe și diferite libertăți pentru a le înlocui. Nu știu dacă asta se va întâmpla. Știu că primele mele impresii despre Riyadh erau transformate în fața ochilor mei, pe măsură ce capitala deșertului monotonă era înlocuită de un centru urban global în mintea mea. Ministrul interimar al mass-media, Majid bin Abdullah Al Qasabi, mi-a spus: „Din cauza tehnologiei, acum importăm cultură așa cum am importat întotdeauna bunuri și servicii. Nu există bariere. De exemplu, nu există nicio modalitate

de a cenzura ce cărți cumpără saudiții de pe Amazon.” Mai mult, tehnologia nu destabiliza societatea pentru că acea societate era ancorată într-o cultură tradițională. Familia, nu individul, tot conducea. Rușinea era încă o forță puternică, spre deosebire de Occident, unde celebritățile erau prea des nerușinate. În ciuda muzicii hip-hop, bărbații purtau în general ghutre și agals, iar femeile purtau abaya și hijab.

Arabia Saudită a reprezentat cu adevărat Loom-ul timpului: aici progresul avea loc inexorabil în afara granițelor paginilor de opinie ale ziarelor și ale teoriei științelor politice.

—

Într-o noapte, am luat cina într-o casă privată cu peste o duzină de notabili saudiți, bărbați purtând toți ghutre și agal tradiționale, care erau fie foști miniștri guvernamentali, fie experți de frunte în domeniile lor. Astfel de întâlniri interculturale pot fi incomode la început, dar conversația a decurs ușor ore întregi în direcții diferite. Cu toate acestea, a existat un fir singular în tot ceea ce am auzit. A fost că Statele Unite au înțeles greșit regatul și astfel, probabil, au forțat Arabia Saudită să facă alegeri care nu ar fi în interesul Americii.

Reformele liberale care se desfășoară în Arabia Saudită, mi s-a spus, nu au constituit secularizare, deoarece societatea de aici, prin definiție, era islamică până la miez. Dimpotrivă, eliberarea parțială a femeilor saudite sub conducerea de facto a lui Mohammed bin Salman a fost un element al Vision 2030, care a fost mai puțin un plan specific al guvernului – cu greșelile și vanitățile obișnuite de care presa occidentală era obsedată – dar o strategie grandioasă care trebuia ajustată în mod constant și a fost supusă retrocedării dacă era necesar. Cel mai important aspect al Vision 2030, ca și în cazul Inițiativei Belt and Road a Chinei, a fost că cel puțin a oferit țării o direcție, oricât de imperfectă. Și Vision 2030 și Belt and Road funcționau în sincronizare, deoarece ambele puneau accent pe infrastructură. Statele Unite, dimpotrivă, au avut puțină direcție pentru că nu au avut un consens. Eliberarea multor femei de aici a fost o necesitate pentru a facilita

antreprenoriatul și competitivitatea, fără de care societatea saudită nu va putea naviga în epoca post-petrol: obiectul Vision 2030 în primul rând. „Viziunea 2030 este un proces, nu o linie de sosire, deoarece dacă nu reușiți să planificați, planificați eșecul", mi-a explicat un ministru saudit. În timp ce explozia demografică care a creat societăți tinere în Orientul Mijlociu a produs haos în altă parte, aici, din cauza Vision 2030, produce reforme. Reforma a fost ajutată de contractul social dintre conducători și guvernați, care a existat în țările din Golful Arabic, într-o măsură în care nu a existat în Africa de Nord și în Levant. Întrebările politice din partea de sus aici „erau să rezolve doar familia regală", așa cum a spus un invitat la cină, atâta timp cât regimul a oferit pace și un pic de justiție. Și asta, la rândul său, a explicat stabilitatea inerentă care caracterizează toate regimurile monarhice din deșertul Arabiei.

După cum mi-a spus un alt invitat la cină, „trebuie să facem o distincție între democrație și libertate". Saudiții au dobândit în ultimii ani libertăți personale pe care nu le-au avut niciodată înainte și care ar fi fost puse în pericol de democrație, deoarece în orice alegere națională liberă și corectă imaginabilă, islamiștii ar constitui singura forță organizată în afară de familia regală. Uită-te doar la modul în care Frăția Musulmană a distrus Egiptul între 2011 și 2013. În schimb, democrația de aici a fost renunțată în schimbul libertăților personale, care au fost consecința bunei guvernări, la rândul lor facilitate de sondajele și evaluările constante pe care curtea regală. conducea asupra diferitelor ministere guvernamentale.

Nu numai că americanii au apreciat insuficient toate acestea, dar, așa cum mi-a spus o persoană de la cina, „Suntem prinși între Iranul care își exportă revoluția și America își exportă valorile". Un alt invitat mi-a spus referitor la cererile administrației Biden ca Arabia Saudită să respecte drepturile homosexualilor și lesbienelor: „Statele Unite aplică ultimele condiții revoluționare – absente chiar și în Occident până acum puțin timp – ca o modalitate de a-i judeca pe toți ceilalți. " Rezultatul, mi s-a spus, ar putea fi o întoarcere către China, care, ca să repet, nu numai că nu avea prelegeri morale de susținut, dar cumpăra mai mult petrol din Arabia Saudită decât orice altă țară și oferea o poveste de dezvoltare „de la baza" care i-a atras

emoțional pe saudiți și pe alți arabi. Au existat deja investiții chineze de peste 100 de miliarde de dolari în Arabia Saudită. China a fost o parte interesată majoră în Vision 2030. Arabia Saudită devenea un punct de intersecție cheie al Inițiativei Belt and Road.[24] Alături de engleză, chineza era acum principala limbă străină predată în școlile din Arabia Saudită. Într-adevăr, așa cum au indicat oaspeții de la cină, China era tocmai acolo. Era a doua cea mai mare economie din lume și avea o cerere nesățioasă de petrol și gaze. Cum ar putea Arabia Saudită, bogată în energie, să nu-și ia în considerare statutul, mai ales având în vedere frustrările Arabiei Saudite față de Statele Unite?

—

Aici era dilema. Reformele aflate în desfășurare în Arabia Saudită au fost remarcabile când au fost întâlnite în prim plan. Mai mult decât atât, au fost reforme care, la originile lor, au adus înapoi la influența culturală a Occidentului prin globalizare, deși saudiții ar putea să nu admită niciodată acest lucru. Cu toate acestea, aceleași reforme s-ar putea să fi fost posibile doar din cauza unei condiții politice pe care Occidentul, și în special internaționaliștii liberali și neoconservatorii din Statele Unite, nu au putut să o aprobe: o represiune severă îndreptată în jos de la vârful ierarhiei politice. Dar dacă Mohammed bin Salman ar fi fost mai puțin un autocrat, dacă s-ar fi consultat și ar fi ascultat mai mult de alte facțiuni din familia regală și de elemente religioase mai conservatoare din cadrul societății sale, s-ar putea să nu fi încercat niciodată acele reforme atât de profund, în primul rând. Amintiți-vă că au fost autocrații care nu au tolerat nicio disidență internă – Anwar Sadat al Egiptului, regele Hussein al Iordaniei, șeicul Mohammed bin Zayed al Emiratelor Arabe Unite – cei care au încheiat tratate de pace cu Israelul. Democrații din orice societate din Orientul Mijlociu ar fi fost incapabili să o facă. Ar fi fost prea slabi. Dar, în timp ce America a cerut nu numai rezultate specifice, ea a vrut și să dicteze mijloacele specifice pentru a le atinge.

În timp ce eram în Arabia Saudită, The Economist a publicat o poveste care indică faptul că elementele atât din cadrul comunității religioase sunnite, cât și din familia al Saud s-au opus puternic reformelor lui Mohammed bin Salman, dar de frică nu puteau decât să șoptească despre asta.[25] Americanii, deși abia puteau să recunoască acest lucru chiar și pentru ei înșiși, ar fi mai bine să spere că o astfel de frică va persista și o astfel de opoziție față de autocrația lui MBS a eșuat și va eșua întotdeauna.

De fapt, prințul Turki Al Faisal, fiul cel mic al regretatului rege Faisal și șeful de multă vreme al serviciului de informații al Arabiei Saudite, Mukhabarat Al A'amah, mi-a spus într-un interviu că „oricine încearcă să inverseze reformele întreprinse de Mohammed. bin Salman va trebui să preia majoritatea populației” și, prin urmare, ar trebui să fie deosebit de represiv. Prințul Turki a spus că populația, care includea sute de mii de saudiți educați în Occident și era aproape un om influențat de cultura globală prin tehnologie, era acum pregătită pentru reforme: motivul pentru care acestea au mers atât de bine.

—

Dr. Mohammed Al Issa a fost secretarul general al Ligii Mondiale Musulmane. Când l-am întâlnit în biroul lui din Riad, purta o calotă și ghutra, dar nu agal, un indiciu al religiozității sale profunde, deoarece agalul este ca o coroană și numai Dumnezeu poartă o coroană.

„Locurile sfinte ale Islamului, Mecca și Medina, sunt aici. Toate evenimentele importante privind întemeierea islamului sunt în Arabia Saudită.” Prin urmare, el a explicat că, în calitate de „păzitor al locurilor sfinte”, instituția religioasă saudită trebuia să fie moderată și condusă de consens și să nu se îndrepte într-o direcție extremă, deoarece vorbea pentru musulmanii din Africa de Nord până în Orientul Îndepărtat.

Acest lucru a însemnat și să ajungeți la alte religii.

Dr. Mohammed a vorbit pe larg despre sensibilizarea instituției religioase saudite către iudaism, care a inclus o vizită pe care a făcut-o în calitate de șef al unei delegații musulmane la Auschwitz, lagărul de concentrare nazist din

Polonia ocupată. „Orice ai citi despre Auschwitz și Holocaust”, mi-a spus el, „nu este egal cu experiența emoțională de a fi cu adevărat acolo. Am văzut papucii copiilor evrei, covoare făcute din părul femeilor evreiești, cuptoarele din apropiere... Experiența întâlnirii față în față cu bestialitatea și brutalitatea nazistă nu poate fi imaginată. Acestea sunt lucruri pe care mintea umană normală nu le poate concepe. Lumea are responsabilitatea ca astfel de lucruri să nu se mai repete.”

Rețineți că conducerea Dr. Mohammed a Ligii Musulmane Mondiale coincide cu regula de facto a lui Mohammed bin Salman. Arabia Saudită este o autocrație, iar cineva cu convingerile despre iudaism ale doctorului Mohammed nu ar putea fi niciodată în poziția sa fără aprobarea prințului moștenitor însuși. Cuvintele doctorului Mohammed au transmis nu numai un mesaj moral, ci și o expresie a puterii prințului moștenitor, deoarece mulți oameni din Arabia Saudită vorbeau acum de pe aceeași pagină.

În ceea ce privește iudaismul și Israelul, Mohammed bin Salman a fost echivalentul contemporan al regretatului Anwar Sadat al Egiptului. În timp ce Sadat a călătorit la Ierusalim pentru a se întâlni față în față cu liderii israelieni și a făcut pace între Egipt și Israel, MBS a făcut din Arabia Saudită puterea arabă din spatele Acordurilor Avraam, care a stabilit relații diplomatice între șeicul din Golf și Israel. Arabia Saudită era acum angajată public să integreze diplomatic Israelul în Orientul Mijlociu, mi s-a spus în mod repetat.

Dar MBS a încălcat drepturile omului, a tolerat tortura,[26] a sancționat uciderea jurnalistului Jamal Khashoggi! Ai putea spune. Toate sunt adevărate, dar este posibil să nu existe nicio contradicție în comportamentul lui MBS, deoarece nu există o unitate de bunătate în lumea amorală a oamenilor și a politicii. Reformele sociale dramatice, din cauza potențialului lor de a destabiliza societatea, au necesitat o autoritate centrală puternică, care, prin însăși natura sa, trecea periodic în brutalitate. Repet, Statele Unite nu puteau cere ambele scopuri și mijloacele pentru a le atinge. Căci lumea nu a fost doar o extensie a experienței istorice americane și a valorilor pe care le-a produs.

—

„Am avut noroc. Aproape întotdeauna am avut lideri buni: Faisal, Khalid, Fahd, Abdullah”, a spus Hassan Youssef Yassin, răsturnând numele regilor saudiți succesivi. Timp de decenii, Yassin a lucrat la apogeul instituției saudite și l-a cunoscut personal pe Abdulaziz Ibn Saud. „Aproape toți regii noștri au fost isteți și conservatori. Și acum un nou lider, Mohammed bin Salman, [care este mult mai puțin conservator] ne-a adus într-o nouă eră a toleranței. Bogăția petrolului este adesea un blestem. Uită-te la Venezuela, Nigeria, Irak, Libia și Kazahstan. Nu aici. Monarhia tradițională, un sistem străvechi, ține cont, este cea care a oferit stabilitate”, pe care acele alte țări, care aveau fie o democrație slabă, fie o dictatură în curs de modernizare, nu l-au putut realiza niciodată cu adevărat.

Într-adevăr, în ochii saudiți, conducătorii lor au fost mai degrabă în spiritul șeicilor tradiționali decât al dictatorilor pur și simplu. Seicii au multe calități: înțelepciune, carismă, forță de personalitate, înțelegere și, în special, dorința de a se consulta cu bătrânii tribali și cu mulți alți bărbați influenți înainte de a lua o decizie.[27] Nu este democrație, dar este un corolar al acesteia. Și a funcționat de milenii în felul său.

—

Palmierii se leagănă în briză pe un panou larg de mare albastru-argintiu. Egiptul și Sudanul par să privească peste orizontul vestic, în timp ce Mecca este chiar în spatele meu. Comerțul cu pelerini, autostrăzile cu mirodenii din marele Ocean Indian care ajung până în subcontinent și părțile musulmane ale Indochinei, toate atrag din Jeddah. Marea Roșie, de la strâmtoarea Bab el-Mandeb la nord până la Canalul Suez, este plină de gânduri de strategie, puncte de sufocare și imperiu. Venind de la îngrădirea deșertului Nejd din jurul Riadului, până la îmbrățișarea umedă a acestei litoraluri și gândindu-ne din nou la câmpurile petroliere din provincia de Est de pe Golful Arabiei, se poate aprecia palpabil viziunea continentală a lui Abdulaziz Ibn Saud de unire a Arabiei.

Deși, pe cât de diferit era Hejazul de Nejd și pe cât de diferiți ambii de provincia de Est, bogată în petrol, de când Abdulaziz a creat oficial Arabia

Saudită, Hejazis mai educați și mai cosmopoliți au preluat poziții în toată țara, la fel cum Nejdi, într-o măsură mai mică, au făcut-o în Hejaz și provincia de Est. A existat o amestecare și contopire constantă a populației. Impunerea legii shari'a, oricât de urâtă este în Occident, a unificat și mai mult Arabia Saudită, mi s-a spus în repetate rânduri.

De la sfârșitul secolului al XIX-lea, acest oraș-port, atât de aproape de Mecca, a fost un centru cosmopolit și o oală de topire a diferitelor rase care constituie religia musulmană. Deoarece este mai rapid decât Riad, Jeddah este și mai informală. Mai exact, o jumătate de duzină de profesioniști de vârstă mijlocie s-au așezat într-o seară în jurul unei mese de cafenea într-un mall elegant, fără a se deranja să poarte ghutre și agals. Era normal în Jeddah.

„Există un sentiment de greutate aici", a spus unul, începând conversația. „KSA [Regatul Arabiei Saudite] are o legitimitate religioasă înnăscută pe care niciun alt stat musulman nu o poate egala. Dar această legitimitate se va baza din ce în ce mai puțin pe cele două orașe sfinte musulmane și din ce în ce mai mult pe o dezvoltare socială și economică dramatică. Pentru statul saudit, aceasta este o restructurare completă a modelului său de afaceri."

Un altul a continuat subiectul: „Vrei ca serviciile să funcționeze. Vrei să poți începe o afacere mică fără a întâmpina birocrația guvernamentală. Vrei comoditate și un stil de viață care se compară favorabil cu orice alt stat musulman și cu Israelul. Astfel de lucruri contează mult mai mult pentru saudit obișnuit decât pur și simplu să i se acorde libertatea de a discuta despre politică și de a face acest lucru la nesfârșit, fără niciun rezultat."

Un al treilea: „În mijlocul acestei schimbări sociale, drepturile femeilor au fost normalizate, ca și cum a fost întotdeauna așa", privind femeile care stăteau singure la cafenea și alte femei care se amestecă cu bărbați. „Când s-au întâmplat toate acestea", din nou, privind în jur, „nu au existat revolte politice, nici atacuri teroriste, în ciuda tuturor avertismentelor îngrozitoare ale unei reacții religioase extremiste. Adevărul este că cei mai devotați musulmani din Arabia Saudită sunt marginalizați. Ei devin folclorici, ca Amishi." Într-o măsură mai mare decât schimbările dramatice ale politicii din deceniile anterioare din Arabia Saudită, de data aceasta reformatorii au avut cu ei „marea majoritate a populației", în special tinerii.

—

Jeddah, care înseamnă „bunica”, are mii de ani. Se spune că Eva este îngropată aici. Partea veche a orașului (Al-Balad), un centru al comerțului cu mirodenii, este un puzzle de sute de clădiri din piatră de coral, acoperite cu tencuială văruită în alb și decorate cu balcoane închise din lemn de tec din India. Paravanele de balcon sunt tăiate în formațiuni de zăbrele și numite roshans, din cuvântul persan rozen care înseamnă „deschiderea ferestrei”. Aici doamnele puteau să stea și să vadă în stradă fără să fie văzute ele însele. Roșanele din Jeddah sunt similare cu mashrabiya-urile din Tunisia, Egipt și Levant. Complexitatea lor sculptată în tec închis este stratificată pe fațade albe orbitoare, care sunt izbitoare prin simplitatea lor. Combinația este un echilibru prețios și senzual. Nu există doi roshans aici identici, dar modelul arhitectural din vechiul port este uniform. „Spunem în arabă că „casele vorbesc între ele”, a spus Abir Jameel Abusulayman, care în 2011 a devenit prima femeie ghid turistic din Arabia Saudită. M-a dus să-l cunosc pe Ahmed Angawi, care conduce un atelier care reînvie meșteșugul de a construi roshans. „Zarele în toate variantele sale”, mi-a spus Angawi, „reprezintă o geometrie care exprimă atât unitatea, cât și diversitatea lumii islamice”.

Roșanele sunt din lemn de tec natural maro închis, când nu sunt vopsite în verde sau în albastru. Verdele este culoarea islamului și a regatului, în timp ce albastrul este inspirat de mashrabiya-urile lui Sidi Bou Said, o capodopera urbană la nord de Tunis, pe Marea Mediterană. Efectul roshans-ului albastru-cer pe pereții albi evocă și insulele grecești, iar aici există o clădire numită „casa Myconos”. La fel ca insulele grecești, vechiul Jeddah este încântător populat cu pisici zgârie, singurele pisici pe care le-am văzut în Arabia Saudită.

Erau și multe alte case cu ziduri decojite, leproși în curs de renovare. Echipele de construcții erau omniprezente. În total, 650 de clădiri din vechea Jeddah, poarta maritimă a sfintelor moschei din Mecca și Medina, vor fi restaurate pentru a forma un sit al patrimoniului mondial UNESCO. M-am simțit privilegiat să prind bătrâna Jeddah într-un moment neprețuit în timp. Căci, odată cu reformele sociale și economice care mătura acum Arabia

Saudită, mi-aș putea imagina un viitor al armatelor de turiști care țin stick-uri pentru selfie, coborând de pe vasele de croazieră și copleșind aceste străzi încă tăcute.

Ca și în alte părți ale regatului, mirosul de tămâie revigorează interioarele vechiului Jeddah. Am intrat într-un magazin de dulciuri, cu sutele de cutii transparente pline cu semințe de tamarind indonezian, caise uscate din Siria, diverse fructe uscate din Thailanda, zeci de tipuri diferite de curmale din Arabia Saudită și multe altele, făcând un festin cromatic și rectiliniu. de culoare asemănătoare unei pânze de artă modernă.

În interiorul răcoros și întunecat al altei clădiri, am urcat la primul etaj, unde a locuit Abdulaziz Ibn Saud între 1925 și 1927, când era cunoscut drept „Regele Hejazului, sultanul Nejdului", înainte ca cele două regiuni să fie combinate oficial cu formează Arabia Saudită în 1932. Am stat lângă fereastra unde trebuie să fi stat însuși Abdulaziz, încercând să șterg trecerea timpului. Fără Abdulaziz și carisma lui de războinic galopant, gigantul petrolier al Arabiei Saudite nu ar fi existat probabil niciodată, iar Orientul Mijlociu ar fi radical diferit. Apoi am urcat pe acoperiș, unde era o incintă cu cadru de lemn și ferestre deschise numită tairma, un loc pentru păsări, potrivit lui Rawaa Baksh, un conservator istoric. M-am așezat pe podea pe o pernă de brocart, admirând o priveliște, acum plină de zgârie-nori futuristici, care, literalmente, până în anii 1950, au constituit doar mare și deșert dincolo de grupul de case al vechiului Jeddah. De aici am zărit și o grațioasă moschee albă, veche de patru sute de ani, lângă portul vechi. T. E. Lawrence trebuie să fi văzut-o, m-am gândit, după ce și-a început aventurile arabe din primul război mondial din acest port de la Marea Roșie, adiacent Meccai, în 1916.

Un alt nume pe care bătrânul Jeddah l-a adus în minte a fost „Abdullah" Philby. Harry St. John Bridger Philby, strălucitul arabist, lingvist oriental și explorator, a trăit aici în primele decenii ale secolului XX. Agent colonial britanic, el se va converti la islam, va adopta numele de Abdullah și l-ar sfătui pe Abdulaziz Ibn Saud despre cum să manevreze împotriva propriilor compatrioți britanici și a americanilor la începutul erei petrolului. Philby, pe lângă faptul că era irascibil și frustrat de serviciul colonial britanic, devenise evident atras de natura esențială egalitară a triburilor arabe, în care oamenii

obișnuiți se adresau regelui prin prenumele său, un răgaz de la structura rigidă de clasă a vieții engleze pe care el era obișnuit.[28] Născut în Sri Lanka și apoi petrecând mulți ani în străinătate în subcontinentul indian și în Peninsula Arabă, migrația lui Philby de la un agent britanic la unul saudit a fost o conversie mai puțin extremă decât s-ar putea presupune. Fiul lui Philby, Kim, și-a trădat țara ca agent dublu pentru Uniunea Sovietică în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și începutul Războiului Rece. Soții Philby au reprezentat un tip extrem de cosmopolitism. Au fost loiali sentimentelor și idealurilor care se ridicau deasupra patriotismului.

Acesta a fost opusul multor saudiți – sute de mii, de fapt – care de-a lungul deceniilor au fost educați în străinătate, au devenit membri sofisticați ai unei lumi globalizate și, totuși, spre deosebire de Philby, s-au întors acasă și și-au păstrat valorile culturale; bărbații încă poartă ghutre și agals, femeile purtând abayas și hijab. Saudiții urbani deveniseră cosmopoliți fără să devină fără rădăcini.

Un diplomat saudit, care a petrecut mulți ani în străinătate și acum acasă în portul tradițional, mi-a spus: „Conform stereotipurilor, avem petrol, suntem țara lui Osama bin Laden, reprimăm femeile și tăiem capetele. Vision 2030 a subminat acele imagini. Acum, Viziunea 2030 [transformarea Arabiei Saudite și a societății sale], din care face parte restaurarea vechii Jeddah, este ea însăși criticată pentru problemele și imperfecțiunile sale. Dar acesta este un progres."

M-am gândit o clipă la asta. Ceea ce a spus a fost adevărat. Dar progresul, așa cum știam, nu a fost clar și liniar. Căci aceasta a fost lecția supremă a Răsătului timpului. În timp ce saudiții se confruntau cu mai multe libertăți personale în cadrul MBS, statul se mișca într-o direcție mai represivă, după cum au arătat în mod clar știrile. MBS a vrut totul: control absolut și o societate tehnocratică dinamică, producătoare de idei, în același timp. S-ar putea să nu le poată avea pe amândouă. După cum a avertizat savantul și fostul corespondent de la Washington Post, David Ottaway: MBS era ca Icar, personajul tânăr și stăruitor din mitologia greacă, care a zburat prea aproape de soare, astfel încât aripile lui de ceară s-au topit și a căzut în mare și s-a înecat. [29] Numai timpul va spune dacă analogia este potrivită. Dar propriile

mele impresii au indicat că MBS ar putea foarte bine să evite soarta lui Icarus.

OMITE NOTELE

*1 William Tyndale, traducătorul, a fost un reformator religios englez în timpul Reformei protestante, executat pentru erezie.

*2 Aceasta este preluată din introducerea lui Lawrence într-o ediție ulterioară a cărții lui Doughty din 1921. Introducerea oferă o lucrare în curs, inspirată de Doughty, pentru celebrul capitol 3 din Seven Pillars of Wisdom al lui Lawrence (1926 și 1935).

*3 Adică, arabii lui Lawrence nu au eliberat niciodată Damascul în octombrie 1918, așa cum susține el. Armatele obișnuite aliate, care au făcut adevărata eliberare, le-au permis arabilor să mărșăluiască victorios în oraș, ca un semn pentru mândria lor. Elie Kedourie, Versiunea Chatham House și alte studii din Orientul Mijlociu (Londra: Weidenfeld și Nicolson, 1970), capitolul 3.

*4 Latham era un prieten apropiat; pe celelalte două le-am cunoscut pe scurt. Kaplan, Arabiştii, pp. 135–36.

*5 Deseori egiptenii, deputați de otomani, au controlat parțial ceea ce este acum Arabia Saudită.

Capitol
7

SEMILUNA FERTILĂ

PARTEA I

Nicio hartă nu evocă Biblia și povestea civilizației în sine, cu toată familiaritatea din copilărie și lecțiile ei de viață, ca o hartă a Semilunii Fertile. Această geografie supremă constituie o centură largă de spațiu verde luxuriant în deșert, care începe în apropierea gurii Tigrului și Eufratului, aproape de Golful Persic, apoi continuă spre nord-vest între cele două râuri prin Irak și sudul Turciei pe multe sute de mile, înainte de a arcui un arc. sud-vest, prin Siria și Liban, până în Țara Sfântă, sau ceea ce a fost numit în mod diferit Canaan, Israel și Palestina. Orașele vechi Bagdad, Damasc și Ierusalim se încadrează toate în domeniul său, la fel ca și marile nume de locuri și situri arheologice din antichitate, cum ar fi Babilonul, Ninive, Mari și Carchemiș. [*1] Rătăcirile lui Avraam, patriarhul biblic al mileniului al doilea î.Hr., cuprind perfect acest întreg tablou, deoarece Avraam s-a născut în Ur, în sudul Irakului, a migrat în sus prin Mesopotamia[*2] și Kurdistan la Haran în ceea ce este acum regiunea de graniță turco-siriană, apoi la sud. prin Alep şi Damasc până în Cisiordania. Avraam a urmat în general calea cultivării, deoarece Semiluna Fertilă formează o unitate geografică foarte distinctă, deși acum se suprapune cu aproape o jumătate de duzină de țări.[*3]

Și aceasta este problema în epoca noastră.

Deoarece imperiile sunt mai naturale și mai organice pentru geografia lumii decât statele moderne, prăbușirea Imperiului Otoman, care îmbrățișase confortabil toate rătăcirile lui Avraam, a condus la crearea unei rețele artificiale de teritorii suverane care a transformat Semiluna Fertilă dintr-un forța unității într-una de haos și conflict violent. Statele moderne au împărțit ceea ce ar fi trebuit să fie păstrat întreg, chiar dacă aceste state au fost ele însele concepute în mod întâmplător de imperialiștii britanici și francezi, deoarece chiar dincolo de această mare cale arcuită de cultivare se întindea un teren deșert fără trăsături prin care trebuiau inevitabil trasate granițe artificiale.

Lăsat singur, Semiluna Fertilă este un peisaj natural și frumos care are sens pe o hartă topografică. Dar atunci când este plasat pe o hartă politică modernă, începe să explice de ce Irakul și Siria, de exemplu, au devenit monstruozitățile pe care le-au făcut. Căci constrângerea necesară pentru a construi unitatea asupra a ceea ce a fost în întregime creat în urma prăbușirii imperiale otomane a dus la unele dintre cele mai grave tiranii în a doua parte a secolului al XX-lea și la unele dintre cele mai sângeroase războaie de la începutul secolului XX. primul.

Harta Semilunii Fertile m-a încântat când eram băiat la Școala Ebraică, dar a creat coșmaruri din viața reală la vârsta mea adultă ca jurnalist. Căci violența radicală, organizată, care avea să definească regimurile baathiste (socialiste arabe) din Siria și Irak, pe care le-am experimentat de aproape, își avea rădăcinile în dezmembrarea hărții lui Abraham.

—

Marile state, mai ales artificiale, din Siria și Irak sunt cele care definesc cu adevărat geografia politică modernă a Semilunii Fertile. În timp ce împreună aceste două stări formează o unitate tematică, există suficiente diferențe între ele pentru a le explora pe rând, mai ales că istoriile și caracteristicile lor individuale sunt atât de complexe și unice.

—

Philip K. Hitti, regretatul istoric Princeton al Orientului Mijlociu, scrie: „Istoria Siriei, folosind numele în sensul său geografic, este într-un fel istoria lumii civilizate în miniatură”. Pentru că, așa cum sugerează Hitti, geografia istorică a Siriei include nu numai Siria propriu-zisă, ci și țările Liban, Israel/Palestina și Iordania, aceasta „este poate cea mai mare țară mică de pe hartă”. (De fapt, după cum vom descoperi mai târziu, disparitatea dintre granițele politice ale Siriei și dorința sa de a-și încorpora în mod legal granițele geografice a fost cea care a dus la înverșunarea, radicalismul și simțul foarte concentrat al scopului pe parcursul a trei decenii cruciale sub guvernare. a regretatului Hafez al-Assad.) Într-adevăr, Siria istorică și

geografică se află la răscrucea a trei continente: Europa, Asia și Africa, întinzându-se practic de la Nil până la Eufrat. Ca expresie geografică, Siria se întinde de la Munții Taur din Turcia la sud până la deșertul Nefud din Arabia Saudită și de la coasta Mediteranei la est până la Eufrat. După cum notează Hitti, Alexandru, Pompei, Napoleon și Allenby și-au făcut toată sau o parte din reputația militară aici, de-a lungul unei rulote și a unei rute de invazie pe care au călcat Avraam, Moise și Sfânta Familie. Mai mult, Siria a fost o scenă pregătită în zonele sale de frontieră de sud și de est pentru lupta perenă dintre nomazii arabi și populațiile deja stabilite acolo, adăugând încă un strat de instabilitate.[*4]

Siria a fost patria semiților, unde atât iudaismul, cât și creștinismul au apărut pe fundalul unor deșerturi nemiloase. Mai târziu, inima imperiilor elen și roman, egiptenii, asirienii și babilonienii au invadat Siria, la fel cum iranienii, turcii și rușii au luptat aici în timpul nostru, oferind un model străvechi pentru conflictul postmodern.

Deoarece se află la răscrucea continentelor, Siria a avut personalități civilizaționale diferite de-a lungul istoriei sale. Timp de un mileniu după secolul al IV-lea î.Hr. cuceririle lui Alexandru cel Mare, Siria a fost orientată cultural spre vest – peste Marea Mediterană până în Grecia și Bizanț. Până în secolele al IV-lea și al V-lea d.Hr., Siria era încă o țară de limbă greacă de-a lungul coastei sale, reflectând valorile creștinismului oriental, adică bizantin, teritoriul său un focar de călugări vizionari și erezii creștine timpurii. Dar odată cu ascensiunea islamului și cuceririle vaste ale islamului din antichitatea târzie, ultimele legături cu Roma și Bizanțul au fost întrerupte, în timp ce s-au format altele noi cu Mecca și Medina, la sud, în Arabia. Hitti remarcă că cucerirea musulmană din secolul al VII-lea d.Hr. a readus Siria la orientarea ei semitică inițială, în care elenismul din secolele lungi care au urmat lui Alexandru nu a fost decât un interregnum.[1]

Adică, Siria se întorsese de la mare și se îndreptase înapoi spre deșert: de la Vest la Est.

Și acolo ar rămâne.

Primul mare imperiu musulman după moartea lui Mahomed, cel al Omeyazilor, un clan de conducere din Mecca, avea ca capitală Damascul.

Imperiul Omayyad se întindea de la Maroc și sudul Spaniei pe lângă Atlantic, de-a lungul Africii de Nord și Orientul Mijlociu, până la Indus și ținuturile umbre ale Chinei: o măsură mai mare decât Imperiul Roman la apogeul său. Nucleul spiritual și arhitectural al acestui imperiu a fost Moscheea Omeiadă din inima souk-ului Hamidiyah din vechiul Damasc, comandată în anul 706 d.Hr. de al șaselea calif omeiad, Al-Walid ibn Abd al-Malik, pe locul unei catedrale bizantine. . În jurnalul meu de tinerețe, cu caligrafia ei îngrijită, din 8 iunie 1976, în timpul primei mele vizite în Siria, am scris obsesiv că moscheea are 157 de metri lungime și 100 de metri lățime, „cu două minarete pătrate de proporții aparent de zgârie-nori și un larg. dom."

am continuat:

„Este înainte de toate un monument al epocii clasice. Niciodată până acum, cu excepția poate în templul Minervei din Siracuza[*5], nu s-au îmbinat atât de elegant stiluri istorice și culturale” – aramaic, roman, bizantin și islamic timpuriu. „Coloanele din curte sunt romane corintice, cu marmură geometrică grecească [elenistică] încrustată pe unii dintre pereți”, cu „mozaic de verdeață bizantin și frunze de aur” învecinat cu „arcade islamice”. Aveam douăzeci și trei de ani. Cu toate acestea, îmi amintesc clar că am fost impresionat pentru prima dată de cât de timpurie este arhitectura islamică, deoarece valorile artistice musulmane erau atunci atât de noi și nedezvoltate, împrumutate în mod liber din culturile creștine păgâne și bizantine care o precedaseră. O biserică antică fusese transformată într-o moschee magnifică. Omeyazii erau grozavi, parțial din cauza modului în care au altoit civilizațiile anterioare pe propriile lor civilizații. Ei, după cum subliniază Hitti, au fost „statul succesor” al Romei de Est, la fel cum abasizii musulmani din Bagdad aveau să fie mai târziu „statul succesor” al zoroastrismului Persiei sasanide.[2] Cu alte cuvinte, îndepărtarea Siriei de Occident a fost organică și treptată, iar în interiorul acestei mari moschei din Damasc cu aproape cincizeci de ani în urmă, am văzut pentru prima dată un echilibru sclipitor și instabil în timpul unei perioade de tranziție culturală.

De exemplu, există personajul Sfântului Ioan Damaschin, prin care gândirea greacă și-a găsit drum în islam, întrucât a discutat cu musulmanii despre liberul arbitru și predestinare. Supranumit Chrysorrhas („pârâul de

aur”), datorită darurilor sale oratorice, Ioan scria în greacă și cunoștea arabă și aramaică. Acele bogății intelectuale s-au combinat cu vastele cuceriri teritoriale ale omayyazilor, astfel încât Siria medievală timpurie a constituit chiar bătaia inimii Orientului Mijlociu Mare: o poziție Siria nu ar mai fi cunoscut-o niciodată. Deși, într-un sens geopolitic oarecum redus, în ultima treime a secolului al XX-lea sub Hafez al-Assad, așa cum vom vedea în curând, Siria avea să obțină din nou un fel de centralitate impresionantă în regiune.

Această centralitate s-a născut din dezamăgire și frustrare. Căci, pe măsură ce lumina klieg a istoriei lumii a călătorit cu mult dincolo de Damasc – mai întâi la Abbasid Bagdad, mai târziu la Fatimid Cairo și Hafsid Tunis, pe măsură ce alte imperii arabe le-au urmat Omeyazilor și, în cele din urmă, în Europa – Siria va fi forțată, după mai bine de o mie de ani, să fie o dată. Înfruntă din nou Occidentul în secolele al XIX-lea și al XX-lea, chiar dacă acesta a rămas o parte subdezvoltată din punct de vedere politic și economic a Orientului. Într-adevăr, când oamenii din Siria istorică și-au frecat în sfârșit la ochi după somnul lor otoman de patru sute de ani, s-au trezit trăind într-un teritoriu nou și nebun de fragmentat sub dominația franceză cvasi-colonială. Identitatea principală pe care sirienii o posedau în acest moment al istoriei lor era o legătură cu limba arabă, chiar dacă lumea arabă era acum atât de plină de diviziuni. Căci opoziția față de nașterea unui stat evreiesc în Palestina în 1948 ar servi drept singurul far al unității pe care arabii postcoloniali din Maroc până în Irak ar fi cunoscut.

Colonialismul european, precedat de secole de imperialism otoman, era considerat de sirieni că le-a furat destinul lor istoric și politic, având în vedere măreția anterioară a omeyazilor. Iar statul sionist a reprezentat ultima rămășiță supraviețuitoare în ochii arabi ai colonialismului european din Orientul Mijlociu. Această situație le-a dat arabilor palestinieni un statut iconic în mentalitatea anti-imperialistă atât a arabilor, cât și a jurnaliștilor și intelectualilor occidentali simpatici. Deoarece „entitatea sionistă” se afla în limitele Siriei istorice și geografice – întinzându-se de la munții din sudul Turciei până la Nil și Arabia – eliberarea Palestinei a devenit piatra de încercare prin care se măsurau regimurile arabe postcoloniale din Damasc.

După milenii de istorie și o scurtă perioadă ca centru al unui mare imperiu mondial, Siria a rămas doar o expresie geografică vagă, care a putut găsi unicitate doar într-o cauză mai mare decât ea însăși: o cauză care promitea unificarea părților disparate ale propria geografie istorică. „Siria Mare", așa cum a spus expertul în Orientul Mijlociu Daniel Pipes, a constituit în mod fatidic „istoria unei ambiții".[3]

—

Călătoarea britanică și arabistă Freya Stark a scris în 1928 din Siria că „Nu am întâlnit încă o scânteie de sentiment național: toate sunt secte, urii și religii". Ani mai târziu, totuși, ea și-a reconsiderat și a elaborat, spunând: „Din această diversitate poate crește ideea de unitate."[4] Oricare dintre citatul reprezintă mai exact sentimentele acestui specialist romantic, dar profund studiat, a cărui viață a fost un mărturie pentru „descrierea groasă" a lui Clifford Geertz, în mod clar Siria, așa cum a apărut ca o regiune multietnică și multiconfesională din neglijarea otomană de lungă durată, a fost o perspectivă provocatoare pentru statulitatea modernă.

Ceea ce a apărut după Primul Război Mondial, în cuvintele istoricului Ali A. Allawi, a fost o entitate „nesigură și slăbită", cu „numeroase grupuri armate", guvernare redusă în afara Damascului și notabili provinciali gelosi pe puterea lor, prea puțini dintre care erau competenți și onești.[5]

În cea mai mare parte a istoriei, Siria aparținuse unor imperii conduse de altundeva și nu constituise niciodată un stat propriu coeziv. Cele două orașe principale ale sale, Alep și Damasc, au servit ca centre ale regiunilor rivale, comercianții din Alep căutând mai degrabă legături de afaceri în Mosul și Bagdad (în Irakul de astăzi) decât în Damasc. Siria era un fel de Scandinavia sau Noua Anglie, sau Germania și Italia dinainte de secolul al XIX-lea înainte de unificare, o regiune vagă mai degrabă decât o țară specifică, observă Pipes. Deși era un teritoriu trunchiat într-o parte a Orientului Mijlociu, în interiorul granițelor sale trăiau fiecare schismă și heterodoxie în război din Orientul Mijlociu: suniți, șiiți, alauiți, ismailiți, druzi și literalmente orice fel de sectă creștină.[6]] Tocmai pentru că unitatea internă a fost atât de imposibil de

realizat – și, de asemenea, pentru că Siria a ocupat o poziție geografică atât de centrală în lupta împotriva sionismului și a colonialismului european – așa cum spune Patrick Seale, poate cel mai informat observator al politicii siriene din secolul al XX-lea: Siria „ poate pretinde că a fost atât capul, cât și inima mișcării naționale arabe.” Adică, Siria avea nevoie de un proiect măreț pentru a-și ține la distanță forțele interne în război. Faptul că Siria a suferit sub imperialismul francez mai degrabă decât sub varietatea britanică, ca în Irak, unde ritmul reformelor constituționale a fost mai rapid, nu a făcut decât să devină mai volatile frustrările și diferențele politice din interiorul Siriei.[*6]

Francezii au separat Marele Liban de Siria în 1920, astfel încât să aducă o populație mare de musulmani în principal sunniți sub dominația creștinilor maroniți din Beirut, care erau aliați cu Franța, vorbeau franceza și aveau un concordat cu Vaticanul. Dezmembrați, de asemenea, de sanjakul din Alexandretta, în nord-vestul Siriei, în 1938 de către turci (cu conivența francezilor), sirienii au fiert de venin politic la vederea dezmembrării țării lor. În orice caz, deoarece diferitele secte și minorități au fost identificate cu regiuni specifice, a existat puține baze fundamentale pentru unitatea geografică. Grupurile paramilitare de tineret rivale, unul mai extrem decât celălalt, s-au angajat în certuri și demonstrații în masă în 1939-1940. Aspectul organizatoric al politicii abia exista: totul era o chestiune de șefi și oameni puternici asemănătoare mafiei, ei înșiși identificați cu diferite facțiuni etnice și sectare. Francezii au plecat în 1946, după ce au incitat loialități sectare de dragul unei strategii de împărțire și cucerire, astfel încât Siria era acum, în cuvintele specialistului olandez în zonă Nikolaos van Dam, „o entitate politică fără a fi o comunitate politică. .”[7] Primele alegeri libere au avut loc în 1947, ducând doar la o confuzie suplimentară, nepotism și o gestionare greșită, deoarece politicienii noii țări erau adesea grevați de fiarele gemene ale analfabetismului și corupției.

Desigur, este tentant să dai vina pe mandatul Ligii Națiunilor franceze, adică pe imperialismul european, pentru întreaga tragedie a Siriei moderne. Ca trimis sirian la Paris, Habib Lutfallah, a avertizat în 1920: „În balcanizarea Asiei Mici, înmulțind micile principate, particulele de praf ale statelor, [Franța] lasă drumul deschis către anarhie care va crea o stare de război

endemică”. Cu toate acestea, nu este deloc clar că o Sirie unită în perioada interbelică nu ar fi fost ruptă violent de contradicțiile sale comunale. De fapt, francezii nu erau toți răi. Au oferit o măsură de libertate politică, permițând partidelor politice și o mass-media relativ liberă.[8] A da vina pe imperialiștii europeni în totalitate pentru Orientul Mijlociu de astăzi, așa cum fac unii din academie, este prea ușor: le refuză arabilor din Levant propria lor agenție.

„Nu liniile de pe o hartă au împiedicat unitatea”, scrie arabistul Tim Mackintosh-Smith, educat la Oxford. „Da vina pe imperiile altora, arabii nu au fost niciodată o familie fericită: nu de la împărțirea pradă a islamului; nu de la Războiul preislamic de la al-Basus, acea super-ceartă de patruzeci de ani cu privire la drepturile de pășunat. Nu fuseseră niciodată cu adevărat o familie, cu excepția ficțiunilor tribale cu descendență comună. Dacă imperiile au fost în întregime de vină, a fost la fel de mult ca orice pentru a inspira, prin reflex, miturile și mirajele unirii de neatins.”[9]

—

La începutul anului 1949, a avut loc prima lovitură de stat a Siriei independente și, de fapt, prima lovitură de stat din lumea arabă postcolonială, condusă de colonelul Husni al-Za'im. Ea a demonstrat, potrivit lui Patrick Seale, „fragilitatea unei formule constituționale occidentale întinsă ca o piele nouă peste fisurile unei societăți tradiționale”. Lovitura de stat nu a rezolvat nimic, însă, deoarece grevele și demonstrațiile continue au condus la o fragmentare politică suplimentară, armata, între timp, ocupandu-se cu orice, de la contrabandă la munca de poliție secretă. Regimul lui Al-Za'im „se afla undeva între gangsterismul politic și comedia muzicală”, observă Seale. Înainte de sfârșitul anului 1949, urmau să mai aibă loc două lovituri de stat ale colonelilor, conduse succesiv de Sami al-Hinnawi și Adib Al-Shishakli. Al-Shishakli s-a dovedit a fi primul conducător serios al Siriei postcoloniale. El a abolit democrația multipartidă, a consolidat puterea militară și a instituit reforme. Pentru o vreme, observatorii l-au considerat Atatürk sirian.[10] Prin urmare, merită să-l ascultați pentru o clipă pe Shishakli, ale cărui cuvinte rezumă natura imposibilă a diviziunilor etnice, sectare și regionale ale Siriei.

„Dușmanii mei sunt ca un șarpe: capul este Jabal Druze, stomacul Homs și coada Alep. Dacă zdrobesc capul, șarpele va muri.”[11] Al-Shishakli, în timp ce era președinte, s-a referit la Siria drept „numele oficial actual al acelei țări care se află în limitele artificiale stabilite de imperialism.”[12] Din păcate, nu se putea nega, nici chiar de către conducătorii săi, artificialitatea unui stat care avea mai mult sens doar ca expresie geografică vagă. După cum sa întâmplat, nasseriștii, comuniștii, baaștii, ofițerii druzi și alte interese religioase și ideologice au făcut o nouă lovitură de stat în 1954, care l-a răsturnat pe Shishakli.

La șapte luni după căderea lui Al-Shishakli, Siria a organizat alegeri naționale libere, corecte și pașnice. Rezultatele nu au făcut decât să exacerbeze tensiunile ideologice, nu au făcut nimic pentru a le calma pe cele etnice, sectare și regionale și au sporit puterea oamenilor hotărâți să respingă toate legăturile și compromisurile formale cu Occidentul.[13] Mai mult, nu a prevenit viitoarele lovituri de stat și revolte, care au continuat fără încetare în următorii șaisprezece ani. Până la „sfârșitul verii anului 1957, țara era în pragul dezintegrarii politice complete”, scrie profesorul de la Oxford Eugene Rogan.[14] În timp ce liberalii americani și europeni au văzut democrația ca pe o forță umanizatoare, progresistă și stabilizatoare în lume care ar spori în cele din urmă puterea Occidentului însuși, Siria era o țară (și nu singura) în care acest lucru pur și simplu nu se dovedea a fi. cazul.

În cei douăzeci și patru de ani dintre 1946 și 1970, Siria a cunoscut douăzeci și una de schimbări de guvern, aproape toate extralegale, și zece lovituri de stat militare.[15] În noiembrie 1970, generalul Forțelor Aeriene Baasiste, în vârstă de patruzeci de ani, Hafez al-Assad, un membru al alauiților cu tendințe șiite din munții din nord-vestul Siriei, a preluat controlul printr-o lovitură de stat calmă și fără sânge, un „corectiv”. mișcare”, așa cum o numea el. Assad avea să guverneze până la moartea sa naturală treizeci de ani mai târziu, în iunie 2000. El s-ar dovedi a fi printre cele mai istorice, chiar dacă subestimate, figuri ale Orientului Mijlociu modern, transformând o virtuală republică bananieră - cea mai instabilă țară a lumii arabe, nu. mai puțin — într-un stat polițienesc stabil. Assad preluase puterea la Damasc după două fiascuri ale războiului din iunie 1967 împotriva Israelului și crizei

din Septembrie Negru din 1970 din Iordania, când oficialii sirieni au manifestat atât confuzie strategică, cât și incompetență totală în a reacționa mai întâi la avansarea forțelor israeliene pe Înălțimile Golan și mai târziu. la încercarea rătăcită palestiniană de a-l răsturna pe regele Iordaniei Hussein. Assad, care i-a simpatizat cu înverșunare pe palestinieni, dar le-a detestat impulsivitatea și lipsa de judecată, a adus ceva cu totul nou în politica independentă a Siriei: o combinație de planificare deliberată și disciplină politică, ajutată de ceea ce era pentru el o necruțătoare necesară atunci când situația o cere.

—

Niciun observator occidental nu l-a înțeles atât de minutios și perfect pe Assad și forțele care se învârteau în jurul lui ca regretatul Patrick Seale, un corespondent străin educat la Oxford în Orientul Mijlociu. Seale s-a născut în Irlanda de Nord; tatăl său, Morris Sigel Seale, fusese un evreu convertit la presbiterianism și un misionar în Siria, unde Patrick și-a petrecut o mare parte din copilărie în anii 1930 și începutul anilor 1940. Seale în a doua jumătate a secolului XX a apărut ca tip: clasicul corespondent străin britanic și specialist în zonă implicat emoțional și intelectual în lupta arabă împotriva Israelului, care a obținut, drept consecință, acces repetat în Siria, loc în care obținerea vizele de intrare pentru jurnaliști a fost problematică. Simpatia lui Seale pentru regimul lui Assad a fost nestingherită – un motiv principal pentru vizele sale repetate. În 1985, s-a căsătorit cu jurnalista siriană Rana Kabbani, fiica unui ambasador sirian. Seale a valorificat tot acest acces inegalabil la cunoștințe de neegalat și, prin urmare, a fost căutat constant ca expert în Siria, inclusiv de către israelieni. L-am întâlnit o dată pe Seale, în biroul președintelui Jaafar Nimeiry al Sudanului, în 1985. Am fost la Khartoum pentru a-l intervieva pe președintele sudanez, în timp ce Seale a fost acolo, se părea, pentru o vizită prietenoasă cu Nimeiry. Contactele lui Seale în regiune au fost extraordinare și, de fapt, l-am găsit destul de fermecător și prietenos.

Seale s-ar putea să fi fost implicat emoțional în cel de-al doilea cel mai represiv regim din lumea arabă după Irakul lui Saddam Hussein (ambele regimuri fiind, nu întâmplător, Baathist, un amestec mortal de naționalism arab și socialism în stil blocul de Est). Dar în niciun caz nu a fost înșelat sau chiar superficial: avea o inteligență analitică pătrunzătoare la fel de mult ca și una jurnalistică literară. Am cunoscut destul de mulți jurnaliști care aveau minți strălucitoare, de tip cocktail-circuit. Seale avea mai multă adâncime decât atât. Poate că a fost trecutul său pe jumătate evreu în mijlocul celui mai fundamental stat anti-israelian din lumea arabă care i-a oferit o complexitate utilă. S-ar putea să fi fost atât conflictual, cât și puțin inconfortabil în propria sa piele, vreau să spun. Orice ar fi fost, l-a folosit la bun sfârșit.

Biografia lui Seale, Asad of Syria: The Struggle for the Middle East, este un clasic esențial, în ciuda faptului că a fost publicată de presa academică și utilizează o ortografie alfabetică latină destul de neobișnuită pentru conducătorul sirian. Ea explică în detaliu o întreagă eră din Orientul Mijlociu dintr-un punct de vedere pe care observatorii occidentali îl întâlnesc rar – și încă trebuie să îl obțină. Analiza este imposibilă fără a înțelege vederea la nivelul solului a părții îndepărtate a Lunii. Și, în calitate de cineva care a trăit câțiva ani în Israel și care a servit în armată cu o jumătate de secol în urmă, sunt recunoscător pentru atașamentul emoțional al lui Seale față de Siria lui Assad, deoarece a transformat-o în ceva indispensabil pentru mine. Am auzit odată un expert în securitate israelian de rang înalt, referindu-se la Siria, remarcând: „Trebuie să fii un animal pentru a conduce țara”. Dar un animal este guvernat doar de instinct, în timp ce Assad, așa cum demonstrează voluminos Seale, a fost guvernat de analiză obiectivă. Assad nu a avut nevoie să studieze lucrările clasice ale realismului de la Machiavelli la Hans Morgenthau pentru a avea realismul încorporat în oase. Faptul că interesele sale erau diametral opuse cu cele ale Israelului și ale Occidentului în timpul Războiului Rece și a consecințelor acestuia – și faptul că a funcționat într-un context social și cultural pe care Occidentul abia l-a înțeles – nu i-a făcut analiza cu atât mai puțin strălucitoare. sau exacte.

A, și apropo, Seale dezvăluie, de asemenea, obiectivele lui Henry Kissinger în Orientul Mijlociu de după războiul din 1973 cu mult mai

perspicace decât o fac majoritatea oamenilor din Washington. Seale îl dezaprobă cu tărie pe Kissinger, dar asta doar pentru că interesele lui Kissinger erau absolut opuse celor ale lui Assad, nu pentru că Seale l-a înțeles greșit pe secretarul de stat american. Spun asta ca cineva care a fost un prieten apropiat al lui Kissinger în ultimele decenii din viața lui și a avut multe discuții cu el despre Orientul Mijlociu. Citind paginile lui Seale, ne dăm seama cât de puține știe Washington cu adevărat despre Siria și Assad, un nume pe care jurnaliștii din capitala americană îl identifică acum cu fiul mult mai puțin substanțial, Bashar, mai degrabă decât cu tatăl mult mai substanțial.

Hafez al-Assad s-a născut în 1930 într-o casă de piatră dezbrăcată din munții Alawiți din nord-vestul Siriei, unul dintre cei unsprezece copii ai tatălui său din două căsătorii. Era o familie de țărani și notabili minori din sat. El a învățat din memorie într-o școală rurală și a atins cea mai înaltă ambiție după standardele mediului său: o carieră în serviciul militar, într-o epocă în care autoritățile franceze recent plecate promovau alauiți și alte minorități ca un gard împotriva dominatorilor. Suniți. Seale scrie despre felul în care acest univers cultural și psihologic îngrozitor de îngust în care a apărut Assad l-a condus în primele zile, violent instabile ale republicii siriene, să devină un tânăr pucist, negociind fracționismul tribal și ideologic în cea mai brutală, și la cel mai intens și intens. obscure în cadrul forţelor armate.

Prudența înnăscută și bunul simț al lui Assad s-au manifestat devreme în viață. Este ceea ce l-a despărțit de toți camarazii săi mai impulsivi și ceea ce l-ar despărți în cele din urmă de nihilismul barbar al lui Saddam Hussein din Irak decenii mai târziu. Assad a înțeles politica devreme, aproape inconștient. Îi lipseau orice idei mari, de genul care i-a permis lui Anwar Sadat să-i captiveze pe americani, dar avea talent să spioneze slăbiciunile și limitările altor oameni și, în același timp, să-și vadă cu sinceritate propriile constrângeri. Adică s-a familiarizat în liniște cu o lume de adevăruri amare și opțiuni și mai rele. La treizeci de ani, el a înțeles dezbinarea jalnică a arabilor împreună cu incoerența strategică completă a diferitelor grupuri palestiniene. Cât despre Gamal Abdel Nasser, eroul romantic al tinereții lui Assad, Assad a devenit rapid conștient de circumstanțele tragice ale lui Nasser: în ciuda

bravadei publice a lui Nasser, alimentat de masele arabe care i-au cerut acțiune, liderul egiptean știa că îi lipsesc mijloacele militare și tehnice învinge Israelul. A existat, de asemenea, incapacitatea lui Nasser de a oferi palestinienilor orice fel de victorie și războiul său distructiv din Yemen, luptându-se cu membrii triburilor susținuți de Arabia Saudită. De fapt, Nasser trăise în mijlocul adulării publice și mizeriei private. Toate acestea, a intuit Assad. Aceste realizări au fost cele care nu i-au făcut lui Assad nicio iluzie despre sine sau despre situația lui. Acest lucru i-ar permite să ridice ordine acolo unde înainte fusese doar haos: adevărata semnă a unui prinț machiavelic. Assad era fără părere de rău și era, prin urmare, opac și incolor pentru lumea exterioară, motiv pentru care mass-media l-a tratat ca pe un fapt al vieții, dar pe nimeni de care să se obsedeze sau să devină fascinat. Doar Seale a reușit să-l aducă în viață. Elie Kedourie, analistul evreu irakian din Orientul Mijlociu, cu toată amărăciunea sa împotriva arabilor și cu tot disprețul său față de viziunea asupra lumii a celor ca Seale, era cunoscut că a apreciat realizarea lui Assad.

O minoritate alauită care a păstrat suniții în poziții puternice, Assad a avut un dezgust personal față de politica etnică, chiar dacă a fost forțat să o practice. El a asociat relațiile politice înapoiate și amatoare ale Siriei cu obiceiurile proaste otomane. Lovitura sa a fost precedată de o consolidare metodică a puterii în prealabil, astfel încât să nu fie necesară violența. În povestirea meticuloasă a lui Seale, după standardul înfiorător de sângeros al Siriei, Assad a fost mai degrabă un războinic reticent, care într-o lume mai bună și în circumstanțe mai bune ar fi putut chiar să opteze pentru statul de drept. Ca dictator, el a fost la fel de moderat pe cât o permitea situația, păstrându-și în viață pe sine, familia și clanul său extins.

Adevărul era că Siria era o însumare a intereselor parohiale periculoase: ale arabilor sunniți în coridorul central Damasc-Homs-Hama; Alawiții eretici cu tendințe șiite din munții din nord-vest; de Druzi în sud, cu legăturile lor tribale strânse cu Iordania; și de kurzi, arabi creștini, armeni și cercasieni din Alep și nu numai. Într-un astfel de mediu, ura față de Israel a oferit o scăpare din contradicțiile interne ale Siriei, permițând Siriei un substitut pentru o identitate națională foarte slabă. Căci, după cum scrie Seale, Assad a fost „un

om din 1967. Înfrângerea adusă de Israel i-a făcut o impresie de neșters și în agonia ei s-a născut ambiția lui de a ajunge în vârf și de a îndrepta lucrurile."[16] intransigența împotriva entității sioniste, a făcut din Siria casa „confirmației" arabe în lupta cu Israelul – făcând astfel din Siria inima palpitantă a arabismului – nu l-a făcut niciodată să-i fie fericit.

Assad a văzut Israelul ca un impediment imposibil de înghițit care împiedică restituirea influenței politice legitime a Siriei în cadrul frontierelor sale geografice naturale. Siria Mare, povestea unei ambiții, ar putea trăi cu un Liban cvasi-independent și cu o Iordanie implicit subordonată: lui Assad îi păsa mai mult de puterea reală decât de formalități. Dar Siria Mare (sau istorică) nu putea trăi cu un stat inamic non-arab care era mai degrabă dominant decât subordonat. Israelul ar fi îmblânzit în Siria Mare sau nu ar putea exista pace reală, în mintea lui. Siria, deși un cuvânt grecesc, era până la urmă înălțatul bilad al-Sham în arabă, „națiunea Levantului", terenul arab cheie după Mecca însăși, pe care Allah la binecuvântat mai presus de toate națiunile, conform Coranului.[17]] Levantul a fost sinonim cu Siria mai mult decât cu orice alt stat din estul Mediteranei. Assad a simțit toate acestea în oase.

Dar, ca om practic, care cunoștea limitele țării sale, Assad s-a forțat să intre într-o alianță cu Sadat-ul Egiptului, un om în care nu avea în mod fundamental încredere. Planificarea de război liniștită, răbdătoare și disciplinată a lui Assad a dat însă roade. Aceasta nu a fost republica bananară siriană a războiului din 1967. Rezultatul a fost un atac militar surpriză impresionant de bine executat de Siria și Egipt asupra Israelului în octombrie 1973. Cu toate acestea, în timp ce obiectivele de război imediate ale Egiptului și Siriei erau similare - să răscumpere onoarea arabă în fața umilinței din 1967 - scopurile lor politice au fost întotdeauna diferit. Pentru Egipt, scopul era pur și simplu recuperarea Peninsulei Sinai, luată de Israel în războiul din 1967. Scopul Siriei, mai degrabă decât limitat ca cel al Egiptului, a fost atotcuprinzător. Siria trebuia să rezolve cu totul problema palestiniană. Nu că lui Assad îi plăcea conducerea palestiniană; îl dispreţuia. Dar numai recuperând Palestina într-o manieră legalistă, el ar putea face Siria Mare (sau istorică) întregă din nou. Era și o chestiune de geografie. Egiptul era în Africa

de Nord; așa că Palestina a însemnat mult mai puțin pentru Sadat decât pentru Assad. Sadat a înțeles că tragedia lui Nasser – motivul pentru care viața lui s-a încheiat cu un eșec în urma dezastrului din 1967 – nu a fost să execute o politică cu scopuri limitate.

Abilitatea lui Sadat de a recunoaște că Egiptul avea interese diferite față de lumea arabă în ansamblu și înțelegerea clară a lui Kissinger asupra a ceea ce își dorea Sadat cu adevărat, a condus la o îmbrățișare politică și emoțională între cei doi bărbați. Cu excepția chinezului Zhou Enlai, nu l-am auzit niciodată pe Henry Kissinger vorbind mai tandru despre un lider străin decât despre Anwar Sadat. Într-adevăr, Kissinger s-a încălzit întotdeauna cu câteva grade chiar la menționarea numelui liderului egiptean. Clișeul istoric – unul adoptat de prietenii Israelului din America – este că Kissinger a văzut războiul din 1973 și pierderile inițiale ale Israelului pe câmpul de luptă ca pe o întorsătură utilă a evenimentelor, deoarece ar forța toate părțile în conflict să solicite asistența Americii pentru a se elibera de el. . Totuși, a existat un adevăr mai profund. Kissinger a văzut o oportunitate de a decupla Egiptul de restul luptei arabe, obținând astfel o victorie strategică pentru Israel, forțând, de asemenea, Siria să repare relațiile cu Statele Unite, de dragul unei dezangajări a forțelor cu Israelul. Seale îl numește pe Kissinger „diabolus ex machina” al războiului de după 1973: manipulatorul malefic al evenimentelor care i-au jefuit Siria și poporul arab de victoria lor de drept în război. Desigur, din punctul de vedere pro-sirian al lui Seale, Kissinger a fost doar asta. Totuși, Seale înțelege esența a ceea ce Kissinger a fost capabil să realizeze pentru Israel și Statele Unite, poate mai bine decât a făcut comunitatea pro-israeliană din Washington, care nu s-a simțit niciodată pe deplin confortabil cu Kissinger. (Întotdeauna s-au așteptat ca Kissinger să le ofere ceva mai mult.)[*7]

Assad, potrivit lui Seale, a văzut cele mai multe dintre acestea într-o clipită. Și de ce nu ar trebui să aibă? Sadat a avut luxul căldurii și teatralității sale, deoarece Egiptul era o politică mai stabilă decât Siria și nu necesita restituirea Palestinei pentru bunăstarea ei istorică. Assad, la doar trei ani de la conducerea sa în 1973, știa că stătea în vârful unui vulcan politic din Siria, unde o mișcare falsă ar putea însemna prăbușirea bazei sale de putere, chiar

dacă nu avea de ales decât să includă Palestina în scopurile sale de război. Assad era făcut din piatră dură, dezbrăcată – ca casa în care a crescut – pentru că trebuia să fie. Era un cinic sec pe care jurnaliştii îl găsesc rareori atrăgător şi din care nu-l fac niciodată eroi, dar asta nu însemna că analiza lui era greşită. Cu siguranță, Assad s-a dovedit în cele din urmă a avea dreptate: în ciuda tuturor dezavantajelor situației sale, a supraviețuit pentru a muri de moarte naturală; spre deosebire de Sadat, care în ciuda tuturor avantajelor și calităților sale umane a fost asasinat.

Dintotdeauna autodisciplinar și, de asemenea, pentru că era cu adevărat fascinat de Kissinger, un evreu, Assad a făcut tot posibilul să fie politicos la întâlnirile lor, chiar dacă a văzut că Kissinger amenința să-și schimbe propriile obiective strategice în Marea Siria. jos. Regretatul Harold Saunders, un oficial al Departamentului de Stat prezent la întâlniri, își amintește că Assad i-a spus lui Kissinger: „Nu sunt profund de acord cu strategia ta. Dar nu vreau să ne afecteze relațiile personale.”[18]

Diplomația de navetă a lui Kissinger din 1974 a dus la un acord de dezlegare a trupelor între Siria și Israel pe Înălțimile Golan: un aranjament onorat cu scrupulozitate de Assad, dintotdeauna realist, care și-a înțeles propriile limitări. Kissinger, de fapt, negociase un tratat de pace de facto între două părți care au jurat că nu sunt în pace, tratat care a durat până la războiul civil sirian care a început în 2011. Assad negociase dintr-un punct de slăbiciune, de când coloanele israeliene se aflau pe partea îndepărtată a Înălțimilor Golan la sfârșitul războiului din 1973, amenințând însuși Damascul. Cu toate acestea, el a reușit să își asigure condiții rezonabile cu arheiamicul său. Mai târziu, prin izolarea diplomatică a Egiptului în urma tratatului său de pace din 1979 cu Israelul și făcând din Siria aliatul pe care palestinienii au fost forțați să se bazeze în cele din urmă, Assad a transformat Siria într-o putere regională esențială. În cuvintele lui Seale, Assad a făcut din Siria „singurul oponent arab rămas al Israelului de orice statură.”[19] (Irakul, la urma urmei, celălalt stat respingător baasist, va fi distras pe tot parcursul anilor 1980 într-un război cu Iranul.)

În 1976, la un an după începerea războiului civil libanez, Assad (încurajat în culise de Kissinger și israelieni) a intervenit de partea creștinilor împotriva

druzilor și palestinienilor. A fost o modalitate pentru liderul sirian, în stilul machiavelic de epocă, de a exercita o dominație asupra unei țări care făcea parte din Marea Sirie, îmblânzind în același timp pe palestinieni și pe arabii sunniți libanezi, care, lăsați în voia lor, ar fi putut foarte bine să-i forțeze. Siria într-un război cu Israelul pe care nu era pregătită să-l lupte.

Assad a definit cu adevărat o eră în Orientul Mijlociu, mai puțin din cauza tuturor celor de mai sus decât din cauza modului în care a reușit să mențină o țară îngrozitor de artificială și instabilă - în epicentrul regiunii - relativ stabilă timp de decenii. Acest lucru ar fi fost imposibil dacă ar fi mai puțin disciplină emoțională, rigoare analitică și sălbăticie discriminatorie decât el. Geografia politică a Semilunii Fertile este atât de ilogică și tragică încât cere un conducător de strălucire absolută și (sau) de brutalitate absolută ca preț de admitere pentru stabilitate.

Căci chiar și Hafez al-Assad abia a reușit să țină Siria împreună.

În iunie 1979, la școala de artilerie din Alep, teroriștii musulmani suniți au măcelărit treizeci și doi de cadeți ofițeri alauiți și au rănit alți cincizeci și patru.[*8] Un angajat al școlii adunase cadeții în sala de mese și apoi lăsase oamenii înarmați înăuntru. A fost o declarație de război împotriva lui Assad, un alauit. Pentru anul următor, oameni înarmați sunniți s-au stabilit pe aleile înguste ale orașelor nordice precum Alep și Hama, unde au incendiat clădiri, vehicule și magazine și au stârnit demonstrații anti-regim. De asemenea, au organizat greve și asasinate în numele ridicării unui stat islamic. Până în 1980, „Siria părea aproape de o revoluție islamică”, echivalentul sunit a ceea ce se întâmplase în Iran cu un an înainte, „întrucât magazinele au fost închise pentru a-și exprima sprijinul pentru Frăția [Musulmană] în toate orașele mari”, scrie Edward Mortimer. , jurnalistul britanic și oficial al Națiunilor Unite.[20] În esență, sunniții au simțit că s-au descurcat mai bine sub stăpânirea imperială otomană decât sub stăpânirea alauită baathistă, deoarece Baathul sirian, în ciuda retoricii sale pan-sectare și pan-etnice, a evoluat practic într-un partid de guvernământ al minorității. grupuri.[21] Intervenția lui Assad în Liban împotriva sunniților și palestinienilor nu a făcut decât să enerveze Frăția Musulmană Sunită din Siria.

Inițial, lui Assad i-a fost greu să înfrunte adevărul: că toate abilitățile sale organizaționale disciplinate de peste un deceniu nu au reușit să păstreze unitatea, iar acum singura modalitate de a rămâne în viață și la putere era să recurgă la barbarie abjectă - până acum limbaj eficient al certurilor politice siriene. Pentru a arăta că se referea la afaceri, autoritățile au ordonat unei dube militare să conducă înainte și înapoi în fața celui mai bun hotel din Alep târând un nod de cadavre prăfuite.[22] Fratele mai mic al lui Assad, mai nemilos și mai emoționat, Rif'at, a devenit ulterior numărul doi efectiv al regimului. Rif'at și-a dezlănțuit propria sa gardă pretoriană privată, infamele Brigăzi pentru Apărarea Revoluției. Violența a crescut în spirală. În noaptea de 2 spre 3 februarie 1982, în orașul conservator sunit Hama, frații musulmani strigând jihad („războiul sfânt") au dus la o serie de jaf și ucideri, ucigând șaptezeci de bărbați asociați cu regimul baasist al lui Assad. Hama fusese adesea un focar de extremism sunnit violent, din nou la revoltele de acolo în 1964, iar acum Assad se săturase. El și Rif'at au ordonat închiderea orașului și au trimis 12.000 de trupe guvernamentale asistate de elicoptere în zona de ucidere: timp de trei săptămâni bombardând și înfometând insurgenții și civili deopotrivă, măcelând până la 20.000, poate chiar mai mulți. Acest act odios, atât de disproporționat față de ceea ce era necesar, a lăsat o pată morală profundă asupra moștenirii bătrânului Assad în Occident.

Assad distrusese Frația Musulmană Sunită o dată pentru totdeauna, dar în acest proces a întărit strânsoarea fratelui său mai mic ucigaș, a cărui armată privată a continuat să-l provoace pe Assad însuși, aducând aproape țara la un alt război civil până în 1984. Baʿath Partidul, Adunarea Populară și celelalte instituții ale statului s-au dovedit inutile în această luptă pentru putere. Din păcate, în spatele cortinei nu mai exista nici un stat, ci doar o rețea de criminalitate și patronaj în stil mafiot. Assad a funcționat ca un prinț medieval aproape supranatural, într-o lume pe care o putea manipula pentru binele relativ, dar avea puține posibilități de a se îmbunătăți în mod fundamental.

Assad l-a exilat în cele din urmă pe Rif'at și a restabilit stabilitatea. Dar, deși Assad s-a dovedit curajos dincolo de orice măsură în atacul Israelului în 1973, în alăturarea creștinilor împotriva musulmanilor săi din Liban în 1976 și în ruperea solidarității arabe prin stabilirea unei alianțe cu Iranul, în ciuda

tuturor abilităților sale, pur și simplu a putut. nu face din Siria o politică modernă. Oamenii lui au rămas supuși și nu au devenit niciodată cetățeni. Fiind o minoritate alauită într-o țară care nu avea o identitate mică decât ca o expresie geografică vagă și era un cuib de triburi și grupuri sectare și etnice, el avea tot ce putea face doar pentru a-și păstra controlul.

Viața lui Assad este esențială pentru înțelegerea modului în care Orientul Mijlociu Mare a oscilat între imperiu și anarhie, cu probleme de democrație și autoritarism de o semnificație distinct secundară. Odată cu stingerea imperiului francez din Siria în 1946, Siria s-a clătinat în pragul anarhiei până în 1970. Doar talentele extraordinare și inegalabile ale lui Assad ca lider au fost cele care au împiedicat următoarea criză de anarhie, care avea să izbucnească sub fiul său, Bashar, în 2011. De fapt, viața și luptele bătrânului Assad, precum și alegerile eșuate și alte încercări zadarnice de stabilitate care au precedat lovitura sa nonviolentă din 1970, constituie faptele urâte pe motiv că cei din Occident care credeau cu bucurie că democrația este răspunsul la problemele Siriei ignorate cu totul și voit.

Bashar al-Assad nu a fost niciodată menit să fie conducătorul Siriei. Educat în țară și în străinătate ca medic, a fost pus în succesiune abia după moartea fratelui său mai mare, Bassel, într-un accident de mașină. Bassel era militarul dur și oarecum nesăbuit care trebuia să-i fi succedat tatălui său. Desigur, Bassel era puternic în moduri în care Bashar era slab. Bashar a ajuns la putere pentru că, fiind fiul lui Assad, el în persoana lui a format singurul punct de solidaritate pentru facțiunile concurente ale șefilor militari și de informații din Siria. Primul impuls al lui Bashar la moartea tatălui său a fost liberalizarea sistemului, permițând mai multă libertate de exprimare în societate. Dar pentru că schimbarea unui astfel de sistem implică mai multe riscuri decât menținerea status quo-ului și pentru că consilierii săi militari și de securitate – precum și o unitate de afaceri complet coruptă legată de Assad prin căsătorie – s-au opus liberalizării în orice caz, Bashar s-a retras rapid în învelișul lui autoritar. În ceea ce privește Primăvara Arabă, aceasta a deschis rapid ușa anarhiei în Siria, zeci de grupuri de gherilă armate concurente formându-se în câteva săptămâni și luni de la primele demonstrații anti-regim. Bănuiesc că brutalitatea totală a răspunsului regimului la această

provocare internă a fost determinată mai puțin de răul personal al lui Bashar, decât de propria sa slăbiciune – incapacitatea lui de a controla comportamentul structurii de securitate bizantine de sub el – și de faptul că Siria, sub carapace. de tiranie, a fost într-adevăr un cuib zvârcolitor de anarhie de-a lungul timpului: doar strălucirea bătrânului Assad a fost cea care timp de decenii a păstrat locul relativ liniștit.

Fără îndoială, tatăl, atunci când pregătea fiul pentru putere, a subliniat nevoia de a fi puternic (a se citi violent) atunci când situația o cere. Și foarte probabil, în multe momente din timpul războiului civil, fiul a crezut că pur și simplu era la înălțimea exemplului dat de tatăl său în Hama. Mama lui Bashar, Anisa Makhlouf, care a murit în 2016 și a fost căsătorită cu bătrânul Assad timp de patruzeci și trei de ani, l-a încurajat pe Bashar să demonstreze un răspuns extrem de dur față de dușmanii săi. Bătrânul Assad stăpânise arta supraviețuirii și dăduse țării sale pace relativă timp de trei decenii. „[Bătrânul] Assad oprește viitorul", am scris în The Atlantic în 1993. „Assad, nu Saddam Hussein sau orice alt conducător, este cel care definește epoca în care trăiește acum Orientul Mijlociu. Iar moartea [bătrânului] lui Assad poate vesti mai mult haos decât a văzut o regiune haotică în decenii."[23] Într-adevăr, în ce scop ultim a fost întotdeauna întrebarea despre domnia sa, având în vedere creșterea multiplă a cruzimii abjecte cerută de fiul său doar pentru a menține împreună creația tatălui.

—

Instituția politicii externe de la Washington credea în general că, dacă administrația Obama ar fi intervenit rapid în primii ani ai războiului civil sirian, ar fi restabilit ordinea, ar fi ridicat un regim mai liberal și ar fi smuls Siria din strânsoarea iraniană. Sunt sceptic că aceasta a fost vreodată o posibilitate.[*9] Coborârea de la o serie de demonstrații pașnice la un conflict sectar violent și complex s-a petrecut în câteva săptămâni și luni, nu ani.[24] Eșecul monumental al Americii de a reconstrui Irakul după propria imagine, chiar dacă Irakul este alături de Siria și, de asemenea, Baathist, ar fi trebuit să servească drept o lecție despre intervenția militară americană în societățile

islamice complexe. Cu toate acestea, elemente semnificative ale politicii externe ale Americii post-Război Rece au văzut restul lumii, în special Orientul Mijlociu, ca o simplă extensie a propriilor sisteme de experiență personală: ca și cum istoria americană a libertății ar fi mai relevantă pentru Siria și Irak. decât istoriile proprii ale Siriei şi Irakului. Mulți din elita de la Washington erau obsedați de idealurile abstracte despre democrație și drepturile omului și, prin urmare, au ignorat istoricul real al trecutului în anumite locuri. În orice caz, un om-un-vot în contextul unei intense rivalități regionale sunit-șiite a vizat adesea înrădăcinarea unui grup asupra altuia prin tirania majorității. În mod grăitor, în toată dezbaterea de politică externă de la Washington asupra Siriei – un loc în care alegerile ar fi doar legalizat dominația sunnită – istoria pe care am povestit-o în aceste pagini a rămas practic nemenționată și a rămas relativ necunoscută.

Marele filozof spaniol de la mijlocul secolului al XX-lea José Ortega y Gasset a scris: „Ruperea continuității cu trecutul, a dori să înceapă din nou, este o coborâre a omului și un plagiat al urangutanului.”[25] Tocmai pentru că este o memorie lungă. dat omului, a respinge acea mană divină înseamnă a-l reduce pe om la nivelul fiarelor. Niciodată acest lucru nu a fost mai adevărat decât în unele dintre argumentele prezentate despre refacerea Siriei, precum și refacerea Irakului și Libiei.

—

Tragedia Siriei este că oamenii ei tânjeau să nu aibă deloc granițe între Munții Taur, deșertul Nefud și Eufrat; și să fie comunități etnice și sectare sub un suveran îndepărtat și benign, un fel de versiune postmodernă a Imperiului Otoman, pentru care colapsul ei și alții din Orientul Mijlociu nu au găsit niciodată o soluție adecvată. Având în vedere această realitate, diverse viitoruri rămân acum deschise. De exemplu, dacă regimul alawit al lui Bashar al-Assad din Damasc s-ar prăbuși vreodată, așa cum multe elite occidentale speră fără îndoială, granița dintre Siria și Liban ar putea fi efectiv ștearsă, pe măsură ce sunniții de pe ambele părți ale graniței se vor uni și alauiții din Siria s-au adunat în nord-vest pentru a forma buzunare de rezistență. Nimic din

toate acestea nu ar fi pașnic, desigur. Singura soluție ar fi echivalentul stăpânirii imperiale din exterior, care ar necesita o măsură de duritate pe care oficialitatea americană nu este în mod natural dispusă să o accepte - deși turcii, iranienii și până de curând rușii sunt cu siguranță dispuși. Având în vedere propriile noastre limitări, nu avem nicio soluție pentru Siria. Nu am avut niciodată.

—

Nu voi uita niciodată prima mea vizită în Siria Mare, în 1976. Eram tânăr și, desigur, nu o concepeam ca atare la acea vreme, gândindu-mă la Siria, Iordania, Israel și așa mai departe. Dar îmi amintesc efectul pe care l-au avut asupra mea granițele sale. Granița de sud a Siriei cu Iordania era o stație brută de taxare a autostrăzii în mijlocul unui platou lipsit de trăsături de ambele părți: o creație artificială a omului. Granița cu Cisiordania ocupată de Israel nu era decât un pârâu îngust, cu un mare nume biblic, râul Iordan: o altă graniță destul de artificială. Dar îmi amintesc că am fost uimit de privelișteа dramatică a fluviului Eufrat la Raqqah, în estul Siriei, după o lungă călătorie cu autobuzul printr-o sălbăticie pustie din Alep. Era o graniță! Căci malul opus a marcat sfârșitul Siriei Mari și începutul Mesopotamiei, deși eram încă adânc în granițele legale ale Siriei. În cele din urmă, nimic din acea odisee de luni de zile din primăvara și vara lui 1976 nu m-a afectat la fel de mult ca prima vedere a deșertului arab din adâncul Iordaniei. Făceam autostopul de la Amman la sud la Aqaba. Platoul plat, pietriș, a continuat monoton ore întregi. Apoi platoul s-a încheiat brusc. La sute de metri mai jos, în timp ce mă uitam peste o margine, care se întindea până la orizont, era o sălbăticie nisipoasă urletă, punctată de munți abrupt de stâncă roșie și neagră-cupru, cu o peliculă de căldură acoperind vederea ca o perdea subțire. Acesta a fost Ras al Naqab, începutul adevăratului deșert arab. Acolo s-a încheiat Siria Mare în sens geografic strict; așa cum se terminase la Eufrat și așa cum se terminase la poalele sudice ale Munților Taur ai Turciei. Iordania și Israelul, pe cât de strălucitoare au fost ca creații istorice politice și moderne, să fie al naibii: geografia a spus o altă poveste. Problema a fost că

sirienii epocii postcoloniale au luat acea geografie avraamică la propriu: ca propriul lor patrimoniu. Și aceasta a fost întotdeauna cheia principală a politicii sângeroase din Damasc.

—

Irakul, în comparație cu Siria, a fost întotdeauna ghicitoarea politică mai greu de rezolvat. Irakul era chiar mai artificial decât Siria și, prin urmare, politica sa a fost și mai brutală. Deoarece anarhia a fost întotdeauna mai aproape de suprafață în Irak, tirania a fost întotdeauna mai rea decât în Siria. Semiluna Fertilă nu oferă niciun răgaz.

În martie 1984, când am vizitat prima dată Irakul, Aeroportul Internațional Saddam, construit de un consorțiu condus de francezi, avea doar doi ani. Noul terminal strălucitor și futurist prezenta ceea ce atunci erau semidomuri islamice de ultimă generație, construite cu diferite metale. Peste tot erau fotografii de dimensiuni monstruoase ale dictatorului, Saddam Hussein, privindu-te în jos, mai mari și mai omniprezente decât în orice altă dictatură arabă cu care am fost familiarizată. Știai instinctiv să nu fii surprins uitându-te la aceste fotografii vigilente, monolitice, în timp ce bărbați ai căror ochi erau ca niște goluri negre de gheață, purtând costume întunecate bombate, ținând arme pe jumătate ascunse, erau peste tot în sala de sosiri, observând pasagerii. Până în 1984, am fost de mai multe ori înainte și înapoi în Siria lui Hafez al-Assad. Cu toate acestea, nu eram pregătit pentru paranoia și represiunea pe care le-am simțit în gât și în stomac primele mele momente în Irak și care nu m-au lăsat niciodată acolo. Jurnalistul olandez-libanez Kim Ghattas a asemănat domnia lui Saddam cu „un bloc de beton” pe pieptul oamenilor.[26]

Siria de la mijlocul anilor 1970, cu briza ei proaspătă de platou, bazarurile strălucitoare, siturile arheologice panoramice udate în culori primare, noile autobuze Mercedes care leagă orașele și curiozitatea primitoare față de străini - un echivalent atmosferic cu Israelul, oricât de nebun ar suna - era acum. o amintire îndepărtată. Ambianța Siriei a fost la înălțimea ei istorice ca o perspectivă largă a sectelor, rutelor comerciale și civilizațiilor. Acum am

deschis fereastra camerei mele de lux de hotel-închisoare din Bagdad: aerul era dens, sufocant, cu miros de bălegar și noroi uscat din Tigrul din apropiere. Noroiul este mereu gros în aer aici, rafinat de briza generată de râu și suflat în nări ca praful. Pentru că nu existau dealuri sau munți ca în Siria, nu exista peisaj. Dimineața a dezvăluit grămezi de vitrine din blocuri de zgârietură cu semne brute din tablă în arabă, conectate prin noi autostrăzi moderne. Boom-urile petroliere propagă urâțenia. Orașul era plin de lucrători contractuali din Pakistan, Egipt, Filipine și așa mai departe, purtând expresii goale în hoteluri și pe șantiere. Înstrăinarea arhitecturii monumentale precum dinții de dragon care se sparg în cer a celebrat măreția dictatorului. Nu a existat umanitate, sau chiar istorie, în niciuna dintre ele. Sentimentul violenței iminente era peste tot. Și asta ca să nu spună nimic despre zidurile lungi, străjuite de mitraliere, ale palatului prezidențial. Îmi amintesc ce mi-a spus un saudit care trăise peste tot în Semiluna Fertilă: „Irakienii sunt din neamul beduinilor; în timp ce sirienii erau adesea negustori în stil libanez”.

Eram unul dintre cei aproximativ două sau trei duzini de jurnalişti occidentali cărora li s-au acordat vize pentru Irak în acel moment, şi unul dintre puţinii americani, pentru a observa frontul de luptă al războiului Iran-Irak în desfăşurare. Petrolul și războiul au definit țara, alungând alte realități. Deoarece atât Iranul, cât și Irakul și-au răsturnat monarhiile și au creat state revoluționare în termen de douăzeci de ani unul de celălalt, războiul a fost cu atât mai amar.[27] Irakul lui Saddam nu era Siria lui Assad, unde am călătorit mereu prin țară, mi-am depus poveștile prin telex la oficiile poștale locale și am întâlnit și am vorbit cu oameni oriunde i-am găsit. Aici, slujitorii regimului ne-au escortat aproape peste tot, iar articolele mele au fost citite și scrise de un oficial care folosea un aparat telex, în spatele unei ferestre de sticlă.

Mass-media de elită și instituția de la Washington, atunci ca și acum, au fost adesea vinovate de crearea unor categorii simpliste, alb-negru: dictaturi și democrații, moderati și radicali, regimuri pro-americane și pro-sovietice. Irakul și Siria au fost atunci – și până la începutul secolului XXI – reunite ca dictaturi radicale ba’atiste, fiecare la fel de represivă. Aceasta a fost o versiune restrânsă a adevărului. Ca jurnalist, am văzut de obicei regimuri în diverse

nuanțe de gri, acoperind spectrul democrațiilor occidentale la un capăt și dictaturi totalitare la celălalt capăt. Autocrația nu a fost niciodată un inamic pentru mine: doar o categorie largă într-o lume incredibil de variată, cu autocrați liberali ca în Oman și diabolici ca în Coreea de Nord. Și în acest spirit, am găsit Irakul lui Saddam extrem de diferit de Siria lui Assad.

A fost mai întâi o chestiune de geografie, apoi o chestiune de personalitate.

În timp ce Siria s-a învecinat cu Marea Mediterană și, astfel, a găzduit un fir cosmopolit de-a lungul multor istoriei sale, înmuiindu-și aspectul deșert, Irakul a fost decisiv în interiorul țării. A fost întotdeauna o țară mai grea, mai puțin iertătoare. Toate acestea sunt relative, desigur. Vorbesc doar despre aceste țări în relație între ele: căci a călători de la Bagdadul lui Saddam Hussein la Damascul lui Hafez al-Assad în anii 1980, așa cum am făcut-o, a fost întotdeauna să experimentez un grad mult mai mare de libertate, oricât de patetic ar fi acesta. pare.

—

Se pare că Adam și Eva nu trăiau într-un paradis cu grădină, ci într-o mlaștină cu noroi turgente. Tigrul și Eufratul „curg cu o înclinație atât de scăzută încât șerpuiesc considerabil și aruncă numeroase ramuri laterale”, creând multe „lacuri și mlaștini”, intercalate cu „puseuri triste presărate cu wadis uscate și lacuri sărate”, scrie Georges Roux, istoricul francez al Orientului Apropiat din secolul al XX-lea. Vechile așezări mesopotamiene „au fost construite doar din noroi.”[28] Apoi, este descrierea Irakului făcută de scriitorul britanic de călătorii Robert Byron din 1933: „Este o câmpie noroioasă... Din această câmpie se ridică sate de noroi și orașe de noroi. Râurile curg cu noroi lichid.”[29] Dar rețineți că această mlaștină are clima uscată de oase a unui deșert care sparge constant noroiul și îl transformă în praf fin, cu vezicule de depozite de sare. Roux observă că temperaturile din Mesopotamia, din preistorie încolo, ajung la 120 de grade vara, iar precipitațiile medii anuale sunt sub zece inci, majoritatea vin dintr-o dată la începutul primăverii, provocând inundații devastatoare.[30]

Cu toate acestea, din moment ce tot pământul de la sute de mile spre vest, până la Marea Mediterană, și tot pământul de peste 1.500 de mile spre est, până în subcontinentul indian, este în esență deșert și munți fără râuri, fără ploaie, această arteră tristă de noroi era locul unde civilizația antică se putea dezvolta cel puțin; și astfel a format coloana vertebrală a Semilunii Fertile.

Dar valea Tigrului și Eufratului, spre deosebire de ceea ce se preda la orele de școală duminicală, nu a prosperat tocmai, în ciuda faptului că a fost mama presupusă a civilizației. Cele două râuri și țara dintre ele, Mesopotamia, nu au fost niciodată unificate în calea Văii Nilului din Egipt. Roux explică că încă din antichitate Nilul a avut o „inundare anuală de volum aproape constant", „marile lacuri din Africa de Est acționând ca regulatori". Deoarece Nilul „inundă liber valea pentru un timp și apoi se retrage", a necesitat doar „irigarea de tip „bazin" ieftină și ușoară", unde erau săpate fante de canal și oamenii pur și simplu așteptau ca acestea să se umple cu apa Nilului. Dar Tigrul și Eufratul nu au lacuri mari la sursă pentru a-și regla inundațiile. Sunt două râuri în loc de unul, Tigrul născut în zăpezile Kurdistanului și Eufratul curgând din munții Armeniei. Mai mult, inundarea lor se produce prea târziu pentru culturile de iarnă și prea devreme pentru cele de vară. Din păcate, irigarea în Mesopotamia a fost întotdeauna o muncă grea care implică rezervoare, diguri și ecluze de reglare. Și spre deosebire de Egipt, nimic nu este garantat. Seceta, foametea și apele mari care măturau casele din cărămidă de noroi au fost lucrurile obișnuite ale istoriei aici. Roux scrie că aceste condiții naturale nefericite au generat un „pesimism fundamental" în rândul locuitorilor Irakului.[31]

Acest pesimism a apărut nu numai din lupta perenă a oamenilor împotriva naturii, ci și din lupta oamenilor împotriva altor oameni – un alt lucru care a existat mai puțin în Egipt. Freya Stark scrie: „În timp ce Egiptul se află paralel și pașnic cu rutele traficului uman, Irakul este din cele mai vechi timpuri o provincie de frontieră, în unghi drept și neplăcut pentru căile predestinate ale omului." [32] Asta pentru că Nilul a fost întotdeauna a fost o rută naturală de migrație, cu invaziile pe care le-a suferit relativ puține și, prin urmare, bine amintite - cele ale hiksoșilor, ale lui Alexandru și ale lui Napoleon. Dar Irakul a fost rareori lăsat singur. Dinspre vest au venit

armatele amoriților, hitiților și medievale omeiade; din est au venit kasiții arieni, perșii ahemenizi și sasanizi, mongoli și așa mai departe, culminând cu forțele ayatollahului iranian Khomeini la momentul primei mele vizite acolo. Și toate acestea nu vorbesc despre păstorii nomazi care migrau permanent spre nord din Nejd în Arabia pentru a se infiltra în Mesopotamia, care nu oferea bariere naturale de apărare.[33]

Irakul nu numai că era mai predispus la invazie decât Egiptul, dar era și mai puțin coeziv din punct de vedere demografic și cultural. În Egiptul antic, toată puterea revenea unui singur rege, în timp ce Mesopotamia era o țară de orașe-stat.[34] Deși uneori s-a presupus că Irakul este o consecință organică a civilizațiilor antice - Sumer, Akkad, Asiria, Babilonia - fiecare dintre aceste civilizații care cuprindeau o parte a Irakului actual a fost adesea în război cu celelalte părți: sumerienii din sudul Mesopotamiei au luptat Akkadienii din centrul Mesopotamiei, asirienii s-au luptat cu babilonienii și așa mai departe. De-a lungul antichității au predominat trei dezbinări de bază: între oamenii de munte din nord, de obicei kurzi; oamenii din centrul Mesopotamiei, în jurul Bagdadului; iar cele din sudul Mesopotamiei de lângă Golful Persic. Nașterea islamului în secolul al VII-lea d.Hr. nu a făcut decât să întărească aceste diviziuni.

Islamul, cu fisurile sale ulterioare, a transformat diviziunea dintre centrul și sudul Mesopotamiei dintr-una vag istorică și regională într-una specifică sectară, deoarece regiunea din jurul Bagdadului este în mare parte sunnită, în timp ce sudul este covârșitor șiit. Diferența dintre istoriile Siriei și cele ale Irakului este sugestivă. Așa cum epoca de aur a Damascului este asociată cu califatul omeiadă din secolele al VII-lea și al VIII-lea, epoca de aur a Bagdadului este asociată cu califatul abbasid care urmează din secolele al VIII-lea și al XIII-lea. Fiind prima dinastie arabă, omeyazii, care s-au împrumutat artistic din epocile elenistică și bizantină, au guvernat în principal într-un moment în care diviziunea sunnită-șiită nu era încă tocmai cea structurală și formală pe care a devenit mai târziu, în timp ce abbazizii de mai târziu, din cauza apropierii de Iran, au fost puternic persanizate (deși dinastia Abbasid în sine era oficial sunnită). Astfel, Irakul, situat la granița geografică a lumii sunite, s-a confruntat cu platoul și munții Iranului cu puternica sa

influență șiită, încă din Evul Mediu a cunoscut un nivel de tensiuni sectare necunoscut Siriei, a cărei șiită. -Alauiții trendy erau de obicei îmbuteliați în nord-vestul muntos al țării.

Mongolii sub Hulagu, un nepot al lui Genghis Khan, au cucerit Bagdadul în februarie 1258, reducând capitala abbazidă în cenuşă şi exterminând o mare parte a populaţiei. Mongolii au distrus sistemul de irigare, lăsând o mlaștină cu malarie. Mai târziu, Mesopotamia a devenit un câmp de luptă al Turciei otomane sunite și al Persiei șiite safavide. Când șiiții perși au capturat Bagdadul și împrejurimile sale în 1623–24, mii de suniți au fost uciși, iar moscheile sunite au fost distruse. Cincisprezece ani mai târziu, sultanul otoman, Murad al IV-lea, a capturat orașul și a măcelărit mii de șiiți. După un somn neliniștit al otomanilor de 280 de ani, britanicii au smuls Mesopotamia într-un alt spectacol secundar al Primului Război Mondial. Britanicii au găsit un loc care, chiar mai mult decât Siria, era o regiune mai degrabă decât o țară: una cu diviziuni ascuțite și binare și mai rele. decât a Siriei. Și atașând munții kurzi bogați în petrol din nord de acest pământ împărțit al Mesopotamiei, britanicii creaseră o politică cu adevărat tensionată și inflamabilă într-un cadru istoric sumbru și brutal. Faptul că Irakul este un termen arab pentru „bine înrădăcinat” a fost deosebit de ironic.

Marea Britanie a turnat bani, profesori și cunoștințe tehnice în Irak la începutul și la mijlocul secolului al XX-lea, ceea ce, făcându-l mai dinamic din punct de vedere economic și politic, nu a făcut decât să-l facă mai volatil, întrucât dinamismul a creat elite etnice și sectare care au fost mereu atrași. în direcții diferite. Datorită artificialității sale ca stat, chiar mai artificial decât Siria, Bagdadul a fost în permanență mai antagonist față de Israel decât chiar și Damasc, deoarece antisionismul a servit drept cauză unificatoare: statul ultim respingător, cu alte cuvinte, chiar dacă lipsa de proximitate a Irakului. Israel a făcut-o mai puțin relevantă decât Siria. Un spion britanic a descris odată ura președintelui egiptean Gamal Abdel Nasser față de Irak ca fiind „aproape patologică”, pentru că nu puteai găsi două popoare arabe la fel de diferite între ele precum egiptenii și irakienii.[35] În timp ce Egiptul a fost întotdeauna un stat unitar și o civilizație care a fost mai ușor de guvernat, politologul american Michael C. Hudson, în ajunul venirii oficiale la putere a

lui Saddam Hussein la Bagdad la sfârșitul anilor 1970, a numit profetic Irakul „arhetipicul supraîncărcat politic. sistem.”[36]

Deceniile necruțător de haotice de la mijlocul și sfârșitul secolului al XX-lea, care au pregătit scena pentru domnia lui Saddam, au oferit o demonstrație suplimentară că nu a existat niciodată o cale de mijloc stabilă pentru Irak. Acea parte a istoriei Irakului va fi tratată în capitolul următor, deoarece formează o poveste proprie. În timp ce Hafez al-Assad a făcut un răgaz de treizeci de ani pentru criza susținută de guvernare a Siriei, Saddam Hussein Abd al-Majid al-Tikriti - pentru a-i da numele complet tribal și regional - a oferit, în schimb, o însumare în stil termonuclear a tuturor Mesopotamiei. tendinţe violente ajungând adânc în trecutul mesopotamic.

—

Lenin a fost de fapt, înainte de Stalin, cel care a fost pionierul noțiunii de stat totalitar, în care nu exista spațiu privat pentru individ. De asemenea, Lenin a înțeles, din nou înaintea lui Stalin, că era necesar să-i ucidă și să-i încarceze pe nevinovați. Căci cum altfel ar putea un dictator să inculce frică totală în populație? Pedepsirea doar a celor vinovați ar oferi liniște sufletească celor nevinovați, care constituie cea mai mare parte a populației. Și asta, desigur, ar submina tipul de control pe care Lenin îl credea necesar.[37]

Saddam Hussein nu a fost diferit.

De origine țărănească, el se ridicase ca un tânăr pucist prin labirintul ucigaș al politicii irakiene. Dar, spre deosebire de Assad, mai degrabă decât să demonstreze o reținere vigilentă, Saddam a fost un bătăuș de-a dreptul, cu un rol direct în violențe și tentative de asasinat. Avea și un dar pentru organizare: adică putea intimida grupuri mari de oameni să facă lucruri pentru el. Și a fost un lider al partidului Ba’ath într-o țară în care o astfel de ideologie naționalistă socialistă era atât o platformă pentru modernizare, cât și un furnir pentru constrângere și criminalitate. În 1968, el a ajutat să organizeze o lovitură de stat care l-a adus la putere pe vărul său Tikriti, Ahmed Hassan al-Bakr. Saddam a devenit numărul doi neoficial al lui al-Bakr și a fost eficient în două domenii largi: modernizarea țării prin, printre altele,

confiscarea veniturilor din petrol străine; și extinderea serviciilor de securitate pentru a elimina rivalii regimului. Până în 1976, cu al-Bakr bolnav, Saddam a devenit conducătorul neoficial al Irakului. În 1979, dictatura sa a devenit oficială. În acest moment, el ar fi putut deveni echivalentul lui Assad în Siria: un conducător socialist Ba'ath care ar putea rezolva instabilitatea cronică a țării printr-un amestec de planificare metodică, exercitarea unei precauții extreme și utilizarea discriminată a violenței în momente cheie. . Dar Irakul nu era Siria și Saddam nu era Assad. (Într-adevăr, partidele Baath din Siria și Irak erau în continuu în dezacord și comploteau unul împotriva celuilalt.) Saddam, de fapt, semăna mai mult cu Lenin.

La 22 iulie 1979, la șase zile după înlocuirea oficială a lui al-Bakr ca președinte al Irakului, Saddam a convocat o întâlnire a liderilor partidului Baath, pe care a ordonat să o înregistreze și care este disponibilă pe YouTube. Așezat pe scenă, fumând calm un trabuc cubanez dat de Fidel Castro, Saddam a anunțat că, spre tristețea lui, șaizeci și șase de lideri de partid au fost descoperiți ca trădători și au constituit o a cincea coloană. Pe măsură ce fiecare nume era citit, gardienii au luat de pe scaun un bărbat uluit și șocat și l-au forțat să iasă din sală. La sfârșitul acestui proces aparent fără sfârșit, cei încă așezați, albi de frică și de ușurare, au sărit spontan în picioare, strigând loialitate nemuritoare față de Saddam. Dintre cei șaizeci și șase numiți, douăzeci și doi au fost ordonați rapid executați de către plutoniere de execuție compuse din alți lideri de partid Ba'ath, implicând astfel întreaga oficialitate Ba'ath în vărsare de sânge, chiar dacă dovezile împotriva acuzatului variau de la slabe. la inexistent. Până în august, alte sute de oficiali Ba'ath, vinovaţi sau nevinovaţi, au fost executaţi. Au urmat epurări mai largi în acea toamnă.[38] Țara acum era literalmente a lui Saddam. Dobândise o frică totală.

Se estimează că în cei douăzeci și patru de ani de guvernare oficială a lui Saddam, 250.000 de irakieni au fost uciși: ca urmare a execuției, torturii, gazelor otrăvitoare, curățării etnice și așa mai departe.[39] În alte țări din Orientul Mijlociu au loc torturi și execuții. În Irak, acestea erau sistemice și practicate la scară industrială. Toate aceste violențe nu includ războiul Iran-Irak, pe care Saddam l-a început cu o invazie a provinciei iraniene Khuzestan,

bogată în petrol, în septembrie 1980 și care a luat viețile a sute de mii de soldați de ambele părți. Acest război nu a fost o abstracție pentru mine. Într-o vizită pe front, la două ore la nord de Basrah, în mlaștinile Howizeh, aflate la calar pe granița Irak-Iran, am văzut sute de cadavre de soldați adolescenți iranieni morți, plutind ca păpușile în apă, fără răni, victime ale gazelor otrăvitoare irakiene. atacuri. Cintezele, cozile și câțiva bivoli de apă erau singurele viețuitoare.[40]

Când Saddam a invadat Kuweitul în august 1990, la exact doi ani după încheierea războiului Iran-Irak, se spunea că Assad a glumit despre Saddam: este ca un fumător în lanț, de îndată ce încheie un război, trebuie să înceapă altul. [*10] Assad, desigur, în deceniile de guvernare, a evitat cu atenție războiul cu Israelul, cu excepția cazului în care în 1973 făcuse un plan deliberat de atac coordonat cu egiptenii.

Remarcabil, deși nu neobișnuit printre depredarile lui Saddam, având în vedere ura arabă irakiană față de kurzi perturbatori, a fost genocidul Anfal din 1988, care a inclus utilizarea sarinului, a gazului mușstar și a agenților nervoși împotriva a zeci de mii de femei, copii și persoane în vârstă kurde. . [41] Într-un incident similar în acel an, autoritățile irakiene au returnat cincizeci și șapte de cutii în orașul kurd Sulaymaniyah. Fiecare cutie conținea un copil mort, cu ochii scoși și sângele scurs din corp. Familiile au fost nevoite să accepte un mormânt comunal și să plătească individual pentru înmormântarea copilului lor.[42]

Taha Yassin Ramadan, unul dintre vicepreședinții Irakului, a fost tipic pentru bărbații pe care Saddam i-a ales pentru a-l înconjura. Când Ramadan a fost numit ministru al industriei în anii 1970, el a spus: „Nu știu nimic despre industrie. Tot ce știu este că oricine nu muncește din greu va fi executat.” În ianuarie 1991, la cinci luni după ce Irakul a invadat și ocupat Kuweitul, Ramadan a amenințat că va mutila pe oricine investighează abuzurile irakiene ale drepturilor omului acolo. Ramadan, un etnic kurd loial lui Saddam, a jucat un rol esențial în gazarea a cinci mii de civili kurzi în Halabja în 1988.[43]

Apoi a fost fratele vitreg al lui Saddam, Barzan Ibrahim al-Tikriti, care conducea serviciul de informații. Barzan îi băgase în cap că un american,

Robert Spurling, un tehnician la luxul Novotel din Bagdad, era spion. În timp ce se îmbarca într-un zbor spre Paris, împreună cu soția sa belgiană și cele trei fiice, în iunie 1983, Spurling a fost capturat de poliția secretă. În următoarele 110 zile, Spurling a depus mai târziu mărturie pentru Amnesty International, „șocuri electrice mi-au fost aplicate mâinilor, picioarelor, regiunii rinichilor, organelor genitale și, mai ales, urechilor mele". A fost bătut cu bastoane de cauciuc și amenințat cu mutilarea. Dar se considera norocos, deoarece trebuia să asculte în mod regulat strigătele și țipetele celor din alte celule supuși torturii. El a fost eliberat în lunile anterioare reluării relațiilor diplomatice dintre Irak și Statele Unite. (Irakul se lupta cu Iranul, principalul dușman al Americii la acea vreme, așa că politica era neapărat cinică.) Am auzit pentru prima dată povestea despre Spurling de la un diplomat canadian în timpul vizitei mele la Bagdad în martie 1984. Câteva zile mai târziu, mi-am confirmat-o. de regretatul William Eagleton, pe atunci diplomatul șef al SUA în Irak. Spurling și-a revenit în reședința lui Eagleton după eliberarea lui din închisoare în octombrie precedent. Eagleton mi-a spus că ideea ca Spurling să fie spion este o prostie totală.[44]

Spurling's a fost doar un caz dintre literalmente peste un milion, dar a fost ilustrativ. A fost genul de lucru care pur și simplu nu s-a întâmplat niciodată americanilor din Siria bătrânului lui Assad. Diferențele dintre cele două regimuri baathiste erau incontestabil extreme pentru cei ca mine care se uitau adânc în buruienile ambelor țări. Amintiți-vă că a existat o perioadă în anii 1980 și 1990 când liberalii și neoconservatorii deopotrivă foloseau termeni precum liniștirea și niciodată în reacțiile lor livide la decizia Americii de a restabili și apoi de a menține relații diplomatice formale cu regimul lui Saddam. Publicasem o carte în 1993 despre arabiștii Departamentului de Stat, despre care am sugerat că se „așterneau pe o alee întunecată" când era vorba de relațiile lor cu Saddam.[45]

Dar acest lucru dezvăluie doar un adevăr deosebit de neatrăgător: plânsul de „împlinire" a fost de fapt naiv atunci când aveau de-a face cu regimul lui Saddam, din moment ce irakienii au experimentat mai târziu atrocități sîngetoare la o amploare pe care numai Saddam însuși ar fi putut să o ia în considerare - deoarece alte sute de mii au murit ca urmare a 2003 Invazie

americană și britanică. Poate, având în vedere geografia și istoria Mesopotamiei, a fost nevoie literalmente de „totalitarismul procrustean” al lui Saddam, în cuvintele unui analist, pentru a menține ordinea, oricât de hidosă a fost această ordine, timp de decenii în Irak.[46] Altfel, domnea anarhia. Într-adevăr, Irakul, chiar mai mult decât Siria, a oferit scena finală pentru filozoful englez din secolul al XVII-lea Thomas Hobbes, care credea că fără un Leviatan care să monopolizeze puterea, nu exista nimeni care să păstreze ordinea – și să împiedice toți oamenii să omoare. toți ceilalți bărbați. A fost o realizare, oricât de imperfectă, care avea să-mi distrugă liniștea sufletească în anii de după răsturnarea lui Saddam. Căci arabiștii pe care îi criticasem s-au dovedit a fi mult mai înțelepți decât mine și mulți alții.

*1 T. E. Lawrence a lucrat ca arheolog la situl hitit și neo-asirian Carchemish, la nord-est de Alep, la granița dintre Siria și Turcia, înainte de declanșarea Primului Război Mondial.

*2 Cuvântul grecesc pentru țara „dintre râuri”, Tigru și Eufrat.

*3 Irak, Turcia, Siria, Liban, Israel și teritoriile palestiniene ocupate. Vezi Atlasul biblic modern al lui Yohanan Aharoni și Michael Avi-Yonah, în special hărțile de la paginile 5 și (Londra: George Allen & Unwin, 1968).

*4 Philip K. Hitti, History of Syria: Includeding Lebanon and Palestine (New York: Macmillan, 1951), pp. vii, 3 și 59–61. Această carte, veche de trei sferturi de secol, este unul dintre acele studii clasice pe care practic nu le mai scrie nimeni, ale căror primele cincizeci de pagini sunt dedicate climei, topografiei și preistoriei. Din acest motiv este atât de atrăgător.

*5 Templul Minervei, Domul din Siracusa din Sicilia, pe care îl vizitasem cu câteva luni mai devreme, în 1976, fusese un sit păgân, o moschee și o catedrală, combinând elemente ale tuturor.

*6 Patrick Seale, The Struggle for Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945–1958, with a Foreword by Albert Hourani (New Haven, CT: Yale University Press, [1965] 1986), pp. 1–3 și 5. Francezii și britanicii nu au colonizat în mod corespunzător Siria și Irakul, ci le-au administrat ca autorități mandatate de Liga Națiunilor.

*7 Studiul cuprinzător al lui Martin Indyk, Master of the Game: Henry Kissinger and the Art of Middle East Diplomacy (New York: Knopf, 2021), iese în evidență ca o elucidare profund perspicace a ceea ce a realizat Kissinger pentru toate părțile din regiune.

*8 S-ar putea să nu fi fost toți alawiti. Câțiva ar fi fost creștini și musulmani sunniți, potrivit surselor guvernamentale siriene. Van Dam, Lupta pentru putere în Siria, p. 106.

*9 Fostul coordonator al Casei Albe pentru Orientul Mijlociu, Philip Gordon, face același punct. Philip H. Gordon, Losing the Long Game: The False Promise of Regime Change in the Middle East (New York: St. Martin’s Press, 2020), p. 205.

*10 Nu s-a pierdut dragostea între cele două regimuri baathiste rivale. După cum ministrul irakian al apărării Adnan Khairullah, cumnatul lui Saddam, mi-a spus mie și altor reporteri din Bagdad: „Nu ne pare rău că avem diferențele cu Hafez Assad. Dacă ne trimite o bombă într-o cutie, facem la fel.” Robert D. Kaplan, „Only the Names Change in Long Iraqi-Syrian Feud”, Atlanta Journal-Constitution, 11 martie 1984.

Capitol
8

SEMILUNA FERTILĂ

PARTEA II

„Încă din secolul al XIX-lea, când au fost inițiate așa-zisele reforme în Imperiul Otoman, nu s-a dorit ca miniștrii și diplomații occidentali să privească politica din Orientul Mijlociu cu speranță și așteptare. Este destul de cunoscut faptul că, în ultima sută de ani, Orientul Mijlociu nu a văzut liniște, că tulburarea a urmat tulburării... Ar putea părea, așadar, mai prudent să presupunem că ciurlia Orientului modern nu este una trecătoare, că instabilitatea sa politică. este mai degrabă rezultatul unei... crize sociale profunde pe care schemele reformatorului... cu greu o pot alina sau potoli. Și totuși... moda predominantă a fost de a proclama cea mai recentă revoluție drept vestitorul unei noi zile...”[1]

Această polemică continuă așa timp de aproape patru sute de pagini, în care practic fiecare detaliu al tulburărilor politice din Egipt, Siria și Irak și fiecare eșec occidental de acolo de la sfârșitul Imperiului Otoman până la mijlocul anilor Războiului Rece este povestit în mod chinuitor, cu aproape fiecare cruzime pe scară largă stabilită, cu puțin răgaz, astfel încât toată violența și turbulențele ating o realitate groasă, de netăgăduit, pe care nici un idealism sau nicio teorie a științelor sociale nu o poate ameliora; singura soluție la anarhie părând a fi o regulă puternică, fără prostii: fie de către un dictator local, fie de către o putere imperială. Scriitorul, Elie Kedourie, care a murit în 1992, a publicat versiunea Chatham House și alte studii din Orientul Mijlociu – poate cea mai provocatoare și dizidentă lucrare de studii de zonă din secolul al XX-lea – cu mai bine de jumătate de secol în urmă. Casa Chatham sau Institutul Regal de Afaceri Internaționale și directorul său de studii timp de trei decenii, Arnold Toynbee, devin în cartea lui Kedourie ilustrative ale sentimentalismului britanic elitist față de culturile din Orientul Mijlociu (și față de naționalismul arab în special) care s-au ascuns de, mai degrabă decât să se confrunte cu cerințele impure, realiste ale politicii și ale forței necesare.

Dar precizia nemiloasă a lui Elie Kedourie ca ucigaș al gândirii neclintite și formulate constituie mult mai mult decât un atac cu lamă de comutare asupra înțelepciunii politice și convenționale despre Orientul Mijlociu. Kedourie, care vorbea engleză, franceză și arabă, era un specialist în zonă la fel de important ca cei mai mari arabiști și corespondenți străini. Dar, spre deosebire de majoritatea specialiștilor din zonă, el a scris fără simpatie pentru subiecții săi și în mod deliberat și, în același timp, a înțeles intuitiv subtilitățile și abstracțiile argumentelor intelectuale pe care le-a aprins scrisul său. Kedourie era un intelectual cu o profundă memorie istorică. Nu a uitat nimic. El a fost echipat cu baza de cunoștințe a unui reporter, adică venera faptele de pe teren care se întorceau decenii în urmă, ca o modalitate de a respinge orice teorie. Această combinație de abilități, după cum vom vedea, i-a oferit clarviziunea unui Samuel Huntington sau a unui John Mearsheimer. [*1] Cel mai important, el avea o integritate în lumea veche, care este uimitoare în această eră a credențialismului rampant. La douăzeci și opt de ani, în 1954, a refuzat un doctorat de la St. Antony's College, Oxford, pentru că nu a făcut modificări unui pasaj din teza sa despre o revoltă din Mesopotamia pentru a-l liniști pe unul dintre examinatorii săi, marele orientalist Sir Hamilton Gibb. .

Prin urmare, în acest moment vreau să mă opresc și să iau în considerare Elie Kedourie, a cărui activitate de viață explorează și însumează dificultatea extremă a guvernării moderate în Semiluna Fertilă. Kedourie poate să fi fost cinic și chiar condescendent în ceea ce privește lumea arabă. Din nou, faptul că a scris fără simpatie este problematic, deoarece după cum știm de la antropologul Clifford Geertz și de la mulți alții, fiecare cultură are sens în propriul domeniu și, prin urmare, trebuie luată în serios. Cu toate acestea, deoarece munca lui Kedourie constituie o provocare atât de încurajatoare pentru opiniile experților primite, îl ignorăm pe riscul nostru.

Kedourie era un bărbat timid, retras, cu coloana vertebrală. „Un zâmbet scurt și de iarnă din partea lui a fost echivalentul unei îmbrățișări calde sau al unei palme pe spate de la mulți alții”, își amintește Martin Sieff, fost analist șef de știri pentru United Press International.[2] „Auster… în manieră” și cu un zâmbet care avea „finalitate”, a fost modul în care l-a descris autorul

britanic David Pryce-Jones.[3] Kedourie nici măcar nu a socializat cu studenții săi de la London School of Economics. În epoca noastră actuală a operatorilor vicleni cu strategii media, care apar la televizor și stăpânesc arta sunetelor și a discursurilor TED, Kedourie, în schimb, comunica aproape exclusiv prin text. Numai citindu-l pe larg, s-ar putea ști cum a decimat politicos, cu un stil „puternic și lucid", toate felurile de „teorie de stânga" și credințe în științe sociale despre Orientul Mijlociu, scrie Martin Kramer, președintele fondator al Colegiului Shalem. în Ierusalim.[4]

Elie Kedourie a crescut într-o familie evreiască proeminentă din Bagdad și, în vârstă de cincisprezece ani, a fost martor de aproape la pogromul din iunie 1941, cunoscut sub numele de Farhud („Jefuirea"), în care armata și poliția irakiană au ucis peste 180 de evrei. bărbați, femei și copii și au violat nenumărate femei evreiești. Farhud a venit după ce armata britanică a înlăturat o lovitură de stat militară locală care a încercat să alinieze Irakul cu Germania nazistă. Britanicii, pentru a liniști apoi populația arabă, au lăsat armata și poliția irakiană să-și dezvăluie frustrarea, înnebunind câteva zile. Kedourie, în The Chatham House Version, dă vina pe autoritățile britanice pentru că nu au reușit să-i protejeze pe evrei, în ciuda faptului că și-a preluat responsabilitatea pentru Mesopotamia de la Imperiul Otoman după Primul Război Mondial. El scrie că evreii ar putea „recunosc cu bucurie" „ dreptul de cucerire", indiferent dacă a fost exercitat de otomani sau de britanici, pentru că „istoria lor i-a învățat că acolo se află siguranța."[5] Dar eșecul britanicilor de a aplica legea și de a asigura ordinea imperială a fost genul de încălcare pe care religioase. iar minoritățile etnice nu și-ar putea permite, continuă el. La urma urmei, imperiile multietnice otomane și habsburgice, cu cosmopolitismul lor adânc înrădăcinat, protejaseră minoritățile mult mai bine decât statele unietnice și democrațiile care le înlocuiau. Kedourie a susținut astfel (în acest caz particular, adică) mai mult imperialism, nu mai puțin.

Diagnosticul esențial al politicii arabe a Marii Britanii în timpul vieții lui Kedourie a fost că admirația Ministerului de Externe britanic față de o cultură exotică, combinată cu „capcana"[6] a unei familiarități neînțelese față de arabii vorbitori de limbă engleză – care foloseau aceleași cuvinte, dar însemnau lucruri foarte diferite atunci când discutăm chestiuni precum statul

de drept și constituțiile — au condus la o lipsă profundă a judecății politice. La aceasta trebuie adăugată vinovăția cu privire la aranjamentele de frontieră post-Primul Război Mondial care au permis, printre altele, o casă națională evreiască în Palestina. În mintea acestei generații naive de oficiali britanici, odată ce sionismul și imperialismul ar putea fi eliminate, arabii se vor bucura de instituții pașnice și stabile.

În urmă cu mai bine de jumătate de secol, Kedourie a contestat cu ceea ce a devenit în ultimele decenii un loc obișnuit, că nici imperialismul, nici sionismul nu era problema în special. După cum a spus el, este doar un „sentimentalism occidental la modă care susține că Marile Puteri sunt urâte și micile Puteri virtuoase."[7] În orice caz, continuă el, chiar și fără imperialism și sionism, alte puteri exterioare ar lucra în mod natural pentru a implica ei înșiși în această regiune vastă și bogată în energie, ca parte a cursului normal al istoriei. Occidentul era o problemă, cu siguranță, dar într-un mod diferit decât și-au imaginat-o oficialitatea colonială britanică târzie și unii dintre succesorii lor-acoliți americani din Războiul Rece. După cum se dovedește, occidentalizarea și modernizarea, prin introducerea unei măsuri de eficiență birocratică, nu făceau decât să amplifice puterea coercitivă și iliberală a noilor regimuri arabe independente. În consecință, clasele de mijloc arabe în curs de dezvoltare erau și mai dependente de bunăvoința acelor noi regimuri vicioase decât fuseseră de puterile coloniale. Într-adevăr, totul, de la licențe de import până la asigurarea de locuri de muncă până la admiterea la școală, a necesitat un pact tăcut cu autoritățile. S-a încheiat un târg liniștit. Și când bogăția petrolieră s-a adăugat brusc la focul sociologic al unei lumi arabe pseudo-occidentaliste, așa cum a explicat Fouad Ajami (făcând ecou V. S. Naipaul): locuitorii marilor orașe din Orientul Mijlociu au început să experimenteze Occidentul doar ca „lucruri" și nu ca "proces"; importând „fructele științei" fără ca societățile să le producă ele însele.[8] Rezultatul au fost medii sofisticate, West Beirut fiind unul pentru o vreme, de „aere occidentale și politică anti-occidentală".[9]

Tinerii arabi erau deosebit de periculoși, observă Kedourie fără sentiment: plini de „pasiune și prezumție", ei posedau tehnicile Europei fără a intui procesele culturale de secole care făcuseră Europa ceea ce era. Au urât lumea

tații lor și au imaginat mai degrabă utopia decât societatea civilă, cu toate retragerile, compromisurile și controalele ei dezordonate. Astfel, ei au deschis calea pentru înlocuirea naționalismului arab cu fundamentalismul islamic – un fenomen al unui Orient Mijlociu care se urbanizează rapid, unde tradițiile satului au fost slăbite și trebuie să fie fortificate din nou, în mijlocul mulțimilor anonime de străini, într-o formă mai abstractă și ideologică. .

Desigur, deși Kedourie nu va recunoaște, ceva asemănător s-ar putea spune despre mulți evrei din Palestina obligatorie, care au favorizat milițiile violente, teroriste – se pare că fiecare grup, sectă și etnie s-a inflamat și s-a radicalizat pe măsură ce noi granițe artificiale au apărut din praful Imperiului Otoman.

—

În urma prăbușirilor mai multor state arabe majore, disperarea cu care clasa experților din Orientul Mijlociu de la Washington a privit regiunea în ultimii ani este una la care Kedourie a ajuns cu mult timp în urmă, și nu cinic: mai degrabă, prin cercetări istorice minuțioase. În versiunea Chatham House și un volum însoțitor, Democrație și cultură politică arabă, Kedourie povestește manevrele politice zilnice complicate de-a lungul unui secol în mai multe regiuni arabe, dezvăluind o politică de neîntrecut în dezordinea ei neîncetată și adesea violentă, în care odată Imperiul Otoman cu califatul său s-a prăbușit, lăsând o lume islamică fără o autoritate religioasă recunoscută, au concurat diverse grupuri și facțiuni și ideologii pentru care unul putea fi cel mai pur: adică cel mai extrem. Problemele de astăzi sunt probleme vechi, care se întorc până la deceniile de declin otoman, cu conștientizarea că Orientul Mijlociu din Algeria până în Irak încă nu a găsit o soluție la prăbușirea finală a sultanatului turc în 1922.

Constituționalismul a fost încercat în mod divers și continuu în Egiptul din secolele al XIX-lea și al XX-lea, după cum știm. Conducătorii britanici de facto au salutat acest lucru, dorind să reducă povara guvernării zilnice pentru ei înșiși. Timp de decenii au încercat. Dar rareori puteau să funcționeze. Modernizarea Khedive Ismail în 1868 înființase o adunare parlamentară la

Cairo. Dar astfel de încercări de occidentalizare născute moarte s-au confruntat în cele din urmă cu un fapt clar care încă persistă, deși într-o formă mult mai subtilă, aproape 150 de ani mai târziu, în timpul Primăverii arabe din 2011: decalajul imens dintre o țărănime și o subclasă abia alfabetizată la marginea orașele și o clasă occidentalizată de aspiranți reformatori iluminați. Demonstrațiile în masă din Piața Tahrir împotriva regimului lui Hosni Mubarak au fost din nou 1848: acel an al revoltelor liberale pline de speranță în Europa, care în cele din urmă au eșuat, deoarece clasele educate care cereau schimbarea pur și simplu nu erau destul de mari și nu erau suficient de sigure pentru a putea suporta. ziua.

Toate acestea sunt implicate în cartea lui Kedourie Democracy and Arab Political Culture, publicată în 1992 de Institutul de la Washington pentru Politica Orientului Apropiat (una dintre rarele ocazii în care un think tank produce o lucrare durabilă nu doar politică, ci merită intelectuală). Această carte mică, dens argumentată și profund cercetată prezintă o saga debilitantă a diviziunilor regionale, sectare și etnice care se combină cu feudalismul, conflictele tribale și analfabetismul pentru a face imposibil progresul constituțional ordonat în Egipt și statele artificiale ale Semilunii Fertile - toate dintre ele fiind echivalente grosolane ale Libanului Războiului Rece, cu violența sa din nou, din nou, în care democrația pentru prea mult timp a reflectat, mai degrabă decât a atenuat, diviziunile comunale sângeroase ale regiunii.

—

Panislamismul Imperiului Otoman avea să cedeze parțial locul panarabismului secolului XX, ambele fiind încercări de unitate regională. Arnold Toynbee, într-o carte pe care Kedourie a lăudat-o oarecum, The Western Question in Greece and Turkey, notează într-un pasaj foarte controversat faptul că Imperiul Otoman „păstrează o celebră catedrală creștină ca principală moschee și un faimos oraș european [Istanbul] ca capitală a ei, dă o aparență de stăpânire care este îmbucurătoare populațiilor din Orientul Mijlociu.”[10] Deoarece lumea arabă a fost în mare parte unită

sub otomani și apoi divizată sub europeni, acest lucru a dat o logică neclară și superficială antieuropeanilor. Naționalismul arab și încercările concomitente de unitate arabă; chiar dacă dezamăgirea arabă față de și revoltele împotriva Imperiului Otoman târziu fuseseră necontenite. Problema, totuși, este că, în timp ce istoria Orientului Mijlociu s-a petrecut în mare parte sub forța de contopire a marilor imperii - eleni greci, romani, bizantini, perși ahemenizi și sasanizi, otomani, britanici, francezi, sovietici și americani - arabii. este un popor care, din motive inclusiv secte și geografie, lăsat în voia lor, a manifestat de obicei mai multă neunire decât unitate. Chiar și orientalistul de la Oxford Gibb a anunțat: „Națiunea arabă... ca toate celelalte națiuni, nu este o entitate de asociere geografică sau istorică, ci funcția unui act de voință."[11]

Această „voință" fusese inițial creatura ofițerilor otomani nemulțumiți și a altora, de origine arabă, care, odată ce imperiul s-a prăbușit, s-au trezit brusc capabili să urmărească ceea ce înainte fusese doar un vis. Așa cum explică sardonic Kedourie, „Au ajuns în politică nu prin luarea în considerare a dificultăților concrete sau prin grilajul treburilor stringente sau al responsabilității zilnice, ci printr-o doctrină. Doctrina lor", continuă el, „era alcătuită din anumite principii europene care făceau sinonime limba și naționalitatea, credința în răzvrătire și violență și disprețul pentru moderație."[12]

Acesta este un limbaj răutăcios, dar urmează punctul lui:

„Când, prin urmare, circumstanțele miraculoase [ale victoriilor britanice și franceze în Primul Război Mondial și stabilirea teritoriilor mandatate de Liga Națiunilor] le-au dat dintr-o dată o țară de guvernat, nu a fost recunoștința față de soartă și patronii lor ceea ce au simțit. , ci mai degrabă că au fost înșelați de visul lor. Ei își doreau o țară arabă și un stat arab și au obținut Irakul", cu monstrul lui Frankenstein complet inventat de geografie: forțând împreună, așa cum a făcut, suniți, șiiți și kurzi reciproc ostili. Noua rețea de state a desprins națiunea arabă în același timp în care sfârșitul califatului făcuse la fel. Ulterior, acești naționaliști arabi nou formați au denunțat dezmembrarea imperialistă a națiunii arabe și crearea unor astfel de granițe „arbitrare și artificiale". „Acesta a fost într-adevăr adevărat", afirmă

Kedourie ironic, „căci, altfel, ce pot fi granițele când apar acolo unde nu existase înainte?”[13]

Deoarece politica arabă fără granițe la care aspirau acești naționaliști arabi era pur și simplu imposibil de stabilit din cauza varietății de culturi și situații în mai multe fusuri orare, orice încercare de a tăia granițele pentru a tăia vastele zone deșertice ale acum dispărutului Imperiu Otoman a fost legată. să fie defectuoasă și artificială. Acest lucru s-a manifestat în mod celebru prin Acordul Sykes-Picot din 1916, în care Marea Britanie și Franța au aranjat în secret să împartă Levantul — între Anatolia în nord și deșertul Arabiei în sud — în sfere arbitrare desenate cu un conducător.[*2]] Astfel, întreaga întreprindere naționalistă arabă a fost compromisă de la început (chiar dacă există puține indicii că o Sirie Mare și Mesopotamia unite, dacă ar fi apărut vreodată, s-ar fi putut guverna bine). Atât în The Chatham House Version, cât și în Democracy and Arab Political Culture, Kedourie detaliază disfuncția politicii din Irak care a durat aproape patru decenii din 1921 până în 1958, cu monarhul său susținut de britanici importat din Hejaz, intrigi ministeriale și rebeliuni tribale, subminate și mai mult de diferențe etnice și sectare, cu masacre de asirieni, yazidi și alții.[*3] Într-adevăr, regele irakian Faisal I a fost forțat să se întoarcă la Bagdad dintr-o vizită în Elveția în 1933, pentru că, după cum spunea el: „Mă tem că poporul irakian i-ar putea ataca pe asirieni, pe care îi acuză că sunt ingrați. Asirienii ar putea începe să ucidă personalul militar irakien și să le mutileze trupurile. Kurzii ar putea, de asemenea, să ia chestiunile în propriile mâini și să-i măceleze pe asirieni în satele lor.”[14]

În total, au fost instalate cincizeci și șapte de cabinete la Bagdad în această perioadă. Cu toate acestea, punctul de vedere al lui Kedourie nu este singurul. Profesorul de la Universitatea din Miami, Adeed Dawisha, născut și la Bagdad, în cartea sa din 2009, Iraq: A Political History from Independence to Occupation, prezintă o imagine la fel de detaliată a acelor patru decenii în Irak, susținând o democrație agitată, chiar dacă tumultuoasă și o presă liberă. Faptul că Dawisha s-a născut în 1944, la optsprezece ani după Kedourie, și este mai degrabă creștin decât evreu, poate explica parțial viziunea sa mai bună despre Irak în acele decenii. Dar putem fi cu toții de acord că

experimentul Irakului cu democrația a fost pentru o lungă perioadă a secolului al XX-lea o afacere apropiată. A fost afectată cronic de revolte și crize sectare, gestionate pentru o vreme de domnia puternică a lui Faisal I și a prim-ministrului său extrem de talentat, Nuri Pasha al-Sa'id.[*4] Această moștenire ar fi trebuit să treacă mai degrabă decât să inspire. cei care cer alegeri imediate după invazia SUA din 2003.

Freya Stark, marele scriitor de călătorii britanic care a cunoscut Irakul în această perioadă, a comentat despre „diferențele de-a lungul timpului dintre Mosul, Bagdad și Basrah care au tăiat țara în trei; crăpătura încă mai veche a șiită și sunnită, care a tăiat-o în două; [și] durerea continuă a minorităților", pe care toate trebuiau ținute sub control.[15] Deși, din păcate, am susținut invazia, am avertizat în prealabil prin tipărire că „înlăturarea lui Saddam [Hussein] ar amenința cu dezintegrarea întregii țări afectate din punct de vedere etnic dacă nu am acționa rapid și nu am instala în mod pragmatic oameni care ar putea guverna efectiv."[*5]

Acest experiment de lungă durată și slab cu o democrație limitată în Irak, lăudat de ani de zile la mijlocul secolului al XX-lea de jurnaliști respectabili și oameni de stat internaționali entuziaști, s-a prăbușit în zorii zilei, 14 iulie 1958, când naționaliștii arabi suniți, inspirați de lovitură de stat panarabă din Egipt cu șase ani înainte și condusă de colonolii din armata irakiană Abdel Karim Kassem și Abdul Salam Arif, l-au ucis pe premierul Nuri Pasha Al-Sa'id și practic întreaga familie regală hașemită - un tânăr rege, bunica lui în vârstă , mătușă, slujitori și așa mai departe — și a dat unele dintre cadavre pe mâna mulțimii pentru mutilare publică. „Regicidul", spune Kedourie, este „în mod deosebit de odios și nelegiuit", deoarece regalitatea, „un depozit de devotament și loialitate", este un „dig împotriva bestialității".[16] Mai mult decât atât, uciderea familiei regale în Irak. a fost una dintre marile crime fundamentale ale secolului al XX-lea, cum ar fi uciderea familiei regale Romanov din Rusia, exact cu patruzeci de ani mai devreme, în iulie 1918. Așa cum acea crimă anterioară a prevestit șapte decenii îngrozitoare de guvernare bolșevică, lovitura de stat din 1958 de la Bagdad a prevestit o serie de regimuri militare, pe măsură ce o lovitură de stat a urmat alteia — în total șapte încercări de lovitură de stat — în cursul cărora a fost adoptat

baathismul.[17] Acest lucru a culminat cu venirea la putere în 1968 a lui Tikriti Hassan al-Bakr și a vărului său și a puternicului șef al securității interne, Saddam Hussein – care s-ar dovedi a fi nemesisul hobbesian suprem al Irakului. Invazia Kuweitului de către Saddam din 1990 a dezvăluit naționalismul arab pentru ceea ce a fost întotdeauna: o chestiune de sânge și fier mai degrabă decât de unitate.

Marșul asupra Kuweitului și persecutarea șiiților, politicile vii în mintea politicienilor irakieni interbelici și înrădăcinate cu mult înapoi în realitățile și înclinațiile otomane, au căpătat o urgență suplimentară sub ofițerii armatei sunnite care au condus ca naționaliști arabi după 1958. Kedourie spune că asta a fost o poveste veche irakiană. Regimul de la Bagdad al lui Saddam Hussein, precum și cel baathist de lângă Damasc, condus de Hafez al-Assad, au urmărit un panarabism virulent ca un salvator pentru propriile lor contradicții interne. Granițele lor fiind artificiale, ei au obținut legitimitate doar din visul de unitate peste toate granițele arabe. Și a rezultat în mod firesc că, cu cât statul era mai artificial, cu atât era mai antisionist. Arabii suniți din Irak, în special, scrie Kedourie, visau să fie „Prusia sau Piemontul unui nou imperiu arab".[18] Savantul Vali Nasr scrie: „Sunniții și-au compensat statutul de minoritate în Irak prin fuzionarea identității țării cu cea a lumii arabe sunite mai mari."[19] Într-adevăr, ori de câte ori călătorim la Bagdad și la Damasc în anii 1980, mi s-a spus că mă aflu în „inima palpitantă a arabismului".

Și Siria, după cum știm, la începutul și mijlocul deceniilor secolului XX s-a dovedit, din punct de vedere al etniei, sectei și geografiei, ireconciliabile cu dezvoltarea constituțională, cu ciocniri frecvente și haosul Adunării Naționale. A existat o „lipsă a oricăror legături politice tradiționale între Damasc și Alep", scrie Kedourie. „Cele trei lovituri de stat din 1949 au fost preludiul unor... intervenții succesive ale ofițerilor armatei care au plătit... orice posibilitate ca Siria să fie guvernată prin instituții parlamentare și reprezentative."[20] Între 1947 și 1954, Siria a avut trei alegeri naționale. care toate s-au rupt în funcție de diferențe regionale, sectare și de altă natură. În februarie 1993, am expus acest lucru într-un argument din The Atlantic, care a prezis că moartea bătrânului Assad ar putea în cele din urmă să

readucă Siria la rădăcinile ei neguvernabile post-imperiale.[21] Tocmai pentru că Siria era neguvernabilă, cu excepția celor mai brutale mijloace, ofițerii armatei, îngroziți pentru viitorul țării, s-au legat de Egipt pentru a forma Republica Arabă Unită între 1958 și 1961. Dar acea încercare disperată de unitate arabă s-a dovedit de scurtă durată, deoarece nici egiptenii și nici sirienii puteau decide cine ar trebui să fie cu adevărat la conducere. Siria, mai degrabă decât să se bucure de istoria unui stat sau imperiu precum Iranul, fusese întotdeauna o simplă expresie geografică vagă între platoul accidentat al Anatoliei din nord și nisipurile arzătoare ale Arabiei la sud. Locuitorii săi s-au considerat întotdeauna fie suniți, șiiți, druzi, greco-ortodocși, maroniți sau evrei. Deși toți vorbeau arabă, acest lucru a avut o semnificație politică mică până după destrămarea Imperiului Otoman. Granițele post-Primul Război Mondial trasate de britanici și francezi, deși denunțate de o sută de ani de istorici, jurnaliști și alți experți, sunt tratate cu mult mai multă detașare de către Kedourie. Noile frontiere „ar fi neapărat de natura unui compromis. Este nepotrivit să ceri ca așezările politice să fie „naturale” sau „logice”. Politica nu este nici ca o teoremă geometrică, nici ca instinctul de împerechere.”[22]

Kedourie este clar fără simpatie. Dar asta nu-l face să se înșele.

De fapt, Faisal I, într-un ecou al observațiilor sale despre aproape imposibilitatea de a guverna Siria, a spus într-un memorandum privat acest lucru despre experiența sa în guvernarea Irakului: „Cu tristețe, trebuie să spun că cred că există nici un irakien în interiorul Irakului. Există doar grupuri diverse, fără sentimente patriotice.”[23] Soluția, spunea el, a fost ridicarea unui stat puternic centralizat, neutru față de diferitele secte și grupuri etnice, care să fie, totuși, capabil să se rețină în exercițiul putere. Cu alte cuvinte, în Siria și cu atât mai mult în Irak, terenul care exista pentru buna guvernare între anarhie și tiranie a fost interzisător de îngust. Nu e de mirare că după 1958, drumul a dus la o tiranie abjectă. Faisal, cu toate frustrările sale care l-au ajutat la o moarte timpurie, se apropiase cel mai mult de a locui pe acel teren îngust.

—

Statele Unite au invadat Irakul în 2003 și rezultatul a fost haos; Statele Unite nu au intervenit în Siria în 2011 și rezultatul a fost și haos. În timp ce mass-media dă vina pe politica SUA pentru ceea ce s-a întâmplat, motivul mai profund este moștenirea baathismului, o combinație toxică de naționalism arab și socialism în stilul blocului de Est, creat în Europa anilor 1930, cu tendințe fasciste, de doi membri ai Clasa de mijloc damaschină, unul creștin și celălalt musulman: Michel Aflaq și Salah al-Din Bitar.[24] Deoarece bătrânul regim baasist al lui Saddam din Irak fie nu ar fi supraviețuit Primăverii arabe, fie ar fi declanșat ucideri în masă într-o încercare de supraviețuire, rezultatul acolo, chiar dacă George W. Bush nu ar fi invadat în 2003, ar fi putut foarte bine să fie haos. . Însăși bestialitatea și ideologia rezistenței baathiste a lui Saddam, amestecate cu ura absolută față de el de către kurzi și șiiți, ar fi putut asigura o vărsare de sânge imensă. Într-adevăr, doar învelișul gol al Baathismului se afla între civilizația bogat dezvoltată a Iranului și Marea Mediterană, făcând inevitabil imperiul iranian al milițiilor proxy. O politică americană mai inteligentă ar fi putut foarte bine să amelioreze rezultatul, dar asta ar fi necesitat o viziune asupra lumii distinct pesimistă, similară cu cea a lui Kedourie.

Baathismul, scrie Kedourie, a fost construit pe „anihilare."[25] Deoarece era un edificiu slăbit de principii utopice imposibil de realizat, în practică era vorba despre orice trib și clan care s-a întâmplat să dețină puterea. În Siria, guvernanții, alauiții cu tendințe șiite i-au asuprit pe suniți, iar în Irak, suniții i-au asuprit pe șiiți. În anii 1970 și 1980, a făcut, în cuvintele lui Fouad Ajami, Siria și Irak „închisori", chiar dacă Libanul se zvârcolea în „anarhie".[26] Ori de câte ori am fost în Irak sub Saddam, am comparat în mintea mea asta cu cea a lui Nicolae Ceauşescu. România, unde am mers și eu în repetate rânduri în anii 1980 și care a fost cea mai pulverizantă tiranie din Blocul de Est. Siria, așa cum am argumentat, a fost de fapt mai puțin extremă. Dar atât în Irak, cât și într-o măsură mai mică chiar și în Siria, simt întotdeauna un gol și o extremitate terifiantă: anarhia ascunsă sub carapașa tiraniei. Baathismul, la fel ca nasserismul în Egipt, era o fundătură. Aceasta a fost suma totală a experimentului colonial al Marii Britanii și Franței în Semiluna Fertilă. Cu amărăciune, fără îndoială, la amintirea sa din copilărie despre Farhud,

Kedourie scrie, „înșiși britanicii au condus cu voioși drumul în aceste pustii.”[27]

Britanicii din Irak la începutul și mijlocul deceniilor ale secolului XX i-au susținut pe sunniți, „i-au îmblânzit pe șiiți și kurzi și le-au spus clar evreilor, asirienilor și celorlalte grupuri că trebuie să se uite la Faisal Monarhul hașemit] și oamenii săi pentru protecția și bunăstarea lor”. Noua constituție, între timp, a negat orice garanții pentru aceste comunități. Kedourie critică „mendacitatea isterica a colonelului [T. E.] Lawrence” și „inteligenta fragilă și entuziasmul sentimental al domnișoarei [Gertrude] Bell”, ambele pe care Hollywood i-a transformat în astfel de eroi. El îl acuză pe Lawrence că, printre altele, a mințit cu privire la capturarea Damascului în 1918 și, ulterior, a devenit obsedat să găsească o țară în Semiluna Fertilă pentru ca iubita sa dinastie Sharifiană să conducă. Deloc surprinzător, el consideră epopeea lui Lawrence, Seven Pillars of Wisdom (1926), istoria proastă, „plină de advocacy și retorică”. Cât despre domnișoara Bell, ea demonstrează puțin mai mult decât o „prostia dragă... gândindu-se să fie nașa unui nou imperiu abbasid.”[28] Aceasta este toată istoria dispărută acum, parte a unei lumi pierdute. Dar Kedourie o aduce vie cu pasiunea sa muscatoare, sustinuta si dreapta. Nu sunt de acord cu el, considerând că Seven Pillars of Wisdom este o operă literară de reper de istorie militară, scriere de călătorie și descriere etnografică groasă. De asemenea, nu sunt de acord cu el în ceea ce privește Gertrude Bell, unul dintre cei mai extraordinari arabiști ai tuturor timpurilor, un lingvist strălucit și un explorator neînfricat al deșerturilor din Orientul Mijlociu, care, deși ea poartă responsabilitatea împreună cu Lawrence, Winston Churchill și alții pentru moașa care a creat Irakul, a recunoscut în mod deschis cât de dificilă ar fi guvernarea în sine în noul stat, din cauza diferențelor vaste dintre diferitele grupuri arabe înseși.[*6]

Desigur, ceea ce arde în memoria lui Kedourie este Farhudul, ale cărui antecedente au inclus naivitatea și necinstea percepută a politicii britanice în Orientul Mijlociu de la sfârșitul Primului Război Mondial. Pentru că Versiunea Chatham House depinde atât de mult de o atrocitate singulară a drepturilor omului pentru balastul său emoțional, constituie istoria morală.

Este important să subliniem din nou de ce Kedourie îi urăște atât de mult pe britanicii din Orientul Mijlociu. Nu din cauza imperialismului sau a granițelor ilogice sau a altor lucruri la modă despre care ciripesc acum istoricii, academicienii și jurnaliştii. Pentru că el cere un Leviatan pentru a-i proteja pe bărbați de alți bărbați. El înțelege un adevăr dur, uneori neplăcut: că Thomas Hobbes a fost un filosof moral, care, repet, a scris că, fără puterea coercitivă a unei autorități care monopolizează folosirea violenței, cei slabi nu pot fi protejați de cei puternici. Evreii din Bagdad au cerut un Leviatan pentru a-i proteja, iar britanicii nu și-au îndeplinit responsabilitatea de a face acest lucru. Sub Imperiul Otoman, evreii s-au bucurat cel puțin de „poziție comunală și de autoguvernare".[29] Kedourie, cu apărarea sa a imperialismului, este un reacționar cu zeci de ani de dovezi care îl susțin și, prin urmare, este greu de respins. El este cu siguranță condus de nemulțumirile etnice, având în vedere propria sa origine evreiască irakiană. Dar așa au fost mulți scriitori din Orientul Mijlociu când le examinezi motivele private. Și este printre cei mai strălucițiți din această categorie.

Pentru a fi corecți cu britanicii, ilogica politicii lor a fost determinată de conștientizarea că erau hotărâți să părăsească Irakul și, prin urmare, și-au spus că situația de acolo se îmbunătățește chiar dacă nu. Graba lor de a pleca i-a răpit de „iluzia permanenței", care este esența imperialismului de succes. [*7]

Mai mult, în timp ce Kedourie insistă asupra stăpânirii imperiale directe de către Marea Britanie, acest lucru pur și simplu nu a fost posibil în aceste circumstanțe. Amintiți-vă că, în urma unei rebeliuni tribale de-a lungul Eufratului din 1920, care a dus la aproape 2.500 de soldați imperiali britanici uciși, răniți și dispăruți în acțiune, britanicii, în lumina acelui episod - și în lumina unui război în Europa care tocmai ucisese aproape un milion dintre oamenii lor — nu au vrut și nu erau pregătiți pentru o asemenea povară. „Revolta [Eufratului] a fost ultimul cui în sicriul politicii care a încercat să transforme Irakul într-un protectorat condus direct de Marea Britanie", observă istoricul irakian Ali Allawi.[30] Deoarece înfrângerea britanică a otomanilor în Marele Război o înșelase cu ruinele imperiului acestuia din urmă, ca Marea Britanie să părăsească Mesopotamia cu totul ar fi fost

iresponsabil. Singura opțiune atunci era conducerea indirectă prin Faisal I, care, în ciuda tuturor limitărilor sale, avea mai multă legitimitate, având în vedere descendența sa regală Hejazi care se întorcea la Profet, decât orice altă perspectivă în acest moment. Din cauza diviziunilor tribale, sectare și etnice ale noului stat cu insinuările lor de haos, un Irak independent și democratic a fost susținut în anii 1920 de doar câțiva intelectuali urbani și excentricul arabist britanic Harry St. John Bridger Philby. [31]

Astfel, britanicii au ales calea de mijloc a stăpânirii indirecte, iar calea de mijloc și-ar avea victime uneori, în special evreii din Bagdad din Farhud.

—

Toate acestea se termină la Chatham House, condusă intelectual de atâția ani de Arnold Toynbee, autorul formidabilului Study of History, în douăsprezece volume, care înregistrează douăzeci și șase de civilizații mondiale și publicat între 1946 și 1957. Versiunea Chatham House este termenul folosit de Kedourie pentru a cuprinde „presupunerile, atitudinile și un întreg stil intelectual" care justificau și era paralel cu viziunea asupra lumii a unor oameni precum colonelul Lawrence și domnișoara Bell. Întotdeauna am considerat că munca de viață grozavă a lui Toynbee, pe cât de greoaie este, este destul de utilă și distractivă. Însuși accent pe geografie, istorie și civilizații este un remediu pentru modul în care studiile de politică au fost sterilizate de prea multă știință politică. Toynbee este atât de creativ cu privire la atât de multe subiecte: de exemplu, înțelegerea sa despre cum în Orientul Mijlociu a existat o alianță istorică vagă între arabi, greco-ortodocși și armeni împotriva evreilor, turcilor și perșilor (ceva care ayatollahii s-au supărat evident); cum au dispărut practic din istorie imperii excesiv de militarizate precum Asiria; cum istoria este o repetare a orgoliului și a căderii; si multe altele. Cu toate acestea, Kedourie este de o viziune diferită. El nu oferă doar una dintre cele mai strălucite slujbe de secure din literatură pe Toynbee - un gen care poate fi adesea crud mai mult în scopul divertismentului pervers decât pentru elucidare. Mai degrabă, el explică cu răbdare modul în care interpretarea lui Toynbee asupra Orientului Mijlociu – și a lumii arabe în

special – nu ține până la recordul a ceea ce s-a întâmplat de fapt acolo din secolul al XIX-lea.

Întreaga viziune asupra lumii a lui Toynbee lipsește, potrivit Kedourie. Toynbee pune prea puțin accent pe economie și pe construirea instituțiilor, sau pe lipsa acestora, într-o regiune. Toynbee laudă cultura și disprețuiește politica, chiar dacă politica trebuie să fie angajată pentru a face lumea vie. „Moralismul dogmatic și insistent al lui Toynbee... refuză să admită ceea ce învață experiența comună, și anume că cei răi înfloresc destul de des ca dafinul verde, că în afacerile umane forța și violența sunt uneori decisive." Și, așa cum v-ați putea aștepta, există problema evreilor. De-a lungul operei voluminoase a lui Toynbee este o notă profundă de ostilitate, împletită cu o lipsă nedeterminată de simpatie și context, pentru ei. Toynbee pune în contrast „ethosul blând" al creștinismului și maniheismului cu „ethosul violent" al iudaismului macabean și al zoroastrismului sasanid. Toynbee a fost un liniștitor încercat și adevărat care s-a întâlnit cu Alfred Rosenberg și Adolf Hitler în 1934 și din nou în 1936 în Germania. El credea că efectul lui Gandhi și Tolstoi asupra istoriei omenirii va fi, în orice caz, mai mare decât cel al lui Hitler și Stalin, deoarece toată politica este „pătată de cinism". fusese promisă arabilor în totalitate și fără ambiguitate.

În timp ce Kedourie trăiește în lumea vieții și a morții oamenilor adevărați de pe teren, Toynbee pare să locuiască într-o lume mai frumoasă, eterică, a ideilor și a esteticii. Kedourie respectă Imperiul Otoman pentru că a fost cosmopolit și a oferit o siguranță relativă minorităților precum evreii. Toynbee are puțină folos pentru Imperiul Otoman din aproximativ același motiv: a fost un stat universal care a căutat stăpânirea mai multor culturi și civilizații, subminându-le puritatea. Toynbee vede statele universale ca un mecanism al declinului global, jefuind, așa cum o fac, grupurile indigene de bogăția și caracterul lor distinctiv. Este un argument interesant, deoarece ar fi făcut din Toynbee, care a murit în 1975, un puternic adversar intelectual al globalizării în stil american.

În ceea ce privește arabii, în opinia lui Toynbee, ei sunt victimele morții vie a stăpânirii otomane. El apără astfel naționalismul arab ca reprezentant al unei civilizații pure și acceptă la valoarea nominală idealul panarab al unității

politice. La începutul carierei sale, Toynbee a cultivat atitudinea conform căreia arabii au fost victimele dublei relații dintre Marea Britanie și Franța cu ei. Acest lucru îl pune pe Toynbee oarecum în dezacord cu oameni precum Lawrence și domnișoara Bell, care au fost diferit complici, oricât de vinovați, în toate acestea – deși, la fel ca Toynbee, sunt mult mai asemănători decât diferiți din cauza simpatiei lor generale și – Kedourie ar susține — naivitate față de arabi.

În spatele psihologiei unor astfel de britanici s-a aflat presupunerea, în cuvintele lui Kedourie, „că lumea și căile ei – existența unor relații inegale „care se bazează în cele din urmă pe forță" – pot fi evocate cu legăminte înalte și declarații pioase și înalte." [33] Dar, din nou, pentru a fi corect față de cei ca Lawrence și domnișoara Bell, aceștia au lucrat sub limita severă că retragerea completă din Mesopotamia era iresponsabilă și stăpânirea imperială totală și directă imposibilă. Ei nu puteau decât să profite din plin de spațiul îngust de acțiune politică care le-a fost oferit. Și au făcut asta angajându-se parțial în iluzii.

Cât despre Kedourie, el rămâne evreul pe teren într-o regiune arabă criminală și instabilă, subminând judecata înaltă și plină de vinovăție a unui luminat britanic, Arnold Toynbee, care vede aceeași regiune printr-un moralism mântuitor. Realismul lui Kedourie, chiar și cu punctele sale moarte, nu numai că îl plasează într-o categorie cu gânditori atât de mari ai genului precum Hans Morgenthau, Robert Strausz-Hupé și Henry Kissinger, dar el adaugă de fapt un strat vital viziunii lor asupra lumii prin, din nou, ancorându-și argumentul extins într-o tragedie a drepturilor omului împletită cu evenimente obscure la care a asistat personal ca un tânăr impresionabil.

—

Faptul că panarabismul a fost înlocuit în ultimele decenii de islamism nu este o contradicție, ci, încă o dată, o parte din aceeași veche poveste, potrivit lui Kedourie. Panislamismul a fost folosit de otomani pentru a-și justifica imperiul în Orientul Mijlociu. Și având în vedere că lumea arabă este leagănul islamului, islamismul a fost conceput de arabi ca o forță a unității, așa cum a

fost înainte naționalismul arab. Faptul că o mișcare este religioasă, iar cealaltă seculară are o importanță secundară, mai ales că secularismul este o construcție occidentală, chiar dacă religia a infuzat întotdeauna lumea arabă într-o măsură pe care Occidentul nu l-a cunoscut din vremurile când era numită creștinătate. .

Acest lucru ne aduce la o altă realizare neplăcută a lui Kedourie: faptul că, în timp ce gândirea liberală occidentală este mai la îndemână definind conflictele din străinătate ca între eroi și răufăcători, Orientul Mijlociu prezintă concursuri în care sunt adesea răufăcători versus alți răufăcători. Așa cum Kissinger a glumit despre războiul Iran-Irak din anii 1980, „e păcat că ambele părți nu pot pierde". În timp ce uciderea a 20.000 de oameni de către bătrânul Assad în orașul sirian Hama în februarie 1982 a fost o mare tragedie, dacă naționalistul arab laic Assad ar fi fost învins acolo, iar Frații Musulmani Sunniți ieșind învingători, „ar fi provocat o distrugere la fel de mare" asupra Siriei, așa cum făcuse partidul Baath al lui Assad. „Aici", scrie Kedourie, „au fost două ideologii absolutiste în confruntare și între ele nu a mai rămas deloc spațiu pentru ca guvernarea constituțională măcar să respire."[34]

Din păcate, lumea arabă din Semiluna Fertilă de la independența după cel de-al Doilea Război Mondial a trecut de la naționalismul panarab la un interludiu de marxism revoluționar la sfârșitul anilor 1960 (când era sclavă de anumite grupuri palestiniene radicale) și în cele din urmă la fundamentalism (care acum însuși). ar putea fi în trecere). Totul s-a prăbușit pe străzile din Libanul sfâșiat de războiul civil în anii 1970 și 1980 și, mai recent, în teroarea genocidă și comunalismul din Irak și Siria de la începutul secolului XXI - pe care esența bursei lui Kedourie le-a văzut venind. Americanii nu numai că au creat ravagii în Irak după 2003, ci au dezvăluit și ceea ce a pândit acolo tot timpul. Însăși extremitatea mașinii metodice de crimă a lui Saddam, deși nu poate fi scuzată, era parțial o funcție a societății pe care trebuia să o țină sub control. Dacă Kedourie ar fi trăit un deceniu mai mult, i-ar fi dat mai tânărului Bush un sfat mai bun decât a primit înainte de a invada Irakul. Adevărat, Kedourie ar fi susținut îndemnul imperialismului din partea americanilor, dar, mai exact, el ar fi oferit sfaturi nemiloase și nemărginite despre natura politicii și societății irakiene de-a lungul secolului al XX-lea,

avertizându-l pe președinte că să invadeze era a guverna, iar pentru a guverna un asemenea loc nu era nevoie de iluzii cu privire la natura perversității umane. Desigur, acesta era ceva ce imperiile de succes știau prea bine. Succes și așteptați-vă la ce este mai rău, i-ar fi spus Kedourie lui Bush.

Dar se va dovedi întotdeauna Kedourie dreptate? Aceasta este întrebarea. La sfârșitul Democrației și Culturii Politice Arabe, el observă că democrația a fost încercată de zeci de ani în țările arabe și „a eșuat în mod uniform."[35] Regimurile arabe ar fi putut fi despotice, dar metodele lor „au fost înțelese și acceptate" de către populații. înșiși. Cu toate acestea, răspândirea ideilor occidentale în Orientul Mijlociu a complicat această teză, a recunoscut el chiar înainte de moartea sa. Cât de departe au mers astfel de idei? Până și primăvara arabă, așa cum am spus, a venit prea devreme. Cu toate acestea, răspândirea ideilor prin tehnologie este inexorabilă într-o lume mai urbanizată și claustrofobă. Erupțiile în masă de speranță pentru o societate mai liberală din Piața Tahrir din Cairo, frumos evocate în memoriile romancierului egiptean Ahdaf Soueif, Cairo: My City, Our Revolution, au constituit un adevărat festival de idei și inspirație, bazat pe credința că tinerii egipteni ar putea, de fapt, „schimbă lumea."[36] Dar acum, în 2023, știm că tot ceea ce s-a întâmplat a fost reluarea dinastiei faraonilor despotici, naseriți, președintele Abdel Fattah al-Sisi dovedindu-se a fi mai sângeros și nemilos decât chiar și Mubarak. Alții vor încerca totuși și, în cele din urmă, ar putea dovedi că Kedourie se înșeală. Asta este speranta.

Dar ar putea fi un proces lung, în care protestatarii vor trebui să adere la acea măsură dură stabilită de Albert Camus, care, în The Rebel (1951), a declarat că cei care se ridică împotriva autorității centrale trebuie să stabilească un regim mai bun cu pe care să-l înlocuiască sau, altfel, și ei sunt inadecvați din punct de vedere moral. În timpul vieții sale, Kedourie nu a văzut niciodată standardul lui Camus îndeplinit în Orientul Mijlociu. Deși s-ar putea argumenta că Arabia Saudită, o putere regională majoră, a găsit o cale de a înlocui o societate închisă, încărcată de tabu, cu una mai deschisă și mai tolerantă, fără a fi supusă unui experiment cu democrația. Kedourie nu ia disprețuit atât de mult pe arabi, ci le-a disprețuit experimentele cu

democrația. Astfel, experiența Arabiei Saudite și a șeicurilor din Golf din ultimii ani și-a dovedit oarecum punctul de vedere.

Desigur, în 1979, în Iran, un regim a fost răsturnat și un cadru de autoritate la fel de dezvoltat i s-a pus rapid în locul lui. Revoluția iraniană, oricât de respingătoare a fost, a fost produsul unui stat și civilizație veche, care se retrăgea la imperiile persane din antichitate, cu o înclinație pentru filozofie și abstracțiuni. Relativ puține locuri din lumea arabă au dovedit sofisticarea organizațională a Iranului. Revoluția iraniană a fost un adevărat eveniment istoric mondial, spre deosebire de loviturile de stat din lumea arabă. Și astfel Orientul Mijlociu așa cum există încă, cu unele excepții notabile, este același pe care Kedourie îl descrie în scrierile sale istorice. Nu uitați, Kedourie a fost evreul sionist, care apreciase domnia lui Hafez al-Assad, înțelegând în urmă cu mai bine de o treime de secol că alternativa la bătrânul Assad ar fi fost haosul pur. Inconfortabilă, neatrăgătoare pentru mulți, oricât de mult ar fi munca lui Kedourie, calitatea cruntă a analizei sale este de așa natură încât nu o putem eticheta decât ca atemporală. Și, prin urmare, înțelepciunea lui, pe cât de defectuoasă este în anumite părți, este un fir de care nu trebuie să-l renunț niciodată.

—

Când vine vorba de tiranii hobbesieni, Statele Unite sub administrația lui George W. Bush au realizat aproape imposibilul. A înlocuit totalitarismul îmbibat de sânge al lui Saddam Hussein cu o situație din Irak care era la fel de sângeroasă – poate mai mult, în funcție de statisticile pe care le credeți. Saddam, după cum știm, a ucis un sfert de milion de oameni fără a număra aproape milionul de morți în războiul Iran-Irak, pe care a făcut mult mai mult decât Ayatollahul Khomeini să-l inițieze. Dar invazia de către SUA a Irakului a declanșat un război care a ucis între 150.000 și 600.000 de irakieni, din nou, în funcție de sondajul pe care îl alegeți.[*8] Acesta nu a numărat aproape 4.500 de morți din armată americană. Planificatorii de război ar fi putut beneficia în mod clar de pesimismul absolut al lui Kedourie cu privire la Irak, dacă ar fi fost încă în viață. Ar fi putut salva nenumărate vieți.

Rănile războiului din Irak nu se vor vindeca niciodată, nu numai pentru irakieni individuali și familiile de militari americani, ci și pentru mine, așa cum am povestit adesea.

Am fost traumatizat de propriile mele experiențe în Irak sub Saddam și de aerul sufocant incomparabil de represiune pe care l-am simțit în timpul a două vizite acolo în anii 1980, când mi s-au confiscat pașaportul de către agenții de securitate irakieni o dată și nu m-am mai întors timp de zece zile până la dimineata am plecat din tara. În orice caz, nu am reușit niciodată să-i fac pe irakieni să vorbească cu mine în afara interviurilor oficiale organizate. Am ajuns la concluzia că este imposibil să ne imaginăm o situație mai rea pentru țară decât stăpânirea lui Saddam. Nimeni nu a zâmbit cu adevărat sau nu a părut să zâmbească cu adevărat, niciodată. În spatele feței tuturor, în orice cadru interior, erau fotografii cu Saddam atârnând de pereți. Țara era ca o curte vastă de închisoare luminată de lămpi de mare putere. Astfel, imediat după 9/11, am contribuit la redactarea unui raport, asistat de aproximativ o duzină de alți oameni, care recomandă printre altele ca tânăra administrație Bush să răstoarne regimul lui Saddam.[37] Nu am crezut niciodată că Saddam a fost implicat în 9/11. De asemenea, nu am crezut niciodată că Irakul este pregătit pentru democrație.[*9] Mai degrabă, am simțit că Statele Unite ar putea folosi oportunitatea oferită de 11 septembrie pentru a instala o dictatură mai bună în Irak, ceva de genul varietăților egiptene și pakistaneze. (sub militarii Hosni Mubarak și Pervez Musharraf), care, oferind atât stabilitate, cât și un autoritarism mai luminat, ar fi putut îmbunătăți nemăsurat atât situația drepturilor omului în Irak, cât și poziția strategică a Americii în regiune. Știam cu siguranță că acest lucru nu va fi ușor, așa cum am avertizat eu însumi despre anarhia din Irak într-o epocă post-Saddam în The New York Times cu câțiva ani mai devreme.[38]

M-am înșelat. Am picat propriul meu test ca realist. Pentru că imediat după 9/11, mi-am raționalizat că schimbarea de regim ar putea fi de fapt posibilă fără ca țara să se destrame, nu am reușit să calculez suficient avantajul pentru Iran în cazul în care Irakul începe să se prăbușească, o posibilitate clară dacă ar fi începe să te joci de Dumnezeu cu țara. Raționamentul meu a fost de două ori greșit, deoarece îmi bazam judecata pe

experiența mea în Irak din anii 1980, înainte ca sancțiunile economice din anii 1990 să fi slăbit și sărăcit în mod fundamental instituțiile și societatea, făcând Irakul și mai susceptibil la implozie. Pur și simplu nu m-am gândit la momentul respectiv la problema intervenției militare, copleșit de propriile mele amintiri întunecate despre Irak. Irakul a fost o experiență atât de radicală pentru mine: un loc în care un diplomat occidental m-a avertizat la scurt timp după sosire: „Dacă serviciile de securitate de aici devin bănuitoare față de tine, nu putem face nimic niciunul dintre noi în oricare dintre ambasade". Era ca și cum și diplomații străini, împreună cu populația irakiană, ar fi fost ostatici ai regimului. Nu am experimentat niciodată frica ca în Irakul lui Saddam. Pe scurt, eram un jurnalist care se apropiase prea mult de povestea mea.

M-am întors în Irak în primăvara lui 2004, încadrat ca reporter cu ⅕, Batalionul 1 al Marinei 5, ceea ce m-a pus în plin lupte de stradă timp de câteva zile în timpul primei bătălii de la Fallujah din aprilie.[*10] Asta, pe lângă alte experiențe chinuitoare din Irakul post-Saddam în 2004 și din nou în 2005, când am experimentat lupte și operațiuni de securitate în jurul Mosulului, m-a devastat complet. Nu a fost teamă pentru viața mea - ca oricine a experimentat războiul și este sincer despre el, eram îngrozit în mod continuu în adâncul stomacului - mai degrabă, am fost devastat de cunoștința răutăcioasă că am greșit susținând războiul. , din nou, mai ales ca realist.

Oricât de copleșitoare este experiența totalitarismului, pe atât experiența anarhiei este și mai intensă. Totalitarismul are cel puțin reguli de urmat pentru omul obișnuit; anarhia nu are reguli. Bandele armate itinerante și răpirile la colțurile străzilor, amestecate cu atacuri cu rachete, sunt mai rele decât chipul sumbru al unui dictator și brațul lung al serviciilor de securitate. Din păcate, orice fel de stat este aproape întotdeauna mai bun decât nici un stat. Marii filozofi s-au ocupat de această problemă tristă de milenii, dar a afla despre ea printr-o experiență vie, reală, schimbă viața.[*11] Deși am jucat doar un mic rol în pregătirea războiului din Irak, în calitate de american-Invazia condusă s-a dizolvat în anarhie în 2006, am căzut într-o depresie care a durat câțiva ani și a avut nevoie de ajutor medical.

Mi-am trecut prin depresie. Te confrunți cu așa ceva, rar îl vindeci, orice ar pretinde medicii. Am decis, în 2006, să încep să cercetez o carte despre ceea ce am numit „Oceanul Indian Mare” (acum numit Indo-Pacific) care necesita raportări profunde ani la rând în mai multe țări musulmane, de la Oman până la Bangladesh și Indonezia, unde am experimentat zilnic. furia față de invazia SUA a Irakului în prim-plan. Nu am evitat astfel de voci. Am vrut să le aud pe toate. Cu siguranță nu m-am ascuns într-un grup de solidaritate ca unii din Washington, raționalizându-și unul altuia dreptatea cauzei lor. Rezultatul purgatoriului meu în lumea musulmană din Marele Ocean Indian a fost să nu gravitez spre extreme, egoist sau altfel. Nu am devenit apologetul războiului din Irak, justificându-mi greșeala și dând vina pe administrația Bush și Departamentul său de Apărare pentru executarea proastă a ceea ce era, în teorie, o idee bună; nici nu am devenit un izolaționist opus războaielor și implicării militare peste ocean. În schimb, am jurat să rămân în centrul filozofic și să fiu un realist mai bun. Mi-am jurat să mă dublez să cred în cunoștințe granulare, la nivel de sol din domeniu, în locul conceptelor și cauzelor înalte care au fost adesea blestemul Washingtonului. Nu aș renunța la raportare doar pentru că mă apropiasem prea mult de o poveste. Am jurat să fiu mai empatic și, în același timp, mai îndepărtat în ceea ce privește subiectul meu – să iau în considerare atât situațiile sfâșietoare din țări îndepărtate, cât și interesele naționale americane – dacă acest lucru ar fi posibil: și să continui să explorez cele mai dificile și neatrăgătoare. a adevărurilor. Nu ar exista o cale de ieșire ușoară pentru cea mai mare eroare a mea; nicio soluție, nicio epifanie nu mi-a oferit. Ar trebui să trăiesc cu asta, asta-i tot. Înțelepciunea, în orice caz, chiar și puțin din ea, trebuie dobândită dureros. După cum a spus marele filozof José Ortega y Gasset, „Adevărata comoară a omului este comoara greșelilor sale.”[39] Aceasta este consolarea mea.

Uneori cred că, dacă Statele Unite nu ar fi invadat Irakul, Irakul s-ar fi prăbușit oricum în cursul Primăverii Arabe opt ani mai târziu, așa cum a făcut Siria, cu o pierdere similară de vieți omenești. În acest caz, tânărul Bush ar fi fost acuzat de elita de la Washington pentru că nu l-a răsturnat pe Saddam atunci când a avut ocazia. Este un contrafactual interesant. Dar la

sfârșitul zilei îmi dau seama că sunt blocat cu istoria așa cum sa întâmplat de fapt.

Washingtonul a trecut printr-o cercetare relativ mică a sufletului. Cei care erau mult mai identificați decât mine cu decizia de a invada Irakul au dat vina pentru ceea ce s-a întâmplat pe oficialii răi și pe unii generali răi, de parcă concepțiile lor abstracte despre refacerea Orientului Mijlociu ar avea prea puțin de-a face cu asta. America, fiind atât de bogată, puternică și binecuvântată din punct de vedere geografic, poate pur și simplu să ridice din umeri războaiele eșuate precum Irakul și Afganistanul, astfel încât consecințele pentru țară să fie atenuate. După dezastrul din Irak, oamenii care au susținut invadarea Irakului au susținut de acum încolo diferite forme de intervenție militară în Libia și Siria: alte două state aproape la fel de împărțite pe plan intern pe triburi, etnie și grupări sectare precum Irakul – și la fel de create artificial – unde singurul unificator. lipiciul era și o formă severă de autoritarism. A fost ca și cum Irakul nu s-ar fi întâmplat niciodată. La baza tuturor a fost o lipsă uluitoare de curiozitate și imaginație cu privire la istoria și realitatea de la nivel de sol a tuturor acelor locuri îndepărtate. Erau puțin interesați de triburile libiene sau de sectele siriene sau de ceilalți factori care au făcut ca acele state să fie deloc state. Din nou, era ca și cum experiența istorică a Americii ar conta mult mai mult pentru ei decât experiențele istorice și culturale ale acelor țări. Astfel, în sens intelectual, ei au suferit de o formă de izolaționism, chiar așa cum se numea intervenționism.

Dar vorbesc aici doar de o parte a elitei politicii externe de pe Coasta de Est. În ceea ce privește Orientul Mijlociu, mai era o parte. Aceștia erau oamenii care preziseseră clarvăzător exact ce se va întâmpla în Irak și, prin urmare, s-au opus războiului de la început. Orientul Mijlociu a fost un mister și pentru mulți dintre ei. Dar cel puțin au recunoscut la fel și, în consecință, au știut suficient pentru a dori să-și exercite reținerea în relațiile cu regiunea. Din păcate, acești oameni nu și-au canalizat clarviziunea într-un fel de viziune pozitivă pentru regiune: o viziune care dădea speranță pentru țările înseși și o direcție politică durabilă pentru America, fără a fi nevoie de o intervenție militară pe scară largă. Mai degrabă, ei pur și simplu s-au odihnit pe lauri de a face corect războiul din Irak și, în urma acelui dezastru, au

proiectat doar o formă de reținere în întreaga lume pe care Statele Unite să o urmeze.

Fostul secretar al apărării, Chuck Hagel, un veteran al războiului din Vietnam care s-a opus războiului din Irak, mi-a spus odată că, în timp ce Vietnamul a schimbat America, Irakul a schimbat doar elita de la Washington. Irakul, a continuat el, care a implicat mai degrabă o armată formată din voluntari decât una militară în masă, nu a declanșat demonstrații în masă în toată țara și o contracultură așa cum a făcut Vietnamul. Dar dezastrul din Irak a stabilit timp de mulți ani două tabere opuse în cadrul elitei politice din capitala americană și din interiorul ei intelectual. Liniile dezbaterii s-au schimbat de la democrați versus republicani la intervenționisti versus restrictori; sau altfel spus, Wilsonieni versus neo-izolaționiști. Wilsonienii credeau că, deoarece Statele Unite au avut o experiență atât de transformatoare din punct de vedere istoric cu democrația de masă, sistemul său – sau o variantă a acesteia – era destinat să se bucure de fiecare țară din lume, în timp ce neo-izolaționiștii credeau că America ar trebui să fie un lumină pentru națiuni, dar nu mai mult, și convinge prin exemplu mai degrabă decât prin forță sau implicare activă în afacerile altor țări. Partidul Republican a fost împărțit între intervenționști și restrictivi, la fel cum a fost Partidul Democrat. Astfel, discuțiile despre bipartidism și divizarea partidelor au fost irelevante în anii de după războiul din Irak, când această dezbatere a făcut furori.

În special, Războiul din Irak a spulberat pentru totdeauna alianța slabă reaganită din cadrul Partidului Republican care a existat între realiștii moderati de modă veche precum Colin Powell, Brent Scowcroft și James Baker III și intervenționștii musculoși precum Dick Cheney și Paul Wolfowitz. A vedea fotografii cu toți cei cinci bărbați care colaborează în mod prietenos în 1990 și 1991 în timpul Primului Război din Golf în administrația lui George H. W. Bush înseamnă a experimenta un val de nostalgie pentru o epocă trecută care funcționează bine, în comparație cu ura dintre ei ca un rezultat al celui de-al Doilea Război din Golf doisprezece ani mai târziu, când invazia Irakului de către tânărul Bush a pus un veritabil zid al

Berlinului între cele două grupuri și a ajutat la ruperea Washingtonului în acest proces.

Statele și imperiile slăbesc sau se prăbușesc atunci când elitele lor cad în diviziune, iar Războiul din Irak, prin scindarea elitei și sfărâmarea țesutului de intangibile care țineau împreună o aură moale asemănătoare cu imperiala pentru America din Orientul Mijlociu, a pus capăt imperiului american acolo. Nu a fost o povară economică care a subminat Statele Unite în Orientul Mijlociu – o cauză tipică a declinului imperial – ci eșecul intelectual al unor secțiuni importante ale elitei politice americane, detașate așa cum erau de realitățile insolubile ale țărilor din Orientul Mijlociu.

—

Irakul a fost o greșeală originală, ceea ce înseamnă că intervenția într-o țară islamică mare și complicată cu scopul de a reface societatea nu a fost niciodată încercată anterior de Statele Unite și, prin urmare, cel puțin într-un sens teoretic, nimeni nu putea fi sigur că efortul va eșua. . Dar răsturnarea în 2011 a lui Muammar Gaddafi în Libia a fost o greșeală neoriginală și, prin urmare, într-un anumit sens, o greșeală și mai puțin iertabilă, deoarece exemplul recent al Irakului ar fi trebuit să-i avertizeze pe intervenționiști, ale căror acțiuni au creat haos într-o zonă producătoare de petrol situată strategic. stat pe Marea Mediterană, ducând la moartea a mii de oameni și la distrugerea a sute de mii de mijloace de trai la minimum, pe lângă semănarea mai multă haos în țările din Sahara și Africa Saheliană. Gaddafi, al cărui comportament bizar și costume și mai bizare, care aminteau de vechii cartaginezi din romanul Salammbô al lui Gustave Flaubert din 1862, evoluase în mod constant într-un tiran pro-occidental care ținea împreună o țară care nu era cu adevărat o țară, ci mai degrabă. un spațiu gol cartografic amorf a cărui regiune vestică, Tripolitania, fusese în mod tradițional orientată către Cartagina Mare și Tunisia și a cărui regiune de est, Cirenaica, fusese în mod tradițional orientată către Alexandria din Egipt. Nu exista absolut niciun motiv tactic sau strategic care să-l îndepărteze. Interesul național ne-a impus să-l lăsăm pe loc.

Apoi a mai fost Siria, un alt eșec abject, neoriginal al imaginației, unde lecțiile a ceea ce tocmai se întâmplase în vecinul, tovarășul baathist și tovarășul arab, Irakul au avut un impact redus asupra multora din Washington. Probabil că cel mai bine informat specialist în Siria din Statele Unite este Joshua Landis, șeful Centrului pentru Studii din Orientul Mijlociu de la Universitatea din Oklahoma și autorul blogului influent Syria Comment. Landis, educat la Harvard și Princeton, vorbește arabă și a trăit ani de zile în Siria. Când majoritatea factorilor de decizie de la Washington, precum și comunitatea de informații din SUA,[40] preziceau dispariția iminentă a lui Bashar al-Assad la începutul războiului civil, Landis a avertizat că mai tânărul Assad va supraviețui – și de fapt, a făcut-o.

Când nomenclatura politică de la Washington cerea intervenția militară pentru a ridica o Sirie mai bună, Landis a reflectat că „clasa liberală, pro-occidentală din Siria era mică. Ar fi distrus rapid între ciocanul grupărilor islamiste și nicovala aparatului de securitate al lui Assad". În plus, „nu a existat niciun „popor sirian"", a spus el. Într-un ecou al lui Freya Stark, „Sirienii sunt profund împărțiți în funcție de linii religioase, etnice, de clasă și regionale". Numărul milițiilor era în „mii". Ideea think-tanker-urilor de la Washington că administrația Obama ar fi trebuit să finanțeze milițiile moderate „este bunkum". „Radicalii au primit bani pentru că au avut succes. Au luptat mai bine, au avut o viziune strategică mai bună și au fost mai populari", a explicat Landis cu răbdare. „Așa-numiții moderati erau pur și simplu oameni puternici locali care se adunau în jurul lor veri, membri ai clanului și luptători din satul lor și din satul de lângă al lor. Dar du-te la două sau trei sate, și ei erau priviți ca străini și făcători de probleme, care erau venali și prădători."[41]

Având în vedere că în Siria au început să se formeze diferite grupuri armate la scurt timp după primele demonstrații ale Primăverii arabe la începutul lui 2011 și având în vedere că, după cum a remarcat Landis, „mii" de astfel de milții s-ar forma în cele din urmă, nu a existat niciodată posibilitatea de a pune Siria la pace, cu excepția ocupării țării cu forțe armate, și asta era ceva ce Statele Unite pur și simplu nu urmau să facă niciodată, sau chiar să preia conducerea în a face. Amintiți-vă că acesta a fost un război

regional, cu iranieni, saudiți, turci, qatarieni și alții susținând cu toții diferite elemente armate în interiorul Siriei. Astfel, a rezolva Siria însemna în esență atenuarea diferitelor linii de falie ale Orientului Mijlociu musulman.

Există mai multe.

Fiți martor la faptul că de la bun început revolta siriană a suferit o lipsă acută de control central sau orice conducere coerentă. S-a transformat rapid într-o revoltă sunnită conservatoare, care este ceea ce a atras Frăția Musulmană, saudiții, qatarii și turcii în conflict în primul rând. După cum relatează Landis, loialitățile primordiale față de clan și religie au preluat rapid stăpânire, deoarece doar astfel de loialități puteau face față suferinței. Într-adevăr, odată ce regimul a început să se clatine, ceea ce a rămas a fost mai puțin o speranță decât „starea naturii", observă Jonathan Spyer, un jurnalist din Israel cu multă experiență pe teren în Siria și Irak devastate de război.[42]

La mii de mile depărtare de luptele reale, vocile umanitare și cu sunet imperial nu ar fi totuși descurajate. Cel mai articulat și probabil cel mai proeminent dintre ei a fost Leon Wieseltier, care era la acea vreme editorul literar al New Republic. Referindu-se la opoziția incoerentă siriană, el a spus că „îi putem ajuta să se coereze". La urma urmei, „responsabilitatea morală" presupune ca o mare putere să fie „îndrăzneață". Și având în vedere că „majoritatea covârșitoare a americanilor nu a experimentat efectele" războaielor din Irak și Afganistan (aproximativ 50.000 de americani morți și răniți dintr-o populație americană de 330 de milioane), „sunt din partidul energiei americane, care crede că America nu poate fi niciodată obosită, pentru că miza pentru lume este prea mare."[43] Wieseltier, care susținuse războiul din Irak cu argumente similare, a făcut un apel direct la responsabilitatea istorică. Faptele, conform acestei viziuni asupra lumii, erau lucruri de depășit mai degrabă decât absorbite și luate în considerare practic. În timp ce cineva ca Wieseltier avea luxul unor formule intelectuale frumoase, factorii de decizie politică au fost blocați cu consecințele birocratice și vina – așa cum știe prea bine cineva precum fostul secretar adjunct al apărării Paul Wolfowitz, a cărui viziune asupra lumii era apropiată de cea a lui Wieseltier.

Cu toate acestea, toate argumentele care susțin intervenția militară în Siria – stabilirea de zone de excludere a zborului, înființarea de coridoare de protecție civilă și zone sigure, cratering-uri de piste, înarmarea milițiilor prietene, înlăturarea definitivă a lui Assad și așa mai departe – l-au lăsat rece pe președintele Barack Obama.[*12]] (Nici eu nu m-au convins aceste argumente.) Deși, în înțelepciunea convențională a elitelor de la Washington, eșecul lui Obama de a interveni în Siria este un dezastru în palmaresul său, de fapt, după cum observă Landis, a fost un „succes"; întrucât Obama „și-a ținut piciorul pe frână" și a rezistat ceea ce, de fapt, a fost o reluare a premergării războiului din Irak, chiar dacă Irakul nu se prăbuși înainte de intervenția noastră, așa cum era Siria.[44] În timp ce nimeni nu i-a cerut lui Obama să trimită sute de mii de trupe pentru a elibera Siria și a face din ea o democrație, efectul diferitelor măsuri care i-au fost recomandate, fie că i-au fost stabilite zone sigure, fie că ar fi creat cratering piste, sau așa, ar fi riscat cu siguranță să atragă. Statele Unite s-au adâncit în ceea ce era deja o mlaștină dincolo de posibilitățile sale de rezolvat în cele din urmă. Acest lucru ar fi fost valabil mai ales dacă unele dintre acele acțiuni recomandate – subminate, așa cum s-ar putea aștepta, de ceața și confuzia unui război complex, intestine – nu și-ar fi îndeplinit scopul, caz în care Statele Unite ar fi trebuit fie să escaladeze. mai departe sau suferi un eșec umilitor.

Ironia este că, în timp ce înțelepciunea convențională de la Washington susține că Războiul din Irak a fost de vină pentru că l-a făcut pe Obama să fie timid în ceea ce privește salvarea unui număr mare de vieți în Siria, adevărul poate fi opusul: că eșecul războiului din Irak a servit ceva util. scop. A ținut Statele Unite în mare parte departe de Siria.

—

În istoria post-imperială a Semilunii Fertile, un singur conducător a păstrat ordinea timp de zeci de ani, încercând măcar să respecte anumite limite: Hafez al-Assad. Desigur, standardele aici sunt extrem de scăzute. Saddam Hussein a ucis sute de mii de oameni, fără a-i număra pe cei uciși în războiul Iran-Irak pe care l-a început. Bashar al-Assad a ucis sute de mii în cursul unui

război civil pe care nu l-a început. În schimb, bătrânul Assad este vinovat că a ucis zeci de mii în mijlocul unei insurecții sectare lansate împotriva lui. Faptul că-l putem eticheta pe bătrânul Assad drept conducătorul cel mai puțin sângeros și cel mai stabil al regiunii Siria și Irak demonstrează cât de imposibil de condus, din cauza unor asemenea granițe artificiale și a identităților slabe de stat, principalele entități geografice ale Semilunii Fertile. sunt. Din păcate, este încă mai bine decât anarhia. Siria și Irakul au fost întotdeauna mai fericiți ca loci ale unor imperii îndepărtate sau ca posesiuni imperiale ale altor imperii decât ca state moderne înseși.

În primele două decenii ale secolului XXI nu a existat un adevărat sentiment de civilizație așa cum îl înțelegem în principalele geografii politice ale Semilunii Fertile: Irak și Siria. Totalitarismul secular, cel mai bine reprezentat de Saddam Hussein, a „buldozat" trecutul, eliberându-i pe tineri de constrângerile tradiționale și expunându-i forțelor religioase radicale. Amintirile colective de bunătate și toleranță care au venit în mod natural culturilor cosmopolite, cum ar fi Imperiul Otoman, au fost șterse de stăpânirea baathistă.[45] Mai degrabă, a existat o combinație de tehnologie postmodernă, cum ar fi internetul și casetele video, amestecate cu barbarie – tortură și decapitații – exemplificate de Statul Islamic în Irak și Sham (Levantul sau Marea Siria). Și totuși, în timp ce ISIS a existat spiritual în afara geografiei, formarea și conducerea sa depindeau de vidul anarhic care a fost creat de decenii de baathism și de o invazie americană. Baathismul a dus inexorabil la ISIS, cu alte cuvinte. Sub Saddam, suniții dominaseră. Acum că statul dispăruse, prea mulți suniți au continuat să se revolte ca salafiști. Spre deosebire de Revoluția iraniană, care a avut tiers-mondiste și chiar unele elemente filozofice occidentale pentru a o îmbogăți, făcând din nașterea unui stat clerical șiit un eveniment cu adevărat istoric mondial, ISIS nu a oferit nicio ideologie sau interpretare utilă a trecutului. Astfel, a fost steril într-un mod în care nici măcar revoluția iraniană, în esență, cu guler albastru nu a fost. ISIS, care a prezentat decapitări, sclave sexuale și subjugarea totală a femeilor, a înregistrat capătul liniei pentru Siria și Irak.

Dincolo de ISIS nu se afla nici o mare viziune sau ideologie, nici o mântuire, doar epava tuturor viselor și marilor scheme. Iar sfârșitul liniei

pentru Siria și Irak însemna acum nu anihilare, ci cerința obositoare de a reinventa guvernanța de bază – și de a construi de la zero un fel de contract social. Cum putem exista fără a ne ucide unii pe alții și cum putem face acest lucru în fața prețurilor mai mici la petrol și gaze într-o eră a surselor regenerabile? Numai o astfel de atitudine ar putea împiedica apetitul teritorial al puterilor exterioare precum cele ale iranienilor, turcilor și rușilor postmoderni, gata cu propriile lor vise imperiale să creeze carcasa a două state eșuate și artificiale. În timp ce scriu, Siria este abia un stat, iar Irakul se confruntă poate cu o nouă eră de explozii interne violente din cauza eșecului guvernării democratice. În al treilea deceniu al secolului XXI, Semiluna Fertilă era la începutul timpurilor.

*1 Ordinea politică în schimbarea societăților a lui Huntington (1968) a prevăzut multe dintre problemele din lumea în curs de dezvoltare, la fel ca eseul său „Cocnirea civilizațiilor?” (1993) au prevăzut epoca care începe cu 9/11. The Tragedy of Great Power Politics (2001) a lui Mearsheimer a prevăzut China în cei mai duștri termeni ca viitoarea mare putere rivală a Statelor Unite.

*2 În cele din urmă, la o întâlnire din 1 decembrie 1918, la Londra, înainte de începerea Conferinței de pace de la Paris după Primul Război Mondial, premierul britanic David Lloyd George și premierul francez Georges Clemenceau au păstrat spiritul Sykes- Acordul Picot în timp ce ajustați unele dintre caracteristicile sale. Ei au convenit că regiunea Mosul va trece sub controlul britanic, permițând formarea Irakului britanic cu Bagdad ca capitală. Întreaga Palestină și Transiordania ar fi, de asemenea, controlate de britanici, mai degrabă decât sub administrație internațională. Între timp, întreaga Sirie la nord de Palestina, inclusiv Libanul, va cădea sub dominația franceză. Allawi, Faisal I al Irakului, p. 179.

*3 Triburile din anii 1920 și 1930 dețineau de câteva ori mai multe puști decât guvernul. Dawisha, Irak, p. 33.

*4 Nuri Pasha al-Sa’id merită o biografie în sine. Născut în 1888 la Bagdad, a început în Tripolitania otomană rezistând ocupației italiene a Libiei. Prizonier în Egipt, a luptat alături de Faisal și T. E. Lawrence pe tot parcursul revoltei arabe împotriva otomanilor în deșertul Hejaz. Pe măsură ce otomanii s-au retras din Damasc în 1918, Nuri a condus forțele arabe ale lui Faisal în oraș. De asemenea, a jucat un rol în discuțiile lui Faisal cu liderul sionist Chaim Weizmann. (Există o fotografie faimoasă a lui Nuri, Faisal și Lawrence împreună la Conferința de Pace de la Paris.) Ajutându-l pe Faisal I să conducă Siria în timpul mandatului francez timpuriu, el a mers cu Faisal în Irakul britanic după îndepărtarea lui Faisal din Damasc de către francezi. După aceea, Nuri a fost o persoană permanentă în guvernele irakiene timp de trei decenii și jumătate, ajutând la conducerea poliției și a armatei și a servit de nenumărate ori ca prim-ministru. În 1958, când o lovitură națională arabă l-a răsturnat pe Faisal al II-lea și a ucis membri ai familiei regale, Nuri a scăpat îmbrăcată în femeie. A doua zi a fost prins, executat, îngropat și dezgropat; trupul său a fost apoi târât pe străzile din Bagdad, ars și mutilat de o mulțime. Nuri a fost intrigantul și administratorul suprem și capabil, un naționalist arab timpuriu care mai târziu a simpatizat cu britanicii. A lui nu a fost o viață de idealuri mari și abstracte, ci de real și posibil în circumstanțe din ce în ce mai dificile și brutale. Mai degrabă decât un vizionar, a fost un pragmatist și un maestru al tehnicii. Irakul ar fi putut face mult mai rău decât să-i aibă asemenea lui la putere în deceniile monstruoase de după moartea sa.

*5 Robert D. Kaplan, „A Post-Saddam Scenario”, The Atlantic, noiembrie 2002. În multe alte eseuri de-a lungul anilor dinaintea războiului din Irak, am fost deschis sceptic cu privire la instalarea democrației oriunde, mai ales în Orientul Mijlociu. De exemplu, a se vedea acest eseu, publicat după 9/11: Robert D. Kaplan, „Don’t Try to Impose Our Values”, Wall Street Journal, 10 octombrie 2001.

*6 Vezi de exemplu două dintre biografiile ei: Gertrude Bell de H.V.F. Winstone (1978) și Desert Queen de Janet Wallach (1996).

*7 Împrumut expresia din The Illusion of Permanence: British Imperialism in India a lui Frances G. Hutchins (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1967).

*8 Sondajul Iraq Family Health are numărul mai mic; sondajul Lancet cel mai înalt. Vezi „Victimații din războiul din Irak” în Wikipedia.

*9 Vezi nota de la pagina 253 din acest capitol.

*10 A doua bătălie de la Fallujah, care a fost și mai sângeroasă, a avut loc în noiembrie și decembrie 2004.

*11 Ca jurnalist în 1993, în Sierra Leone, Liberia și Côte d’Ivoire, am experimentat o anarhie incipientă. Dar nu a fost la scara Irakului post-Saddam.

*12 Goldberg, „Doctrina Obama”. O altă analiză excelentă a problemelor de intervenție a fost oferită de profesorul de la Universitatea George Washington, Marc Lynch, în „What’s Really at Stake in the Syria Debate”, WarOnTheRocks, 10 octombrie 2016.

Capitol
9

SEMILUNA FERTILĂ

PARTEA III

„Pentru cartografii – dacă nu pentru avocații internaționali – există un loc precum Kurdistanul”, scria specialistul în zonă CIA Stephen C. Pelletiere în 1984[1]. Kurdistanul este o elipsă de teritoriu muntos, bogat în petrol și apă, care constituie marginea nordică a Semilunii Fertile, suprapunându-se așa cum se întâmplă cu Irakul, Siria, Turcia și Iranul. Kurzii numără acum între 30 și 45 de milioane: numărarea lor este dificilă din cauza terenului îndepărtat și a căsătoriilor mixte cu alte grupuri. În termeni politici, ei au fost un element relativ stabil într-o epocă a imperiilor cosmopolite, în special turcul otoman și persanul safavid. Dar, odată cu prăbușirea lumii imperiale după Primul Război Mondial, a venit suprimarea popoarelor minoritare sub cămașa de forță a noilor state naționale, în care un grup a căutat adesea să elimine drepturile altora. Kurzii apatrizi, care erau naturali în lumea otomană, de acum înainte, în virtutea însăși existenței lor și a cererii de drepturi egale, au devenit o forță principală perturbatoare în politica Irakului, Siriei, Turciei și Iranului. Această luptă a fost accelerată în cazurile Irakului și Iranului, care, după ce și-au naționalizat industriile petroliere la mijlocul secolului al XX-lea, au avut dintr-o dată mijloacele financiare pentru a-și confrunta militar propriile populații kurde. Dacă vreun grup deține cheia anarhiei Semilunii Fertile în epoca modernă și postmodernă, acesta este kurzi. În 1999, am scris în The New York Times: „Pe măsură ce statele din Orientul Mijlociu devin mai slabe, kurzii apatrizi devin comparativ mai importanți. Acest lucru este valabil mai ales pentru Irak. Decesul lui Saddam Hussein ar putea sparge Irakul în părți kurde și arabe, ispitind armata Turciei să ocupe Kurdistanul irakian bogat în petrol.”[2] Kurzii sunt un popor tribal și, așa cum scria Gertrude Bell în 1920, referindu-se la noul stat al Irakul, care cuprindea atât arabi, cât și kurzi: „Triburile nu vor să facă parte dintr-un stat unificat; orașele nu se pot lipsi de ea.”[3] Deoarece kurzii erau în general în munți, iar arabii trăiau în orașe, statul a avansat pe cei din urmă.

—

Povestea ar putea la fel de bine să înceapă în iarna anului 401 î.Hr., când o armată obosită și înfrântă de mercenari greci își făcea încet drum spre casă din Mesopotamia, după ce nu a reușit să-l răstoarne pe regele persan Artaxerxes al II-lea. Trecând Munții Taur în ceea ce este astăzi sud-estul Turciei, mercenarii au fost atacați de trupe de Carduchi, un grup feroce de arcieri, care au provocat mai multe răni grecilor în șapte zile de raiduri lovitoare decât au făcut-o perșii în timpul întreaga campanie mesopotamiană. O relatare a retragerii îngrozitoare a fost oferită de Xenofon, unul dintre ofițerii de comandă greci. Xenofon a scris că Carduchii locuiau în munți și nu erau supuși autorităților din afară: „Într-adevăr, o armată regală de o sută douăzeci de mii le invadase odată țara și niciun om dintre ei nu s-a întors.”[4]

Relatarea lui Xenofon rămâne actuală astăzi. Carduchi s-ar putea să fi fost kurzi, un popor indo-european care vorbește o limbă asemănătoare cu persanul, care a ocupat pentru prima dată lanțurile Zagros și Taur în al doilea mileniu î.Hr. Kurzii sunt printre cei mai mari războinici ai istoriei. Saladin, generalul musulman care a preluat Ierusalimul și o mare parte din Țara Sfântă de la cruciați, era kurd. Arcurile și praștiile lor au fost de mult înlocuite cu puști de asalt AK-47 de fabricație sovietică și grenade propulsate de rachete. Cocoțate pe versanți izolați, printre stejari și frasin de munte, așa cum am văzut în timpul primei mele vizite cu ei la sfârșitul anilor 1980, în nordul Irakului și nord-vestul Iranului, gherilele kurde cunoscute sub numele de peshmerga („cei care sunt pregătiți să moară”) au distrus întregi. unități ale forțelor turcești, irakiene și siriene.

Kurzii ocupă una dintre cele mai tentante părți imobiliare de pe pământ. Deșerturile Orientului Mijlociu și platourile Asiei Centrale și Anatoliei se lovesc de masivele de 3.000 de metri din Kurdistan. Zonele kurde din Irak găzduiesc unele dintre cele mai mari câmpuri petroliere din Orientul Mijlociu, în timp ce o regiune kurdă din sud-estul Turciei găzduiește unul dintre cele mai mari proiecte hidroelectrice din lume, din moment ce munții Kurdistanului se află pe izvoarele râurilor Tigru și Eufrat. .

Cu toate acestea, în ciuda acestei recompense geografice, statulitatea modernă a ocolit kurzilor. Mai rău, kurzii, ca popor tribal, au fost împărțiți între ei, astfel încât au fost întotdeauna ostatici ai strategiilor altora, un grup de gherilă kurdă luptând adesea în scopuri încrucișate cu altul. Timp de decenii, Partidul Muncitorilor din Kurdistan sau PKK (Partiya Karkeren Kurdistane), înarmat de regimuri de peste granița din Siria și Irak, a constituit principala problemă de securitate internă a Turciei. Chiar și sub totalitarismul lui Saddam Hussein, grupurile de gherilă kurdă, susținute uneori de Siria și Iran, au ocupat părți din nordul Irakului; în timp ce alți luptători kurzi sprijiniți de Saddam au fost printre cele mai puternice forțe neregulate desfășurate împotriva Iranului în timpul războiului Iran-Irak. Desigur, acesta a fost un prolog la explozia puterii militare și diplomatice kurde în regiune, după invazia de către SUA a Irakului și războiul civil sirian. Lipsiți de un stat propriu, kurzii prosperă atunci când statele existente sunt în frământări.

Cu siguranță, deși Kurdistanul nu a existat niciodată oficial ca stat, o lecție de geopolitică ar putea începe cu ușurință cu kurzii. Timp de decenii, chiar înainte de cataclismele de la începutul secolului XXI din Semiluna Fertilă, averile kurde au servit drept barometru al forței sau slăbiciunii fiecărui stat din regiune.

Poate pentru că kurzii au fost un popor distinct, cu propria limbă și cultură, timp de cel puțin 1.500 de ani înainte de a se converti la islam în secolul al VII-lea d.Hr., afinitatea lor religioasă cu turci, arabi și perși a contat relativ puțin. În orice caz, religia a ajutat la înstrăinarea kurzilor predominant sunniți de vecinii lor. Kurzii din Iran își etalează valorile seculare ca o modalitate de a-și demonstra opoziția față de teocrația șiită din Teheran. În Turcia, totuși, un stat fondat pe principiile extrem de seculare ale lui Atatürk, revoltele kurde – chiar înainte de contrarevoluția islamică a lui Recep Tayyip Erdoğan – au combinat fundamentalismul cu naționalismul.

Lăsând la o parte religie, rasă și limbă, ceea ce pare să facă un kurd un kurd este o afinitate aproape spirituală cu îndrăgiții mlaștini și munții cu zăpadă din Kurdistan. În timp ce primul rând de dealuri gălbui, cu formă de cupolă apărea la orizont, ondulandu-se în sus de la podeaua deșertului din nord-estul Irakului, șoferul meu kurd din 1986 a aruncat o privire înapoi spre

deșert, și-a sut limba cu dispreț și a spus: „Arabistan”. Apoi, privind spre dealuri, a murmurat: „Kurdistan”, iar ochii i s-au luminat. Dar dacă geografia ajută la definirea kurzilor, ajută și la împărțirea lor. Rândurile de vârfuri zimțate, cu văile lor înconjurate de pereți și prăpastii interzice, îi izolează pe kurzi unii de alții la fel de mult ca și de lumea exterioară. Tribalismul kurd, care face din kurzi un ansamblu de clanuri și familii și mișcări politice concurente, este într-o măsură semnificativă o funcție a geografiei.

După Primul Război Mondial, kurzii au fost aproape de a câștiga un stat al lor. Tratatul de la Sèvres din 1920, al cărui scop era divizarea și distribuirea Imperiului Otoman, prevedea o patrie kurdă în estul Turciei. În anul următor, însă, Kemal Atatürk a învins o armată elenă invadatoare și, punând bazele unui nou stat turc coeziv în Anatolia, a putut cere revizuirea tratatului. Noul său stat i-a reprimat brutal pe kurzi în anii 1920 și 1930. Dar după cel de-al Doilea Război Mondial, sovieticii, care ocupaseră nordul Iranului, au permis stabilirea unei mici republici kurde pro-Moscova în jurul orașului Mahabad. Totuși, ca urmare a presiunii anglo-americane și a unei preocupări tot mai mari pentru Europa de Est și Balcani, Stalin și-a abandonat exploatațiile iraniene la sfârșitul anului 1946, lăsându-i pe kurzi la cheremul șahului iranian, care a zdrobit regimul în vârstă și i-a executat. lider, Ghazi Mohammed. Decenii după aceea, după cum am fost martor personal, fotografiile cu Ghazi Mohammed au ocupat un loc proeminent în redutele kurde din Irak și Iran.

O altă figură influentă din Mahabad a fost Mulla Mustafa Barzani, care ulterior a fugit în Uniunea Sovietică, unde a trăit timp de un deceniu în exil. Mai târziu, s-a întors pentru a conduce mai multe rebeliuni în nordul Irakului – sprijinite de data aceasta în secret de Statele Unite ale Americii, Israel și Iran, toate care doreau să submineze regimul baathist care îl înlocuise pe regele hașemit la Bagdad. Era o veche poveste kurdă: fără un stat propriu, liderii kurzi trebuiau să schimbe periodic plătitorii, conform politicii momentului. Cele mai grave dintre aceste rebeliuni conduse de Barzani au izbucnit în martie 1974, când regimul irakian al lui Ahmed Hassan al-Bakr și Saddam Hussein a trebuit să folosească tancuri și avioane pentru a respinge forțele lui Barzani. Dar după un acord între Irak și Iran în 1975, șahul și-a

retras sprijinul kurzilor și revolta s-a prăbușit. Peshmerga s-a retras în peșterile lor din munți, iar Barzani a plecat în exil în Statele Unite, unde a murit în 1979.

Declanșarea războiului Iran-Irak din septembrie 1980 a oferit kurzilor o altă oportunitate. Pe măsură ce trupele irakiene au fost deviate pe frontul de război din centrul și sudul țării, mai puțini erau disponibili pentru a înfrunta peshmerga renașterii. Nordul Irakului a devenit de acum înainte un cazan al separatismului kurd. Îndreptându-mă spre nord, în munți, din orașul Sulaymaniyah, în 1986, am ajuns într-un punct în care imaginile până acum omniprezente ale președintelui Saddam Hussein au dispărut brusc. La fel și soldații irakieni. În locul lor au fost peshmerga cu bandoliere, purtând turbane, pantaloni largi, veste și cummerbunds. Conform hărții lumii, eram încă în Irak. Dar mandatul Bagdadului nu era acum o lege.

Am găsit la acea vreme nordul Irakului, căminul nu mai puțin de cinci armate de gherilă kurdă. În zona de graniță cu Turcia, fiul lui Mustafa Barzani, Masoud Barzani, a condus Partidul Democrat din Kurdistan (KDP). Ayatollahul Khomeini susținea clanul Barzani, așa cum făcuse șahul pentru o vreme la începutul anilor 1970. Astfel, KDP-ul lui Barzani, care fusese susținut de Statele Unite și Israel, precum și de șah, a fost în următorul deceniu un instrument al forțelor anti-americane. Trupele lui Barzani amenințau la acel moment autostrada internațională și conducta de petrol a Irakului către Turcia. La est, lângă granița Irakului cu Iranul, am dat peste Uniunea Patriotică din Kurdistan (PUK) a lui Jalal Talabani, susținută și de Iran și Siria. Clanurile Barzani și Talabani au alternat de-a lungul anilor și deceniilor între înstrăinare și reconciliere. Pentru a complica și mai mult lucrurile, în momentul vizitei mele, Talabani găzduia pe teritoriul său o altă forță peshmerga, Partidul Democrat Kurdistan al Iranului (KDPI) al lui Abdel Rahman Qassemlu, care coopera cu Saddam împotriva regimului lui Khomeini. Au existat și alte forțe peshmerga, mai mici, cu propriile lor alianțe transversale. La un moment dat, la cinci mile de granița cu Iranul, am privit de fapt o vale defrișată și am văzut mai multe armate kurde diferite.

Acest interludiu al puterii kurde va fi urmat de altul, dar cu o mare tragedie între timp. În etapele finale ale războiului Iran-Irak din 1988, când

Saddam a început să-și recupereze libertatea de manevră militară, el a lansat infama campanie Anfal, un asalt la scară largă asupra Kurdistanului irakian în care 100.000 de civili, inclusiv multe femei și copii, au fost uciși de forțele irakiene, uneori folosind gaze otrăvitoare. Apoi, în 1990, după încheierea Războiului Rece și la numai doi ani după încheierea războiului impasat Iran-Irak, Saddam a invadat Kuweit. Următoarele eliberării Kuweitului conduse de americani în 1991 au văzut forțele lui Saddam să se răzbune pe kurzii irakieni din nord, precum și pe șiiții irakieni din sud. Aceasta, la rândul său, a condus la Provide Comfort, o operațiune militară masivă condusă de americani care a protejat aproape 2,5 milioane de refugiați kurzi de ambele părți ale graniței irakiano-turce și care a culminat cu o zonă de excludere a zborului deasupra nordului Irakului, prevenind astfel atacul lui Saddam. forțele de a-i ataca pe kurzi prin aer.[5] Zona de excludere a zborului a fost principalul factor în apariția unei regiuni autonome kurde în nordul Irakului. Astfel, după suferința în masă, kurzii primiseră o măsură de libertate reală.

Concluzia Războiului Rece a deblocat o cutie a Pandorei: dezlănțuirea kurzilor, cu ajutorul american, ca forță geopolitică în Semiluna Fertilă și nu numai. Adică, sfârșitul Războiului Rece a creat momentul unipolar al Americii, care a dus, la rândul său, la invadarea Irakului, urmată câțiva ani mai târziu de Primăvara Arabă în Siria: anulând astfel acordurile de pace de după Primul Război Mondial care au avut a creat statele artificiale Siria și Irak în primul rând, precum și a creat Republica Turcă unietnică a lui Atatürk. Altfel spus, atât războaiele mondiale, cât și Războiul Rece care a urmat au constituit o perioadă singulară în istoria europeană: Lungul Război European din 1914–1989. Iar expirarea sa a avut consecințe importante pentru Orientul Mijlociu.

Povestea kurdă a continuat în toată tumultul ei. Invazia nefastă a Americii în Irak, urmată de retragerea sa la fel de bruscă și greșită, a creat un vid umplut în 2014 de ISIS, Statul Islamic. Peshmerga a apărut ulterior ca cea mai puternică forță militară indigenă împotriva acelor extremiști. De fapt, războiul peshmerga împotriva ISIS, susținut de Statele Unite și de o coaliție globală, a permis kurzilor să consolideze controlul de facto asupra nordului Irakului, inclusiv pentru o vreme în regiunea Kirkuk, bogată în petrol, situată

între Mesopotamia și munții kurzi. . În consecință, guvernul regional kurd sub președintele Masoud Barzani (fiul lui Mulla Mustafa) credea că acum era în sfârșit timpul pentru un Kurdistan independent, având în vedere că statul irakian era pe punctul de a se prăbuși. Referendumul desfășurat în Kurdistan în 2017 de guvernul regional a avut ca rezultat 93% din voturi exprimate în favoarea independenței. Din păcate, guvernul regional a calculat greșit care ar fi efectul internațional. Bagdadul și Teheranul au impus imediat o interdicție de zbor în toate punctele din interiorul Kurdistanului și au sigilat granițele împotriva comerțului. Barzanii din KDP și Talabanii din PUK au făcut schimb de acuzații pentru debacle. Ulterior, kurzii au dat înapoi, retrăgându-și amenințările de a-și declara independența și au intrat în schimb într-un dialog confuz cu Bagdadul și cu propriile sale facțiuni[6].

Kurdistanul există acum într-un tărâm tulbure de independență virtuală și legături organice cu guvernul de la Bagdad. Este stabil și prosper doar prin comparație cu condițiile politice și economice abisale care predomină în Irakul arab la sud. Între timp, populația sa tânără, care nu are amintire vie a luptei armate împotriva regimului baathist al lui Saddam, cere reformă, încetarea corupției masive și o guvernare îmbunătățită.[7]

—

Între timp, în nordul Siriei, principalul grup kurd este Partidul Uniunii Democrate sau PYD (Partiya Yekitiya Demokrat), al cărui braț militar este Unitățile de protecție a poporului sau YPG (Yekineyen Parastina Gel). PYD și unitățile sale de protecție a poporului au apărut din Partidul Marxist al Muncitorilor din Kurdistan sau PKK al lui Abdullah Öcalan. Öcalan, un kurd turc, înființase PKK când avea sediul în nordul Siriei în anii 1980 și 1990, determinând guvernul turc să desfășoare peste 100.000 de soldați în sud-estul Turciei pentru a lupta acolo împotriva insurgenței lui Öcalan din nordul Siriei. La scurt timp după începerea războiului civil sirian în 2011–12, YPG și unitățile sale de protecție a poporului au umplut rapid vidul lăsat de retragerea trupelor guvernamentale și a personalului administrativ sirian. Centrele majoritare kurde din nordul Siriei — Afrin, Kobani și Jazirah —

erau acum toate autonome. Într-adevăr, cataclismele de la începutul secolului XXI din Siria și Irak au fost cele care l-au lăsat pe geniul kurd să iasă din sticlă – singurul grup mare care a rămas apatrid în urma Primului Război Mondial și-a luat răzbunare în nordul Semilunii Fertile.

În mod crucial, lupta multianuală a PKK lui Öcalan în interiorul graniței cu Turcia din ultimele decenii ale secolului XX a intensificat identitatea kurdă de cealaltă parte a graniței atât în Siria, cât și în Irak. Nordul Siriei s-a dovedit a fi un centru al acestui fenomen, deoarece retragerea guvernului sirian din regiune a coincis cu o migrație a etnicilor kurzi din centrul și sudul Siriei spre nord în zona PYD, la fel cum au fost și kurzi din sudul Turciei și nordul Irakului. plutind în nordul Siriei pentru a ajuta atât în lupta împotriva Statului Islamic (ISIS) cât și împotriva lui Bashar al-Assad.[8]

Acea luptă a fost deosebit de sângeroasă. Între septembrie 2014 și martie 2015, Statul Islamic a asediat orașul Kobani, cu majoritate kurdă, chiar în interiorul Siriei, aproape de granița cu Turcia. Șaptezeci la sută din oraș a fost distrus, iar Kobani și împrejurimile sale au pierdut două treimi din populație, dintre care mulți au devenit refugiați și persoane strămutate.[9] În cele din urmă, puterea aeriană a SUA și forțele terestre kurde au alungat ISIS. Această colaborare a dus la crearea Forțelor Democratice Siriene, susținute de americani, o armată terestră combinată de kurzi și arabi sunniți, numărând zeci de mii.[10]

Geopolitica tuturor a fost complicată la extrem. Deși Rusia îl sprijinea pe Assad împotriva kurzilor, îi folosea și pe kurzi și în special pe Unitățile de Protecție a Poporului ca mijloc de a atenua Turcia lui Erdoğan, chiar dacă Rusia coopera cu Erdoğan în alte sfere. Statele Unite, după cum știm, îi sprijineau pe kurzi împotriva ISIS, spre supărarea Turciei.[11]

Din nou, din cauza complexității absolute a tuturor, trebuie să considerăm istoria post-Război Rece a Kurdistanului – sau partea de nord a Semilunii Fertile din Siria și Irak – ca o specie de anarhie. Prin urmare, lupta pentru a crea o guvernare coerentă și receptivă este deosebit de acută aici.

—

Am ajuns în miezul nopții în Sulaymaniyah, principalul oraș din partea de est a Kurdistanului irakian, controlat de clanul Talabani. (Partea de vest cu capitala Erbil este controlată de clanul Barzani.) Aeroportul era o structură mică și înghesuită, asemănătoare unui șopron, care îmi amintea de aeroporturile din Africa în anii 1980 și 1990. Locul avea o calitate sumbră improvizată. Deoarece zborurile către Sulaymaniyah soseau adesea în miezul nopții, coada la controlul pașapoartelor era lungă și șerpuitoare. A existat o linie separată pentru schimbarea banilor, necesară pentru a cumpăra vize la 70 USD într-o altă linie. Am simțit o atmosferă de tocmeală și negociere. Dar mi-am amintit că, cu excepția locurilor care coboară în mod neașteptat în război sau colaps economic, clădirile și procedurile aeroporturilor tind să se îmbunătățească în timp. Cineva care citește aceste cuvinte în câțiva ani s-ar putea să râdă și să spună: „Așa a fost atunci, înainte ca aeroportul frumos să fie construit". Zorii nu erau departe când mi-am găsit bagajele, am scăpat de scrum și am părăsit aeroportul. Am găsit un șofer care să mă ducă la hotel. Orașul a crescut enorm de la ultima mea vizită în 1986, cu mai bine de o treime de secol în urmă, când era un sat acoperit de vegetație și deluroasă, un punct de plecare pentru vizitarea cu gherilele kurde care luptau atât în Irak, cât și în Iran. Acum ploua slab, iar drumurile erau marcate de bălți și gropi. Cele câteva trotuare pe care le-am văzut erau sparte. Dezvoltarea a fost mereu prezentă, dar slăbită, cu excepția hotelului ciudat, a magazinului de bunuri de lux și a fripturii, care erau toate cu totul noi și strălucitor luminate ca stelele din cerurile negre libere. Planificarea urbană obsesivă care definea un loc precum Arabia Saudită era cu totul absentă. Hotelul era un turn strălucitor din era spațială, dar construcția și decorarea interioară deja trădau semnul decăderii viitoare. A fost singurul zgârie-nori din oraș. Bancomat a oferit dolari americani mai degrabă decât dinari locali irakieni, care, după cum am aflat, erau folosiți interschimbabil cu dolari. Ai plătit în dolari și ai primit schimb în dinari sau invers. Cardurile de credit erau rareori acceptate în afara câtorva hoteluri. Aceasta a fost o economie de numerar în care buzunarele tale umflate. Ceea ce au sugerat toate aceste prime impresii imediate este că mă aflam într-o fază foarte fragilă de dezvoltare: făcând parte din punct de

vedere juridic din Irak, independent funcțional; legal o democrație, împărțită funcțional între două clanuri.

De asemenea, eram conștient că mă aflu într-un loc destul de îndepărtat, izolat, în ciuda curenților încrucișați ai schimbării dinamice care au loc în atâtea alte părți ale lumii. Kurdistanul nu era doar fără ieșire la mare printre vecinii oarecum ostili de jur împrejur, ci și „încuiat de cer", așa cum îmi spusese un expert înainte de sosirea mea, deoarece aceiași vecini controlau accesul aerian în Kurdistan, ceea ce limita numărul de zboruri aici la câțiva, ajungând adesea în miezul nopții.

A venit dimineața și odată cu ea o priveliște dramatică a munților cu cupolă în toate direcțiile, goi și galben-gri la începutul primăverii. Conducerea prin oraș Sulaymaniyah a părut brusc mai normal și mai puțin intimidant decât în orele dinainte de zori, cu niște vitrine și semnalizare mai frumoase și un model de dezvoltare mai uniform. M-am certat pentru bezna mea nocturnă. Semnele erau în limba engleză și arabă, deși kurda, așa cum am spus, este o limbă indo-europeană mai apropiată de persană decât de arabă.

Primul loc pe care l-am vizitat a fost muzeul național găzduit pe locul a ceea ce fusese un centru de tortură irakian în timpul domniei lui Saddam Hussein. Clădirea nedescrisă, împărțită într-un puzzle aparent nesfârșit de celule de închisoare gri umede, fusese cândva plină de deținuți, fără căldură și foarte puține toalete. Era claustrofob la extrem. Imaginația cuiva s-a răscolit aici, contemplând exact ce s-a întâmplat în lungile decenii ale anilor 1980 și 1990, mai ales după revolta kurdă eșuată din 1991 și reacția irakiană masiv violentă, care a dus la o zonă de excludere aeriană impusă de Statele Unite împotriva regimului lui Saddam. . O cameră fusese locuită de băieți de cincisprezece ani declarați de autoritățile irakiene ca fiind de optsprezece, astfel încât să poată fi executați legal. Un băiat mâzgălise pe un perete de ciment: „Sunt pe cale să fiu executat de baathism". Au existat, de asemenea, o serie de camere căptușite cu mii de oglinzi și puncte de lumină, fiecare simbolizând unul dintre sutele de mii de kurzi masacrați de „ocupatorii baathist". Școlari kurzi s-au înghesuit în tăcere în muzeu în timpul vizitei mele, în fluxuri de ei, uitându-se cu atenție la fotografiile victimelor torturii.

Acest loc a fost un adevărat altar pentru o anumită perioadă tragică din istoria kurdă. În 1999, experimentasem același nivel de memorie comunală, construită pe devotamentul față de morți, la muzeul din Erevan dedicat victimelor genocidului turc împotriva armenilor. Afară, pe terenul muzeului, tancurile și piese de artilerie din epoca sovietică, folosite de Saddam împotriva kurzilor, stăteau ca niște dinozauri putrezici, de parcă ar fi vechi de secole și nu de decenii.

În parcurile din apropiere, Sulaymaniyah, existau numeroase statui ale poeților kurzi din trecut. Poeții erau venerați aici, un alt semn al memoriei colective. Modernitatea și naționalismul care l-a însoțit au fost mereu prezente în Sulaymaniyah. Rochia tradițională cu hijab-uri, eșarfe pentru bărbați purtate în stilul jamana și pantaloni largi era în general limitată la bătrânii din bazarul local, cu ceainăriile și moscheea în stil persan. Cu toate acestea, mi-a devenit clar că mă aflam în mijlocul unei națiuni foarte bine definite, fără o criză de identitate. Problema aici, așa cum era pe cale să învăț, nu era identitatea sau granițele. Era guvernarea de bază. La urma urmei, economia de numerar, împreună cu absența cardurilor de credit, a însemnat că sumele mari de bani nu au putut fi urmărite în mod adecvat.

—

Eram într-o cafenea modernă și elegantă din Sulaymaniyah, cu jazz soft în fundal. Bărbați și femei îmbrăcați în culori închise și purtând ochelari de designer erau singuri la mese, lucrând cu computerele lor. Aici am realizat un interviu cu președintele Institutului de Cercetare din Orientul Mijlociu, Dlawer Alaʿ Aldeen. Din moment ce avea sediul în Erbil, a fost primul și singurul interviu acordat de Zoom pe care l-am realizat în toate călătoriile mele. Purta jachetă și cravată și vorbea cu un accent britanic: un academic învățat care vorbea cu autoritate.

„Regiunea kurdă s-a descurcat bine doar în comparație cu restul Irakului”, mi-a spus el. „A noastră este o scară diferită, mai mică de eșec. Statul de drept este slab aici, dar cel puțin nu există actori non-statali înarmați.” Irakul propriu-zis a fost un stat eșuat, mi-ar spune el și toți ceilalți din Kurdistan,

consumați de un sistem de pradă etnic și sectar în care meritocrația nu avea loc. La Bagdad, prim-ministrul a fost întotdeauna șiit, președintele parlamentului un sunit, iar președintele un kurd, care aduceau fiecare în guvern convoai de compatrioți etnici.

Dar Alaʿ Aldeen nu sa liniștit din acest fapt. „Noi, în Kurdistan, am fi putut fi la un nivel atât de mai înalt de dezvoltare, precum Malaezia, de exemplu, și înaintea Tunisiei", a spus el. „În schimb, suntem ca Libanul", un stat extrem de fragil și nemăsurat de corupt. „Kurzii sunt experți în supraviețuire", a continuat el. „Dar supraviețuirea lasă puțin loc pentru creativitate și construirea instituțiilor. Clanurile Talabani și Barzani au fost timp de zeci de ani distrugători de stat, din nou, pentru a supraviețui împotriva forțelor ostile din jur. Dar acum trebuie să construim un stat. Nu avem pe nimeni de vina, în afară de noi înșine, pentru că am irosit o mare parte din ultimii douăzeci de ani de la invazia americană a Irakului. Acum avem protecția legală oferită de constituția irakiană. Niciunul dintre vecinii noștri, oricât de rele ar avea intențiile, nu ne-ar împiedica să despărțim justiția de puterea executivă, de exemplu. În schimb, structurile guvernamentale din Kurdistan au evoluat în mod natural, iar acesta este un lucru rău. Există un mare pericol în a lăsa creșterea unui stat în seama legii naturii", a explicat el. „Construirea instituțiilor și separarea puterilor este calea de ieșire din natură. Și construirea instituțiilor nu echivalează neapărat cu democrația. Instituțiile trebuie să fie pe primul loc. Priviți la succesul Singapore și Emiratele Arabe Unite. Nu sunt democratici, dar funcționează și există statul de drept." Într-adevăr, ca să repet, nu puteai scăpa de Singapore-ul lui Lee Kuan Yew nicăieri în Orientul Mijlociu. Atâția au aspirat la acel model de dezvoltare în care statul de drept, demnitatea și justiția au avut prioritate față de alegeri.

Dar apoi Alaʿ Aldeen a devenit pozitivă.

„Acum avem o societate civilă care nu a existat niciodată înainte. A început acum douăzeci de ani [după invazia americană], în timp ce în restul Irakului societatea civilă este mult mai recentă. Uită-te doar unde stai acum", referindu-se la cafeneaua pe care a văzut-o în fundal pe ecranul computerului său, care nu ar fi putut exista fără o măsură de libertate și globalizare. „Din

cauza răspândirii societății civile, liderii și politicienii trebuie să joace după noi reguli. Ei trebuie să se prezinte diferit, iar asta îi determină să se adapteze în alte moduri. Sectorul privat se extinde și el și, în cele din urmă, va fi mai puțin corupt decât este acum. Nu există nicio întoarcere aici, având în vedere că securitatea nu este cu adevărat o problemă."

Vocea lui nu era singură. După cum mi-ar spune alții, în ciuda eșecurilor aparente de aici, în ciuda salariilor neplătite și a refugiaților care au fugit din Kurdistanul irakian, în ciuda libertății insuficiente a presei și în ciuda bogăției petroliere risipite, o civilizație globală în curs de dezvoltare exprimată prin intermediul rețelelor sociale și al Internetul a însemnat că Loom of Time a lucrat, probabil, încet și aici.

—

Cu toate acestea, problemele Kurdistanului nu au putut fi minimizate.

Sarwar Abdulrahman a fost atât istoric, cât și parlamentar. Biroul său a oferit o vedere asupra expansiunii sumbre și nebunoase care este Sulaymaniyah, atât de departe de neonul pulsatoriu și dinamismul din plexiglas chiar și al societăților tulburi din Asia de Est, cum ar fi Malaezia, despre care Dlawer Alaʿ Aldeen a menționat în mod special ca marcând un nivel de dezvoltare pe care Kurdistanul ar trebui să-l aibă deja. realizat. Abdulrahman era diferit ca stil de Alaʿ Aldeen, mai puțin sofisticat în îmbrăcăminte și limbaj, mai puțin internațional, dar purtând un mesaj similar.

„În alegerile recente, doar 30% dintre oameni au votat. Boicotarea alegerilor este singurul mijloc de protest, deoarece ambele familii conducătoare, familia Barzani și Talabani, sunt profund nepopulare. După invazia americană, am aflat că, în timp ce un dictator a plecat, alți dictatori mai mici au venit să-i ia locul." Aici el a menționat nu numai cele două clanuri conducătoare, ci și strălucitul și sofisticatul președinte kurd al Irakului și fostul prim-ministru al Kurdistanului, Barham Salih, de care străinii erau îndrăgostiți în mod deosebit. Abdulrahman nu a fost însă impresionat, deoarece Salih, în ciuda legăturilor sale internaționale, a făcut prea puțină

diferență atunci când a fost la putere aici, în ciuda faptului că a adus o universitate americană la Sulaymaniyah.

„Supraviețuim, nu ne dezvoltăm", a continuat Abdulrahman. „Cum ne putem dezvolta când cei de la putere își umplu buzunarele?" Apoi a vorbit cu pasiune despre numeroasele școli care aveau mare nevoie de renovare și despre mall-urile care fuseseră construite prin plăți în numerar. În ceea ce privește noua societate civilă, el a spus că chiar și asta necesită instituții care funcționează mai bine pentru a face diferența. Cu toate acestea, spre deosebire de dezastruoasa primăvară arabă din teritorii artificiale precum Siria și Libia, el a spus că „oamenii noștri nu vor distruge ordinea" pentru că, în ciuda diferitelor clanuri, aici mai exista un adevărat stat etnic, chiar dacă nu merge nicăieri.

A fost suficientă etnia pentru a menține ordinea? M-am întrebat. Egiptul, cu populația sa copleșitoare arabă sunnită, încă avea nevoie de un stat polițienesc. La fel a făcut și Arabia Saudită, care avea, de asemenea, relativ puține diviziuni etnice sau sectare cu baze extinse, în ciuda diferitelor triburi și șiiților din provincia de Est. Turcia s-ar putea clătina după sfârșitul domniei lui Erdoğan, m-am gândit, și totuși diviziunea sa turco-kurdă ar putea fi doar un mic factor în instabilitatea sa viitoare. În ceea ce privește Kurdistanul însuși, era înconjurat de inamici istorici, iar terenul muntos a ajutat într-adevăr să ofere poporului său o identitate unică. Dar cu cât persecuțiile epocii Saddam au devenit mai îndepărtate și cu cât tinerii săi au devenit mai conectați la o cultură globală, cu atât mai puțină apărare împotriva dezordinii le-ar putea oferi poporului o etnie singulară. Statul ar trebui să ofere mai mult în termeni de onestitate, eficiență și dezvoltare sau ar putea fi o explozie aici, m-am gândit. Căci Kurdistanului îi lipsea în mod clar contractul social dintre conducător și conducător, care a fost atât de impresionant de văzut în Arabia Saudită și în statele arabe mai mici din Golf. M-am gândit la tema de bază din lucrarea clasică a regretatului Samuel Huntington, Political Order in Changing Societies (1968), care era că modernitatea produce tumult. De îndată ce s-a atins un nivel de dezvoltare politică și socială, populațiile, care au fost mereu ingrate, au tânjit la mai multe privilegii. Revoluțiile și revoltele au fost astfel nesfârșite și țesute în țesătura istoriei. Câțiva ani mai târziu,

după ce noutatea noilor libertăți personale dispare, populația saudită ar putea cere libertăți politice și mai puțină opresiune. De aceea am simțit, la începutul vizitei mele, că văd cu siguranță Kurdistanul într-un moment de tranziție. Din moment ce pentru mine era evident, dacă istoria era un ghid, că oamenii de aici nu vor accepta pentru totdeauna status quo-ul. Și asta a fost cheia Răsătului timpului. A fost un alt mod de a afirma afirmația lui Huntington despre permanența schimbărilor și a răsturnărilor, pașnice și nu. Pentru a sugera că Primăvara Arabă a eșuat și asta a fost că, ei bine, acest lucru a judecat greșit sensul istoriei, și anume că alte răscoale vor veni cu siguranță, sub diferite forme, subtile și nu, și ar putea fi deja în curs. Între timp, tot ce puteam face era să ascult oamenii de aici. Și dacă am auzit același lucru în mod repetat, ar putea însemna că am fost pe drumul cel bun.

—

Zmkan Ali Saleem a fost directorul de program al Institutului de Studii Regionale și Internaționale de la Universitatea Americană din Sulaymaniyah. A studiat Irakul de zeci de ani. Când i-am spus că căutam baze de guvernare în Orientul Mijlociu Mare, între anarhie și tiranie, el a întrerupt:

„În Irak nu există încă o cale de mijloc, în special la Bagdad. Diverse grupuri politice, miliții, rețele de patronaj cumpără guvernul într-un sistem foarte instabil, violent, care nu reușește să ofere nici măcar securitate și servicii de bază populației. Asta, la rândul său, a dus la resentimente și proteste fără sfârșit. În ceea ce privește Kurdistanul, este un duopol compus din Partidul Democrat Kurdistan [KDP] condus de Barzani și Uniunea Patriotică din Kurdistan [PUK] condusă de Talabani. Nivelul corupției este extrem, deoarece veniturile din petrol și alte afaceri sunt folosite pentru a cumpăra rețele de patronaj. KDP este mai puternic și mai puțin fragmentat decât PUK, deoarece puterea sa este concentrată în mâinile mai puține persoane. Când ajungeți la Erbil, condus de KDP, veți vedea cât de mai bogat, mai dezvoltat și organizat este, în comparație cu Sulaymaniyah, condus de PUK, care primește mai puține servicii și mai puține venituri din petrol.”

El a explicat că această situație sumbră a durat de peste trei decenii – nu de la invazia americană din 2003, ci încă de la Primul Război din Golf din 1991. Următoarele războiului din 1991 au dus la o zonă de excludere aeriană deasupra nordului Irakului, rezultând ca Saddam să-și retragă forțele din regiune. Acest lucru a condus la infuzia de ONG-uri internaționale și de ajutor masiv turcesc, deoarece Turcia a decis să colaboreze cu Barzani și Talabani împotriva PKK al lui Abdullah Öcalan.

„Este fascinant să urmărești", a continuat el, „cum un cerc restrâns de lideri de clan, care nu au reușit să construiască un stat real, poate reține o întreagă populație timp de trei decenii. În Kurdistan, duopolul acționează cu impunitate."

—

„Acest loc este ca Disneyland: ciudat, amuzant, ironic", a spus Hiwa Osman pe un ton jucăuș, dar în același timp serios. Eram într-o altă cafenea care ar fi putut fi la Paris sau Manhattan, cu tineri în grupuri mici sau singur cu computerele lor. Singurul lucru care l-ar fi putut identifica drept Kurdistan a fost că toată lumea fuma. Osman a fost jurnalist și intelectual. El a subliniat, de asemenea, că Kurdistanul ar trebui să fie la un nivel mult mai înalt de dezvoltare, în loc să fie o „cleptocrație" adormită, cu proteste dezordonate ale profesorilor și funcționarilor publici care reușesc puțin, de parcă ar face exerciții obligatorii în curtea închisorii. Nu ai putea deschide o afacere mică fără să faci plăți. Chiar dacă veniturile din petrol de 10 miliarde de dolari au venit anual ca parte a unui acord cu Irakul, iar Statele Unite și țările Uniunii Europene au plătit pentru armata și o multitudine de proiecte donatoare, era încă greu de spus unde toți banii. a ajuns.

„Uite", a spus el, „Sulaymaniyah este un loc în care practic fiecare familie a vărsat sânge de-a lungul deceniilor pentru independența țării. Toată lumea simte că a plătit un preț pentru libertate. Cu toate acestea, nu există încă un contract social ca în statele din Golful Arabic, unde nimeni nu a plătit un preț pentru prosperitatea lor. Kurdistanul, a continuat el, este un loc al apatiei generale. Prezența la vot nu este de 30%. Ele sunt de fapt sub 20 la sută. Da,

sunt alegeri libere, dar fără răspundere, în timp ce oamenii cu arme conduc. Este democrația cel mai bun sistem pentru toată lumea? Este o întrebare interesantă."

Apoi a vorbit despre regiunea PUK din Kurdistanul de Est, întărind ceea ce mi-au spus alții. Chiar și atunci când marele bătrân al politicii locale și fostul președinte irakian Jalal Talabani era în viață, PUK era un cuib de omuleți puternici și diverse facțiuni care îl înconjurau pe lider, care a guvernat „ca OLP" în maniera coruptă a lui Yasser Arafat. A fost atât de greu să faci ceva administrativ aici, motivul pentru care Sulaymaniyah lânceia. Când i-am spus impresiile mele despre aeroport, a dat din cap în semn de acord. Chiar și ținând cont de uciderile în masă ale regimului Saddam, Osman a spus că „în ceea ce privește serviciile – școli, spitale, transport public – Saddam a fost mai bun". Saddam, mi-a spus el, ar face o vizită neanunțată la un spital, ar selecta un pacient în mod arbitrar și, dacă acel pacient nu era îngrijit corespunzător, „Saddam ar executa doar administratorul spitalului". A fost cu totul brutal. Un astfel de regim s-ar fi prăbușit în vărsare de sânge în masă în timpul Primăverii arabe, la fel ca cel al Siriei, dacă George W. Bush nu l-ar fi răsturnat în 2003. Dar a avut beneficiile sale în comparație cu situația actuală. În ceea ce privește viitorul aici, Osman nu credea că liberalismul este neapărat aspirația dominantă a majorității tinerilor. „Vinerea moscheile sunt pline de tineri săraci, cei pe care nu-i vezi în aceste cafenele, care sunt susceptibili de ideologie. Islamul politic este un viitor posibil pentru Kurdistan. Nu-l socoti."

Sau era o altă alternativă. După cum mi-a spus șeful unei organizații media independente, care a supraviețuit campaniei de genocid Anfal a lui Saddam, repetând cuvintele altora cu care am vorbit: „Este mai bine să ai un dictator decât mulți, ca acum". Din păcate, „mulți" mici dictatori ai momentului nu erau nici măcar oameni făcuți pe cont propriu, ci fiii și alți descendenți ai unor oameni ca Mulla Mustafa Barzani și Jalal Talabani, care trăiseră în munți și aveau o carismă și capacități reale. Kurdistanul, printre atâtea alte lucruri, a fost o poveste a declinului familiei.

—

„O tranziție lină și graduală de la cele două clanuri devine din ce în ce mai greu de imaginat. În schimb, ai putea avea o tranziție dură, cum ar fi violența, o lovitură de stat, ce ai," a spus Stam Saeed, un tânăr înalt și sofisticat cu un ceas Apple care a aspirat să scrie despre Kurdistan pentru publicații precum Foreign Affairs și Foreign Politică și care a vorbit cu bună știință despre Machiavelli și Tucidide. Saeed era șeful cercetării politice pentru Mișcarea Schimbării, un mic partid din parlament care exista de mult timp și avea propriile sale probleme. Raționamentul său pentru o „tranziție brută" a fost simplu: „dacă nu se întâmplă nimic, atunci se poate întâmpla ceva îngrozitor". Elementele explozive, a explicat el, erau acolo pentru a le vedea. În moschei era o mișcare salafită. Generația tânără și conectată își dorea o viață mai bună și nu era interesată de poveștile despre luptele eroice din munți spuse de bunici. Încrederea dincolo de familie abia exista. „Poți mitui un judecător și poți face tot ce vrei. Nu există stat de drept, nu există transparență. Jumătate din populație din clasa de mijloc alunecă mai adânc în datorii. PUK", a continuat el, „este atât de divizată pe plan intern încât sunt posibile ciocniri violente între facțiuni, la fel ca și un conflict între PUK și KDP". Saeed a spus că o posibilă alternativă la o tranziție dură a fost o nouă mișcare politică condusă de un lider populist sau carismatic, cineva care ar putea să se ridice deasupra clanurilor și să capteze imaginația publicului și să șteargă blatul.

În acest sens, Saeed l-a menționat pe Barham Salih. Dacă Salih a părăsit președinția Irakului la Bagdad și s-ar întoarce în Kurdistan, s-ar putea califica drept o figură mesianică. Salih era unul dintre acei bărbați binecuvântați, un tehnocrat, ca Ashraf Ghani, fostul președinte al Afganistanului, care avea nenumărate contacte internaționale și era profund occidentalizat, revărsând erudiție. Astfel, străinii erau înfricoșați de el. Întrebarea a fost, totuși, nu dacă ar putea ține un seminar la un colegiu Ivy League, ci ar putea lucra într-un sistem profund corupt și bătăuș pentru a forța schimbarea. Ashraf Ghani a ajuns să fugă din Afganistan, mai degrabă decât să se lupte cu talibanii. Salih, pe de altă parte, a petrecut ani de zile atât în PUK, cât și în guvernul irakian, după invazia din 2003. Avea abilități birocratice reale și era priceput la lupte interioare. De asemenea, el mai încercase să conducă Kurdistanul ca prim-

ministru și astfel a învățat lecții utile. Prin urmare, comparația cu Ghani nu a fost cu totul corectă.

Deși viitorul era în cele din urmă de necunoscut, părea greu de crezut că staza actuală era permanentă. Am ținut minte că Sulaymaniyah și estul Kurdistanului erau mai sărace și mai nemulțumite decât Erbil și vestul Kurdistanului, unde erau banii adevărați și dezvoltarea și unde aș obține și punctul de vedere al guvernului kurd.

Era timpul să părăsesc Sulaymaniyah și să ascultăm pe alții din Erbil.

—

Drumul spre nord-vest de la Sulaymaniyah la Erbil a durat trei ore. Munții se înălțau ca niște catedrale de granit din dinți de ferăstrău pătați de zăpadă, cu vedere la pășuni verde închis. O linie falnic de creastă se extindea până la orizont, ca și cum o perdea s-ar fi tras pe cer. Flancurile munților mai mici s-au prăbușit în văi îndoite, cu vaci și oi rontăind iarbă într-o revoltă de dealuri abrupte. În unele locuri, curbura terenului părea netedă ca marmura. Ici și colo, pe aflorimente pietroase, erau sate construite din blocuri de zgârie neîmpărțite, cu bărbații în jamana și pantaloni largi, iar femeile îmbrăcate în hijab. Râurile și pâraiele erau ca o oglindă în limpezimea lor rece. Drumul nu a fost rău, în ciuda a jumătate de duzină de puncte de control conduse de oameni în trusă completă și puști de asalt. Peisajul nu putea fi mai dramatic. În punctul care marca împărțirea dintre zonele controlate de PUK și KDP, bărbații mi-au scanat pașaportul, de parcă aș călători dintr-o țară în alta. De îndată ce am trecut de punctul de control în teritoriul controlat de KDP, pozele cu panouri cu Masoud Barzani le-au înlocuit pe cele cu Jalal Talabani.

Pe teritoriul KDP a existat mult mai multe construcții, cu buldozere vopsite în culori vii la lucru, împreună cu case mai bine construite și multe reclame de pe marginea drumului. În cele din urmă, mașina a coborât într-o câmpie complet plată, unde orașul Erbil se întinde într-un model de grilă.

Erbil, un oraș de 1,5 milioane de locuitori, este de două ori mai mare decât Sulaymaniyah. Acesta a fost un adevărat oraș global, în comparație cu aspectul arheologic de șmirghel al lui Sulaymaniyah. Am văzut o panoramă

vastă de case de apartamente înalte și bine construite, bulevarde amenajate cu noi lămpi rutiere aeriene și pasaje superioare și subterane bine proiectate. În unele cazuri, cupolele strălucitoare însemnau mai degrabă centre comerciale decât moschei. Existau lanțuri internaționale de hoteluri, comunități închise și cafenele precum cele din Silicon Valley și Abu Dhabi. Dinamismul era aproape asiatic. În Erbil, cel puțin s-ar putea compara Kurdistanul cu Malaezia. Prețurile, după cum aveam să aflu, erau exorbitante. Aici erau toți banii din petrol și guvernul kurd și, în consecință, toți diplomații străini și alți oficiali au venit să trăiască și să facă afaceri. Din lipsa dezvoltării din Sulaymaniyah și din restul zonei PUK a fost clar că Kurdistanul era o denumire greșită. Erau într-adevăr doi Kurdistani în nordul Irakului, unul mai bine condus și mai bogat și celălalt mai rău condus și mai sărac. Imaginile panoului publicitar cu Masoud Barzani se întindeau pe drumurile din Erbil. El era conducătorul de facto, chiar dacă fiul său, Masrour, era oficial prim-ministru. Din nou, un dictator părea mai bun decât mulți.

Erbil era totuși două orașe: așa-numita zonă de aur în care a fost toată dezvoltarea, iar o parte mai veche era centrată în jurul Cetății veche de șapte mii de ani, un glacis abrupt ocupat inițial de sumerieni și asirieni din antichitate timpurie și luat cu asalt de mongoli în 1258 d.Hr. Aici era bazarul care te ducea înapoi cu zeci de ani în îmbrăcăminte și maniere. Nu numai că erau kurzi și turkmeni, ci și mulți arabi care fugiseră din Irak pentru siguranța și oportunitățile relative ale lui Erbil. Nu am observat nici un occidental în afară de mine în partea veche a orașului. Erbil fusese descoperit de comunitățile petroliere și de dezvoltare internațională, care s-au păstrat pentru ei înșiși. Dar încă îi lipsea securitatea necesară turismului global. Cu o noapte înainte de sosirea mea, un baraj de rachete iraniene a lovit zona din apropierea noului consulat al SUA de aici. Astfel, la fel ca și în Jeddah, m-am simțit privilegiat să vizitez un oraș vechi încă de pe harta sărbătorilor, așa cum ar fi: în acest caz clădiri și ziduri de cetăți care erau o confecție delicioasă în stil turc, persan, bizantin și kurd.

Și totuși, în ciuda comorilor sale străvechi adiacente hotelurilor, cafenelelor și restaurantelor de top, acest loc era încă Kurdistan. O guvernare mai bună în Erbil în comparație cu Sulaymaniyah a mers atât de departe. La

cel mai elegant hotel din oraș, recepționerii m-au întrebat dacă pot să-mi plătesc cheltuielile neprevăzute mai degrabă în numerar decât cu un card de credit. Peste tot în Erbil era încă o economie de numerar.

—

„Majoritatea kurzilor nu au încredere în bănci. Ei nu știu ce este o bancă sau ce face. Nu au habar despre cardurile de credit. Ei și strămoșii lor au crescut luptând cu una sau alta dintre statele din jur, așa că cercul lor de încredere este restrâns. Ei sunt suspicioși față de guvern în general. Este o chestie generațională. Doar cei tineri și conectați știu măcar ce este plasticul." Vorbitorul a fost un oficial al guvernului regional kurd din Erbil, care a preferat să nu fie numit. Așa putea vorbi mai liber despre corupție.

„Ambele părți, KDP și PUK, folosesc abuziv bugetele. Corupția în cadrul guvernului este greu de tratat. De fapt, cea mai puțin coruptă ramură a guvernului este ministerul care se ocupă de peshmerga, pentru că peshmerga sunt susținuți de Pentagon și de alte ministere externe de apărare, așa că finanțele lor sunt oarecum reglementate de armatele internaționale. În caz contrar, guvernul regional kurd a făcut unele progrese în a pune capăt salariilor duble și a altor abuzuri, dar mai este un drum lung de parcurs. De asemenea, digitalizarea pune capăt unora dintre corupția și duce la reformă. Dar este un proces pe termen lung, după ani și decenii de corupție masivă, care vine împreună cu o istorie slabă sau inexistentă ca stat modern."

Oficialul a subliniat că clanurile Barzani și Talabani au purtat un război civil sângeros între 1992 și 1996, în urma obținerii independenței de facto a Kurdistanului față de Irak, când americanii au instituit o zonă de excludere a zborului împotriva lui Saddam. Războiul civil a dus la suspiciuni de atunci. Mi-a spus că guvernul regional din Kurdistan nu poate face nimic în privința lipsei comparative de dezvoltare din Sulaymaniyah „din cauza haosului PUK", menționând lovitura de stat din iulie 2021, când fiul lui Jalal Talabani, Bafel, a preluat controlul slab asupra partidului. Pe scurt, „ai nevoie de instituții. Numai cu instituții puternice vă oferă opțiunea de a descentraliza procesul decizional, care este marca guvernanței moderne. KDP", a continuat

el, „era încă în stadiul unui lider individual puternic, Massoud Barzani, pentru că instituțiile din Erbil sunt slabe. PUK este descentralizat, dar cu instituții slabe sau inexistente, așa că există haos în Sulaymaniyah.”

—

Mohammed Shareef a predat politică la Universitatea din Kurdistan din Erbil. Deoarece crescuse parțial în Regatul Unit și făcuse călătorii dus și înapoi între acolo și Kurdistan, a putut vedea schimbări de-a lungul anilor și deceniilor. „Văd progrese aici. Văd maturizare spre un sistem liberal. Oricât de lipsit de ieșire la mare ar fi Kurdistanul și oricât de dependenți suntem de dușmani nemilosi precum Turcia și Iranul, oamenii din Kurdistan sunt practic liberi să-și trăiască viața atâta timp cât stau departe de a critica anumite persoane.”

„Birocratia este mai politicoasă”, a continuat el, „mai eficientă; vizitarea unui birou guvernamental este mai puțin un calvar decât înainte. Luați în liniște un bilet și vă așteptați rândul. Cu ani în urmă, oamenii se înghesuiau în jurul unui birocrat care cere atenție. Datorită creșterii călătoriilor în străinătate, cultura evoluează încet de-a lungul liniilor occidentale. Oamenii sunt mai pretențioși la guvernare. Având în vedere bogăția petrolului, ei vor mai mult ceva asemănător cu un stat „dădacă”. Guvernul este o oglindă a culturii unei populații, iar cultura de aici se îmbunătățește încetul cu încetul. Drepturile femeilor în Kurdistan” au trecut printr-o revoluție lentă, a spus el. Deși, așa cum mi-au spus alții, chiar dacă încă existau tabuuri stricte în ceea ce privește relațiile sexuale, tabuurile împotriva necinstei, lenei, inconsecvenței și a altor lucruri de acest fel erau mult mai slabe.

Dar Shareef mi-a spus că, cu toate problemele Kurdistanului, „absolut” nu poți compara Kurdistanul de azi cu suferințele epocii Saddam. Oamenii cu amintiri rămân recunoscători americanilor pentru zona de excludere a zborului și pentru îndepărtarea lui Saddam. Războiul din Irak nu este atât de nepopular aici, a insistat el, un lucru uimitor de auzit pentru un american. Doar cei relativ tineri și lipsiți de amintiri utilizabile, a explicat el, se plâng că epoca Saddam a fost mai bună, mai ales ori de câte ori nu le sunt plătite

salariile sau suferă privațiuni economice. Bineînțeles, problema era cea veche a simplului trecere a timpului, împreună cu cererile pentru o viață mai bună, care a explicat nostalgia ocazională pentru regimul baathist, un regim pe care din ce în ce mai puțini kurzi îl trăiseră de fapt. Între timp, s-a întâmplat să mă aflam în Kurdistan pe 16 martie 2022, la treizeci și patru de ani până a doua zi după atacul cu gaz otrăvitor al lui Saddam din 16 martie 1988 asupra a mii de civili kurzi din orașul Halabja. La ora 11, tot traficul din Erbil s-a oprit și toți pietonii au stat pe loc, păstrând câteva momente de reculegere pentru a comemora evenimentul. Amintirea statului terorist baʿatist era încă puternică.

„Irakul", a rezumat Shareef, „există doar în mintea Departamentului de Stat. Prea multă apă a trecut pe sub pod de la zona de excludere a zborului în 1991. Oricare ar fi problemele Kurdistanului, Bagdadul și celelalte orașe din Irakul arab sunt mult mai instabile și nesigure. Generația mai tânără de kurzi din școli și universități studiază engleza și nu arabă. Nimeni nu vrea să viziteze Irakul."

—

Niyaz Barzani, șeful relațiilor externe al rudei sale, președintele kurd Nechirvan Barzani, a dublat la tot ce a spus Shareef.[*] „Irakul este o poveste foarte tristă", a început Barzani. Chiar și în deceniile dinaintea loviturii de stat din 1958 și cu siguranță după aceea, „nu a existat niciodată o perioadă prelungită de stabilitate și prosperitate decât în detrimentul unui grup etnic sau sectar sau altul. Cea mai mare problemă cu Irakul este că nimeni nu a fost vreodată loial instituțiilor statului. Loialitatea a fost întotdeauna față de un grup sau altul. În prezent, nu avem un guvern irakian decât numai în nume: avem un regim șiit, asta este. În Irak propriu-zis, adevăratele elemente de putere și intimidare se află în afara guvernului." Iar guvernul, ar fi spus el, este doar despre monopolizarea utilizării forței.

Barzani a adăugat: „Decizia SUA de a-l înlătura pe Saddam a fost decizia corectă. Ai dat poporului irakian șansa de a trăi o altă poveste, de a se rupe de trecutul lor. Din păcate, nu au profitat de ocazie."

Mi-aș fi dorit să-l fi crezut. Problema este că este foarte greu pentru orice națiune sau grup mare de oameni să se rupă de trecutul său. Și politica externă ar trebui să țină cont de interesul unei națiuni, nu de un experiment de științe politice.

—

Chiar dacă situația din Irak era mult mai rea, Kurdistanul era încă prost guvernat. Două clanuri-cum-gang-uri și instituții slabe l-au definit în esență. Cu toate acestea, nu a fost deosebit de represiv. Și minoritățile au fost bine tratate. Viața era normală și previzibilă. Între timp, vecinii mult mai mari ai Kurdistanului – Irak propriu-zis, Siria, Turcia și Iran – erau fie fără lege, așa cum știm în cazul Irakului; în război în cazul Siriei; suferind o mare management economic defectuos în cazul Turciei; sau ambele teribil de represive și, de asemenea, prost gestionate în cazul Iranului. În timp ce kurzii se plângeau neîncetat, oamenii de cealaltă parte a graniței, în orice direcție, erau adesea cu totul nefericiți. Viața aici era normală, doar dezamăgitoare. Viața din apropiere era adesea intolerabil de nesigură. Kurzii, având în vedere istoria lor, nu mergeau prea rău. Dar nimeni cu care am vorbit nu a fost deloc mulțumit de situația internă actuală. În cererile lor universale pentru o guvernare mai bună existau motive de speranță.

* Președinția din Kurdistan a fost în mare parte ceremonială. Mult mai multă putere a avut premierul, Masrour Barzani. Iar tatăl lui Masrour, Massoud Barzani, a trebuit să aprobe toate deciziile mari.

Capitol
10

IRANUL SAFAVID

Spre deosebire de statele din Semiluna Fertilă, care sunt toate creații artificiale ale secolului XX, Iranul este sinonim cu o caracteristică geografică semnificativă, platoul iranian de mare altitudine, protejat de mări și munți. La fel ca Valea Nilului din Egipt, Iranul este moștenitorul unei limbi și civilizații singulare într-o varietate de forme care se întâlnesc în urmă cu milenii. Caracterul distinctiv al Iranului este sporit prin faptul că este înconjurat practic de popoare non-persane.[1] Vechiul Iran a fost opusul arhi-rival și politico-cultural al orașelor-stat grecești și al lui Alexandru cel Mare, la fel cum era arhirivalul Occidentului, al statelor din Golful Arab și al Israelului. Încă de la Herodot, din motive de geografie și civilizație, Iranul a fost în centrul istoriei lumii și a fost sediul marilor imperii - ahemenizi, sasanizi și safavide - care se întind de la Mediterana până la granițele Indiei și Chinei. Într-adevăr, Imperiul Ahemenid al lui Cyrus și Darius din antichitatea timpurie poate fi considerat primul imperiu adevărat și guvern universal din istoria înregistrată. Atât sub șah, cât și sub ayatollahi, Iranul, în secolele XX și XXI, credea că are autoritatea istorică, culturală și morală de a modela Orientul Mijlociu Mare în toate zonele în care imperiile persane dețineau cândva stăpânire.[2]

Deși Iranul ar fi constituit un imperium care se întindea încă din antichitate, safavizii moderni timpurii au fost la începutul secolului al XVI-lea, odată cu introducerea șiismului ca religie de cvasi-stat, cei care au lăsat moștenire Iranului „o identitate politică neîntreruptă”. și începutul unui stat standardizat cu mult înainte de epoca naționalismului modern, notează

profesorul de la Yale Abbas Amanat. Safavizii au reușit acest lucru, parțial, renunțând la pretențiile de estul Anatoliei, sudul Mesopotamiei și zone ale Asiei Centrale, dând astfel Iranului granițe durabile, bazate în mare parte pe diviziunea sunit-șiită.[3] Cu alte cuvinte, șiismul a ajuns să definească națiunea iraniană mai mult decât conceptul de Persia antică. Desigur, aceasta este acum în proces de a fi inversată, deoarece o revoltă postrevoluționară în Iranul anilor 2020 va avea ca efect reafirmarea unei identități persane seculare care să meargă împreună cu această eră a cosmopolitismului global. Prin urmare, gândiți-vă la ceea ce am de spus de acum înainte ca un post-mortem asupra Iranului șiit clerical.

—

La început, spiritul de construire a statului bazat pe religie al Iranului safavid și șiit a fost oarecum similar cu ceea ce celelalte două așa-numite imperii ale prafului de pușcă ale epocii moderne timpurii, otomanii și moguli, făceau pentru Turcia. și India. Safavizii înșiși au constituit un ordin sufi de kurzi, turcomani și alte minorități din nord-vestul Iranului, partea turcească azeră, lângă Marea Caspică, care și-au extins stăpânirea pe platoul iranian și împrejurimile sale la începutul secolului al XVI-lea. . Astfel a început lungul marș către epoca modernă a revoluției șiite.

Clerul șiit de inspirație safavide, care a ajuns la putere în 1979, cu birocrația și ierarhia sa elaborată formate în ultimele cinci secole și care profită de o tradiție imperială și culturală care se întocmește din antichitate, nu avea nicio comparație în rândul sunniților. Lumea arabă. Acesta este, în principal, motivul pentru care revoluția iraniană din 1978-1979, mai degrabă decât o simplă lovitură de stat sau o rebeliune populară sau o val de anarhie, așa cum este obișnuită în Orientul Mijlociu, a văzut o structură de putere complexă, cea a șahului, înlocuită rapid cu o alta, cea a ayatollahi, cu tradiția lor de învățare profundă și flerul iezuit și dominican.[4] Șahul Mohammed Reza Pahlavi reprezenta un stat occidentalizat care aducea înapoi la tradițiile persane antice și implicit seculare, în timp ce ayatollahul Seyyed Ruhollah Musavi Khomeini, pentru a-i da numele complet și titlul, reprezenta un stat

șiit bazat pe rădăcinile safavide moderne ale Iranului.[5] În oricare dintre cazuri, stabilitatea de bază și problema deținerii unei puteri coercitive suficiente pentru a guverna nu au fost niciodată problema. „Perșii au înțeles mecanismul guvernării mai mult decât arabii, berberii sau turcii”, observă Carleton Coon.[6]

Pe lângă avantajele istorice și culturale față de arabi, Iranul revoluționar a avut și cele demografice și economice.

Iranul, alături de Egipt și Turcia, este unul dintre cele mai populate state din Orientul Mijlociu. Dar, spre deosebire de multe state arabe, Iranul și-a redus de-a lungul anilor rata de creștere a populației la 1,3% în 2020, cu doar 10% din populația săi sub vârsta de cincisprezece ani, astfel încât populația sa nu crește dramatic și, prin urmare, nu este un este o povară pentru ea, deoarece este o povară pentru rivala Iranului, Arabia Saudită, unde un sfert din populație are sub cincisprezece ani.[7] În plus, Iranul, unul dintre cei mai importanți producători de petrol și gaze din lume, este situat nu pe una, ci pe două zone bogate în hidrocarburi, Golful Persic și Marea Caspică. Iranul, astfel, este principiul de organizare geopolitică atât pentru Orientul Mijlociu, cât și pentru Asia Centrală.

Și totuși Iranul nu ar fi căzut în adâncurile în care a făcut-o, cu un regim atât de sumbru, radical, total disprețuit și disfuncțional, care a distrus practic clasa de mijloc, fără slăbiciuni serioase care se întocmesc și la istorie și cultură.

De exemplu, oricât de bine definită este Persia ca politică, aproape 40% din populație este turcă azeră, turkmenă, kurdă, arabă sau un alt grup etnic non-persan.[8] Și având în vedere mozaicul geografic îndepărtat al acestor comunități, distribuite așa cum sunt în jurul vastului platou iranian, stabilitatea și controlul guvernamental suficient nu ar putea fi niciodată luate de la sine înțelese. Iranul este plin de contradicții, chiar și geografice.

Secolul al XX-lea a început de fapt cu speranță pentru Iran, cu o constituție și separarea puterilor promulgate sub dinastia turcică Qajar grav slăbită în 1907. În acest moment, restul Orientului Mijlociu era cu mult în urma Iranului în dezvoltarea politică. Cu toate acestea, progresul a fost de scurtă durată și a fost urmat în doi ani de război civil, înainte de restaurarea

constituției în 1909: acest marș tumultuos al evenimentelor a demonstrat cât de fragile erau societatea, sistemul politic și dinastia Qajar. După tulburările și mai mari din Primul Război Mondial, cu Revoluția Rusă chiar în pragul Iranului, o atmosferă de slăbiciune instituțională și declin a permis ascensiunea la putere a lui Reza Khan, un ofițer din Brigada cazaci persani, care i-a răsturnat pe Qajar și a fondat. propria sa dinastie Pahlavi în 1925. [*1]

Reza Khan Shah, așa cum a ajuns să fie cunoscut, a fost inspirat de Atatürk, care preluase puterea în Turcia în aceeași perioadă. Dar Reza Khan s-a dovedit a fi doar un Atatürk mai mic, fără sofisticarea și educația cosmopolită a acestuia din urmă la marginea de vest a Imperiului Otoman. Occidentalizarea țării de către Reza Shah a fost extrem de superficială și excentrică – nomazii au primit ordin să nu mai rătăcească; pozele cu cămila, judecată o fiară „înapoi", au fost interzise – în timp ce noul șah a adunat o vastă bogăție personală. Modernizarea și construirea instituțiilor s-au concentrat în capitală, creând „două culturi" în Iran, scrie profesorul UCLA Nikki R. Keddie: cultura occidentalizată a orașelor și cultura țărănească din ce în ce mai amărâtă a zonei rurale.[9] Apoi, de-a lungul timpului, pe măsură ce bogăția petrolieră s-a acumulat și urbanizarea s-a accelerat, contradicțiile dintre o clasă occidentalizată strălucitoare în jurul fiului lui Reza Shah, Mohammed Reza Pahlavi, și o țărănime profund înapoiată, s-au accelerat de asemenea, iar în anii 1970 satul a migrat în masă în oraș. și a învins-o, cu facțiunea de ayatollahi condusă de Khomeini ca avangarda.[10] În timp ce în anii 1950, 30% dintre iranieni locuiau în orașe, în anii 1970 jumătate dintre iranieni trăiau.[11] Am observat același fenomen în altă parte în călătoriile mele, dar în Iran fusese mai extrem și avea propriile sale caracteristici.

Iranul nu este Turcia, cu alte cuvinte. Platoul anatolian, pentru că este mai puțin arid decât omologul său iranian, deține suficiente zone de așezare interconectate, astfel încât diferența dintre sate și orașe mari și orașe, pe cât de marcată este, este încă mai puțin pronunțată decât în Iran. Mai important, Anatolia are o fațadă de o mie de mile pe Marea Mediterană, pe lângă o coastă lungă a Mării Negre, care a legat-o de-a lungul istoriei de Balcani și Rusia europeană.[12] Platoul iranian a fost o punte geografică prea

îndepărtată: prea departe și rupt de Europa pentru ca o strategie de occidentalizare – una prost concepută și una distorsionată de economia petrolului – să preia fără o inversare revoluționară violentă. Această inversare revoluționară, ar trebui spus, nu a fost susținută de toți ayatollahii, deoarece mulți dintre ei credeau că puterea politică nu va face decât să le corupte rândurile și, în cele din urmă, le-ar face să fie urâte. Chiar și în rândurile clericale, Khomeini era un radical.

Genial din punct de vedere cultural și vital din punct de vedere geografic, atât pentru Orientul Mijlociu, cât și pentru Asia Centrală, Iranul revoluționar a fost o masă de ironii, așa cum am descoperit în timpul unei vizite de câteva săptămâni acolo, la mijlocul anilor 1990, când am putut obține o viză pentru a călători în întreaga lume. țară, datorită unui oficial iranian pe care îl întâlnisem la o conferință internațională. Acest lucru a dus la două capitole lungi despre Iran pe care le-am publicat în cărțile anterioare, The Ends of the Earth (1996) și The Revenge of Geography (2012). Dar acum, în era Google, nu mă puteam întoarce în Iran, deoarece serviciile de securitate iraniene puteau afla cu ușurință că am servit în armata israeliană.

În 1994, când am călătorit prin Iran, am văzut că Revoluția Islamică începuse deja să se dezintegra. Pe atunci, la Teheran, mullahii din parlament criticau morala în declin, în timp ce fațadele blocurilor de apartamente erau pline de antene satelit, cu cea mai populară emisiune de televiziune Baywatch și cel mai popular canal MTV. După războiul Iran-Irak din 1980-1989 și moartea lui Ayatollah Khomeini, revoluția comunicațiilor a început să facă incursiuni în geografia platoului iranian, astfel încât bătălia dintre Est și Vest a fost dusă din nou în interiorul Iranului. Am descoperit că economia a fost pusă în mâinile unor comercianți mafioți opaci și informali, cu legături cu bazarurile muncitorilor, care amestecau comerțul cu bunuri de larg consum cu transporturi ilegale de arme. (Am făcut chiar și un profil al unui astfel de bazari pentru The Atlantic.[13]) Am vizitat orașul sfânt Qom, cu altarele sale spectaculoase de faianță încadrate pe munți vulcanici, și am intervievat studenți ai seminarului islamic implicați în abstracțiile medievale. gândit în timp ce tirania și corupția umpleau golul din jurul lor. Dar am găsit, de asemenea, în Qom un centru major pentru studiul dreptului, al limbilor și al

filosofiei, un alt exemplu al nivelului înalt de cultură al Iranului. Elevii au întrebat despre iudaismul meu, într-un mod curios și respectuos. În Isfahan, am făcut o plimbare noaptea târziu de-a lungul Zayande Rud, râul care străbate orașul, unde familiile au tăbărât, stând pe covoare în jurul focurilor mici pe care le făcuseră pentru a sărbători sărbătoarea zoroastriană a No Ruz. A fost un semn al identității preislamice robuste a Iranului, care, combinată cu limba sa unică persană, a făcut din acesta un grup de civilizație veche și nu un stat artificial precum Siria și Irakul. Și în acea plimbare de noapte târziu, în ciuda protestelor clerului, am observat multă ținere de mână între tineri și femei și mult machiaj și oja pe femei. La Shiraz, am vizitat mormântul poetului persan din secolul al XIV-lea Hafiz, un loc în care un număr mare de iranieni se adună la amurg, purtând trandafiri în mâini pentru a celebra senzualitatea dătătoare de viață a lui Hafiz. Hafiz a scris metaforic despre vin și plăcerile cărnii și este denunțat de conservatorii islamici ca fiind cvasi-blasfemior. Cu toate acestea, am văzut grupuri de iranieni făcându-și fotografiile făcute lângă mormântul lui.[14]

Am simțit o cultură a straturilor, bogată în paradoxuri, precum și cu idei și filozofie, în care oamenii au descoperit spații private de libertate în cadrul unui sistem revoluționar elaborat. În timp ce Arabia Saudită și statele din Golful Arab erau locuri de politici de putere brute, transparente și empirice, emanând dintr-o tradiție de dispute tribale în deșert, interpretarea Iranului a fost întotdeauna mai dificilă, deoarece emana dintr-o bogată tapiserie de imperii, în care Khomeini, ca să-l citez pe regretatul intelectual și savantul din Orientul Mijlociu Fouad Ajami, nu era decât un „șah cu turban”.[15]

Trecutul este peste tot în politica iraniană. Într-adevăr, a existat întotdeauna această extravaganță stilistică și tendință de exagerare retorică. Când Khomeini a vorbit despre „Satanii mari și mai mici” și despre „aroganța care devorează lumea” a Statelor Unite, fostul specialist în zonă CIA Graham Fuller a observat că Khomeini făcea ecou modului teatral al Imperiului Safavid.[16]

—

Totuși, pentru a înțelege natura și mecanica regimului clerical – atât de necesar pentru a vedea viitorul Iranului dincolo de Revoluția Islamică – trebuie mai întâi să explorezi moștenirea imperială safavidă în termenii religiei șiite.

Șiismul se pretează să fie o religie de stat, nu numai pentru că a fost răspândit în Iran de către Imperiul Safavid, ci și datorită ideologiei sale religioase particulare. Șiitismul înseamnă literal Shi'at Ali, sau „partidul lui Ali", nepotul și ginerele profetului Mahomed și, potrivit șiiților, succesorul de drept al profetului. Ali a domnit ca calif din 656 până în 661 d.Hr., când a fost asasinat. De atunci șiiții s-au opus, în esență, liniei tradiționale de succesiune a califilor sunniți, devenind o facțiune sau „partid", după cum sugerează numele lor. În plus, iranienii sunt șiiți de doisprezece. Ei cred atât în stăpânirea politică, cât și în cea spirituală a celor doisprezece imami succesivi și de drept care urmează lui Mahomed, ultimul dintre care, Mahdi, este ascuns și trăiește în „ocultare" și se va dezvălui la sfârșitul zilelor. Tradiția șiită, cu alte cuvinte, mult mai mult decât tradiția sunnită, este obsedată de putere și de cine îi conduce pe credincioși. Acest lucru se datorează unei mari greșeli percepute la începuturile islamului, când nu numai că Ali a fost asasinat, dar fiul său Husayn și armata lui Husayn au fost masacrați la Karbala, în sudul Irakului, de forțele califului Yazid al Imperiului Omayyad. Un grad puternic de pesimism și resentimente, precum și de martiriu, este astfel inclus în psihologia șiită, făcându-i în general suspicioși față de autoritatea politică, cu excepția propriei lor. Într-adevăr, după cum explică Vali Nasr, în timp ce sunniții au o „preocupare cu ordinea", șiiții sunt preocupați de „valori" și, prin urmare, pun mai puțin în considerare ceea ce crede majoritatea guvernantă. Ei sunt adevărați opozitori.[17]

Jurnalistul britanic Edward Mortimer, în cartea sa revoluționară Faith and Power: The Politics of Islam, subliniază că, în cazul șiiților Twelver, un asemenea scepticism față de cei care dețin autoritate are o bază doctrinară fermă. „Faptul că guvernul tinde să fie rău sau ne-islamic nu este doar un fapt observabil și regretabil: este în natura lucrurilor atâta timp cât imamul de drept nu a luat lucrurile în mână, ceea ce nu se va întâmpla până acum. sfârşitul timpului." Din cauza acestei înjosiri a statului, ea face ca o

„organizație religioasă” separată... nedependentă de stat, este absolut necesară. Astfel, clerul șiit iranian a reușit să dezvolte o „identitate corporativă distinctă” care, în cele din urmă, a făcut din ei o forță politică alternativă, extrem de organizată, la cea a șahului.[18]

Cu toate acestea, Khomeini a fost cel care, spre deosebire de alți clerici șiiți, a dus această identitate corporativă cu un pas mai departe în lupta împotriva unui șah puternic secular, represiv și bombastic. Islamul, a insistat Khomeini, este politic sau nu este nimic. Aducând spre casă ideea: „Nu era Profetul, rugăciunile lui Dumnezeu să fie asupra lui, un politician?”[*2] Astfel, Khomeini, în scrierile sale, sa referit la Mahomed ca primul revoluționar adevărat, care a creat o credință care a creat un lanț. de nesfârşite tulburări politice. Dar, în timp ce islamul sunit în ultimele decenii a avut dificultăți în a crea entități politice stabile, din cauza tendinței sale birocratice mai slabe, Khomeini își conducea personal pe cei doisprezece șiiți tocmai în direcția controlului statului.

Și această direcție în care i-a condus a fost, de asemenea, hotărât nedemocratică, deși cu o întorsătură. Khomeini a declarat că guvernul islamic al Iranului șiit trebuie să fie „reprezentantul [martirului] Ali”. Prin urmare, trebuie să fie legitim, spre deosebire de uzurpatorii lui Ali, și asta însemna, în opinia lui Khomeini, „constituțional”. Dar, după cum explică Mortimer, Khomeini nu însemna constituțional în sensul obișnuit – sau cel puțin în cel occidental – al termenului. Căci deasupra guvernului trebuie să existe un „lider suprem”, un faqih sau un jurist, „un expert în legea divină pe care guvernul există pentru a-l aplica.”[19] Această Wilayat al-Faqih („regula juristului”) însemna tutela. pe baza cunoștințelor teologice care conferă faqih-ului sau juristului un mandat semi-divin.[20] Khomeini citează aici un proverb conform căruia „juriștii sunt conducători peste sultani”, deoarece primii sunt mai înțelepți în modurile legii islamice și, prin urmare, mai înțelepți în modurile lumii politice.[21]

Modernistul sunit egiptean din secolul al XIX-lea, Mohammed Abduh, a scris, de asemenea, despre o hotărâre de jurist conform cunoștințelor sale despre lege și în consultare constantă cu liderii populari.[22] Dar în formularea lui Khomeini există ceva periculos de utopic în această construcție

și imitație a noțiunii platonice de rege-filosof: aceea a unui înțelept infailibil căruia conducătorii aleși trebuie să se supună.[23] De exemplu, diferența cheie dintre un lider suprem, un faqih și un papă este că papa catolic nu guvernează o geografie definită, ci o comunitate de credincioși care trăiesc cu toții sub propriile guverne alese sau nealese în propriile lor teritorii suverane, pentru a la care papa însuși poate face întotdeauna apel, dar nu poate ordona într-un sens laic să facă ceva, în timp ce faqih-ul lui Khomeini deține puterea supremă asupra unui anumit guvern și a unei anumite geografii. Acest lucru face din juristul ideal al lui Khomeini, care guvernează în numele religiei, dar ale cărui hotărâri trebuie să fie fără echivoc politice - pentru că implică ființe umane în limite fizice concrete - cel mai periculos tip de dictator, deoarece hotărârile sale, oricât de crude sau nedrepte, sunt date în numele unei virtuţi religioase şi morale superioare.

Există un nume pentru acest fenomen: leninism. Vladimir Lenin a bătut tehnica modernă și justificarea masei, a organizat cruzimea și controlul gândirii în numele unei virtuți și puritate superioare. Căci comunismul și dictatura proletariatului ar fi putut la fel de bine să fie o religie, în care toate formele și modurile de activitate umană erau judecate după un singur standard ideologic, la fel cum aproape totul în Iranul revoluționar era văzut și judecat în termeni religioși. Fie că era vorba de Partidul Comunist sau de regulamentul teocratic, a fost impus în mintea tuturor, a fost în fiecare școală, în fiecare companie privată, în fiecare unitate militară și așa mai departe. Cel puțin în primii ani, înainte ca Revoluția Islamică să înceapă să se calcifieze, clerul șiit practic a aspirat oxigenul din aerul politicii.

Într-un fel, ceea ce se întâmplase era aproape inevitabil. Deoarece absolutismul propriu al statului Pahlavi, împreună cu eșecul său de a construi o circumscripție politică, a demolat toate formele de infrastructură politică, puțin altceva decât un regim șiit revoluționar ar fi putut apărea atunci. Faptul că un sistem politic stabil a condus la altul a fost un semn atât al modernității Iranului, cât și al influenței durabile a safavidelor moderni timpurii.[24]

De fapt, în timp ce imaginile și simbolismul erau islamice, metodele Revoluției Islamice din Iran, în care Khomeini a fost instalat ca lider suprem sau faqih, au fost europene. Spectacolele și execuțiile dușmanilor ideologici ai

noului regim (de obicei oficiali ai fostei monarhii Pahlavi), confiscarea pe scară largă a proprietății private, ședințele de îndoctrinare teatrală și rușine, forțarea în exil a sute de mii de oameni și femei – „toate acestea se datorează mult mai mult exemplelor lui Robespierre și Stalin decât celor ale lui Muhammed și Ali", scrie Bernard Lewis.[25]

În mod tragic, deși Revoluția Islamică a pretins că a dat Iranului un început nou și mai egalitar, toate legăturile cu trecutul constituțional al Iranului din epoca Qajar, care părea atât de promițător și democratic la acea vreme, au fost respinse și abia s-au gândit la ele.[26]] Tirania pahlavilor a fost pur și simplu înlocuită cu cea a ayatollahilor; la fel cum tirania ţarilor a fost înlocuită cu cea a bolşevicilor din Rusia. Și în fiecare caz, rezultatul a fost mai rău decât înainte, datorită elementului radical, utopic – și a presupunerii virtuții perfecte – de care monarhia tradițională îi lipsește adesea, din fericire. Dacă nu ar fi fost revoluțiile ruse și iraniene, atât Rusia, cât și Iranul ar fi putut evolua în cursul secolului al XX-lea în monarhii constituționale extrem de imperfecte și prieteni cu jumătate de inimă ai Occidentului, mai degrabă decât în monstruozitățile morale și politice în care au devenit. .

S-ar putea adăuga că noua Republică Islamică, în special sub influența pseudo-franceză a lui Abolhasan Bani-Sadr, care a servit ca prim ei președinte direct sub Liderul Suprem, a purtat un tiers-mondisme marxist neclar (element de lume a treia), ca revoluția s-a întins în special către săracii urbani ruralizați în spiritul războiului de clasă și datorită sprijinului revoluției pentru mișcările de eliberare de pe tot globul.[27] De fapt, primul vizitator străin în Republica Islamică a fost președintele Organizației pentru Eliberarea Palestinei, Yasser Arafat, însăși icoana revoluției lumii a treia la acea vreme. Mai mult decât atât, regretatul lider al Egiptului, Gamal Abdel Nasser, a fost susținut la Teheranul revoluționar pentru anti-occidentalismul său și pentru umilirea Statelor Unite și a puterilor europene cu o generație înaintea lui Khomeini.

Căci Revoluția Islamică a fost foarte mult despre răzbunare și împuternicire. La urma urmei, proaspăt în mințile iraniene a fost lovitura de stat din 1953 împotriva prim-ministrului Mohammed Mosaddeq, care cel puțin în mintea populară a fost orchestrată de CIA și informațiile britanice,

urmată de repunerea la putere a lui Shah Mohammed Reza Pahlavi. A existat, de asemenea, amintirea Iranului – deși niciodată colonizat oficial ca lumea arabă – care a suferit încălcări teritoriale de către ruși și britanici în secolul al XIX-lea și începutul secolului XX. Toate acestea au ajuns la fierbere pe străzile capitalei iraniene la sfârșitul anilor 1970 și mai ales în luarea a cincizeci și doi de ostatici de la ambasada SUA la Teheran. Cu toate acestea, oricât de justificată din punct de vedere istoric ar fi fost acest resentiment, evident că a mers prea departe. Căci în jurul demonstrațiilor în masă anti-șah plutea aerul periculos al utopiei și respingerea totală a ordinii internaționale. La fel ca în lucrarea utopică a lui Jean-Jacques Rousseau, Contractul social, Revoluția iraniană era pe cale să înceapă din nou de la zero, de parcă încercările și necazurile lumii seculare de-a lungul istoriei ar fi de puține importanțe.[28] Numai idealul, în acest caz cel al șiitului Wilayat al-Faqih, a contat.

Iranul la sfârșitul anilor 1970, după cum observă jurnalistul și specialistul în zonă Robin Wright, a constituit „ultima mare revoluție" a secolului XX. După cum spune ea, revoluția iraniană a constituit „unul dintre punctele de cotitură ale secolului", care în Orientul Mijlociu nu poate fi comparat decât cu înființarea statului Israel și cu prăbușirea Imperiului Otoman.[29] Revoluția iraniană a stimulat violența sectantă din Orientul Mijlociu până în subcontinentul indian. A făcut Iranul șiit și Arabia Saudită wahhabită rivali doctrinari și strategici după ce au fost aliați neliniștiți într-o ordine condusă de americani și a dus războiul civil libanez pe o cale și mai tortuoasă și mai violentă.[*3] Într-adevăr, impactul lui Khomeini la nivel mondial ca lider revoluționar poate fi asemănat cu cel al lui Lenin, Mao Zedong și Ho Chi Minh. Niciun gânditor musulman din epocile moderne sau moderne timpurii – nici Mohammed Abduh, nici Hassan al-Banna, nici altul – nu a avut efectul regional și global al lui Khomeini.[30]

Efectul a fost global deoarece Revoluția Islamică a fost prima revoluție de clasă mondială care a fost televizată. Tehnologia a jucat tot timpul un rol cheie în răsturnarea șahului. De ani de zile, casetele și casetele video cu predicile exilatului Khomeini circulau în Iran. Apoi, în octombrie 1978, vicepreședintele de atunci al Irakului Saddam Hussein, parțial sub presiunea

greșită a șahului, l-a expulzat pe Khomeini din orașul sfânt șiit Najaf din sudul Irakului, unde locuia în exil din 1965, forțându-l pe Khomeini să intre. un nou loc de exil, mult mai îndepărtat de Iran, în suburbia pariziană Neauphle-le-Château. Dar acolo, în atmosfera mai liberă și, prin urmare, mai accesibilă a capitalei franceze, Khomeini s-a așezat cu picioarele încrucișate sub un măr, și-a adunat adepții și a sedus metodic o media mondială simpatică cu turbanul, barba albă, privirea austeră și răspunsurile fără compromisuri. la întrebările care au fost pregătite în prealabil.

Și de ce n-ar fi fost intrigat o mass-media liberală? Așa cum revoluționarii francezi promiseseră război capelor încoronate ale Europei și așa cum bolșevicii promiseseră un război împotriva tuturor formelor de imperialism, începând cu cel al țarului, Khomeini, acest sfânt exotic și bătrân, promitea un război împotriva tirania lui Shah și imperialismul Occidentului. Testul tuturor marilor revoluții este că obiectivele lor nu sunt limitate la țările lor de origine.

—

Dar tocmai obiectivele fără compromisuri și cuprinzătoare fac o revoluție mare și care o transformă într-o catastrofă, deoarece politica de succes este aproape întotdeauna o chestiune de moderație și compromis, mai degrabă decât de extreme. Revoluțiile întruchipează o tiranie a virtuții. Ei fac vechea ordine și pe cei care o susțin nu doar greșite, ci imorale și, prin urmare, merită distrugere. Aceasta este o lume intelectuală a romantismului și intoleranței, în timp ce guvernarea iluminată a fost întotdeauna despre găsirea unui mijloc practic. Rareori revoluționarilor le trece prin minte că ordinea împotriva cărora se răzvrătesc poate fi întotdeauna înrăutățită: că raiul la care aspiră se poate transforma întotdeauna într-un iad mai adânc. Este exact ceea ce s-a întâmplat în Rusia și Iran și pentru o vreme în Franța revoluționară de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

În anii imediat care au urmat revoluției din 1978–79, Iranul a devenit un loc al fricii și al represiunii sufocante. Muzica a fost interzisă; sexele separate. Coeducația a fost eliminată. Femeile au fost forțate să-și acopere toate corpurile în negru, cu excepția fețelor. „Poliția morală” care patrula pe străzi

a impus o astfel de disciplină. Au fost lapidari și plutoniere de împușcare. Alcoolul era interzis. Săracii au rămas săraci, iar clasa de mijloc a fost decimată economic. Capitala întinsă a Teheranului a purtat pe fundalul unui modernism sumbru și sumbru, deoarece oamenii au fost forțați să-și reprima instinctele naturale. Viața umană, cu toată bucuria ei, fusese zdrobită de o doctrină. Rezultatul total al Revoluției Islamice din Iran a fost timp de câteva decenii o generație cinică. Războiul Iran-Irak care a durat un deceniu, prin impunerea unei discipline sumbre și sângeroase asupra țării – și atât continuând, cât și intensificând psihologia martiriului – a fost de fapt, potrivit unui expert, „singura epocă de aur" a revoluției.[31] pentru religia însăși, revoluția care s-a făcut în numele ei a marcat sfârșitul adevăratului devotament, pe măsură ce închinarea a devenit inseparabilă de politică. Iranul a rămas mulți ani într-o fază sovietică târzie calcificată: ceea ce înseamnă că prăbușirea stăpânirii mullahilor era la fel de probabil să ducă la o formă de haos, separatism etnic sau o nouă tiranie, mai degrabă decât la o ordine liberală, în ciuda durerile de revoltă liberale din 2022, centrate pe eliminarea hijabului.

Și totuși, „nicio altă țară din lumea musulmană nu este atât de plină de fervoare intelectuală și experimentare culturală la toate nivelurile societății" precum Iranul, scrie Vali Nasr, care timp de mulți ani a fost decanul Școlii de Studii Internaționale Avansate a Universității Johns Hopkins, „și în nici un loc în lumea musulmană modernitatea nu este examinată la fel de serios și amănunțit."[32]

Iranul adăpostește mai mult potențial uman decât poate orice civilizație de pe pământ, dar a locuit într-un iad politic care este, de fapt, prețul cerut de multe revoluții. Republica Islamică s-a născut parțial din neprevăzute neprevăzute în 1978–79: exilul lui Khomeini de la Najaf la Paris, care l-a adus în atenția presei mondiale; cancerul șahului, care l-a făcut să fie slab politic și nehotărât; răspunsul, în general, vacilant al președintelui Jimmy Carter la revolta în masă anti-regim și preluarea ambasadei SUA. Actuala răsturnare iraniană – poate chiar o contrarevoluție condusă de social media – ar putea fi, de asemenea, o chestiune de neprevăzute neprevăzute: adică interacțiunile shakespeariane între actori cheie care, prin deplasarea Iranului

pe axa sa, mută întregul Orient Apropiat într-un nou ciclu de istorie. . Amintiți-vă că revolta populară împotriva purtării hijabului, aprinsă de uciderea Mahsa Amini, în vârstă de douăzeci și doi de ani, o femeie etnic-kurdă, de către poliția morală în septembrie 2022, a fost doar primul capitol dintr-un imprevizibil. lanț de evenimente.

Savantul Ray Takeyh din Consiliul pentru Relații Externe scrie: „Republica Islamică este astăzi un regim fără o circumscripție reală [la fel ca cea a șahului], acoperindu-se într-o ideologie în care puțini cred. Forțele sale de securitate arată formidabile, dar la fel și armata lui Shah și poliția secretă."[33]

Prin urmare, viitorul Iranului va fi la fel de tumultuos, surprinzător și dramatic ca trecutul său recent, schimbând Orientul Mijlociu Mare în acest proces. Pentru că lupta pentru găsirea unui sistem de ordine în Iran care să fie în același timp stabil și legitim, precum și uman, începe acum serios.

—

Acum, după o jumătate de secol de întuneric, am putea fi la începutul sfârșitului. Așa cum Revoluția Islamică a văzut transferul de putere relativ perfect de la șah la mullahi, Iranul a putut vedea un alt transfer de putere la fel de dramatic. Iranul ar putea fi suficient de coerent din punct de vedere geopolitic pentru a evita haosul care a însoțit dorințele de democrație într-un stat atât de desenat artificial precum Irakul de alături. Nu fi cinic cu privire la perspectivele democrației iraniene.

Un regim postrevoluționar, sau mai ales unul contrarevoluționar care repudiază ayatollahii, ar putea schimba Orientul Mijlociu la fel de mult pe cât prăbușirea Zidului Berlinului a schimbat Europa.

Timp de zeci de ani, Washingtonul a sprijinit autocrațiile conservatoare din Golful Arabului împotriva unui Iran cu înverșunare anti-american și anti-israelian. Aceste monarhii pot să nu fie democrații, dar sunt venerabile emirate și regate care nu au fost concepute artificial și sunt relativ bine guvernate. Arabia Saudită ar putea să ofenseze personalul umanitar occidental, dar așa cum am scris, saudiții au folosit tehnologia pentru a

eficientiza guvernarea și au permis femeilor să se îmbrace mai puțin modest și să trăiască o viață mai normală.

Cu toate acestea, viitorul ar putea vedea SUA apropiindu-se de un Iran nou democratic, ajutând în același timp la negocierea acordurilor de pace între acesta și Israel și, de asemenea, cu arabii din Golf. Desigur, competiția dintre Iran și statele arabe nu s-ar încheia chiar dacă mullahii ar cădea, dar ar putea foarte bine să fie atenuată de un nou Teheran care se îndepărtează de aventurismul regional și se concentrează pe dezvoltarea internă.

Într-adevăr, monarhii din Golf ar saluta un Iran mai liberal – și nu ar vedea nicio contradicție în a face acest lucru – dacă Teheranul și-ar pune capăt intențiilor ostile în Yemen și în alte părți și și-ar reduce programele de arme, nucleare și de altă natură. Scapă de facțiunea radicală a mullahilor și Orientul Mijlociu ar putea intra într-o perioadă de relativă pace. Irakul, Siria și Libanul s-ar putea stabili treptat fără prezența milițiilor susținute de Iran.

Și în timp ce Iranul nu este arab, o demonstrație dramatică a democrației acolo ar putea avea o influență pozitivă asupra politicii emergente din Africa de Nord arabă, inclusiv Egipt, unde regimurile sunt mai puțin iluminate decât în Golf.

Există, desigur, un nou wild card în aceasta, China, și modul în care un nou Orient Mijlociu ar reacționa în lanț cu influența crescândă a Beijingului. După cum saudiții s-au chinuit să-mi spună, China vine la masă cu o mulțime de afaceri, o nevoie devorantă de petrol din Golf și fără prelegeri morale despre drepturile omului sau democrație. Foamea Chinei de hidrocarburi va compensa parțial tendința globală către surse regenerabile în următorii ani.

Dar saudiții și ceilalți arabi din Golf vor avea nevoie în continuare de o relație substanțială de securitate cu SUA, deoarece ar putea trece decenii până când prezența militară a Chinei în regiune să fie egală cu cea a Americii. La sfârșitul zilei, numai SUA îi pot proteja pe arabii din Golf.

Un Iran democratic ar adăuga o întorsătură la toate acestea. Nu numai că ar fi – cu mai multe amplitudini – mai dinamic din punct de vedere economic decât actualul stat iranian, dar, din cauza geografiei și geopoliticii, ar fi un punct critic pentru Inițiativa Belt and Road a Chinei. Chinezii nu le va deranja dacă Iranul este democratic, iar noul regim iranian ar dori, de

asemenea, dezvoltarea în continuare a legăturilor de transport terestru - feroviar, drumuri și conducte - către China.

Un Iran post-clerical ar fi inițial foarte pro-occidental, din cauza experienței sale cu mullahii. Dar, de-a lungul timpului, pe măsură ce a devenit o piesă mare de puzzle a integrării eurasiatice, s-ar putea dezvolta legături și mai puternice cu China autoritara decât, de exemplu, Germania le are acum.

Adică, un Orient Mijlociu mai pașnic și mai integrat ar putea prezenta de fapt o nouă provocare pentru SUA, din cauza concurenței cu Beijingul. Aproximativ 85 de milioane de oameni dintr-un teritoriu extrem de strategic vor fi integrati brusc în economia globală; Iranul va deveni o mină de aur pentru afacerile internaționale și va face parte integrantă din următoarea fază a globalizării. Un Iran democratic nu va spori o lume post-americană la fel de mult, ci o va complica și o va diversifica.

OMITE NOTELE

*1 Pahlavi se referă la o scriere persană din antichitatea târzie și miroase a trecutului preislamic.

*2 Mortimer, p. 326. Cuvintele „este politic sau nu este nimic” sunt rezumarea autorului a gândirii lui Khomeini.

*3 Acesta este subiectul cărții din 2020 a lui Kim Ghattas Black Wave: Saudi Arabia, Iran, and the Fourty-Year Rivalry That Unraveled Culture, Religion, and Collective Memory in the Middle East.

Capitol
11

CALEA PATANILOR

Prima mea vizită în Afganistan a fost în noiembrie 1973. Am călătorit cu autobuzul de la granița cu Iranul din vest și am vizitat cele trei orașe principale Herat, Kandahar și Kabul în drum spre est până la granița cu Pakistanul. În timp ce treceam granița din Iranul șahului, un australian înalt, cu păr lung, mărgele și cizme înalte de piele, care venea din cealaltă direcție, a arătat în spatele lui către punctul de frontieră afgan și a exclamat pe un ton tare și auto-dramatizator. , „Acolo este răsăritul”.

Într-adevăr, în timp ce partea iraniană a graniței era îngrijită și aproape antiseptică, punctul de frontieră afgan era un haos total. În ceea ce privește orașele pe care le-am vizitat, toate aveau un aspect extrem de sărac, zdrobit de muște și de frontieră, pline de bărbați cu barbă în turbane și alte forme de îmbrăcăminte tribală. Aveam douăzeci și unu de ani și simțeam că m-am întors în timp într-un alt secol.

Eram complet ignorant, desigur.

Afganistanul pe care l-am văzut atunci era în mod crucial în pace. Soseaua de centură îngustă care a făcut ca serviciul cu autobuzul de pasageri dintre marile orașe să fie relativ sigur și ușor a fost o minune de dezvoltare și inginerie. Oficiile poștale au funcționat, deoarece am trimis scrisori acasă care au ajuns. Mai era o cale clară de urmat pentru țară. Mai degrabă decât anarhic, Afganistanul a fost atunci mai ordonat decât în orice moment în experiența mea ulterioară din ultima jumătate de secol.

De fapt, 1973 a fost anul în care norii de furtună au început să se adune peste politica țării. Cu doar patru luni înainte de călătoria mea, în iulie 1973,

regele Mohammed Zahir Shah, ale cărui patru decenii la putere au adus o relativă stabilitate și o dezvoltare modestă, a fost răsturnat de vărul său primar și fost prim-ministru, Mohammed Daoud. Daoud era aproape de sovietici și era susținut de filiala mai puțin extremă Parcham („Banner”) a Partidului Comunist Afgan. Intenția lui a fost să extindă brațul regimului dincolo de orașele mari în hinterlandele tribale de dragul dezvoltării moderne obligatorii. Dar triburile dominate de bărbați nu doreau nicio parte a dezvoltării moderne, deoarece era o amenințare pentru modul lor de viață, oricât de înapoiat ar fi părut pentru alții modul lor de viață. Triburile au cerut să fie lăsate în pace, astfel încât guvernarea să fie ceva care să continue să existe doar în orașe și de-a lungul drumului îngust dintre ele. Poate că Afganistanul era subdezvoltat, dar tirania fostului rege fusese una uşoară şi neideologică; spre deosebire de a lui Daoud. Acum bătaile la uşă în miezul nopţii au devenit obişnuite.

Cinci ani mai târziu, în 1978, Daoud a fost asasinat de filiala mai extremă Khalq („Mase”) a comuniștilor afgani, loială poetului și autodeclarat idealist marxist Nur Mohammed Taraki, care devenise nerăbdător de lipsa de rezultate a lui Daoud și de ritm lent de schimbare. Mulți prizonieri politici au început să fie executați la închisoarea Pul-i-Charkhi din Kabul. La un an după aceea, Taraki însuși a fost răsturnat și sugrumat până la moarte de colegul său conspirator comunist Hafizullah Amin, descris de diplomații străini drept un „psihopat brutal”. În acel moment, rebeliunea mujahidin din toată țara și-a adunat putere, ca reacție la crescendo-ul lui Amin de epurări, execuții în masă și confiscări de terenuri rurale. În încercarea de a restabili ordinea internă în noul lor satelit afgan, armata sovietică a invadat la sfârșitul anului, ucigându-l pe Amin și instalând un Parchami mai moderat, Babrak Karmal, ca noul lider afgan. Încetul cu încetul, căutând un control sporit asupra afacerilor afgane, sovieticii s-au implicat profund în politica afgană, astfel încât invazia lor a fost un punct final logic pentru ani de intervenții liniștite eșuate, începând cu răsturnarea regelui Zahir Shah. Războiul ulterior sovietic împotriva mujahidinilor a înfruntat o elită urbană modernizată a comuniștilor cu sute de mii de pădureni profund religioși și tribali, pe care Statele Unite și

Arabia Saudită i-ar susține în cele din urmă din bazele din Pakistan. Aproape o jumătate de secol de război continuu începuse acum.

Data viitoare când am vizitat Afganistanul a fost în 1987, din Pakistan, călătorind pe jos și pe catâr și purtând un shalwar kameez tradițional și o pălărie plată de lână din regiunea Hindu Kush. Eram încorporat cu una dintre grupurile mujahidini care luptau cu sovietici. Călătorind cu autobuzul în sus pe pasul Khyber pentru a ajunge la zona de frontieră cu Afganistan, am văzut peisajul pierdendu-și strălucirea apoasă, de teracotă și fiind înlocuit de o masă de dealuri ondulate, cu crustă de plăcintă, ale căror gradienți cicatrici și cindrii avertizează atât asupra căldurii. și frigul și alte mijloace de disconfort fizic. Pământul sa ridicat în sus, departe de podeaua tropicală luxuriantă a subcontinentului indian și în deșeurile răcoroase și goale ale Asiei Centrale. [1]

În săptămâni de privare, în această călătorie și în alte călătorii cu mujahidinii, pentru a fi martorii războiului lor împotriva sovieticilor pe parcursul unei perioade de doi ani la sfârșitul anilor 1980, diviziunea dintre Afganistan și granițele sale pakistaneze s-a pierdut pentru mine și o nouă , o diviziune dură a apărut atât în timpul experiențelor mele, cât și al lecturii mele continue despre Afganistan. Această nouă diviziune pe care o deslusisem era una politică și istorică. A fost între imperiu și anarhie, care în cazul Afganistanului și provinciilor de graniță pakistaneze de la Frontiera de Nord-Vest și Baluchistan a fost mai distilat și definit mai clar decât în orice loc pe care l-am cunoscut între Mediterana și China.[*1] Pentru că. această regiune vastă și pustie de câmpii asemănătoare hârtiei abrazive și stânci de calcar care separa platoul iranian de subcontinentul indian a fost în termeni politici o luptă a puterilor imperiale din afara împotriva confederațiilor tribale indigene, abia organizate.

Și ar putea să capete un aspect modern mortal.

Ultima mea incursiune în Afganistanul distrus de război din anii 1980 a fost în orașul sudic Kandahar, numit după Alexandru cel Mare, al cărui nume arab era Iskandar. De fapt, mare parte din ceea ce am văzut acolo evoca antichitatea. Bombardele sovietice cu covoare reducaseră orașul la o plapumă întinsă de ruine gravate pe nisipul sterp, ca Palmira în deșertul sirian. În acest

sit arheologic nou era o armată regulată susținută de sovietici care lua foc de la gherilele mujahidini din toate părțile. Era toamna lui 1988, un moment istoric. Forțele sovietice care au rămas în oraș și pe aeroportul din apropiere se aflau mai la sud decât fusese vreodată oricare dintre camarazii lor, iar retragerea lor iminentă ar semnala prima redesenare spre nord a hărții imperiale a Kremlinului de la sfârșitul secolului al XVII-lea. Niciodată înainte sau de atunci sovieticii nu au fost atât de aproape de apele calde ultrastrategice ale Oceanului Indian: un premiu geopolitic care a contribuit în primul rând la aprinderea interesului Kremlinului pentru Afganistan.

Dar aeroportul Kandahar devenise acum Khe Sanh sovietic.[2]

Triburile afgane au devastat astfel un alt imperiu, la fel cum cu secole înainte însăși identitatea lor fusese creată de o luptă imperială. Afganistanul a fost întotdeauna o rețea fragilă de triburi și etnii situate între Imperiul țarist rus la nord și nord-vest și Imperiul Britanic din subcontinentul indian la sud și sud-est.

—

Povestea afgană modernă începe în Kandahar cu un bărbat călare. Acel bărbat era Ahmad Khan, liderul contingentului etnic Pashtun sau „Pathan” din armata lui Nadir Shah cel Mare, regele persan ale cărui forțe jefuiseră și jefuiseră Delhi la mijlocul secolului al XVIII-lea. Chiar dacă Nadir Shah învinsese forțele lui Ahmad Khan în luptă, regele persan a încorporat de acum înainte forțele lui Ahmad Khan în propria sa armată, câștigând loialitatea lui Ahmad Khan.

Într-o noapte din 1747, simțind un complot împotriva regelui, Ahmad Khan și pathanii săi tribali au mers în tabăra regală de la Quchan, în estul Iranului, pentru a-l proteja. În zori, vederea corpului fără cap al lui Nadir Shah a salutat forța Pathan. Ahmad Shah și cei patru mii de călăreți ai săi au fugit din tabără în timp ce fostii adepți ai regelui au jefuit-o. Urmărit de aceste trupe ostile, Ahmad Khan a trimis o forță de diversiune la Herat și a condus cea mai mare parte a cavaleriei sale spre sud-est, spre Kandahar.

„În călătoria sa până la Kandahar, Ahmad Khan s-a gândit repede”, scrie Sir Olaf Caroe, soldatul și diplomatul britanic, în The Pathans: 550 B.C.A.D. 1957.[3] Kandahar se afla într-o zonă de frontieră între patria persană la vest și teritoriile Mughal la est, pe care perșii sub Nadir Shah le cuceriseră recent. În acest imens deșert de sânge și tulburare, Ahmad Khan a conceput o oază de ordine: un regat afgan nativ care va fi sancționat de oricine ar conduce acum Persia, în schimbul căruia ar patrula agresiv noile teritorii ale Persiei la est. Afgan este cuvântul persan pentru „Pathan”. Legenda Pathan spune că tocmai în acel moment Ahmad Khan a căzut într-o caravană care ducea în Persia chiar comorile indiene care îl ispitiseră pe Nadir Shah cu câțiva ani mai devreme. Această comoară includea diamantul Koh-i-noor, care urma să finanțeze noul imperiu afgan al lui Ahmad Khan.

Ahmad Khan avea doar douăzeci și patru de ani când a devenit regele Ahmad Shah. Într-o tabără din afara Kandahar, după cum spune Caroe, ceilalți membri ai tribului Pathan „au luat bucăți de iarbă în gură ca semn că erau vitele și fiarele lui de povară.”[4] Pentru că lui Ahmad Shah îi plăcea să poarte un cercel modelat din perle, a devenit cunoscut sub titlul Durr-i-Durran („Perla perlelor”). De acum înainte, el și rudele lui Pathan din sudul Afganistanului și granițele sale de est vor fi cunoscuți ca Durrani.[5] Imperiul Durrani avea să devină în cele din urmă Afganistanul modern, un domeniu tribal slab după moartea lui Ahmad Shah situat între imperii mai puternice în mai multe direcții. Ultimul rege al acestui ciclu a fost Zahir Shah, destituit în 1973.

—

Dar de-a lungul întregii istorii, deși cronologia corespunde epocii moderne timpurii - de la Renaștere la Revoluția Industrială - Afganistanul nu a devenit niciodată modern. Modernismul se referă la ideologii, mișcări de masă și construirea statului ca însoțitori ale dezvoltării tehnologice, în timp ce baza principală a politicii afgane au fost întotdeauna triburile, care rezistă unor astfel de categorii organizaționale. Triburile conotă o grupare parțial organizată și egalitară, existând ca vaste familii extinse cu numeroase

subdiviziuni. Ele sunt, în fraza evocatoare a regretatului etnolog francez Germaine Tillion, „republici de veri”.[6]

Cu toate acestea, triburile sunt subestimate sever, mai ales de liberali și marxisti, care sunt obsedați de progres, pe care îl echivalează cu puterea de modernizare a unui stat puternic care poate vindeca greșelile sociale. Triburile, pe de altă parte, reprezintă o forță socială sub nivelul statului.[7] Triburile sunt asociate cu anarhia doar din cauza interacțiunii lor cu modernitatea, adică cu propria noastră lume și perturbarea pe care aceasta le-a provocat societăților lor. Afganistanul, alături de Yemen, sunt în prezent cele mai violente versiuni ale acestui tragic fenomen. Dar singure, înarmate doar cu tradiția și religia atât de disprețuită de liberalii occidentali, triburile funcționează destul de bine, așa cum a sugerat însuși Sfântul Augustin în gândurile sale despre Africa de Nord.[8] Într-adevăr, anarhia a venit în Afganistan nu cu Ahmad Khan în anii 1700, ci cu comuniștii locali susținuți de sovietici în anii 1970, care au încercat să impună cu forța o ideologie europeană modernă pe modele tribale vechi pe care le considerau corupte și „înapoiate, ” la fel cum anarhia a venit în Irak când americanii au încercat să impună principiile democratice occidentale unei societăți care, în ciuda ororilor Baathismului – o altă ideologie modernă înrădăcinată în Europa – a rămas într-o măsură impresionantă tribală.[9]

Toate acestea mi-au fost aduse acasă în timpul unei vizite pe care am făcut-o acum aproape un sfert de secol în provincia pakistaneză Baluchistan, la granița cu Afganistan, cu 9/11 încă în viitor. Vorbeam cu șeful tribului Raisani de 20.000 de oameni, Nawabzada Mir Lashkari Raisani, în interiorul complexului său zidit protejat de gărzi de corp cu turbane albe, înarmați cu puști de asalt Kalashnikov. Raisanii, care sunt etnici baluch și vorbesc o limbă de origine sudică a Indiei, sunt dușmani tradiționali ai Bugtis, un alt trib etnic-baluch, și fac parte din mozaicul de culturi care formează granița accidentată care unește subcontinentul cu sudul Asiei Centrale. „Guvernul vrea să distrugă sistemul tribal”, mi-a spus Mir Lashkari Raisani. „Dar nu există instituții care să-l înlocuiască. O mare parte din timpul meu o petrec decidând cazurile care, într-o altă țară, vor fi tratate de instanțele de familie.” În timp ce devoram mormane de orez și carne picant la grătar așezate pe un

covor în reședința lui, el a continuat: „Triburile sunt rețele mari de asistență socială. Nu au nevoie de Pakistan. Doar armata are nevoie de Pakistan". Triburile și diferitele grupuri etnice s-ar putea apăra bine fără stat, adică. Ei – nu statul – au monopolizat folosirea violenței. Și pentru că erau multe triburi concurente, a fost o situație hobbesiană, în care niciun grup nu a monopolizat folosirea violenței: anarhia, cu alte cuvinte. Într-adevăr, bazarul internațional de arme și fluxul nerestricționat de droguri și bunuri electronice au crescut de fapt autonomia triburilor, a explicat el.[10]

Asemenea circumstanțe s-au intensificat abia după 11 septembrie și în deceniile care au urmat, care au văzut că mai multe arme au intrat în regiune, chiar dacă statele afgane și pakistaneze s-au luptat să mențină coerența. În granițele pakistaneze ale Afganistanului, armata pakistaneză, așa cum a indicat Raisani, rămâne singura forță instituțională existentă dincolo de triburile înseși. Iar referirea disprețuitoare a liderului tribal Raisani la aceasta demonstrează cât de ineficientă a fost în ochii lui acea armată în teritoriile învecinate Afganistanului.

Într-adevăr, Afganistanul și, într-o măsură mai mică, Pakistanul sunt state slabe care plutesc între imperiu și anarhie, așa cum vom descoperi din ce în ce mai mult. Dar în interiorul acestor construcții politice slabe, deși formalizate se află, după cum observă savantul britanic Anatol Lieven, grupuri foarte puternice și funcționale, în special cele tribale și feudale.[11]

Mai mult, aceste grupuri puternice și care funcționează bine formează un model spațial distinct pe hartă, unul care nu este deloc coerent cu granițele legale. În acest fel, a fi jurnalist care a acoperit războiul mujahidinului împotriva forței de ocupație sovietice din anii 1980 a fost foarte instructiv din punct de vedere geopolitic. M-a învățat care sunt adevăratele diviziuni ale hărții de relief în această parte a lumii, care bate joc de diviziunile oarecum false înregistrate de frontierele legale.

Acoperirea războiului însemna să parcurgă distanțe mari cu mujahidini. Și mujahidinii reflectau toate diviziunile etnice și tribale ale Afganistanului, care, la rândul lor, le reflectau pe cele geografice. Deși harta politică oficială a înregistrat o graniță care separă Afganistanul de Pakistan, care merge de la nord la sud, nu a existat deloc graniță, deoarece pathanii tribali locuiau de

ambele părți ale acesteia; nici Pathanii nu respectau această graniță, deoarece armata pakistaneză era ineficientă pe aici și armata afgană abia exista. Chiar și aspectul legal al frontierei, desenat de trimisul britanic Sir Mortimer Durand în 1893, nu a fost niciodată acceptat de Afganistan, deoarece a blocat milioane de Pathani, grupul etnic afgan dominant, în așa-numitele agenții tribale de cealaltă parte a frontierei. frontieră în India britanică, care va deveni mai târziu Pakistan. Cu toate acestea, a existat o adevărată graniță - lanțul muntos Hindu Kush care desparte nordul Afganistanului de estul și sudul Afganistanului. Pathanii trăiau la sud și la est de Hindu Kush de ambele părți ale graniței legale-cum-fictive Afganistan-Pakistan, în timp ce etnicii tadjici trăiau la nord de lanțul muntos.

Tadjicii, care vorbeau o formă provincială de persană veche numită Dari, erau, de regulă, mai educați decât Pathanii și, spre deosebire de Pathani, ei erau mai puțin marcați de tribalism. Acest lucru le-a oferit un avantaj în lupta cu sovieticii. De fapt, tadjicii l-au produs pe cel mai eficient și mai carismatic lider mujahidin, Ahmad Shah Massoud. Massoud, care s-a născut în jurul anului 1950, a studiat ingineria la Kabul înainte de război și vorbea fluent franceza. Absența relativă a tribalismului în rândul tadjicilor și înclinația lor pentru organizarea în stil modern i-au permis lui Massoud să mobilizeze mii de mujahidini obișnuiți. Până la momentul în care sovieticii s-au retras în eșec din Afganistan, la sfârșitul anilor 1980, armata de gherilă a lui Massoud număra 50.000.[12]

A fost nevoie de trei săptămâni de drumeții pe unele dintre cele mai accidentate terenuri din lume pentru a ajunge de la granița cu Pakistanul la valea Panjshir, pe partea de nord a Hindu Kush, care a constituit zona de operațiuni a lui Massoud. Doar cei mai îndârjiți jurnaliști s-au putut descurca și eu nu am fost unul dintre ei. În orice caz, Massoud și tadjicii săi mai bine organizați au fost excepția de la motivul general pentru care sovieticii au pierdut războiul: sovieticii au pierdut din cauza incapacității lor de a face față forței naturii care au fost pathanii tribali ai granițelor afgane și pakistaneze, ale căror diviziuni foarte intestine, lipsa de coordonare și mentalitatea chijotică, brutală și alb-negru în ceea ce privește luptele au făcut imposibil de

abordat amenințarea de gherilă pe care o reprezentau. Pathanii, într-un cuvânt, erau o prelungire a unui peisaj cu totul accidentat și imposibil.

—

Aici ne aflăm la problema centrală cu privire la întreaga provocare a guvernanței și stabilității politice din Afganistan și Pakistan: o regiune pe care factorii de decizie din SUA, în flerul lor pentru frazeologia urâtă și urâtă, au numit-o „AfPak”. Într-un cuvânt, totul este despre Pushtuns (în tonul mai blând al dialectului sudic), sau Pukhtuns (în sunetele guturale ale celui nordic), sau într-o veche variantă hindustaniză favorizată de britanici, Pathans. Oricum ați alege să le numiți, ele au fost un element incontestabil de energie, explozibilitate și instabilitate care afectează această regiune.

De fapt, privind o hartă în relief, s-ar putea construi cu ușurință o țară numită Pukhtunistan - căminul celor peste 50 de milioane de Pukhtuns sau Pathani din lume - care se află între munții Hindu Kush și râul Indus și se suprapune cu granița afgano-pakistană. . Granița Afganistan-Pakistan, așa cum am văzut, nu este, în realitate, deloc o graniță, ci, în cuvintele lui Sugata Bose, un istoric de la Harvard, „inima... a unei expansive indo-persane și indo-islamice economice, culturale și domeniu politic care [a] cuprins Afganistan și Punjab timp de două milenii.”[13]

Pentru a înțelege oamenii acestei lumi, ale căror configurații tribale l-au precedat cu mii de ani pe Ahmed Shah și conceptul de Afganistan, ar trebui să începem, să repetăm, cu peisajul imposibil de uscat și intimidant, în special cel al agențiilor tribale pakistaneze care se învecinează prezent- ziua Afganistan. „Un secret al stăpânirii Frontierei de Nord-Vest este de căutat în imensa pânză pitorească pe care Pathanul își joacă viața, o pânză adusă în relief viu de schimbările bruște și crude ale climatului... căldură îngrozitoare, o furtună de praf. peste câmpia Peshawar”, scrie Sir Olaf Caroe, cel mai important specialist britanic în zona colonială care s-a ocupat de pathanii din Primul Război Mondial până în ultimii ani ai Războiului Rece. „Bătătura și urzeala acestei tapiserii sunt țesute în sufletele și trupurile oamenilor care se mișcă înaintea ei. Multe lucruri sunt dure, dar totul este desenat pe tonuri

puternice care țin respirația și uneori aduc lacrimi, aproape de durere."[14] Caroe era în mod clar un sentimental, așa cum sugerează corespondentul străin New York Times Declan Walsh.[15] Dar având în vedere serviciul extins al lui Caroe în regiune, el și-a câștigat părerile, care, când le-am întâlnit pentru prima dată într-o librărie din Peshawar, în 1988, aveau un anumit suel de adevăr, având în vedere privațiunile pe care le experimentasem trekking de zeci de mile cu mujahidin.

Într-adevăr, este un peisaj care ajută la creșterea atât a violenței, cât și a stoicismului, potrivit antropologului Charles Lindholm, care a petrecut ani de zile lucrând pe teren printre pathani.[16]

Pathanii sunt cea mai mare societate tribală existentă din lume, împărțită în sute de triburi subdivizate la rândul lor în clanuri sau khel, care apoi se descompun în sisteme familiale mai mici, extinse. Vorbim despre un nivel de organizare profund, deși informal, oricât de opac și premodern ar fi de fapt. Expertiza lor în război a fost observată pentru prima dată de Herodot acum 2.500 de ani.[17] De-a lungul mileniilor, Pathanii au pus la pământ un invadator străin după altul: mongoli, sikh, britanici, sovietici și americani. Pentru britanici, Pathanii erau „cei mai admirabili dușmani cu care s-au confruntat vreodată în luptă", scrie regretatul jurnalist englez Geoffrey Moorhouse.[18]

Mentalitatea Pathan este exprimată în mod popular prin Pukhtunwali, „calea Pathanului", în esență codul de comportament oarecum mitic Pathan. Prima și cea mai importantă poruncă a lui Pukhtunwali este badal, „răzbunare". Nu doar omul care a fost nedreptățit, ci familia și khelul lui, chiar și tribul său, trebuie să caute răzbunare ca o obligație. O altă poruncă este melmastia, „ospitalitate", în special pentru străin, cu ofrande de hrană și cazare.[19] Onoarea feminină, loialitatea și cavalerismul reprezintă alte porunci în acest canon dur de conduită pre-islamic. Există, de asemenea, jerga, „arbitraj", folosit pentru guvernare și soluționarea disputelor: o ilustrare a modului în care Pathanii nu au nevoie de prelegeri din Occident cu privire la democrație. Cu siguranță, liderii occidentali au avut o obsesie de a formaliza comportamentul politic în societățile îndepărtate pe care abia le înțeleg și nu le apreciază.

Desigur, prea multe discuții despre Pukhtunwali tentează stereotipuri, având în vedere că au existat „piloți Pathan și vedete pop, generali și ambasadori”, după cum subliniază Walsh.[20] Cu toate acestea, Pukhtunwali surprinde un element decisiv al culturii Pathan pe care l-am experimentat direct cu mujahidini în anii 1980; cu talibanii reprezentând celălalt capăt al spectrului dintre piloți și vedetele pop.

În 1979, sovieticii începuseră să conducă milioane de acești Pathani peste linia Durand în Pakistan, pe care Pathanii l-au folosit apoi ca bază din spate pentru a lansa atacuri înapoi peste graniță în Afganistanul ocupat de sovietici. Pathanii au avut avantajul de a fi încă printre rudele lor de susținere de pe partea pakistaneză a graniței, precum și de a primi ajutor masiv de la americani, saudiți și dictatorul militar pakistanez Muhammad Zia-ul-Haq. Acest lucru a fost atât din motive ideologice, cât și geopolitice: într-adevăr, imperiului sovietic nu i se putea permite să avanseze în subcontinentul indian și spre Oceanul Indian și a trebuit să fie întors. Între timp, tadjicii lui Massoud îi atacau pe sovietici la nord de Hindu Kush. Ambii mujahidini, Pathan și Tadjik, precum și grupuri etnice mai puțin numeroase, cum ar fi forțele uzbece sub comandantul Rashid Dostum, nu au trebuit să-i învingă pe sovietici, ci doar să facă ocupația lor prea costisitoare pentru a fi susținută.

După un deceniu de lupte, sovieticii o avuseseră. La retragerea sovietică în 1989, mujahidinii s-au grăbit și au preluat puterea. A urmat anarhia, deoarece mujahidinii nu au fost niciodată o mișcare unită, ci un ansamblu de grupuri disparate. Tadjicii au fost împărțiți de pathani, iar grupurile pathane au fost împărțite între ele prin khel, trib, regiune și diferite abordări ale islamului. Ocupația străină din anii 1980 s-a transformat rapid într-un coșmar hobbesian al tuturor împotriva tuturor, cu orașe bombardate și distruse, astfel încât o facțiune să obțină un avantaj temporar față de alta. A-l numi război civil era prea amabil, deoarece asta implica o realitate clară, bifurcată, a unei părți organizate care se luptă cu alta. Acest lucru a fost agravat de faptul că, în timpul ocupației sovietice, pakistanezii și americanii au oferit o mare parte din ajutorul lor celor mai extreme și sângeroase grupuri Pathan, în special Hezb-e-Islami („Partidul Islamic”) al lui Gulbuddin Hekmatyar, condus în mod semnificativ de Pathani cu studii urbane. Din nou, urbanizarea și

întâlnirea cu modernismul, în special la universitatea din Kabul, au condus la o ideologie mai extremă.

Haosul a fost de așa natură încât jurnalistul pakistanez Ahmed Rashid, călătorind în 1993 de la granița cu Pakistanul la Kandahar, în sudul Afganistanului, a întâmpinat douăzeci de blocaje rutiere, fiecare condus de un grup armat diferit.[21] Afganistanul se afla într-o asemenea stare de dezintegrare – cu violuri ale tinerilor băieți și fete, răpiri și jafuri armate comune și rămase nepedepsite – încât talibanii au apărut în partea de sud și est a țării pentru a umple vidul la mijlocul anilor 1990. Cu cât tulburarea este mai mare, cu atât ordinea care urmează este mai extremă, cu cât populația devine suficient de disperată pentru orice fel de antidot.

Talibanii aveau să devină chipul naționalismului etnic-Pathan în anii următori, chiar dacă grupul s-a identificat ca fiind pur islamic. Pedepsele pe care talibanii le-au aplicat, cum ar fi lapidarea și decapitarea, au fost informate spiritual nu numai de legea islamică shari'a, ci și de Pukhtunwali. Acesta nu a fost extremism născut din urbanizare și ideologie modernă, precum cel al comuniștilor afgani din anii 1970, dar nici nu a fost cu totul primitiv, așa cum au susținut mulți. Talibanii, favorizând în cele din urmă ideologia în detrimentul tiparelor de rudenie, au fost, în felul său, o forță de modernizare. Cu armele sale inventate în Occident și Uniunea Sovietică și susținute așa cum sunt forțele talibane de către agenția pakistaneză de informații inter-servicii (ISI), care a asistat și la formarea talibanilor, talibanii reprezintă interacțiunea Orientului Mijlociu Mare cu occidentalizarea și în acest caz o respingere conștientă a acestuia.

Respingerea totală de către talibani a Occidentului, a cărui susținere a mujahidinilor în anii 1980 a fost un factor în anarhia de la începutul anilor 1990, a jucat un rol în decizia sa de a permite Al-Qaida lui Osama bin Laden să stabilească baze în Afganistan. Bin Laden a avut o istorie în Afganistan. El îi susținuse pe mujahidini împotriva sovieticilor cu arme și bani de la granițele pakistaneze în anii 1980 și, în mod natural, era legat de mai multe grupuri de mujahidini. Ideea este că talibanii nu au ieșit dintr-un vid. Grupul avea rădăcini în însăși mișcarea mujahidinilor, adică în elementele sale mai conservatoare și tribale. Iar pentru mujahidin, pentru talibani și pentru Osama

bin Laden, asaltul comuniștilor asupra modului lor de viață, care a început în anii 1970 și a continuat prin invazia sovietică, a reprezentat doar o formă de pătrundere fără Dumnezeu a Occidentului în pământurile lor; la fel cum americanii care aveau să invadeze Afganistanul în 2001 — în urma atacurilor al-Qaeda asupra Pentagonului și World Trade Center — au reprezentat altul. În timp ce americanii au înțeles conceptul de Occident ca incluzând Statele Unite și Europa, pentru afgani a inclus și Uniunea Sovietică, deoarece comunismul era o filozofie a lumii exterioare moderne născută din intelectualii occidentali. Astfel, lupta a continuat după invadarea Statelor Unite. În loc ca sovieticii să fie asediați de pathani, întăriți de baze peste granița legală din Pakistan, soldații și marinarii americani au fost, începând cu anii 2000, asediați de pathani, ajutați într-o măsură și de bazele din interiorul Pakistanului. Aceiași lideri pathani pe care americanii îi susținuseră în mod special ca parte a mișcării mujahidin împotriva sovieticilor, cum ar fi Hekmatyar și cu totul nemilosul războinic Jalaluddin Haqqani, erau acum proeminenți în lupta împotriva invadatorilor americani înșiși. Haqqani, care luase bani și arme considerabile de la americani în anii 1980, și-a aliniat luptătorii din granița pakistaneză Waziristan cu al-Qaeda în anii 1990 și nu numai.[*2]

Americanii făcuseră schimb de locuri cu sovieticii.

Amprenta ușoară și letală pe care americanii au adoptat-o la invazia lor din octombrie 2001 a Afganistanului, în care Beretele Verzi și alte forțe de operațiuni speciale s-au legat de Alianța de Nord (descendentul organizațional al luptătorilor tadjici aliniați cu Massoud), a reușit să răstoarne regimul taliban. . Dar, curând după aceea, americanii au început să construiască baze masive și să reverse din ce în ce mai multe trupe în Afganistan, imitând fără să vrea ceea ce făcuseră sovieticii: într-adevăr, principala fortificație sovietică din Bagram, la nord de Kabul, a devenit principala fortificație americană. Cel mai lung război al Americii, care avea să dureze două decenii, începuse; iar Afganistanul, care în 2001 era deja la al treilea deceniu de război, a început să experimenteze un conflict militar violent ca o condiție permanentă multigenerațională.

Armata americană avea acum de-a face cu o țară care se afla aproape de partea de jos a indicelui de dezvoltare umană al Națiunilor Unite. În timp ce Irakul, în ajunul invaziei SUA din 2003, ocupa locul 126 din 189 de țări, rata sa de alfabetizare s-a situat în jurul a 70%. În schimb, rata de alfabetizare a Afganistanului a fost de 28%. Iar Afganistanul cuprindea cu 30% mai mult teritoriu decât Irakul. Luați în considerare, de asemenea, că 77 la sută dintre irakieni locuiau în zone urbane la momentul celei mai intense implicări militare americane, concentrate puternic în Bagdadul mare, astfel încât reducerea violenței în capitala irakiană a avut un efect calmant asupra întregii țări. În Afganistanul muntos, urbanizarea a fost de doar 30%, astfel că eforturile de contrainsurgență într-un sat sau regiune nu ar avea probabil niciun efect asupra altuia.[22]

Armata americană a încercat aproape orice în Afganistan. A aplicat contrainsurgența, în care un număr relativ mic de trupe locuiau printre comunitățile de civili afgani, protejându-i de atacurile talibanilor, concentrându-se în același timp pe nevoile lor umanitare. Asemenea baze mici erau răspândite în regiuni semnificative ale țării. Am fost încorporat ca reporter în două dintre ele timp de câteva săptămâni în 2003, în estul și sudul Afganistanului. Pentru că era încă la începutul războiului, moralul era rezonabil la aceste baze și exista așteptarea că războiul va fi cumva triumfător. Dar anii au trecut. Armata americană a schimbat frecvent comandanții, care aduceau fiecare strategie nouă sau îmbunătățită. Americanii au introdus tot mai multe trupe în țară. Periodic, pe parcursul perioadei de douăzeci de ani, a fost anunțat un „nou început” sau ceva de genul acesta. Mereu s-a spus că facem progrese, chiar dacă nu am făcut-o. Am fost mereu pe punctul de a construi democrația, chiar dacă regimurile afgane pe care le-am susținut au fost aduse la putere în alegeri eronate și uneori haotice. Aceste regimuri au fost înfundate în corupție și lupte interioare și au controlat relativ puțin zona rurală, unde talibanii au hoinărit și au condus. Între timp, tensiunile legate de politică s-au diminuat și au curs între armata americană și ambasada americană la Kabul, precum și cu contingentele trupelor coaliției din alte țări. În cele din urmă, după mulți ani, a fost admis în privat, deși nu s-a declarat niciodată public, că am rămas în Afganistan nu din cauza oricăror idealuri

democratice despre care credeam că vor prinde rădăcini acolo, ci din cauza fricii de o repetare umilitoare a Saigonului în 1975, când capitala vietnameză a fost depășiți de trupele comuniste, cu ultimii americani și dependenții lor vietnamezi agățați de elicoptere la ieșire.

Nicio altă țară din lume nu simboliza la acea vreme declinul imperiului american la fel de mult ca Afganistanul, mai ales imediat după retragerea finală, sângeroasă și haotică de la sfârșitul verii anului 2021. La început, a existat un simț idealist al misiunii. . După aceea, odată ce a devenit evident că nu putem reface țara într-o democrație stabilă, am simțit că trebuie, la fel ca britanicii din secolul al XIX-lea, să lucrăm cu triburile pentru a evita lansarea unui alt 11 septembrie asupra afganului. sol. Dar și acea strategie, care a reprezentat imperialismul în forma sa cea mai înaltă și cea mai banală, a devenit politic imposibil de susținut la Washington și pe frontul intern.

De fapt, în timp ce chinezii, pakistanezii, indienii și iranienii dezvoltă proiecte energetice și miniere în Afganistan și lângă acesta, Statele Unite nu au niciun viitor comercial în țară. A cheltuit sute de miliarde de dolari acolo pentru a crea ceea ce nu ar putea fi creat niciodată: o democrație autosusținută, vag, pe liniile occidentale. Numai puterile învecinate, în special China, printr-o combinație de energie și tranzacții comerciale care aduc o anumită ordine și dezvoltare, pot ajuta la stabilizarea Afganistanului. Statele Unite, obsedate de democrația în stil occidental, nu au putut.

Într-adevăr, Afganistanul reprezintă triumful forțelor deterministe ale geografiei, istoriei, culturii și conștientizării etnice și sectare, pathanii, tadjicii, uzbecii, hazarii și alții concurând violent pentru pete de pământ.[23] Intervențiile militare americane în Afganistan, Irak și Libia au vizat ideea că am putea reface societăți și că experiența noastră istorică a fost într-un fel mai importantă pentru aceste țări decât propriile lor experiențe și idealuri istorice.

China, care a fost în esență neinteresată de modul în care s-au guvernat partenerii săi comerciali, a avut avantajul cel puțin în această parte a lumii. Pentru că China este conștient realistă, îmbrățișând stabilitatea în detrimentul anarhiei.

—

Forțele deterministe ale geografiei au, de asemenea, destul de multe de spus despre istoria secolelor XX și XXI a Pakistanului. Pakistanul acoperă frontiera deșertică de nord-vest a subcontinentului indian. Administrația civilă britanică sa extins doar la Lahore, în fertilul Punjab, lângă granița de est a Pakistanului cu India; Arhitectura sa Mughal, grădinile și bazarurile bogate îi conferă lui Lahore o asemănare mai strânsă cu orașele din India decât cu orice alt loc din Pakistan. Dar restul Pakistanului – agențiile tribale și pustiul alcalin din Sind – nu a fost niciodată cu adevărat supus de britanici sau de oricine altcineva – cu siguranță nu de civili. Această zonă a fost extrem de subdezvoltată în comparație cu India britanică. Chiar și Karachi, un oraș de 27 de milioane de oameni, ciuruit de violențe sectare, era doar o așezare izolată pe Marea Arabiei când britanicii au plecat, astfel că îi lipsește urbanitatea civilizatoare a Lahore. Islamabad, capitala sterilă a Pakistanului, cu străzi mărginite de structuri moghul-staliniste, nu a fost construită decât în anii 1960. Astfel, când 7 milioane de refugiați musulmani, care fugiseră din India la Partition, au creat Pakistanul, armata a preluat în mod natural controlul asupra acestui ținut de frontieră întins, afectat de rivalități tribale și etnice, unde politica a devenit rapid un forum birocratic pentru răzbunare și compromisuri neplăcute, implicând fântâni de apă, mori de făină, rețele de electricitate și altele asemenea.[24] Repet, Pakistanul este un stat slab, abia capabil să stăpânească o multitudine de grupuri puternice, agitate și profund angajate. De asemenea, fie că este oficial sub guvern militar sau civil, Pakistanul a fost întotdeauna în esență un stat condus de militari care stabilește parametri pentru ceea ce politicienii civili pot și nu pot face.

Acest lucru nu înseamnă că Pakistanul este o creație artificială, așa cum o spune o mare parte din înțelepciunea convențională. Mai degrabă decât o entitate modernă simulată, Pakistanul este întruchiparea geografică și națională a tuturor invaziilor musulmane care au pătruns în India de-a lungul istoriei sale, în timp ce sud-vestul Pakistanului este regiunea subcontinentală ocupată pentru prima dată de arabii musulmani care au invadat din Orientul Mijlociu. Râul Indus, mult mai mult decât Gange, a avut întotdeauna o relație organică cu lumile arabe, persane și turcice. Este oportun din punct de vedere istoric și geografic ca civilizația din Valea Indusului, cu mult timp în urmă o

satrapie a Persiei ahemenide și bastionul dinainte al imperiului din Orientul Apropiat al lui Alexandru cel Mare, astăzi este profund implicată în curentele politice care se învârtesc prin Orientul Mijlociu, dintre care extremismul islamic formează o parte. element. Acesta nu este determinism, ci doar recunoașterea unui model evident.

Dar a fi bine înrădăcinat istoric și geografic nu garantează în sine stabilitatea. Deși un stat de frontieră musulman între munți și câmpii a existat adesea în istoria subcontinentului, acel trecut a aparținut unei lumi nu a granițelor fixe, ci mai degrabă a sferelor de control în mișcare perpetuă, determinate de desfășurarea armatelor - așa a fost lumea medievală. Ghaznavizii, sultanatul Delhi și dinastia Mughal controlau toate frontiera de nord-vest a subcontinentului, dar granițele lor erau vagi și oarecum diferite unele de altele. Astfel, Pakistanul nu poate pretinde că granițele sale sunt legitimate doar de istorie. Legitimitatea poate veni doar dintr-o bună guvernare și instituții puternice. Fără asta, ne întoarcem la harta medievală, ceea ce în ochii Washingtonului este „AfPak”.[25]

Faptul că personalitatea politică a Pakistanului este văzută ca fiind perversă (predispusă la extremism religios și teorii ale conspirației) este de obicei pus pe seama caracterului său dictatorial și militar. Dar, după cum am spus, citându-l pe Anatol Lieven, perversitatea Pakistanului reiese nu din puterea absolutistă a regimului său, ci din însăși slăbiciunea sa instituțională. Slăbiciunea Pakistanului este responsabilă pentru corupția sa, atrocitățile sale, încălcările drepturilor omului și așa mai departe. În loc să reducă puterea de la instituțiile parlamentare alese în spațiul public, așa-zisele instituții democratice din Pakistan sunt doar un forum pentru încheierea de afaceri strâmbe, deoarece bandele, șefii, feudalii și tot felul de elemente neplăcute subminează un sistem care funcționează numai în abstractul. Instituțiile democratice din Occident sunt prin definiție impersonale, adică conexiunile cuiva nu ar trebui să conteze în cele din urmă atât de mult. Dar în Pakistan situația este inversă, deoarece instituțiile funcționează doar pe baza diferitelor modele de patronaj și rudenie. Politica în punctul geografic în care lumea musulmană din Orientul Apropiat se întâlnește cu civilizația sanscrită a Indiei este în ultimă analiză nu modernă, ci feudală, deoarece, cu excepția

talibanilor, se bazează nu pe idei sau ideologii, ci pe dinastii familiale și alte persoane. relatii. Pakistanul este un „stat negociat”, în care Pathanii puternic înarmați sunt cooptați prin acordarea unui rol substanțial în armată și birocrație, iar punjabii mult mai mulți ajung să conducă lucrurile.[26] Și pentru că Pathanii trăiesc de ambele părți ale unei granițe slabe și poroase, Pakistanul a fost subminat timp de aproape jumătate de secol de războiul din Afganistan.

Prelegerile occidentale despre democrație nu vor repara Pakistanul. Democrația este doar o formulă birocratică a cărei valoare intrinsecă depinde de cultura în care funcționează. Pakistanul are deja democrație, mai mult sau mai puțin, și nu și-a rezolvat problemele fundamentale de guvernare. Ceea ce poate zgudui Pakistanul în viitor nu este Occidentul sau democrația, ci forțele mai mari ale mediului natural și apariția Chinei ca o mare putere. Inundațiile la scară biblică, ca în 2022, și coridorul energetic și de transport al Chinei au devenit puncte pivot ale destinului Pakistanului.

—

Scăderea apei subterane din Pakistan și solurile suprautilizate au fost într-o stare critică de zeci de ani de fapt, iar situația nu face decât să se înrăutățească. La un moment dat, aceste zgomote de fond ambiental pot agrava relațiile intercomunitare deja tensionate și pot tenta anarhia în acest proces. Sau s-ar putea întâmpla invers. Ar putea apărea un „regim dur” condus de mediu, în expresia inventată de politologul canadian și expertul în mediu Thomas Homer-Dixon: un regim mai autoritar decât orice Pakistan a cunoscut în trecut.[27] Dar având în vedere slăbiciunea instituțională a Pakistanului și numeroasele grupuri armate din agențiile tribale și din alte părți, aceasta pare a fi o alternativă mai puțin viabilă decât semi-anarhia menționată mai sus. Este posibil să obțineți o combinație a ambelor.

Influența crescândă a Chinei în Pakistan poate indica un scenariu mai plin de speranță. Pakistanul este cheia Inițiativei Belt and Road (BRI) a Chinei, deoarece numai Drumul Mătăsii prin Pakistan se poate alătura Drumului Mătăsii de uscat al Chinei din Eurasia cu Drumul Mătăsii maritim din

Oceanul Indian. China investește 46 de miliarde de dolari pentru a construi o autostradă de 1.800 de mile și o cale ferată de mare viteză, din vestul provinciei Xinjiang a Chinei, la sud, prin Pakistan, până la portul Gwadar de la Marea Arabiei, lângă intrarea în Golful Persic. Nimic de la independența din 1947 nu are potențialul de a ajuta la stabilizarea teritoriilor indisciplinate ale Pakistanului mai mult decât finalizarea cu succes a acestui proiect, deoarece însuși procesul de construire a acestui coridor energetic și de transport ar putea crea locuri de muncă, stimula dezvoltarea și, prin urmare, poate calma insurgențele regionale, făcând Pakistanul în efect mai guvernabil. În mod ideal, ar putea fi un ciclu virtuos, deoarece Pakistanul este cuprins într-un sistem eurasiatic de comerț și finanțare, care, deși cu siguranță nu este curat sau lipsit de corupție, ar fi totuși mai eficient, mai curat și mai puțin corupt decât tipul de guvernare Pakistan. a experimentat în ultimii șaptezeci și cinci de ani.

Dar s-ar putea dovedi și foarte diferit. Acest lucru duce la o discuție despre „AfPak” și Asia Centrală la începutul și mijlocul secolului XXI, ceea ce înseamnă introducerea teoriei geopolitice. Și asta începe cu Halford Mackinder.

—

Halford Mackinder, marele geograf britanic de la începutul secolului al XX-lea, a prevăzut vag ambele războaie mondiale când a propus că, deoarece puterile imperiale europene au pus la punct partea locuibilă a pământului până la sfârșitul secolului al XIX-lea, de acum înainte nu vor mai avea mai multă ieșire pentru energiile lor, cu excepția de a lupta între ei. Mackinder a mai anunțat că, odată cu dezvoltarea căilor ferate care traversează masa terestră eurasiatică, controlul „Inimii” Eurasiei va conduce în cele din urmă una dintre marile puteri să domine „Arhipelagul Lumii” afro-eurasiatică, adică emisfera estică. Ideea lui Mackinder era oarecum vagă; Heartland ar fi putut fi interpretat ca fiind oriunde, de la Europa de Est până la Iran până în Asia Centrală. Marea sa perspectivă nu a fost atât identificarea interiorului Eurasiei ca „pivotul” geografic al istoriei, ci observarea că lupta dintre Rusia

și Germania pentru controlul asupra interiorului eurasiatic nu fusese rezolvată de Primul Război Mondial și că lupta lor titanică. ar continua — ceea ce a făcut, culminând cu un al doilea război mondial. Deoarece atât Rusia, cât și Germania au avut regimuri diferite în cel de-al Doilea Război Mondial decât în Primul Război Mondial, clarviziunea lui Mackinder a sugerat că geografia, într-adevăr, ar putea fi un factor determinant dincolo de lumea oamenilor.

Pentru a evalua Asia Centrală a secolului XXI, care desigur face parte din Orientul Mijlociu Mare, trebuie să punem viziunea lui Mackinder asupra lumii împreună cu teza „Rimland" a geopoliticianului olandez-american de la începutul și mijlocul secolului al XX-lea Nicholas J. . Spykman. Cei doi sunt de obicei văzuți în opoziție unul cu celălalt: Mackinder a identificat cheia puterii mondiale ca fiind interiorul eurasiatic; Spykman a identificat-o drept Rimland navigabil al Eurasiei. Războiul Rece, care a durat patruzeci și patru de ani, a avut atât calități Mackinderesque, cât și Spykmanesque: spațiile contestate — Peninsula Coreeană, Vietnam, Asia de Sud, Iran, Turcia, Grecia și așa mai departe — toate erau situate mai mult sau mai puțin în sudul Rimlandului. din Eurasia, de la Pacificul de Vest la Oceanul Indian la Mediterana (spre deosebire de coasta de nord a Rusiei, care este blocată de gheață o mare parte a anului). Strategia de izolare a Americii a fost de a împiedica Uniunea Sovietică, marea putere Heartland, să înainteze în sudul Rimlandului. Sovieticii au văzut asta ca o încercuire, iar invazia lor din 1979 a Afganistanului, care a început acolo peste patru decenii de război, a fost parțial motivată de dorința de a avansa spre sud, spre Oceanul Indian, pentru a rupe această încercuire. Cu siguranță, Afganistanul constituie un teritoriu Heartland la doar trei sute de mile de Oceanul Indian Rimland. Cu toate acestea, în ciuda invaziei sovietice a Afganistanului, o mare parte din aceasta a rămas în domeniul teoretizării abstracte de-a lungul Războiului Rece. Dar, după cum vom vedea, din cauza progresului tehnologiei de transport, potențialul geopolitic al Afganistanului este pe cale să se maturizeze și să devină din ce în ce mai evident. Într-adevăr, însăși neguvernabilitatea Afganistanului nu scapă de faptul că este o răscruce de drumuri a comerțului și a imperiului.

O mare parte din aceasta s-a pierdut în administrațiile americane recente. De fapt, ultima președinție americană conștient geopolitic a fost cea a lui George H. W. Bush, de la Războiul Rece, ca o prelungire a celui de-al Doilea Război Mondial – precum și o competiție mondială între marile puteri militare – a concentrat mințile multor președinți ai epocii. . În perioada post-Război Rece, idealurile, valorile și problemele „globale” au distras atenția de la tabla de șah geopolitică. Dar, conștient sau nu, și oricât de incompetentă a fost retragerea sa în 2021, administrația Biden a funcționat de fapt geopolitic atunci când a venit în Afganistan, cel puțin într-un mod. Și cartea de joc a fost cea a lui Nicholas Spykman. Lasă-mă să explic.

Strategia Indo-Pacific a Americii, concepută pentru a contracara China, a fost foarte spykmanescă, deoarece se concentrează pe Rimlandul sudic, navigabil, al Eurasiei. Adică, se concentrează pe construirea de forțe și relații de-a lungul coastei Eurasiatice, de la Japonia la sud până în Australia și apoi spre vest, peste Oceanul Indian până la Golful Persic - marea întindere sudică a graniței maritime a Eurasiei. Prin retragerea din Afganistan fără a enunța suficient o strategie diplomatică și de securitate pentru regiunea centrală a Asiei Centrale, echipa Biden a ales Rimland în locul Heartland. Cu toate acestea, Rimland și Heartland sunt pe cale să fuzioneze în următorii ani. Și multe pot depinde de ceea ce se întâmplă în Afganistan.

Odată cu retragerea americană, posibilitățile și problemele sale ale Afganistanului au început să afecteze din ce în ce mai mult restul Asiei Centrale, fie prin refugiați sau teroriști care trec prin granițele nordice în fostele republici sovietice Kârgâzstan, Uzbekistan și Turkmenistan, sau conductele care ar putea fi construite. pentru a transporta gaze din Turkmenistan la sud prin Afganistan către orașele și porturile din Oceanul Indian din Pakistan. În același timp, Asia Centrală era pe cale să înceapă procesul de a deveni un întreg organic, Afganistanul, fostele republici sovietice și provincia Xinjiang din China (de fapt Turkestanul de Est) influențându-se reciproc din ce în ce mai mult. Este posibil ca Afganistanul să fi fost în război în ultimele patru decenii, dar fostele republici musulmane sovietice, în ciuda artificialității lor în ceea ce privește granițele și hărțile

etnice, s-au consolidat, în mare, încet în state credibile, capabile să reziste din ce în ce mai mult unei Rusii slăbite de Războiul din Ucraina.

Această Asia Centrală mai mare formează acum inima Inițiativei Belt and Road (BRI) a Chinei. Timp de multe secole, cu unele excepții, China nu a putut merge la mare într-un mod substanțial din cauza distragerii cauzate de frontierele terestre nesigure. Dar acum că acele granițe sunt sigure, China are luxul de a construi o mare naval. Căutarea dominației asupra Mării Chinei de Sud și reprimarea brutală a uigurilor musulmani turci din Xinjiang sunt, prin urmare, foarte legate, deoarece prin blocarea fără milă a Xinjiangului și extinderea granițelor sale către restul Asiei Centrale prin BRI, China poate avea în sfârșit o oarecare liniște în cea mai turbulentă zonă de graniță din punct de vedere istoric.

În plus față de lovirea spre vest, din Xinjiang, prin Asia Centrală, până în Iran și nu numai, BRI, așa cum am spus, va merge spre sud din Xinjiang prin Pakistan, până la portul Gwadar, construit de chinezi, pe Oceanul Indian (cu condiția ca talibanii pakistanezi don nu-l perturba). Această rută poate include linii de derivație într-un Afganistan postbelic. Între timp, indienii și iranienii ar putea construi o rută energetică și de transport din portul iranian Chabahar din nordul Oceanului Indian, prin vestul Afganistanului, până în Turkmenistanul bogat în gaze.

Cu cât Heartlandul și Rimlandul sunt mai interconectate și cu cât BRI-ul Chinei devine mai dominantă la nivel regional, cu atât este mai mare potențialul Chinei de a domina Arhipelagul Lumii lui Mackinder, inclusiv Rimlandul lui Spykman. Acesta este într-adevăr imperialism, foarte mercantilist și amintește cartografic de dinastia Tang din secolele al VII-lea până la al X-lea. În mod semnificativ, chinezii și-au sporit relația de securitate cu republicile din Asia Centrală, sub formă de baze militare și trimiterea de avioane și drone de război, precum și aducând asiaticii centrali în China pentru antrenamente legate de securitate.

Desigur, Rusia, oricât de slăbită ar fi, va avea un cuvânt de spus în toate acestea. Prin amabilitatea imperiilor țarist și sovietic, rusă este încă o lingua franca în mare parte din Asia Centrală Islamică, unde serviciile militare și de securitate ale Rusiei sunt încă predominante. Rusia și China sunt oficial aliați

strategici, dar evident concurează în Asia Centrală (chiar dacă războiul Rusiei în Ucraina îi va slăbi capacitatea în altă parte). Dar ar trebui să fie politica americană ca nicio putere să nu domine Asia Centrală. Pentru ca acest lucru să se întâmple, Statele Unite vor trebui să rămână active în Asia Centrală, dincolo de simpla monitorizare a terorismului din Afganistan de la orizont. Prin activ, nu mă refer prin introducerea de trupe, ci printr-o strategie diplomatică și economică robustă și bine definită. De fapt, Statele Unite trebuie să transmită țărilor din Asia Centrală ceea ce secretarul de stat James Baker III a transmis Mongoliei în 1990: gândiți-vă la noi ca la al treilea vecin al tău, departe doar geografic.

Într-adevăr, pe măsură ce Asia Centrală fără ieșire la mare devine mai conectată la Oceanul Indian prin rute de transport și conducte, puterea soft americană va fi necesară pentru a sprijini Indo-Pacificul. În caz contrar, cu excepția cazului în care Rusia poate verifica Inițiativa Centura și Drumul, ceea ce este îndoielnic, China ar putea fi pe cale de a comanda Arhipelagul Lumii. Amintiți-vă că Statele Unite au câștigat al Doilea Război Mondial și Războiul Rece pentru că nicio putere nu a dominat Eurasia, astfel că forța geopolitică și economică oferită de zona temperată bogată în resurse a Americii de Nord a fost suficientă pentru a înclina balanța mai întâi împotriva Germaniei naziste și mai târziu. împotriva Uniunii Sovietice. China nu trebuie să domine niciodată Arhipelagul Lumii așa cum Statele Unite au dominat geopolitic emisfera vestică.

—

Nu va fi ușor să împiedici chinezii să domine Arhipelagul Lumii, cu excepția unei viitoare revolte în interiorul Chinei. Căci chinezii se află peste tot între Marea Mediterană și propriile lor granițe din Xinjiang. Pe lângă hub-ul lor din Djibouti, ei au în vedere baze militare la Port Sudan, la Marea Roșie, și la Jiwani, la granița Pakistan-Iran. Ei vor administra un port israelian la Haifa. China este cel mai mare partener comercial atât pentru Arabia Saudită, cât și pentru Emiratele Arabe Unite; de asemenea, investește miliarde în Egipt și multe alte miliarde în Iran. Spre deosebire de mulți din Washington, care

separă regiunile în ordinea importanței percepute, strategii chinezi gândesc organic la geografie. Ei recunosc că într-o lume mai mică, mai interconectată, regiunile și continentele lucrează împreună și se curg unele în altele. Și au dreptate. Povestea Orientului Mijlociu Mare este acum cea a lumii însăși și modul în care fiecare parte a acelei lumi reacționează cu orice altă parte. De la Afganistan la Kurdistan la Etiopia și nu numai, realitățile locale sunt complexe și adesea insolubile. Cu toate acestea, niciun loc nu este în afara puterii geopolitice, economice și culturale care operează la nivel global. O astfel de complexitate ar trebui să ne facă mai umili.

OMITE NOTELE

*1 Provincia Frontieră de Nord-Vest a fost redenumită Khyber Pakhtunkhwa.

*2 L-am întâlnit pe Jalaluddin Haqqani în casa lui din Peshawar, în februarie 1988. În semiîntuneric, sprijinit de un perete, era un saudit înalt și regal, care poate fi Osama bin Laden.

EPILOG

Un eșec al imaginației

În Război și pace, Tolstoi scrie că contele Rastopchin, general și om de stat, „știa de multă vreme că Moscova va fi părăsită, dar o știa doar cu rațiunea, în timp ce din tot sufletul nu crezuse și nu a fost transportat în imaginație în acea nouă situație.”[1] Rastopchin avea un intelect prevestitor. Dar pentru că nu și-a putut imagina în mod viu căderea Moscovei în mâinile lui Napoleon și abandonarea ulterioară a orașului de către locuitorii săi, a fost neputincios atunci când s-a întâmplat de fapt. Rațiunea și analiza nu sunt suficiente, așa cum am învățat în Etiopia și în alte locuri. Adevărata clarviziune este într-adevăr despre o imaginație puternică.

Pearl Harbor, 9/11, căderea rapidă a Kabulului și invazia rusă a Ucrainei au fost toate, cel puțin în sens teoretic și analitic, oarecum previzibile de experți. Dar erau de neimaginat, așa că toți am fost surprinși. Cel mai bun exemplu pe care îl cunosc referitor la această categorie de greșeli se întâmplă să fie al meu. În 1996, în London Observer, scriam: „Mai devreme sau mai târziu, Saddam Hussein va cădea; nimic, nici măcar el, nu durează pentru totdeauna. Când va pleca, este posibil să asistăm la mai mult haos decât oricând înainte în istoria modernă a Irakului.”[2] Cu toate acestea, problema mea a fost că, în timp ce tirania Irakului era ceva ce am experimentat în mod viu din prima mână în anii 1980, haosul Irakului era ceva ce puteam. știu doar teoretic până când m-am întors în Irak în 2004, încorporat cu armata SUA. Astfel, după 11 septembrie 2001, împovărat de amintirile mele groaznice despre Irak sub Saddam, dar incapabil să-mi imaginez de fapt anarhia irakiană despre care speculasem, am susținut războiul din Irak și, în

felul contelui Rastopchin al lui Tolstoi. , în curând aveam să mă trezesc în ochii mei „ridicol, fără pământ sub picioarele lui [me].”[3]

Unul dintre multele lucruri pe care le-am învățat din Irak a fost că simplul fapt că nu vă puteți imagina un eveniment sau o situație nu înseamnă că nu se poate întâmpla. De exemplu, mulți liberali au respins grijile că Donald Trump ar putea fi ales președinte în 2016, deoarece era atât de slăbănog și nepotrivit ca persoană, încât pur și simplu nu și-au putut imagina președinte. Puțini și-ar fi putut imagina un sfârșit virtual al călătoriilor cu avionul timp de mai bine de un an, din cauza unei pandemii, deși experții au studiat tocmai o astfel de circumstanță. Lista continuă. A ști ceva și a crede în realitate poate fi două lucruri diferite.

Orientul Mijlociu Mare, de la Mediterana până în China, ne va testa imaginația în mod similar în anii următori. Există lucruri despre care știm că sunt posibile, dar pur și simplu nu ne putem imagina în mod palpabil cum s-ar întâmpla ele și, prin urmare, în mintea noastră le ignorăm în mare măsură. Amintiți-vă că Revoluția iraniană din 1978-1979 a fost complet de neimaginat până când s-a întâmplat efectiv, în ciuda anilor de avertismente din partea experților cu privire la vulnerabilitățile șahului. Ce zici de o contrarevoluție în Iran care ar schimba Orientul Mijlociu la fel cum a făcut-o revoluția? Încă o dată, faptul că era aproape imposibil de imaginat nu însemna că nu se va întâmpla. Și, de fapt, o astfel de contrarevoluție chiar a început să se întâmple în timp ce eram în mijlocul de a termina această carte.

Singura modalitate de a te confrunta cu misterele viitorului este să-ți folosești imaginația – ceva care este în esență literar – atât cât folosești istoria și știința politică. În ceea ce privește modul în care ar trebui să judecăm ceea ce se va întâmpla în cele din urmă, ar trebui să ne amintim cuvintele tânărului Henry Kissinger din prima sa carte, A World Restored: „Fiecare om de stat trebuie să încerce să împace ceea ce este considerat drept cu ceea ce este considerat posibil.”[4] Și pentru că ceea ce este posibil nu ajunge adesea la ceea ce este just, cei de la putere, atunci când reacționează la evenimente, vor avea adesea doar opțiuni proaste la dispoziție.

Acceptând asta, anumite precepte trebuie repetate.

În loc să ne dorim exclusiv pentru democrația din Orientul Mijlociu Mare, ar trebui să dorim în schimb regimuri consultative în locul celor arbitrare: adică regimuri care cercetează opinia publică chiar dacă nu organizează alegeri. Monarhiile, inclusiv șeiculurile din Golf, tind să se consulte mai mult cu diferite triburi, facțiuni și grupuri de interese decât cu regimurile seculare de modernizare, care prea des au fost dictaturi arbitrare, baathiste sau altele. Cu alte cuvinte, urmăriți mai degrabă ceea ce este posibil decât ceea ce este doar just. Elie Kedourie credea că „societatea așezată" constituie o valoare atât de importantă încât ar putea merita „să plătim prețul tiraniei" pentru a o avea.[5] Totuși, ar trebui să ținem seama și de Dostoievski, care credea că în fața cruzimii extreme, „se cere un preț prea mare pentru armonie."[6] Astfel, este calea de mijloc care ar trebui căutată. Calea de mijloc oferă singura speranță pentru o lume mai bună. Răpirile idealiste în slujba schimbării trebuie evitate. Camus, de exemplu, a scris că este responsabilitatea propriei rebeli să construiască o versiune mai justă a ordinii decât ordinea pe care încearcă să o răstoarne, altfel va exista anarhie, iar anarhia este o „formă de servitute"[7], deoarece fără pentru ca un individ nu poate beneficia de munca grea.

Rebeliunile vor fi neîncetate și vor fi multe de care să vă îngrijorați. Perturbațiile din Orientul Mijlociu Mare, așa cum am spus la începutul acestei cărți, au avut ca cauză principală interacțiunea societăților tradiționale cu occidentalizarea. Gertrude Bell a sperat odată că „Estul va fi din nou puternic și își va dezvolta propria civilizație, nu o va imita pe a noastră și atunci poate că ne va învăța câteva lucruri."[8] Aceasta era o speranță dragă, dar complet imposibilă într-o lume nemăsurată. mai interconectate decât a fost cea a lui Bell de la începutul secolului al XX-lea, făcând ca civilizațiile pure să nu mai fie posibile, dacă au fost vreodată. Viitoarele perturbări din regiune vor fi inevitabil legate într-un fel sau altul de rigorile globalizării intense care acționează asupra societăților din Orientul Mijlociu.

Cea mai copleșitoare imagine pe care o am despre această regiune vastă dintre Marea Mediterană și China este una nu din propria mea experiență, ci din cea a marelui călător de la începutul secolului al XX-lea și mâna Chinei Owen Lattimore. În Mongolia Interioară, a văzut o linie de cămile care

traversase Turkestanul stând „la doi pași, poate la patru pași” de o linie de vagoane de cale ferată. „Doi pași, poate patru”, separă două mii de ani, se gândi el. Astfel, a fost unită pentru o scurtă clipă în timp epoca rulotelor care „cătușeau înainte și înapoi” în marea distanță dintre Imperiul Han și Imperiul Roman și „epoca aburului, distrugând trecutul și deschizând viitorul”. 9] În timpul vieții noastre și în viitor, această vastă întindere și traseul caravanelor vechi va fi unită și mai mult de trenuri de mare viteză, autostrăzi, conducte de energie și cabluri de fibră optică, toate având efectul lor asupra geopoliticii regionale, pe măsură ce antichitatea continuă. a fuziona cu prezentul. Imperiile se despart în state, la rândul lor influențate de comerțul transoceanic și influențele culturale, adăugând noi straturi de complexitate, chiar dacă noi forțe ale imperiului și anarhiei populează pânza. Astfel, povestea continuă…

Către Robert L. Freedman

MULȚUMIRI

Această carte nu ar fi putut fi cercetată și scrisă fără sprijinul Institutului de Cercetare în Politică Externă (FPRI) și al Fundației Smith Richardson. La FPRI, îi mulțumesc președintelui Carol „Rollie" Flynn pentru că a înțeles provocările cu care m-am confruntat și m-a încurajat pe tot parcursul procesului. Colly Burgwin, Eli Gilman și Olivia Martinez au fost, de asemenea, indispensabili. Și la FPRI o mulțumire foarte specială îi este adresată lui Robert Freedman. La Smith Richardson, Marin Strmecki a fost deosebit de util nu numai în sprijinirea acestui proiect, ci și în a ajuta să mă gândesc mai bine la ideile mele.

Agentul meu literar, Henry Thayer, a avut o importanță critică în formarea propunerii pentru acest proiect. Henry este un agent în sensul de modă veche: un cititor, un tovarăș de viață și un consilier. Mai mult sprijin a venit, ca întotdeauna, din partea întregii echipe de la Brandt and Hochman Literary Agents. Editorul meu de la Random House, Molly Turpin, a fost un cititor și un critic profund perceptiv și o persoană cu totul încântătoare pentru a lucra.

În Turcia, Asli Aydintaşbaş a fost generoasă cu ideile şi sugestiile ei. La fel au fost Ali Aslan și fostul ambasador Eric Edelman. În Egipt, Rasha Serry a fost o asistentă plină de resurse, eficientă și cu totul fermecătoare. Shafik Gabr și fostul președinte al Universității Americane din Cairo, Francis Ricciardone, mi-au deschis Rolodex-urile și, în multe alte moduri, au oferit sprijin logistic și personal. De asemenea, îi mulțumesc lui Scott Macleod și Parag Khanna pentru că m-au făcut să încep în Egipt. În Etiopia, diplomatul american Sean Jones m-a găzduit acasă la el din Addis Abeba și a fost generos cu prietenia și cunoștințele sale. Umberto Tavolato, Alex Rondos și

Gerard Prunier au oferit ajutor practic și analiză intelectuală. Aleluia Lulie a fost un ghid și consilier foarte inteligent și eficient.

În Arabia Saudită, ambasadorii Frank Wisner și Douglas Silliman m-au pus la punct cu contacte. Saud Kabli, Fahad Nazer și Mutrik Alajmi au organizat cu experiență un program și celelalte logistice implicate în călătoria mea, pentru care sunt foarte recunoscător. Saud Kabli, în special, s-a dovedit un mare partener care a înțeles metoda mea și ce urmăream. Vă mulțumim și către Karen Elliott House pentru sfaturi și sprijin.

În nordul Irakului, Dov Zakheim mi-a făcut cunoștință cu J. Mac Skelton și Shvan Najm de la Universitatea Americană din Sulaymaniyah, care de acum înainte mi-au aranjat vizita și au făcut tot posibilul să mă ajute. De asemenea, îi sunt recunoscător lui Michael Rubin de la American Enterprise Institute pentru sfatul său și, în special, lui Zhyar Baqi Fareeq pentru ajutorul său organizatoric și logistic.

Shayan Rauf, un tânăr specialist multilingv în zonă, a fost un cititor deosebit de apropiat, ale cărui sfaturi filozofice și corecții faptice au îmbunătățit manuscrisul.

Părți mici din acest manuscris au apărut ca lucrări în curs în National Geographic, Foreign Policy, Bloomberg, The Spectator și The National Interest, pentru care le mulțumesc editorilor acelor publicații.

NOTE

Prolog: China în viața de apoi a Imperiului

1. Josh Chin și Liza Chin, „The Two Faces of China's Surveillance State", Wall Street Journal, 2 septembrie 2022.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

capitolul 1. Timp și teren

1. Bernard Lewis, Orientul Mijlociu: O scurtă istorie a ultimilor 2.000 de ani (New York: Simon & Schuster, 1995), pp. 244–45.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Marshall G. S. Hodgson, The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization, voi. 1, The Classical Age of Islam (Chicago: University of Chicago Press, 1961), pp. 123, 133 și 158.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. Carleton S. Coon, Caravan: The Story of the Middle East (New York: Henry Holt and Company, 1954), p. 349.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Olivier Roy, Eșecul islamului politic, trad. Carol Volk (Cambridge, MA: Harvard University Press, [1992] 1996), pp. 12–13.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Maxime Rodinson, Muhammad (New York: New York Review Books, [1960 și 1980], 2020), p. xvi.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Edward Mortimer, Faith and Power: The Politics of Islam (Londra: Faber și Faber, 1982), pp. 34, 40 și 288.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Marshall G. S. Hodgson, The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization, voi. 3, The Gunpowder Empires and Modern Times (University of Chicago Press, 1974), p. 3.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Paul Bowles, The Sheltering Sky (New York: Library of America, 1949), p. 8.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Arnold J. Toynbee, Un studiu de istorie, prescurtare a vol. 1–6 de D. C. Somervell (Londra: Oxford University Press, 1946), pp. 555–56.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Toynbee, Un studiu de istorie, p. 556.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Toynbee, Un studiu de istorie, p. 556. Johann Wolfgang von Goethe, Faust II, 1831, p. 501–09 (traducerea lui R. Anstell).

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Barry Cunliffe, By Steppe, Desert, and Ocean: The Birth of Eurasia (Regatul Unit: Oxford University Press, 2015), pp. 201, 255, 273, 392 și 420.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Ibn Khaldun, Muqaddimah: o introducere în istorie, trad. din arabă de Franz Rosenthal, ed. și prescurtat de N. J. Dawood (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1967), p. 12.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Ibn Khaldun, Muqaddimah, pp. 93, 109, 119, 133, 136 și 140.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Albert Hourani, A History of the Arab Peoples, cu o nouă postfață de Malise Ruthven (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991), pp. 461–62.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

16. Hodgson, The Venture of Islam, vol. 1, p. 125.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 16

17. Luo Guanzhong (1330–1400 d.Hr.), Romantismul celor trei regate, trad. Martin Palmer (New York: Penguin, 2018), p. 1.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 17

18. John Darwin, After Tamerlane: The Rise and Fall of Global Empires, 1400–2000 (New York: Bloomsbury Press, 2008), p. 22.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 18

19. Darwin, După Tamerlan, p. 469.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 19

20. Tim Mackintosh-Smith, Arabs: A 3000-Year History of Peoples, Tribes, and Empires (New Haven, CT: Yale University Press, 2019), p. 96.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 20

21. Hourani, O istorie a popoarelor arabe, p. 144.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 21

22. Hourani, p. 95.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 22

23. Hodgson, The Venture of Islam, vol. 1, p. 281–82.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 23

24. Barnett R. Rubin, The Fragmentation of Afghanistan: State Formation and Collapse in the International System (New Haven, CT: Yale University Press, 1995), p. 4.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 24

25. Vezi lucrarea lui Robert F. Worth „Viziunea întunecată a viitorului Orientului Mijlociu a lui Mohammed bin Zayed”, New York Times, 9 ianuarie 2020.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 25

26. Mackintosh-Smith, Arabi, p. 520.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 26

27. Walter Russell Mead, „The West and Middle East Dictators”, Wall Street Journal, 15 aprilie 2019.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 27

28. Charles Hill, Trial of a Thousand Years: World Order and Islamism (Stanford, CA: Hoover Institution Press, 2011), pp. 153–54.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 28

29. Michael C. Hudson, Politica arabă: Căutarea legitimității (New Haven, CT: Yale University Press, 1977), p. 91.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 29

30. Rubin, Fragmentarea Afganistanului, p. 5.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 30

31. Marshall G. S. Hodgson, The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization, voi. 2, The Expansion of Islam in the Middle Periods (University of Chicago Press, 1974), pp. 570–74. Hodgson, The Venture of Islam, vol. 3, p. 165–66.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 31

32. Arnold Toynbee, Întrebarea occidentală: În Grecia și Turcia; A Study in the Contact of Civilizations (London: Constable and Company, 1922), p. 1.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 32

33. Toynbee, The Western Question, pp. 17–18 și 108.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 33

34. Ussama Makdisi, Epoca coexistenței: cadrul ecumenic și realizarea lumii arabe moderne (Oakland: University of California Press, 2019), p. 24.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 34

35. Bowles, The Sheltering Sky, p. 145.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 35

36. Francis Fukuyama, The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution (New York: Farrar, Straus și Giroux, 2011), pp. 278 și 286.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 36

37. Steven A. Cook, False Dawn: Protest, Democracy, and Violence in the New Middle East (New York: Oxford University Press, 2017), p. 246.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 37

38. Roderick Beaton, George Seferis: În așteptarea îngerului; O biografie (New Haven, CT: Yale University Press, 2003), p. 302.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 38

capitolul 2. Egee

1. Constantin Cavarnos, Iconografia Ortodoxă (Belmont, MA: Institutul de Studii Bizantine și Greci Moderne, 1977), p. 37.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Claude Lévi-Strauss, Tristes Tropiques, trad. John Weightman și Doreen Weightman (New York: Penguin Books, [1955] 2012), p. 38.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. George Santayana, The Life of Reason: Or the Phases of Human Progress (New York: Charles Scribner's Sons, 1905), pp. 6, 33 și 84–85. Timothy Ware, Biserica Ortodoxă (Middlesex, Anglia: Penguin Books, [1963] 1975), p. 9. Philip Sherrard, The Wounds of Greece: Studies in Neo-Hellenism (Londra: Rex Collings, 1978), p. 61.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Arnold Toynbee, Un studiu de istorie, prescurtare a vol. 7–10 de D. C. Somervell (New York: Oxford University Press, [1957] 1987), p. 193.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Hourani, O istorie a popoarelor arabe, pp. 341–42.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Robert D. Kaplan, Balkan Ghosts: A Journey Through History (New York: St. Martin's Press, 1993), p. 241.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. J. G. A. Pocock, „An Overview of The Decline and Fall of the Roman Empire", în Karen O'Brien și Brian Young, eds., The Cambridge Companion to Edward Gibbon (New York: Cambridge University Press, 2018), p. 24.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Toynbee, Un studiu de istorie, prescurtare a vol. 7–10, p. 195.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Hugh Trevor-Roper, Introduction to The Decline and Fall of the Roman Empire (New York: Everyman's Library, 1994), p. lxii.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Lord Kinross, The Ottoman Centuries: The Rise and Fall of the Turkish Empire (New York: William Morrow, 1977), pp. 41 și 47.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Elie Kedourie, The Chatham House Version and Other Middle Eastern Studies (Boston: University Press of New England, [1970] 1984), pp. 317–18 și 336.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Fouad Ajami, The Dream Palace of the Arabs: A Generation's Odyssey (New York: Pantheon Books, 1998), pp. 32–34 și 66.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Patrick Seale, Asad: The Struggle for the Middle East (Londra: I.B. Tauris and Co., 1988; Berkeley: University of California Press, 1989), p. 29. Citatele se referă la ediția University of California Press.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Toynbee, Un studiu de istorie, prescurtare a vol. 1–6, p. 16.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Ryszard Kapuscinski, Călătorii cu Herodot, trad. Klara Glowczewska (New York: Vintage International, 2008), p. 80.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

16. Freya Stark, Alexander's Path (Woodstock, NY: Overlook Press, [1958] 1988), p. xvii.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 16

17. Paul Theroux, On the Plain of Snakes: A Mexican Journey (Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2019), p. 5.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 17

18. „Navigare spre Bizanț", 1926.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 18

19. Edward W. Said, Orientalism (New York: Vintage, [1978] 1979), pp. 1, 12, 41 și 73–74.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 19

20. Said, Orientalism, pp. 57, 96, 104, 196–97, 295, 301 și 322.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 20

21. Said, pp. 314–16.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 21

22. Bernard Lewis, „The Question of Orientalism", New York Review of Books, 24 iunie 1982.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 22

23. Edward Said, „Orientalism: An Exchange", New York Review of Books, 12 august 1982.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 23

24. Samuel P. Huntington, „If Not Civilizations, What?”, Foreign Affairs, noiembrie/decembrie 1993.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 24

25. Joseph Brodsky, „Flight from Byzantium”, New Yorker, 28 octombrie 1985.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 25

capitolul 3. Constantinopol

1. Ernest Hemingway, „Old Constan”, Toronto Daily Star, 28 octombrie 1922.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. George Ostrogorsky, Istoria statului bizantin, trad. din germană de Joan Hussey (Oxford: Basil Blackwell, 1956), pp. 377, 380 și 549.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. John Ash, A Byzantine Journey (New York: Random House, 1995), p. 287.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Robert Mayhew, „Gibbon’s Geographies”, în O’Brien și Young, eds., The Cambridge Companion to Edward Gibbon, pp. 43–45.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Edward Gibbon, Declinul și căderea Imperiului Roman, voi. 4 (New York: Everyman’s Library, [1910] 1994), p. 119.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Pocock, „O privire de ansamblu asupra declinului și căderii”, p. 24.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Fred Parker, „Gibbon’s Style in The Decline and Fall”, în O’Brien și Young, eds., The Cambridge Companion, pp. 167–68. Charlotte Roberts, „Memoriile și caracterul istoricului”, tot în The Cambridge Companion, p. 206.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Edward Gibbon, Declinul și căderea Imperiului Roman, voi. 1, p. 196.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Gibbon, Declinul și căderea Imperiului Roman, voi. 4, pp. 5–6, 9 și 11.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Edward N. Luttwak, The Grand Strategy of the Byzantine Empire (Cambridge, MA: Harvard University Press, [2009] 2011), p. 410.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Edward Gibbon, Declinul și căderea Imperiului Roman, voi. 5, p. 40.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Gibbon, voi. 4, pp. 204, 212 și

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Luttwak, Marea strategie a Imperiului Bizantin, p. 112.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Gibbon, voi. 4, p. 595.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Gibbon, voi. 5, p. 221.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

16. Gibbon, voi. 5, pp. 230–32 și 239 .

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 16

17. Gibbon, voi. 5, p. 325.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 17

18. Gibbon, voi. 5, pp. 424 și

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 18

19. Edward Gibbon, Declinul și căderea Imperiului Roman, voi. 6, p. 333.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 19

20. Gibbon, voi. 6, p. 311.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 20

21. Mary Lee Settle, Turkish Reflections: A Biography of a Place (New York: Simon & Schuster, 1991), pp. 75–77.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 21

22. Carl Max Kortepeter, The Ottoman Turks: Nomad Kingdom to World Empire (Istanbul: Isis Press, 1991), pp. 25–28 și 39.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 22

23. Hill, Trial of a Thousand Years, pp. 17–18.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 23

24. Gibbon, voi. 6, p. 391.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 24

25. Mortimer, Faith and Power, pp. 141–42 și 145–46.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 25

26. Tarek Osman, Islamism: What It Means for the Middle East and the World (New Haven, CT: Yale University Press, 2016), p. 163.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 26

27. Soner Cagaptay, Imperiul lui Erdogan: Turcia și politica Orientului Mijlociu (Londra: I.B. Tauris, 2020), pp. 5–6 și ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 27
28. Simon A. Waldman și Emre Caliskan, The New Turkey and Its Discontents (New York: Oxford University Press, 2017), p. 50.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 28

29. Ragıp Soylu @ragipsoyl,Twitter, https://twitter.com/ragipsoylu/status/1281657592117366785.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 29

30. Tuvan Gumrukcu, „Turkey Gave Hamas Members Passports, Israel Says”, Reuters, 26 august 2020.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 30

31. Yossi Kuperwasser și Lenny Ben-David, „Turkish Hyper-Activity Reverberates Throughout the Middle East”, Centrul pentru Afaceri Publice din Ierusalim, 10 septembrie 2020.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 31

32. Cagaptay, Imperiul lui Erdogan, p. xv și

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 32

33. Cagaptay, pp. 137–38.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 33

34. Cagaptay, p. 64 și 70.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 34

35. M. Hakan Yavuz și Nihat Ali Ozcan, „The Kurdish Question and Turkey's Justice and Development Party", Politica Orientului Mijlociu, primăvara 2006.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 35

36. Michael Rubin, „One Way the Kurdish Insurgency Could Lead to Collapse of Turkey", The National Interest, 9 septembrie 2020.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 36

37. Mortimer, Faith and Power, pp. 138–39.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 37

38. Waldman și Caliskan, The New Turkey and Its Discontents, pp. 168 și 171.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 38

39. Malik Mufti, Daring and Caution in Turkish Strategic Culture: Republic at Sea (New York: Palgrave Macmillan, 2009), p. 4.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 39

40. Simran Khosla, „Cum se compară alte repere celebre cu noul palat imens al lui Erdogan", Agence France-Presse, 6 noiembrie 2014.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 40

41. Nikos Kazantzakis, Călătorie: Călătorii în Italia, Egipt, Sinai, Ierusalim și Cipru, trad. Themi Vasils și Theodora Vasils (Boston: Little, Brown and Company, [1961] 1975), p. 21.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 41

42. Nicholas Danforth, „De ce un dictator turc s-a lăsat să piardă alegerile", Al-Monitor (site-ul web), 6 august 2021.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 42

capitolul 4. Nilul de Jos

1. Mortimer, Faith and Power, p. 19.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Clifford Geertz, The Interpretation of Cultures: Selected Essays (New York: Basic Books, 1973), pp. 10, 35, 36, 40, 49, 51 și 87.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. Geertz, Interpretarea culturilor, p. 6.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Charles King, Gods of the Upper Air: How a Circle of Renegade Anthropologists Reinvented Race, Sex, and Gender in the Twentieth Century (New York: Doubleday, 2019), pp. 9 și 341.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Geertz, p. 11, 14, 28, 30, 53, 408 și 442.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Geertz, pp. 259–62, 269–70 și 276–77.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Geertz, p. 308.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Samuel P. Huntington, „The Clash of Civilizations?”, Foreign Affairs, vara 1993. Samuel P. Huntington, The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order (New York: Simon & Schuster, 1996).

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Geertz, p. 311.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Barrington Moore, Jr., Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World (Boston: Beacon Press, [1966] 1993), pp. 19–20, 28–30 și 38.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Moore, Originile sociale ale dictaturii și democrației, pp. 70–73, 105 și 109.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Moore, pp. 111 și 153.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Moore, pp. 295, 304–05, 313 și 413.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Moore, p. 485.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Max Rodenbeck, Cairo: The City Victorious (New York: Knopf, 1999), p. 14.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

16. Robert D. Kaplan, „Egypt's Zabaleen Build Their Lives on Garbage", Atlanta Journal and Constitution, 17 februarie 1985.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 16

17. Kazantzakis, Călătorie, p. 29.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 17

18. Rodenbeck, Cairo, pp. 17–18.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 18

19. Kazantzakis, pp. 33–34.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 19

20. „Rata de alfabetizare a Egiptului 1976–2020", Macrotrends.net/countries/EGY/Egypt/literacy-rate.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 20

21. Kazantzakis, pp. 63–64.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 21

22. Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, A Short History of Modern Egypt (New York: Cambridge University Press, 1985), p. 82.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 22

23. M. Cherif Bassiouni, Chronicles of the Egyptian Revolution and Its Aftermath: 2011–2016 (New York: Cambridge University Press, 2017), p. 621.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 23

24. Mackintosh-Smith, Arabs, pp. 447 și 490. Eugene Rogan, The Arabs: A History (New York: Basic Books, 2009), p. 192.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 24

25. Herbert Kitchener scrisoare către Edward Grey, 7 martie 1912. Elie Kedourie, The Chatham House Version and Other Middle-Eastern Studies (Boston: University Press of New England, [1970] 1984), p. 85. Al-Sayyid Marsot, O scurtă istorie a Egiptului modern, p. 82.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 25

26. Rogan, Arabii, p. 165.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 26

27. Elie Kedourie, Democracy and Arab Political Culture (Washington, DC: Washington Institute for Near East Policy, 1992), pp. 74–75.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 27

28. Kedourie, Versiunea Chatham House și alte studii din Orientul Mijlociu, p. 132.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 28

29. Kedourie, versiunea Chatham House, p. 159.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 29

30. Kedourie, Democrația și cultura politică arabă, p. 81.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 30

31. Peter Hessler, The Buried: An Archaeology of the Egyptian Revolution (New York: Penguin Press, 2019), p. 165.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 31

32. Bassiouni, Cronicile revoluției egiptene și consecințele ei, p. 6.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 32

33. Robert D. Kaplan, „Deschiderea lui Mubarak: Egipt după alegeri controlate”, The New Republic, 2 iulie 1984.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 33

34. Mortimer, Faith and Power, pp. 251–55. Hessler, The Buried, pp. 74–75. Robert P. Mitchell, The Society of the Muslim Brothers (New York: Oxford University Press, 1993), p. 327.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 34

35. Hessler, pp. 166, 178, 194, 203–04, 228 și 230.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 35

36. Kenneth N. Waltz, Realism and International Politics (New York: Routledge, 2008), p. 53.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 36

37. Robert F. Worth, A Rage for Order: The Middle East in Turmoil, from Tahrir Square to ISIS (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2016), pp. 233–34. A se vedea, de asemenea, Steven A. Cook’s False Dawn, p. 89.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 37

38. Bernard Lewis, Ce a mers greșit? The Clash Between Islam and Modernity in the Middle East (New York: Oxford University Press, 2002), p. 55.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 38

39. Francis Fukuyama, Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy (New York: Farrar, Straus și Giroux, 2014 și 2015), pp. 7, 23, 50, 416–17, 431 și 550.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 39

40. Gilles Kepel, Away from Chaos: The Middle East and the Challenge to the West, trad. din limba franceză de Henry Randolph (New York: Columbia University Press, 2020), pp. 138–39.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 40

41. John Waterbury, Hydropolitics of the Nile Valley (Syracuse, NY: Syracuse University Press, 1979), p. 23.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 41

42. Vezi Samuel P. Huntington, Political Order in Changing Societies (New Haven, CT: Yale University Press, 1968), p. 7.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 42

43. C. P. Cavafy, „În biserică” (1912), în Poeziile grecești ale lui C. P. Cavafy, după cum a fost tradus de Memas Kolaitis, vol. 1, The Canon (New Rochelle, NY: Aristide D. Caratzas, Publisher, 1989), p. 45.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 43

44. Mohammed Soliman, „Nu există Indo-Pacific fără Egipt și Canalul Suez”, The National Interest, 19 aprilie 2021.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 44

45. Sean Mathews, „The Competition for Egypt: China, the West, and Megaprojects”, Al Jazeera, 15 martie 2021.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 45

capitolul 5. Nilul superior

1. Donald N. Levine, Wax and Gold: Tradition and Innovation in Ethiopian Culture (Chicago: University of Chicago Press, [1965] 1986), pp. ix, 5–7, 17 și ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1
2. Donald N. Levine, Greater Ethiopia: The Evolution of a Multiethnic Society (Chicago: University of Chicago Press, [1974] 2000), pp. xv–xvi.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. Vezi în special Războiul lui Haile Selassie al lui Anthony Mockler: Campania italo-etiopiană, 1935–1941 (New York: Random House, 1984).

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Levine, Etiopia Mare, p. 107-1 40 și 56–5

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Levine, Etiopia Mare, p. 107-1 85 și

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Levine, Etiopia Mare, p. 150.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Levine, Wax and Gold, pp. 82 și 93–94.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Levine, Wax and Gold, pp. 174, 242–43 și 250–52.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Levine, Wax and Gold, p. 245.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Vezi The Flight from Ambiguity: Essays in Social and Cultural Theory a lui Donald N. Levine (Chicago: University of Chicago Press, 1985).

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Walter Russell Mead, „Tribalism Isn't Going Anywhere", Wall Street Journal, 16 noiembrie 2020.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Mead, „Tribalismul nu duce nicăieri". Vezi, de asemenea, tratarea de către Steven A. Cook a ideilor economistului Mancur Olson, Jr. și politologului Samuel Huntington în Cook's False Dawn, p. 83.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Cele trei paragrafe de mai sus împrumută din rapoartele lui Tavolato din 2020 și 2021 pentru Consiliul European pentru Relații Externe. Vezi, de asemenea, „Ethiopia Is Slipping into Civil War" a lui Aidan Hartley, The Spectator, 23 noiembrie 2020.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Rodinson, Muhammad, p. 29.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Robert D. Kaplan, „A Tale of Two Colonies”, The Atlantic, aprilie 2003. Robert D. Kaplan, Surrender or Starve: Travels in Etiopia, Sudan, Somalia, and Eritrea (New York: Vintage Books, 1988 și 2003), capitol despre Eritreea.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

Capitolul 6. Arabia Deserta

1. Acesta și paragrafele următoare despre Doughty sunt extrase cu completări și modificări din cartea mea The Arabists: The Romance of an American Elite (New York: The Free Press, 1993), pp. 45 și 48–51.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Charles M. Doughty, Travels in Arabia Deserta, voi. 1 (Cambridge: Cambridge University Press, 1888 [Dover reprint, 1979]), pp. 91, 172 și 553.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. Doughty, Călătorii în Deserta Arabiei, voi. 1, p. 112 și 244, Călătorii în Deserta Arabiei, voi. 2, p. 205.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Doughty, vol. 2, p. 539–40.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Edward W. Said, Orientalism (New York: Pantheon Books, 1978), p. 237 din ediția Vintage broșată.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Doughty, vol. 1, p. 95.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. T. E. Lawrence, Seven Pillars of Wisdom: A Triumph (New York: Penguin Books, [1926] 1977), p. 36.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Geertz, Interpretarea culturilor, p. 6.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Lawrence, Şapte stâlpi, p. 41.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. David Rundell, Vision or Mirage: Saudi Arabia at the Crossroads (Londra: I.B. Tauris, 2021), pp. 5, 8 și 27.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Rodinson, Muhammad, pp. 298–99.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Mortimer, Faith and Power, pp. 159 și 176.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Robert Lacey, Inside the Kingdom: Kings, Clerics, Modernists, Terorists, and the Struggle for Saudi Arabia (New York: Penguin Books, 2009), p. 4.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Lacey, Inside the Kingdom, p. 48.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Karen Elliott House, On Saudi Arabia: Its People, Past, Religion, Fault Lines—and Future (New York: Knopf, 2012), pp. 10 și 68–69.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

16. Rundell, Vision sau Mirage, p. 255.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 16

17. Edward Shirley, Know Thine Enemy: A Spy's Journey into Revolutionary Iran (New York: Farrar, Straus and Giroux, 1997), p. 195. Vezi, de asemenea, J. B. Kelly's Arabia, the Gulf and the West (New York: Basic Books, 1980).

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 17

18. Thomas W. Lippman, Saudi Arabia on the Edge: The Uncertain Future of an American Ally (Lincoln, NE: Potomac Books, 2012), pp. 15, 17 și 20.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 18

19. Oswald Spengler, Declinul Occidentului, trad. din germană de Charles Francis Atkinson (New York: Vintage Books, [1918 și 1922] 2006), p. 345.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 19

20. Donna Abdulaziz, „Arabia Saudită revine partidul", Wall Street Journal, 28 decembrie 2021.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 20

21. Barbara Bray și Michael Darlow, Ibn Saud: The Desert Warrior Who Created the Kingdom of Saudi Arabia (Londra: Quartet, 2010), pp. 507–08 (ediția Skyhorse).

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 21

22. Isaiah Berlin, Four Essays on Liberty (New York: Oxford University Press, 1969), p. xlii.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 22

23. Megan K. Stack, „The West Is Kidding Itself About Women's Freedom in Saudi Arabia", New York Times, 19 august 2022.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 23

24. Ilan Berman, „Presiunea lui Joe Biden asupra Arabiei Saudite are mize mari", The National Interest, 1 martie 2021.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 24

25. „Mulți saudiți sunt fierbinți la reformele lui Muhammad bin Salman", The Economist, 6 ianuarie 2022.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 25

26. David Ignatius, „A saudi's Harrowing Account of Torture Reveals the Regime's Brutality", Washington Post, 28 iulie 2021.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 26

27. Bray și Darlow, Ibn Saud, p. 70.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 27

28. Anthony Cave Brown, H. St. John Philby, Kim Philby și cazul de spionaj al secolului (Boston: Houghton Mifflin, 1994), p. 114. Robert Lacey, The Kingdom (Londra: Fontana Paperbacks, [1981] 1982), p. 3.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 28

29. David B. Ottaway, Mohammed bin Salman: Icarul Arabiei Saudite? (Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 2021), p. 8.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 29

capitolul 7. Semiluna Fertilă: Partea I

1. Philip K. Hitti, History of Syria: Includeding Lebanon and Palestine (New York: Macmillan, 1951), p. 420.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Hitti, Istoria Siriei, p. 535.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. Vezi Daniel Pipes, Greater Syria: The History of an Ambition (New York: Oxford University Press, 1990).

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Freya Stark Letters, vol. 1 (1914–1930), ed. Lucy Moorehead. Tipărit privat. (Compton Chamberlayne, Salisbury, Wiltshire: Compton Russell, 1974). Freya Stark, East Is West (Londra: John Murray, 1945), p. 122 din 1986 Century paperback edition.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Ali A. Allawi, Faisal I of Iraq (New Haven, CT: Yale University Press, 2014), pp. 231 și 259.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Pipes, Greater Syria, pp. 15–18.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Nikolaos van Dam, The Struggle for Power in Syria: Sectarianism, Regionalism and Tribalism in Politics, 1961–1980 (Londra: Croom Helm, [1979] 1981), pp. 18–19.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Robert F. Worth, „Syria's Lost Chance”, recenzie a lui Elizabeth F. Thompson How the West Stole Democracy from the Arabs: The Syrian Arab Congress of 1920 and the Destruction of Its Historic Liberal-Islamic Alliance, New York Review of Books, octombrie 6, 2020.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Mackintosh-Smith, Arabi, pp. 445–46.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Patrick Seale, The Struggle for Syria: A Study of Post-War Arab Politics, 1945–1958, cu o prefață de Albert Hourani (New Haven, CT: Yale University Press, [1965] 1986), pp. 31–32, 44 –45, 118 și 122.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Seale, Lupta pentru Siria, p. 132.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Țevi, p. 152.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Seale, Lupta pentru Siria, p. 185.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Rogan, Arabii, p. 305.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Țevi, p. 152 și 172.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

16. Patrick Seale, Asad of Syria: The Struggle for the Middle East (Berkeley: University of California Press, [1988] 1989), p. 492.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 16

17. Graeme Wood, The Way of the Strangers: Encounters with the Islamic State (New York: Random House, 2017), p. 98.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 17

18. Seale, Asad al Siriei, p. 257.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 18

19. Seale, Asad al Siriei, p. 267.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 19

20. Mortimer, Faith and Power, p. 267.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 20

21. Van Dam, pp. 16–17 și 31–32.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 21

22. Stanley Reed III, „Fratele mai mic și frația”, The Nation, 16 mai 1981.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 22

23. Robert D. Kaplan, „Syria: Identity Crisis; Hafez al-Assad a împiedicat până acum balcanizarea țării sale. Dar nu poate dura pentru totdeauna”, The Atlantic, februarie 1993.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 23

24. Osman, Islamismul, p. 188. Faisal Mohammad Rather, Balal Ali și Shahnawaz Abbas, „From Civil Uprising to Sectarian Conflict in Syria”, Quarterly Journal of Chinese Studies, vara 2015. David S. Sorenson, Syria in Ruins: The Dynamics of the Syrian Civil War (Santa Barbara, CA: Praeger, 2016), p. 5. Lucy Rodgers, David Gritten, James Offer și Patrick Asare, „Syria: The Story of the Conflict”, BBC News, 11 martie 2016.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 24

25. José Ortega y Gasset, History as a System: and Other Essays Toward a Philosophy of History (New York: W. W. Norton, [1941] 1962), p. 81.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 25

26. Kim Ghattas, Black Wave: Arabia Saudită, Iran și rivalitatea de patruzeci de ani care a dezvăluit cultura, religia și memoria colectivă în Orientul Mijlociu (New York: Henry Holt and Company, 2020), p. 219.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 26

27. Graham E. Fuller, Centrul Universului: Geopolitica Iranului (Boulder, CO: Westview Press, 1991), p. 34. Un studiu de cercetare RAND Corporation.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 27

28. Georges Roux, Ancient Iraq (New York: Penguin Books, [1964] 1982), pp. 23–27. Vezi, de asemenea, Kaplan, The Arabists, pp. 246–49, din care paragrafele care urmează sunt retipărite și adaptate.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 28

29. Robert Byron, The Road to Oxiana (Londra: Pan Books, [1937] 1981), p. 46.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 29

30. Roux, Irakul antic, p. 24.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 30

31. Roux, p. 24–25.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 31

32. Stark, Estul este vestul, anexă, p. 198.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 32

33. Hourani, O istorie a popoarelor arabe, p. 92.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 33

34. Peter Hessler, The Buried: An Archaeology of the Egyptian Revolution (New York: Penguin Press, 2019), p. 40.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 34

35. James Barr, Lords of the Desert: The Battle Between the United States and Great Britain for Supremacy in Modern Middle East (New York: Basic Books, 2018), p. 226.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 35

36. Michael C. Hudson, Politica arabă: Căutarea legitimității (New Haven, CT: Yale University Press, 1977), p. 274.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 36

37. Gary Saul Morson, „Leninthink: Despre moștenirea pernicioasă a lui Vladimir Lenin”, The New Criterion, octombrie 2019.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 37

38. Adeed Dawisha, Irak: O istorie politică de la independență la ocupație (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009), p. 214.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 38

39. „Războiul în Irak: nu o intervenție umanitară”, Human Rights Watch, 25 ianuarie 2004.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 39

40. Robert D. Kaplan, „War in the Marshes: Iranians Make Little Progress in Drive into Iraq”, Constituția din Atlanta, 6 martie 1984.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 40

41. „Kurdistanul pe vremea lui Saddam Hussein” și „Războiul civil în Irak”. Raportul personalului către Comisia pentru relații externe a Senatului SUA, mai 1991.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 41

42. David Pryce-Jones, „Autodeterminare, stil arab”, Comentariu, ianuarie 1989.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 42

43. Lawrence Joffe, „Taha Yassin Ramadan: Saddam Enforcer de lungă durată, notoriu pentru violența sa și legăturile comerciale în stil mafiot”, The Guardian, 20 martie 2007.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 43

44. Robert D. Kaplan, „Tales from the Bazaar”, The Atlantic, august 1992. Robin Wright, „White House Ignored Iraq Rights Abuses for Years… Criticii spun că Washington a făcut o greșeală „grotescă” în restabilirea legăturilor cu Bagdadul în 1984”, Los Angeles Times, 30 august 1990.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 44

45. Kaplan, Arabiștii, p. 263.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 45

46. Dawisha, Irak, p. 240.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 46

capitolul 8. Semiluna Fertilă: Partea a II-a

1. Elie Kedourie, Versiunea Chatham House și alte studii din Orientul Mijlociu (Boston: University Press of New England, [1970] 1984), p. 1.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Martin Sieff, „Isaiah Berlin și Elie Kedourie: Recollections of Two Giants”, Covenant: Global Jewish Magazine, noiembrie 2006.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. David Pryce-Jones, Signatures: Literary Encounters of a Lifetime (New York: Encounter Books, 2020), p. 149.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Martin Kramer, „Elie Kedourie”, în Enciclopedia istoricilor și a scrierii istorice, vol. 1 (Londra: Fitzroy Dearborn, 1999), pp. 637–38.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Kedourie, versiunea Chatham House, p. 301. Robert D. Kaplan, „În apărarea Imperiului”, The Atlantic, aprilie 2014.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Kedourie, p. 3.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Kedourie, p. 6.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Fouad Ajami, The Arab Predicament: Arab Political Thought and Practice Since 1967 (New York: Cambridge University Press, 1981 [1982]), pp. 7 și 44. V. S. Naipaul, Among the Believers: An Islamic Journey (New York: Penguin Books) , [1981] 1982), p. 19.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Fouad Ajami, Palatul de vis al arabilor: Odiseea unei generații (New York: Pantheon, 1998), p. 140.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Arnold J. Toynbee, The Western Question in Greece and Turkey: A Study in the Contact of Civilizations (Londra: Constable and Company, 1922), p. 30.

    ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. P. W. Ireland, ed., The Near East: Problems and Prospects (Chicago: University of Chicago Press, 1942), p. 70.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Kedourie, p. 213–14.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Kedourie, p. 214.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Allawi, Faisal I al Irakului, p. xxi.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Freya Stark, East Is West, p. 208 din 1986 Ediţia Century.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

16. Kedourie, p. 236–37.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 16

17. Dawisha, p. 209.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 17

18. Kedourie, p. 258.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 18

19. Vali Nasr, The Shia Revival: How Conflicts Within Islam Will Shape the Future (New York: Norton, 2006), p. 91.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 19

20. Elie Kedourie, Democracy and Arab Political Culture (Washington, DC: Washington Institute for Near East Policy, 1992), pp. 44–45.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 20

21. Kaplan, „Syria”, The Atlantic, februarie 1993.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 21

22. Kedourie, Versiunea Chatham House, pp. 387–88.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 22

23. Allawi, p. 538.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 23

24. Robert D. Kaplan, „Baathism Caused the Chaos in Iraq and Syria”, Foreign Policy, 7 martie 2018.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 24

25. Kedourie, Democrația arabă și cultura politică, pp. 89–90.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 25

26. Ajami, The Arab Predicament, pp. 27 și 53.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 26

27. Kedourie, versiunea Chatham House, p. 229.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 27

28. Kedourie, p. 33, 259, 262 și 301.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 28

29. Kedourie, p. 306.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 29

30. Allawi, p. 101-1 314, 324, 356 și

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 30

31. Allawi, p. 376.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 31

32. Kedourie, p. 358–60. Elie Kedourie, „Arnold Toynbee & His ‘Nonsense Book’”, The New Criterion, martie 1990.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 32

33. Kedourie, versiunea Chatham House, p. 377.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 33

34. Kedourie, Democrația și cultura politică arabă, p. 98.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 34

35. Kedourie, p. 105.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 35

36. Ahdaf Soueif, Cairo: My City, Our Revolution (New York: Bloomsbury, 2012), p. 25.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 36

37. Bob Woodward, State of Denial: Bush at War, Part III (New York: Simon & Schuster, 2006), pp. 84–85.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 37

38. Robert D. Kaplan, „Iraq, After Saddam”, New York Times, 21 decembrie 1998.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 38

39. Ortega y Gasset, Istoria ca sistem, p. 81.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 39

40. Jeffrey Goldberg, „Doctrina Obama”, The Atlantic, aprilie 2016.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 40

41. John Judis, „Eșecul Americii — și succesul Rusiei și al Iranului — în războiul civil cataclismic din Siria”, interviu cu Joshua Landis, TalkingPointsMemo, 10 ianuarie 2017.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 41

42. Jonathan Spyer, Days of the Fall: A Reporter’s Journey in the Syria and Iraq Wars (New York: Routledge), 2018, pp. 10, 29 și 32–33.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 42

43. Leon Wieseltier, „Specks of War” și „Close to Zero”, The New Republic, 5 aprilie 2012 și, respectiv, 7 iunie 2012.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 43

44. Judis, „Eșecul Americii”.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 44

45. Reuel Marc Gerecht, „Tineri violenti, aici și în străinătate”, Wall Street Journal, 13 august 2019.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 45

capitolul 9. Semiluna Fertilă: Partea a III-a

1. Stephen C. Pelletiere, The Kurds: An Unstable Element in the Gulf (Boulder, CO: Westview Press, 1984), p. 14.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Robert D. Kaplan, „Redrawing the Mideast Map”, New York Times, 21 februarie 1999.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. Gertrude Bell într-o scrisoare către tatăl ei, Sir Hugh Bell, în Lady Bell: The Letters of Gertrude Bell, 1927. Susan Meiseles, Kurdistan: In the Shadow of History, cu comentarii la capitole de Martin van Bruinessen (New York: Random House, 1997), p. 79.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Xenofon (430–354 î.e.n.), Expediția persană, trad. Rex Warner, cu o introducere și note de George Cawkwell (New York: Penguin Books, [1972] 1984), p. 173. Robert D. Kaplan, „Sons of Devils: In a Turbulent Region the Stateless Kurds Play the Role of Spoiler”, The Atlantic, noiembrie 1987. Următoarele paragrafe împrumută din acest articol.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Meiseles, Kurdistan, p. 330.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Pishko Shamsi, „Viitorul regiunii Kurdistan după înfrângerea ISIS și eșecul referendumului pentru independență din 2017”, Foreign Policy Research Institute, Philadelphia, 1 aprilie 2020.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Shamsi, „Viitorul regiunii Kurdistan”.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Harriet Allsopp și Wladimir van Wilgenburg, The Kurds of Northern Syria: Governance, Diversity and Conflicts (Londra: I.B. Tauris, 2019), pp. 13–16, 20–21, 36 și 61.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Allsopp și Wilgenburg, Kurzii din nordul Siriei, pp. 18–20.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Robert E. Hamilton, Chris Miller și Aaron Stein, Războiul Rusiei în Siria: Evaluarea capacităților militare ruse și a lecțiilor învățate (Philadelphia: Institutul de Cercetare în Politică Externă, 2020), p. 2.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Allsopp și Wilgenburg, pp. 194 și 196.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

capitolul 10. Iranul safavid

1. Fuller, Centrul Universului, p. 16.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Fuller, pp. 241 și 244.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. Abbas Amanat, Iran: A Modern History (New Haven, CT: Yale University Press, 2017), pp. 1, 19–21 și 75. Edward Shirley, Know Thine Enemy: A Spy's Journey into Revolutionary Iran (New York: Farrar) , Straus și Giroux, 1997), p. 118.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Roy, Eșecul islamului politic, p. 172.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Shirley, Cunoaște-ți dușmanul, p. 118.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Coon, Caravan, p. 292.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Macrotrends.net și indexmundi.com.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Fuller, p. 17. Wikipedia.org.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Nikki R. Keddie, Rădăcinile revoluției: o istorie interpretativă a Iranului modern (New Haven, CT: Yale University Press, 1981), p. 111.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Robert D. Kaplan, The Ends of the Earth: A Journey to the Frontiers of Anarchy (New York: Random House, 1996), p. 194.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Ray Takeyh, The Last Shah: America, Iran, and the Fall of the Pahlavi Dynasty (New Haven, CT: Yale University Press, 2021), p. 205.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Kaplan, Capăturile Pământului, pp. 194–95.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Robert D. Kaplan, „A Bazaari's World: To Understand Iran — and Perhaps Even The Future of Other Parts of the Islamic World — One Must Understand a Man like Mohsen Rafiqdoost", The

Atlantic, martie 1996.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Kaplan, Capăturile Pământului, pp. 227 și 233–34. Osman, Islamismul, p. 211.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Ajami, Palatul de vis al arabilor, pp. 148 și 150.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

16. Fuller, pp. 13–14.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 16

17. Nasr, The Shia Revival, pp. 39 și 51.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 17

18. Mortimer, Faith and Power, pp. 300–01 și 303.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 18

19. Mortimer, p. 327–28.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 19

20. Osman, Islamism, p. 191–92.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 20

21. Mortimer, p. 328.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 21

22. Mortimer, p. 239.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 22

23. Nasr, p. 126.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 23

24. Mandat, pp. 741 și 897–98.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 24

25. Lewis, Orientul Mijlociu, p. 378.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 25

26. Mandat, p. 728.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 26

27. Mortimer, p. 346.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 27

28. Hill, Procesul de o mie de ani, p. 90.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 28

29. Robin Wright, The Last Great Revolution: Turmoil and Transformation in Iran (New York: Knopf, 2000), p. xvii.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 29

30. Mandat, p. 866.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 30

31. Shirley, pp. 24 și 59.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 31

32. Nasr, p. 213.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 32

33. Takeyh, Ultimul șah, p. 264.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 33

capitolul 11. Calea Pathanilor

1. Robert D. Kaplan, Soldiers of God: With Islamic Warriors in Afghanistan and Pakistan (Boston: Houghton Mifflin, 1990), pp. 23–24 și 79–81.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Kaplan, Soldații lui Dumnezeu, pp. 219–20.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. Olaf Caroe, The Pathans: 550 B.C.A.D. 1957 (Karachi, Pakistan: Oxford University Press, 1958), p. 254.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Caroe, The Pathans, p. 255.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. Kaplan, Soldații lui Dumnezeu, pp. 192–94.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Ernest Gellner, Societatea Musulmană (New York: Cambridge University Press, 1981), pp. 24–26, 29 și 33. Germaine Tillion, Le Harem et les cousins (Paris: Editions du Seuil, 1966).

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Faleh A. Jabar și Hosham Dawod, Triburi și putere: naționalism și etnie în Orientul Mijlociu (Londra: Saqi, 2003), p. 8.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Garry Wills, Saint Augustine (New York: Viking, 1999), p. 119.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Rubin, Fragmentarea Afganistanului, p. 84.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

10. Robert D. Kaplan, „The Lawless Frontier: The Tribal Lands of the Afghanistan-Pakistan Border Reveal the Future of Conflict in the Subcontinent, Along with Dark Side of Globalization”, The Atlantic, septembrie 2000.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 10

11. Anatol Lieven, Pakistan: A Hard Country (New York: PublicAffairs, 2011), p. 12.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 11

12. Kaplan, pp. 38–41.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 12

13. Sugata Bose, A Hundred Horizons: The Indian Ocean in the Age of Global Empire (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006), p. 56.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 13

14. Caroe, p. xv.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 14

15. Declan Walsh, The Nine Lives of Pakistan: Dispatches from a Divided Nation (Londra: Bloomsbury Publishing, 2020), p. 81.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 15

16. Charles Lindholm, Generozitate și gelozie: The Swat Pukhtun of Northern Pakistan (New York: Columbia University Press, 1982), p. 204.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 16

17. James W. Spania, The Way of the Pathans (Karachi, Pakistan: Oxford University Press, 1962), p. 29.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 17

18. Geoffrey Moorhouse, To the Frontier (Londra: Hodder și Stoughton, 1984), p. 185.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 18

19. Spania, The Way of the Pathans, pp. 46–47.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 19

20. Walsh, Cele nouă vieți ale Pakistanului, p. 86.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 20

21. Ahmed Rashid, Talibani: Islam, petrol și noul mare joc în Asia Centrală (Londra: I.B. Tauris, 2000), p. 22.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 21

22. Robert D. Kaplan, „Man Versus Afghanistan”, The Atlantic, aprilie 2010.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 22

23. Robert D. Kaplan, „E timpul să ieșiți din Afganistan: Statele Unite cheltuiesc dincolo de mijloacele sale într-o misiune care ar putea doar să-i ajute pe rivalii săi strategici”, New York Times, 1 ianuarie 2019.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 23

24. Kaplan, „Fronita fără lege”.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 24

25. Robert D. Kaplan, „Ce este în neregulă cu Pakistanul?” Politica externă, iulie/august 2012.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 25

26. Lieven, Pakistan, pp. 23–29, 204, 235 și 260.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 26

27. Thomas Homer-Dixon, „Scarențe de mediu și conflicte violente: dovezi din cazuri”, Securitate internațională, vara 1994.

ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 27

Epilog: Un eșec al imaginației

1. Lev Tolstoi, Război și pace, trad. din rusă de Richard Pevear și Larissa Volokhonsky (New York: Vintage Classics, 2008), p. 885.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 1

2. Robert D. Kaplan, „Kurds Draw a Blueprint for a New, Borderless Order”, The Observer, 8 septembrie 1996.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 2

3. Tolstoi, Război și pace, p. 885.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 3

4. Henry A. Kissinger, A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812–22 (Boston: Houghton Mifflin, 1957), p. 5 din ediția broșată.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 4

5. David Pryce-Jones, Signatures: Literary Encounters of a Lifetime (New York: Encounter Books, 2020), p. 150.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 5

6. Fedor Dostoievski, Frații Karamazov, trad. din rusă de Constance Garnett (New York: Modern Library, [1879–80] 1996), p. 272.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 6

7. Albert Camus, The Rebel: An Essay on Man in Revolt, tradus din limba franceză de Anthony Bower (New York: Vintage International, [1951] 1991), pp. 25 și 70–71.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 7

8. Meiseles, Kurdistan, p. 31.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 8

9. Owen Lattimore, The Desert Road to Turkestan, cu o nouă introducere de David Lattimore (New York: Kodansha America, [1929] 1995), p. xv. Vezi, de asemenea, Studiile lui Lattimore în istoria frontierei (London: Oxford University Press, 1962), p. 12.

   ÎNAPOI LA NOTĂ REFERINȚA 9

DE ROBERT D. KAPLAN

Răsătul timpului: între imperiu și anarhie, de la Mediterană până în China Mintea tragică: frica, soarta și povara puterii

Adriatica: un concert de civilizații la sfârșitul epocii moderne The Good American: The Epic Life of Bob Gersony, cel mai mare agent umanitar al guvernului SUA Întoarcerea lumii lui Marco Polo: război, strategie și interese americane în secolul XXI Câștigând munții Stâncoși: cum geografia modelează rolul Americii în lume În umbra Europei: două războaie reci și o călătorie de treizeci de ani prin România și nu numai Cazanul Asiei: Marea Chinei de Sud și sfârșitul unui Pacific stabil Răzbunarea geografiei: ce ne spune harta despre conflictele viitoare și bătălia împotriva destinului Musonul: Oceanul Indian și viitorul puterii americane

Hog Pilots, Blue Water Grunts: armata americană în aer, pe mare și pe sol Grunts imperiali: armata americană la sol

Iarna mediteraneană: plăcerile istoriei și peisajului în Tunisia, Sicilia, Dalmația și Peloponez Politica războinicilor: de ce conducerea cere un etos păgân Spre est spre Tartaria: călătorii în Balcani, Orientul Mijlociu și Caucaz Anarhia viitoare: spulberarea viselor post-războiului rece An Empire Wilderness: Călătorii în viitorul Americii

Capăturile pământului: din Togo până în Turkmenistan, din Iran până în Cambodgia Arabiștii: romantismul unei elite americane

Fantome balcanice: o călătorie prin istorie

Soldații lui Dumnezeu: Cu războinici islamici în Afganistan și Pakistan Predare sau înfometare: călătorii în Etiopia, Sudan, Somalia și Eritreea

DESPRE AUTOR

Robert D. Kaplan este cel mai bine vândut autor a douăzeci și două de cărți despre afaceri externe și călătorii traduse în mai multe limbi, inclusiv Mintea tragică, Adriatica, Americanul bun, Răzbunarea geografiei, Cazanul Asiei, Musonul, Anarhia care vine și Balkan. Fantome. El deține catedra Robert Strausz-Hupé în geopolitică la Institutul de Cercetare în Politică Externă. Timp de trei decenii a raportat despre afaceri externe pentru The Atlantic. A fost membru al Comitetului pentru Politica de Apărare al Pentagonului și șeful panoului executiv al operațiunilor navale. Revista Foreign Policy l-a numit de două ori unul dintre Top 100 Global Thinkers din lume.

robertdkaplan.com